

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

פרשת ויחי | גיליון מס' 123 | טבת תש"פ

יודיע דרכיו למושה

יריעה נרחבת של

אמרות הדרכות הנהגות וזכרונות

ממורינו הגאון הגדול

רבי **משה שפירא** זצוק"ל

נכתבו ע"י אחד מתלמידיו הקרובים

עבור "אוסף גיליונות"

בחלוף ג' שנים לעלותו לגנזי מרומים

בעצם היום הזה

י' בטבת תשע"ז

חדש!

פנינים מאירים

הארות ופנינים ממשנת רבותינו - על הדף היומי

לעילוי נשמת
ר' שמואל מרדכי ב"ר צבי הערש קנול ז"ל
א' טבת תשנ"ה

זמני כניסת ויציאת השבת

פרשת ויחי

ר"ת	יציאה	כניסה	
18:11	17:33	16:18	ירושלים
18:11	17:34	16:32	בני ברק
18:06	17:32	16:23	חיפה
18:11	17:33	16:26	מודיעין עילית
18:10	17:34	16:17	בית שמש

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

גיליונות נבחרים
בהלכה ובאגדה
וסביב פרשת השבוע

”ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד”

’אוסף גיליונות’ מבית צוף הוצאה לאור מופץ באלפי עותקים
ניתן לפרסם מודעות ב’אוסף גיליונות’

לתגובות ובירורים בכל ענייני ה’אוסף’ -

פרסום, נקודות הפצה, הוספת גיליונות, תרומות, חסויות והנצחות,
ניתן לפנות לטלפון 050-4102061 (בשעות בין הסדרים) או באמצעות דוא”ל.

ניתן לתרום וכן לשלם עבור קניית גיליונות

באמצעות עמדות ”נדרים פלוס” או ”קהילות”

בחיפוש המילים ”אוסף גיליונות”

תרומה טלפונית בנדרים פלוס: 03-7630543 מס’ 1335

תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס’ 9641

מערכת ’אוסף גיליונות’
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט”א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט”א

הרב חיים וכסלר שליט”א

הרב משה הכהן שליט”א

הרב יוסף בן יהודה שליט”א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט”א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט”א

הרב בנימין יודלביץ שליט”א

הרב אליעזר וייס שליט”א

מבית ’צוף’
הוצאה לאור

נתן פלדמן

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

עומק הפשט | 41

דיוני הלכה אקטואליים

פניני הלכה | 45

מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

חדש! פנינים מאירים | 49

הארות ופנינים ממשנת רבותינו - על הדף היומי

יסודות אמונה בין בתרי הפרשה | 51

תובנותיו של הרה"ג **מרדכי דוד נויגרשל** שליט"א

אז נדברו | 53

מחשבות לבני הישיבות

תוספת שבת | 61

מעלת השבת וקדושתה

בירור הלכה | 63

בירורי הלכה אקטואליים

מתוך הסוגיות והפוסקים

מים זכים | 67

משא ומתן ופילפול

בנידונים ערבים ונחמדים

הפרשה המחכימה | 69

לקחים מעשיים ואקטואליים מפרשת השבוע

לענין הלכה | 71

הערות הלכתיות מעשיות לעורר לב המעיין

יודיע דרכיו למשה | 73

יריעה נרחבת של

אמרות הדרכות הנהגות וזכרונות

ממורינו הגאון הגדול

רבי **משה שפירא** זצוק"ל

נכתבו ע"י אחד מתלמידיו הקרובים

עבור "אוסף גיליונות"

עולם התורה | 84

מדברים כמו שמותר

חישבתי דרכי | 7

נקודות אור במשנתו של

הגאון הגדול רבי **משה שפירא** זצ"ל

שיעור חומש | 11

מאת הגאון הגדול רבי **חיים פיינשטיין** שליט"א

ראש ישיבת "עטרת שלמה"

שיעורי בינה | 13

שיעורים לפי סדר המצוות להרמב"ם

מפי הגאון רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א

ראש ישיבת "נתיב הדעת"

מגיד דבריו ליעקב | 15

מאת הגאון רבי **יעקב חיים סופר** שליט"א

ראש ישיבת "כף החיים"

נחל אליהו | 21

משיעורי הגאון רבי **אליהו דיסקין** שליט"א

על פרשת השבוע ועניני דיומא

מתוקים מדבש | 25

נטפי לקח מפרשיות השבוע

מאת הגאון רבי **יעקב ישראל הכהן בייפוס** שליט"א

בעל מחבר "ילקוט לקח טוב"

התבוננות בפרשיות התורה | 27

משיעורי הגאון רבי **נתן רוטמן** שליט"א

עטרת השבת | 31

משיעורי הגאון רבי **עקיבא מדלוב** שליט"א

שיעורי הדלקת נרות

תמצית הש"ס | 33

דף היומי - מ"ב ומוסר

עינינו גל | 37

מאמרי 'עין לא ראתה'

ניתן להשיג את "אוסף גיליונות" בימי חמישי בהיכלי התורה כדלהלן:

מודיעין עילית

ישיבת "מיר"
כולל "עטרת שלמה"
כולל "יששכר באהלך"
כולל "כתר תורה" (הרב אברמוב)
כולל "מגדל עוז" (הרב אתרוג)
בית הכנסת "בית תפילה"
בית הכנסת "אילת השחר"
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רשב"י
בית הכנסת "אהל תורה" יהודה הנשיא
בית הכנסת "קהילת רבי עקיבא"
בית הכנסת "זכרון משה" קרית ספר
בית הכנסת "היכל יצחק" קרית ספר
בית הכנסת "בני הישיבות" גרין פארק
בית הכנסת "חזון דוד"
בית הכנסת "משובב נתיבות"
בית הכנסת "אהל אברהם" חפציבה
בית הכנסת "נאות הפסגה" המרכזי

נתיבות

בית המדרש "משכן התורה"
בית הכנסת "בית יצחק"

פתח תקוה

ישיבת "לומזא"
בית הכנסת "אבי עזרי"
בית הכנסת "אהל אברהם" גני הדר
בית הכנסת "הבעש"ט" גני הדר

ראשון לציון

ישיבת "עטרת שלמה" שדה חמד

רחובות

בית הכנסת "כולל בר שאול"

רכסים

בית המדרש "בית יצחק" גבעה ב'
בית הכנסת "שבת אחים" גבעה ב'

תל אביב

מלון דבורה רח' בן יהודה 87 קומה ב'

תל ציון

בית כנסת החסידי

תפרח

ישיבת "תפרח"
בית הכנסת המרכזי "בית יוסף"

גבעת זאב החדשה

בית הכנסת "בית אליהו"
בית הכנסת "בני הישיבות"

זכרון יעקב

בית הכנסת "מסילת ישרים"

טלזסטון

בית הכנסת "קהילת בני תורה"

יסודות

בית הכנסת המרכזי

ירושלים

ישיבת "מיר"
ישיבת "חברון" גבעת מרדכי
ישיבת "יד אהרן"
ישיבת "אהבת שלום"
ישיבת "תורה אור"
ישיבת "הר"ן" - רמות ד'
בית הכנסת "מנחת שלמה" בית וגן
בית הכנסת "מנין אברכים" בית וגן
בית הכנסת "חניכי הישיבות" נוה יעקב
בית הכנסת "אהל יוסף" רמת שלמה
בית הכנסת "המרכזי" רמת שלמה
בית הכנסת "חזון איש" רמת שלמה
בית הכנסת "ערוך לנר" רמת שלמה
בית הכנסת "באר שמואל" רח' סורוצקין
בית הכנסת "חניכי הישיבות" זכרון יעקב
בית הכנסת "נחלת עקיבא" גני גאולה
בית הכנסת "ברכת יוסף" גבעת שאול
בית הכנסת "משכן באב"ד" גבעת שאול
בית הכנסת "אמרי שפר" הר נוף
בית הכנסת "בוסטון" הר נוף
בית הכנסת "ויז'ניץ" הר נוף
בית הכנסת "קהילת בני תורה" הר נוף
בית הכנסת "מצפה רמות" רמות א'
בית הכנסת "שערי תבונה" רמות א'
בית הכנסת "משכן שרגא" רמות א'
בית הכנסת "זכרון אברהם" רמות ג'
בית הכנסת "צא"י" רמות ג'
בית הכנסת "שומרי החומת" רמות ד'
בית הכנסת "אהל יוסף" רמות פולין
בית הכנסת "בני הישיבות" סנה"מ
בית הכנסת "בני הישיבות" רמת אשכול
"גל פז" רח' מלכי ישראל

אלעד

בית הכנסת "מאור שרגא"
כולל "ישיבת הר"ן"
ישיבת "תורה בתפארתה"

בית שמש

ישיבת "אור לישרים"
בית הכנסת "היכל אברהם" קריה
בית הכנסת "לב אליהו" רמה א'
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רמה א'
בית הכנסת "משאת מרדכי" רמה א'
בית הכנסת "פני שמואל" רמה א'
בית הכנסת "אהבת תורה" רמה ג'
בית הכנסת "הכולל"

ביתר עילית

בית הכנסת "באר אברהם" גבעה A
בית הכנסת "ישיבת הר"ן" גבעה A

בני ברק

כולל "פוניבז"
כולל "חזון אי"ש"
כולל "בית הלל"
כולל "ברסלב"
כולל שעל ידי "בית הכנסת הגדול"
ישיבת "אורחות תורה"
ישיבת "בית מדרש עליון"
ישיבת "תפארת ציון"
ישיבת "סלבודקא"
ישיבת "גאון יעקב"
בית הכנסת "יד אהרן" רמת אהרן
בית הכנסת "תפארת נחמן" כולל הרב קלאר
בית הכנסת "המרכזי" שיכון ה
בית הכנסת "נחלת משה"
בית הכנסת "רמת אלחנן"
בית הכנסת "משכנות יעקב"
בית הכנסת "נאות יוסף"
בית הכנסת "בית אריה"
בית הכנסת "צא"י" נחלת סירוקה
בית הכנסת "לדרמן"
בית הכנסת "הליכות חיים"
בית הכנסת "דרכי איש"
בית הכנסת "צעירים" רח' האדמו"ר מצאנז
"גל פז" רחוב רבי עקיבא 88

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת ויחי תש"פ | גליון מס' 119

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוינ ע"ה

הגאולה מגיעה רק מתוך קיווי – לישועתך קיוויתי ה'

גילוי קץ הימין – הקץ לביטול כח הימין

שנינו בפסחים (נ"ה ע"ב) ששה דברים עשו אנשי יריחו על שלושה מיחו בידם ועל שלושה לא מיחו בידם וגו', אחד מהדברים שלא מיחו בידם הוא "כורכין את שמע", ושם בגמרא (שם נ"ו ע"א) מפרש רב יהודה שלא היו מפסיקים אחר שהיו אומרים "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", ובברייתא נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה אם לא היו מפסיקים או שהיו מפסיקים ולא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

שואלת הגמרא "ואנן מאי טעמא אמרין?", מדוע אנו כן אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. כי הנה, מצות קריאת שמע היא לקרוא את הפרשה הזו בתורה כפי שנצטוונו "ודברת בס", וקריאה זו צריכה להיות ככל קריאת פרשה בתורה שנקראת כפי שנכתבה, ואילו "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" אינו בכלל הפרשה, נמצא שהוספנו כאן דבר שאינו כלול בפרשה.

מתרצת הגמרא, "כדריש רבי שמעון בן לקיש, דאמר רבי שמעון בן לקיש, ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם, ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכניה, אמר שמואל חס ושלום יש במטתי פסול כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ואבי יצחק שיצא ממנו עשו, אמרו לו בניו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד, באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, אמרי רבנן היכי נעביד נאמרוהו לא אמרו משה רבינו לא נאמרוהו אמרו יעקב התקינו שיהיו אומרים אותו בחשאי".

על דברי הגמרא "קץ הימין" מפרש רש"י "שיחזיר ימינו לפניו, שהשיב אחר ימינו מפני אויב", והו פסוק במגילת איכה "השיב אחר ימינו מפני אויב", כביכול, נאמר על בורא עולם שהוא השיב את ידו הימנית. כי הנה, כביכול בורא העולם יש לו יד ימין ויד שמאל, וכלשון הפסוק בישעיהו (מ"ח י"ג) שנאמר כלפי מעלה "אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים", והיד הימנית היא היד שבה פועלים ובה משתמשים בעיקר, נוכח מצוינו בגמרא בשבת (פ"ח ע"ב) שרבא אומר על התורה "למיימינים בה סמא דחיי" ומפרש רש"י "למיימינים, עסוקים בכל כחם וטרודים לדעת סודה כאדם המשתמש ביד ימינו שהיא עיקר", היד הימנית זאת היד של הפעולה. וכך מפרש רש"י כי "קץ הימין" אין הכוונה לימים (כפי שמפרש רש"י בסוף דניאל שהכוונה היא לאחרית הימים) אלא מדובר פה על ימין. על אותה יד ימין שבה בורא העולם פועל, מה שנקרא אצלו יד ימין, נאמר "השיב אחר ימינו מפני אויב", כביכול בורא העולם השיב אחר ימינו והיא נמצאת במצב שלא פועל, ככל ששייך לומר כלפי מעלה יד ימין וכל מה שקשור בזה, הרי שהיד הימנית לא מתפקדת, כביכול בורא העולם שם את ידו הימנית במקום שהוא לא מכין אותה לפעולה, הוא שם אותה מאחוריו ושם היא לא יכולה לפעול.

כשכביכול בורא העולם פועל ומגלה עצמו בעולם כמי שאין לו יד ימין, כשהוא מתגלה בעולם לא בפעולה בידו הימנית, הרי שהוא מתגלה באופן שעליו נאמר בנביא (ישעיהו נ' ב') "הקצור קצרה ידי מפרדות ואם אין בי כח להציל", בורא העולם אומר, האם אתם מעלים על דעתכם, אף על פי שאני נראה כך, שקצור קצרה ידי

מפרדות, ואם אין בי כוח להושיע, בודאי אין זה כך, אבל ההנהגה נראית כך, כאילו שיד ימין, שהיא היד העיקרית, לא פועלת.

ואז, לכן בורא העולם אינו עושה שום דבר, אינו משלם לכל מחרפיו ומגדפיו, לכל מי שמחלל את שמו. אם יד ימין הייתה פועלת, היא הייתה מיד פועלת ועושה בהם כל מה שמגיע להם. אולם כאשר כביכול השיב אחר ימינו, הרי שאז כאילו יד ימין משותקת. לא פועלת, לא מתפקדת.

אכן, לדבר הזה יש קץ. אי אפשר להשאיר דבר במצב לא טבעי לזמן כה ארוך, חייב להיות לדבר הזה קץ. ולא יתכן להשאיר זאת קבוע תמיד, זה נקרא קץ הימין. יעקב אבינו ביקש לגלות לבניו את קץ הימין, והכוונה היא לקץ שבו הימין חייבת להתגלות. יד ימינו של בורא העולם, היד בה נמצא הכוח וההשפעה כולה, חייבת להתגלות. זה עצם עניינה של יד ימין, יד פועלת, והמצב של "השיב אחר ימינו" חייב להיות לו קץ, זה מצב לא טבעי. לזה קוראים קץ הימין.

יעקב ובניו – כלל ישראל – גילוי של "אחד"

הסיבה שבקש יעקב אבינו לגלות לבניו את קץ הימין היא, כי אותו מצב שכלל ישראל היה בו אז, יעקב, ובניו מקיפים את מיטתו, זו נקודת ההתחלה של כלל ישראל, כך זה נראה.

המהר"ל אומר (ע"י בנצח ישראל פמ"ד), שהמילה אחד נאמרה בצורה של כלל ישראל, האל"ף כנגד יעקב, זה האחד שהוא שורש כל הדברים כולם, ח"ת מכוון כנגד שמונה בני הגבירות, ששת בני לאה ושני בני רחל, והדל"ת היא כנגד בני השפחות, שני בני בלהה ושני בני זלפה. באופן, שאם אנו רוצים לקלוט את המושג אחד בעצמו, המושג אחד הוא גילוי של כלל ישראל. כלל ישראל נקרא גוי אחד בארץ, והאחד הזה הוא מה שכולל את האל"ף את החי"ת ואת הדל"ת, זה נקרא אחד.

הבריאה יוצאת מ"אחד" והולכת לקראת "אחד"

בפסוק בתחילת התורה נאמר "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד", רש"י מביא על כך את דברי חז"ל "לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון כמו שכתוב בשאר הימים שני שלישי רביעי, למה כתב אחד, לפי שהיה הקדוש ברוך הוא יחיד בעולמו שלא נבראו המלאכים עד יום שני, כך מפורש בבראשית רבה".

וזה נקודת ההתחלה, שהיא נקודת ההתחלה של כל הבריאה כולה, בזמן שכל הבריאה כולה עדיין נמצאת כביכול ברצונו ובכוח ההשפעה שלו. "היה הקב"ה יחיד בעולמו", היינו, זו תחילת הבריאה, הבריאה יצאה מאחד. "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד", בא ללמדנו שתחילת הבריאה הייתה הגילוי של אחד.

והנה, אנו יודעים, וזה העיקר הגדול של האמונה, שכל הריבוי העצום של כל הבריאה כולה, כפי שאנו אומרים בתפילה שבורא העולם ברא המון בריות לאין תכלית, העולם מלא בריות נפרדות זו מזו והמוני כוחות פועלים בו, כל נברא ונברא הוא כוח בפני עצמו, וישנם המוני בריות לאין תכלית הפועלים בעולם, אבל, וזה העיקר הגדול, בורא העולם מגיד מראשית אחרית, ומראשית כזאת הודעת, הבריאה יוצאת מאחד, וכולה הולכת ל"ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד", וזה תכלית

הבריאה, כל הבריאה כולה תתחבר ותתאחד ותגיד דבר אחד, כולה תצטרף ותהיה מציאות אחת, וכל ההמון הגדול של הבריאה, כולו יצטרף להיות דבר אחד.

כך אנו רואים כי אכן השתיה שהיא היסוד לבית המקדש, אשר עליה הושתת כל העולם כולו, היא אכן שהצטרפה מהרבה אבנים שנעשו אבן אחת, זאת אכן היסוד ואכן הפינה שעליה עומד העולם, העולם כולו עומד על אבן פינה שהיא אבנים רבות שהתלקטו יחד ונעשו אבן אחת, דבר זה הוא היסוד שהעולם כולו נבנה עליו. נמצא, שהבניין כולו עומד על היסוד שכל הבניין כולו יצטרף להיות אחד, לכן האבן הזאת היא אבן היסוד, אבן הפינה, וכלשון הכתוב (זכריה ד' ז') "האבן הראשה", זוהי האבן שעליה מושתת העולם, זאת אבן השתיה.

כאשר המצב הוא "השיב אהור ימינו", כשכביכול בורא העולם השיב אהור ימינו, פירוש הדבר שהוא לא מתגלה כפועל בעולם ועושה את רצונו, ואז מרימים ראש כל הכוחות האחרים, וכל כח פועל באופן שהוא כח בפני עצמו, יש לו כח לעצמו. מכאן המקור לכל עובדי עבודה זרה בעולם, כאשר הם תפסו את הריבוי באופן שהם תפסו כל כח וכח כדבר בפני עצמו, אכן, אנו מתפללים ומייחלים להעביר גילולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון, לזה אנו מצפים, הרי שאנו מצפים שיתגלה האחד שממנו כל הכוחות כולם, וכולם יחזרו לגלות את אותו אחד.

אולם, הבריאה הרי אינה נראית כך, הבריאה כפי שהיא היום, בפירוש אינה נראית כך, היא נראית בריאה עם המון בריות לאין תכלית, כאשר כל בריה ובריה טוענת שהיא מציאות לעצמה, כך נראה העולם בזמן שבורא העולם השיב אהור ימינו, ימינו אינה נמצאת.

גילוי ה"אחד" ביעקב ובניו – הזמן לגילוי קץ הימין

כיון שכאמור המילה אחד בעצמה, היינו, הגילוי האמיתי של המושג אחד, זה הגילוי של כלל ישראל בצורתו השלימה והאמיתית, וכיון שהצורה הראשונה של כלל ישראל זה יעקב ורועו, זהו האחד, אנו לומדים מכך שגילוי מידה זו הנקראת אחד, התכלית שאליה הכל שואף, אשר אליה הבריאה כולה הולכת ולשם היא רוצה ולהגיע, "ל"ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד", היא כפי שאנו אומרים בתפילת שבת "אתה אחד ושמן אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ", המצב הזה של יעקב וכל רועו הוא עצמו גילוי של אחד.

והנה, כאן היה כלל ישראל כמצב של אחד, היינו, זה היה גילוי בעולם של המציאות הזו הנקראת אחד, התכלית שאליה שואפת הבריאה, לאותו אחד, וכאשר המצב הזה של אחד נמצא בפועל, זה בדיוק הזמן לגלות את קץ הימין. וכך, כשהגילוי של אחד היה בשלימות, כאשר שנים עשר השבטים סביב מיטתו של יעקב, זהו הגילוי בעצם של עומק המושג אחד, והמצב הזה היה נראה שהוא מאפשר, ואף מחייב, את הגילוי של קץ הימין, היינו, מתי יתגלה בעולם בפועל האחד שממנו כל הכוחות הפועלים בבריאה, זה המצב שיהיה כשהימין תתגלה.

לכן באותה שעה ביקש יעקב אבינו לגלות את קץ הימין, אכן, נסתלקה ממנו שכינה, פירוש הדבר, שאותה הארה של אחד לא האירה עליו, ולכן הוא חשש, כפי שאומרת הגמרא, "אמר שמא חס ושלום יש במיטתי פסול כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ואבי יצחק שיצא ממנו עשו".

יעקב חשש שמא זה באמת לא אחד, "יש במיטתי פסול", יש מישהו שנוטה הצידה, "פן יש בכס איש או אשה או משפחה או שבט אשר לבכו פונה היום מעם ה' אלקינו ללכת לעבוד אלהים אחרים, פן יש בכס שורש פורה ראש ולענה", מכך חשש יעקב אבינו (כלשון הרמב"ם פ"א מהל' קריאת שמע ה"ד). זה האופן היחיד שניתן לפרש בו את העובדה, שאף על פי שלכאורה אז במצב הזה נתגלה האחד האמיתי, בכל זאת יעקב אבינו אינו יכול לגלות בפועל בעולם את האחד הזה, שנמצא פה גלוי בעולם.

כי הנה, המושג אחד זה כלל ישראל באותו המצב כפי שעמדו השבטים סביב מיטתו של יעקב, וזה נתגלה בעולם באותה שעה, ומוזה צריך להתגלות קץ הימין, שהוא הגילוי של אותו אחד, זה נקרא קץ הימין, "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד". כשמתגלה עמך ישראל כגוי אחד בארץ, אז צריך להתגלות קץ הימין. לכן, חשש יעקב אבינו, שמא ח"ו יש במיטתי פסול ובאמת אנחנו לא אחד.

אמירת שמע ישראל מחייבת את תשובת יעקב

בהמשך הגמרא כתוב שאז אמרו לו בניו, שמע ישראל, ה' אלקינו ה' אחד, וכך, באופן כזה זה כתוב בתורה, והנה, בגמרא זה לא התפרש, אכן הרמב"ם (שם) מוסיף "שמע ישראל, אבינו ישראל, ה' אלקינו ה' אחד", היינו, השבטים פנו אל יעקב ואמרו לו שמע מאיתנו אבינו ישראל, וכפי שמבואר שם בגמרא הם אמרו לו "כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד", אותו אחד, כפי שהוא אצלך כך הוא אצלנו, והיינו, אנחנו כן "אחד", "שמע ישראל, ה' אלקינו ה' אחד".

בהמשך דברי הגמרא שם, "באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. אמרי רבנן היכי נעביד נאמרוהו לא אמרו משה רבינו לא נאמרוהו אמרו יעקב התקינו יהוה אומרים אותו בחשאי". אינו יכולים לומר זאת, כי אנו צריכים להגיד את הפרשה כפי שהיא כתובה, ואם לא נאמרהו הרי אמרו יעקב.

ולכאורה מה מחייב אותנו להוסיף את מה שיעקב אמר, אנו צריכים לומר מה שכתוב בתורה, משום שבתורה כתוב ודברת בם, היינו, מצות קריאת שמע שחלה על פרשת קריאת שמע כפי שהיא כתובה בתורה, ומה הטענה לא נאמרהו הרי אמרו יעקב.

אכן, ודאי פירוש הדברים הוא מפני שהדבר נאמר בתורה בצורת האמירה ליעקב, היינו, בתורה הלא כתוב "שמע ישראל", וכפי שמוסיף הרמב"ם, זו הכונה, שמלכתחילה זה נאמר שמע מאיתנו אבינו ישראל, אם כן הפסוק הזה בעצם כתוב בתורה כפניה אל יעקב אבינו. אומרים ליעקב אבינו שמע ישראל. וממילא, אנו חייבים להוסיף כאן את מה שיעקב אבינו הוסיף, זה כתוב בתורה כדבר שנאמר ליעקב, וזו התשובה שיעקב אבינו השיב. זאת הייתה הבעיה של חכמים, התשובה שיעקב אבינו השיב מצטרפת לדברים האלה, אף על פי שזה לא כתוב בתורה. כמוכן, "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" אלו דברי יעקב ולא דברי משה, זה לא כתוב בתורה. אבל אנו חייבים להגיד זאת משום שהפרשה כתובה בתורה באופן של פניה אל יעקב, זה דיבור שמדבר אל יעקב, וממילא השלמת הדיבור הזה היא באופן שבו יעקב שמע זאת.

לכן, אומרת הגמרא, שצריך להגיד זאת בשני אופנים, צריך להגיד את כל הפרשה בתורה בצורת הגדה אחת, ואת "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" בצורת הגדה אחרת, באופן שזה יהיה ברור שאנו אומרים פה שני דברים שונים. וכך אנו אומרים את הפרשה בתורה וזו הגדה אחת כסידרה, אבל צריך להכניס לכאן גם את דברי יעקב, אלא שאומרים זאת בצורה אחרת, באופן שדבר זה אינו נאמר כהמשך למה שנאמר מקודם, ומה שנאמר אחר כך אינו המשך אליו, אלא קטענו זאת בצורת אמירה אחרת. זה הפירוש הפשוט בדברי הגמרא.

אכן, יש כאן קושי גדול בדברים במה נתקרה דעתו של יעקב אבינו בזה, כשהשבטים אמרו לו שמע מאיתנו אבינו ישראל כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בליבנו אלא אחד, איך הוא תירץ וביאר לעצמו את העובדה שנתלקה ממנו שכינה בשעה שמתגלה פה האחד. הרי זו הייתה הבעיה, ויעקב אבינו תירץ לעצמו את העובדה שזה לא מתגלה בפועל, והוא אינו יכול להמשיך לגלות כך שהדבר הזה יהיה גלוי בבריאה, באמרו שמא ח"ו יש פסול במיטתי, אכן, אחר שנתברר לו שזה לא כך, במה הוא יושב את אותה הקושיה הגדולה למה נסתלקה ממנו שכינה. כשיעקב ביקש לגלות את הקץ, פירוש הדבר שכן צריך היה להיות, והוא חשב שסילוק השכינה הוא מחמת פסול ברועו, מעתה, אחר שנתברר שזה לא כך, מה מיישב את הקושיה. מדוע השכינה לא מתגלה ולא נאירה, הרי כאן נמצאת ההארה של אחד.

פרשה שתומה – בעומק יש את הגילוי

רש"י בתחילת הפרשה אומר "למה פרשה זו שתומה לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם", והנה, המילים "פרשה שתומה" הן שתי מילים שסותרות זו את זו, זה משפט שסותר את עצמו. פירוש המילה פרשה הוא דבר מפורש וגלוי, כדרך שבפרשת דרכים הדרכים פורשות זו מזו, זה לצד זה וזה לצד זה, וכל אדם שיודע בין ימינו ושמואלו כאשר הוא מגיע לפרשת דרכים הוא יודע לאן ללכת, וכלשון הגמרא בסוטה (כ"א ע"א) ניצול מכולן, בפרשה הדברים מפורשים, אם כן, "פרשה שתומה" זו מילה שסותרת את עצמה, אנו מצרפים כאן שני מושגים שסותרים זה את זה, פרשה, שתומה. מה ביאור הדבר.

משכך, אנו חייבים להניח, ובאמת הדבר ברור, כי המכוון בדברי רש"י "כיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד", שזה רק ברובד אחד, הרובד הגלוי אכן נעלם, אבל ברובד הסתום, שם, זאת פרשה. היינו, הדברים אינם מפורשים בגלוי, אבל הדברים מפורשים למי שמתעמק וקולט מעבר לסתימה, למי שמבין מה שטמון יותר בפנים.

וכן, זה מה שקרה כאן. אין עוד פרשה שתומה כמו הפרשה הזאת. כאן התחילה "פרשת" הגלויות של כלל ישראל, [היינו, הפרשה כפרשת דרכים]. בזה שהדברים כפי שהם נראים על פני השטח, הם סתומים ולא נראים, מה שגלוי בעולם סותר את האמת, האמת אינה מתגלה בעולם, זה נקרא פרשה שתומה. כל הגלויות כולן, מאז מצרים, כל הגלויות שהיינו בהן ואנו עדיין נמצאים בהן, מעוותות את צורת הדברים. סתומות את הפרשה. העולם נראה כך, שהשפע כולו ניתן לזרים. כפי שגם שם בגלות מצרים השפע ניתן למצרים.

והנה, מצרים ניונת מהנילוס, ובזמן שכלל ישראל היה במצרים, ארונו של יוסף, שהוא מקור השפע גם למצרים, היה טמון בנילוס, נילו"ס עולה בגימטריה יוסף, היינו, השפע שהגיע למצרים, בסתום ובגנוז הוא בעצם בגלל ישראל שהיו במצרים, המקור הוא יוסף, שארונו נגנו בנילוס, ודרך הנילוס השפיע יוסף למצרים, ללמדנו ששורש ההשפעה למצרים זה יוסף, היינו, השפע שצריך להגיע לכלל ישראל נמצא בתוך מקום שמכוון להשפעה של מצרים.

נמצא שזאת בעצם פרשה, אבל הפרשה שתומה. הדבר הזה מפורש למי שמתבונן ויודע. כך היה שם במצרים, יוסף כבר נשכח מזמן, "וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא", שכחו כבר את יוסף והוא היה גנוז וטמון בתוך הנילוס, ואותו יוסף שהיה

טמון שם, הוא יוסף שממנו מקור ההשפעה, הוא המשביר והוא השליט. הוא שהשפיע לכל העולם, ההשפעה לכל מצרים הייתה דרכו. אבל כשכלל ישראל היו בגלות במצרים, ההשפעה אכן הייתה של יוסף, אלא שהיא נגזרה והתלבשה בתוך ההשפעה שהוא משפיע על מצרים, אבל מקור ההשפעה היה יוסף. וכאשר בני ישראל יצאו ממצרים, אכן כתוב שהם עשאוה כמצולה שאין בה דגים, או כמצודה שאין בה דגן, הם רוקנו את מצרים. כל ההשפעה שהייתה למצרים נלקחה, משה רבינו לקח את עצמות יוסף עמו, וכאן היה מקור ההשפעה, ומעתה היה להם רק עד כמה שהנילוס נתן להם, אבל על אותה ההשפעה נאמר "וינצלו את מצרים", כמצודה שאין בה דגן.

למדנו אם כן, שהפרשה, שהיא תחילת השעבוד של כלל ישראל, תחילת הסדר של הגלויות, נקראת פרשה סתומה, היינו, היא מפורשת בעומק הדברים, היא פרשה בעצם, אבל היא סתומה על פני השטח, כך היא נקראת, היא טמונה. שם במצרים היא הייתה טמונה בנילוס, וביתר הגלויות איננו יודעים היכן היא הייתה טמונה, אבל בכל אופן, אותה השפעה שהייתה צריכה להגיע אלינו התלבשה במה שמשפיע לאומה שלקחה מאיתנו את המלכות ושיעבדה אותנו אליה, וכך אותה השפעה שהייתה צריכה להגיע אלינו עוברת אליהם, זה עניינה של הגלות. בכל מקום שגלו ישראל גלתה שכינה נעמה (מגילה כ"ט ע"א), השכינה ממשיכה להשפיע לכלל ישראל, אנו בניה של השכינה ואתה שכינה משפיעה עלינו בלי הפסק, אבל ההשפעה הזו נסתמת, מכסה עליה ההשפעה שניתנת לאומות העולם.

השפע שלנו שמועבר לגוים – בסתום הוא מוכן לנו

נתבונן בגלות שאנו נמצאים בה היום. הגמרא עצמה הרי אומרת במסכת פסחים (ק"ח ע"ב) "שלוש מאות ששים וחמישה שווקים בכרך גדול של רומי. וכל אחד ואחד היו בו שלש מאות וששים וחמישה בירניות [היינו מגדלים] וכל בירנית ובירנית היו בו שלש מאות וששים וחמישה מעלות, וכל מעלה ומעלה היו בו כדי לזון את כל העולם כולו", ישנם שלש מאות ששים וחמישה כפול שלש מאות ששים וחמישה כפול שלש מאות ששים וחמישה, מספר גבוה מאד, ובכל אחד מחלקי המספר הגבוה הזה, בכל מעלה ומעלה, היה בו כדי לזון את כל העולם כולו. כזה שפע נמצא בעולם, בכרך גדול של רומי. והגמרא שואלת, למי זה מוכן, "אמר רבי שמעון ברבי רבי ואמרי לה רבי ישמעאל בר יוסי לרבי הני למן, לך ולחברך ולחברותך שנאמר סחרה ואתננה קדש לה' לא יאצר ולא יחסן כי לישיבים לפני ה' יהיה וגו'" הוא אמר לו שהדבר הזה מוכן לך ולחברך, לבית המדרש שאתה נמצא בו, והביא את הפסוק "סחרה ואתננה קדש לה' לא יאצר ולא יחסן כי לישיבים לפני ה' יהיה".

כתובים כאן מספרים גדולים, זה שפע עצום וכביר, אכן, מי שקצת יודע ומכיר את העולם היום, יודע שזה המצב. ניתן לחשב היום שיש בעולם המון פעמים שפע כדי לזון את כל העולם כולו, זה שפע לא רגיל, ומפורש בדברי הגמרא שזה מועבר אליהם, מדובר פה על מלכות רומי, מלכות אדום, שאנו בגלות אצלם, השפע העצום הזה ניתן להם, זאת צורת הגלות. הוא נמצא בידם ולא בידינו, אבל השפע הזה מוכן לנו. אלא שכשנאנו בגלות, השפע הזה כולו כאילו מועבר אליהם, בגלוי הוא מועבר אליהם, אבל בסתום הוא מוכן ומזומן להיות נתון ליושבים לפני ה'.

כלומר, כך כביכול בורא העולם נוהג וזו הנהגת הגלות, כך היא נראית. כמו שישאל יצאו ממקומם, כך כל מה שצריך להתגלות בעולם באמת, עבר ממקומו למקום אחר. כשם שאנחנו יצאנו ממקומנו ואנחנו בגלות, כך הוא בכל השפע כולו. ונשוב לפסוק שפתחנו בו, כל הימין כולו לא נמצא במקומו, השיב אחר ימינו. כשם שאנחנו לא במקומנו, כך ימינו יחברך לא במקומו. כשהימין נמצאת מאחור, היא לא פועלת, היא נמצאת מאחור, כל אלו שנמצאים מאחור לוקחים. אלו פניה של הגלות, הפרשה היא פרשה אבל היא סתומה. היא סתומה באמת במה שסותם אותה באמת, בזה שהדברים נראים הפוך ממה שהם באמת, זה מה שסותם אותה. כל השפע כולו, כל הימין כולו, העתיק את מקומו ועבר למקום אחר.

אף זה מת – לישועתך קיויתי ה'

עתה, כאן אנו צריכים לעמוד על נקודה, שהיא בעצם החובה הגדולה שלנו. זו החובה הגדולה שכביכול בורא העולם השאיר לדור שלנו. כי הנה, אנו מאמינים באמונה שלימה ומחכים בכל יום שניגאל "ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא", כפי שכתוב בסידור, וזה בנוי על לשון הכתוב בחבקוק (ב' ג') "אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר", אכן, הקושי הוא גדול. כי הנה, הדורות שקדמו לנו היו גדולים מאתנו פי כמה וכמה, במאות רבות של אחוזים, הם עלו עלינו בכל מידיה נכונה, בכל פרט ופרט, והדורות מתמעטים והולכים, אם כן, איך אנו יכולים להעזי לחשוב שנזכה במה שהם לא זכו, שאנחנו נהיה הדור שבו הכל יתגלה, האם לנו זה מגיע ולהם לא. ויש כאן עוד קושי, וזה העיקר, כי משמע מזה שאנחנו יכולים לעשות משהו שלא נעשה עד אלינו, זה בידינו, אכן, זה כבר באמת צריך עיון, מזה אנו צריכים לעשות, דבר שלא עשו אבותינו.

כתוב על שבט דן "יהי דן נחש עלי דרך שפיפון עלי אורח הנושך עקבי סוס ויפול רוכבו אחר", וההמשך הוא "לישועתך קיויתי ה'", חז"ל דורשים זאת על

שמשון ואיתא בבראשית רבה כאן (פרשה צ"ח י"ד) "לפי שהיה יעקב אבינו רואה אותו וסבור בו שהוא מלך המשיח, כיון שראה אותו שמת אמר אף זה מת לישועתך קיויתי ה'". שמשון היה משבט דן, אביו היה ממשפחת הדני ואמו מיהודה, כמו במלאכת המשכן שנשתתפו יחד בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה ואתו אהליאב בן אחיסמן למטה דן, וחז"ל אומרים על כך כמדרש, צירף הקב"ה את המעולה שבשבטים עם הירוד שבשבטים, כך אצל שמשון היה צירוף דוגמת המשכן.

יעקב אבינו היה סבור שהוא המלך המשיח, אכן, כאן בברכות שביך את השבטים, אומרים חז"ל "כיון שראה אותו שמת אמר אף זה מת לישועתך קיויתי ה'", פירוש הדבר, כי הפסוק "לישועתך קיויתי ה'" נתחדש רק מפני שיעקב אבינו ראה את שמשון מת, היינו, הוא ראה שסופו של שמשון אינו להתגלות כמלך המשיח, ואז הוא אמר לישועתך קיויתי ה', נתחדש כאן משהו "אף זה מת", אם כן, לישועתך קיויתי ה'. אכן, צריך להבין, מה נתחדש פה, הוא הרי לא היחידי שמת בעולם, מה עם כל גדולי עולם שנסתלקו מהעולם, הרי זה לא היה קשה לו ליעקב אבינו, זאת גזירת מיתה שחלה על העולם, ואילו המוות של שמשון חידש אצל יעקב אבינו את הפסוק לישועתך קיויתי ה'.

כפי הנראה, כך הוא פירוש הדברים. אז, באותו מעמד, יעקב אבינו ראה את כל כלל ישראל כולו, את השבטים עם כל תולדותיהם, כולם עד אחד, ולא היה עוד אחד בכל העולם כולו, היינו, בכל כלל ישראל כולו, שראוי להיות מלך המשיח כמו שמשון, היה בו כל מה שמלך המשיח צריך. חז"ל כותבים בכמה מקומות שמשון נקרא על שם השמש, זה פירוש המילה שמשון. על הירח שמושל בלילה, כיון שנתמעט, נאמר בו שכדי לפייס את הלבנה הרבה צבאיה, אולם השמש היא כודדה, היא פועלת לבד. היא אכן מקיפה את כל הבריאה כולה, וכל הבריאה כולה היא תחת השמש, אבל היא לבד. כך מצינו כי שמשון הוא יחידי, כפי שדורשים כאן חז"ל על הפסוק "דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל", שמשון פעל תמיד לבד, לא היה לו צבא, לא היה לו צוות, את הכל הוא עשה לבד, וכך, עם הלבד הזה, הוא עצמו, הוא בלבד, אדם בודד אחד ויחידי, דוגמת השמש, הלך והשתלט, הוא עשה את הכל לבד. מעתה, כל העולם כולו נקרא תחת השמש, כל עולם העתיד שצריך להתגלות במהרה בימינו, צריך להיות תחת מישהו שהוא דוגמת שמש, היינו, יש בכוחו להשפיע על כל העולם כולו, הוא לבד.

אכן, כאן נתחדש ליעקב אבינו "אף זה מת", מעתה הוא אמר שהוא כבר לא יודע, נגמרה האפשרות לקבוע מי זה יהיה. כי הנה, ברור לגמרי, שכאשר יעקב אבינו אמר שזה המשיח, אין זה כהחלטה של כמה אנשים שהחליטו על משהו, מדובר ביעקב אבינו שאמר שזה הוא, אכן נתגלה לו שזה לא הוא, ומכך אנו לומדים, שהדבר היחידי שיגלה את הקץ האמיתי, זו אך ורק התקוה, הציפיה, "אף על פי שיתמהמה, חכה לו, כי בוא יבוא ולא יאחר".

אף על פי שיתמהמה – הישועה תגיע רק בקיווי

מה הפירוש אף על פי שיתמהמה, הכוונה היא, אף שחשבת שזה הוא אבל זה לא, וחשבת אף על זה אבל גם זה לא, אולם יעקב אבינו כבר לימד אותנו, וקבע בשביל כלוננו, שהיה את האדם המתאים, וזה לא היה הוא, ומכאן יוצא "לישועתך קיויתי ה'". האופן האחד והיחידי היאן יתגלה המלך המשיח, הדבר היחידי שאנו יכולים לעשות, הוא לא להצביע חלילה על מישהו, אלא לחכות. אם יתמהמה, חכה לו, והוא, בוא יבוא ולא יאחר. זה מה שחידש יעקב אבינו. אם גם זה מת, אז לישועתך קיויתי ה', אין בשום פנים ואופן שום קביעה. מעתה, מה נשאר לנו לעשות, הדבר היחידי שנשאר לנו לעשות, זה לא לחפש מישהו ולתלות בו תקוות, אלא לצפות, לחכות, והוא יבוא. אבל הוא יבוא על ידי חכה לו.

לשון הפסוק "אם יתמהמה", לכאורה, הרי מתכוונים לומר לנו שנחכה לו כי הוא יבוא ולא יאחר, אם כן מה היה המקרא חסר לולא היה כתוב "אם יתמהמה", מה פירוש יתמהמה ומה פירוש חכה לו. והנה, פירוש המילה יתמהמה, שמצינו בכמה פסוקים בתורה, שורש המילה כתבאר באופן שאדם אינו יודע אם זה או זה ולא החליט מה לעשות, מה הוא עושה ואיך הוא ממשיך, וכך כשהאדם מתמהמה, זה משום שיש לו מה ועוד מה, יש מה כזה ומה כזה, ואז האדם הזה מתמהמה.

מעתה, "אם יתמהמה חכה לו", הפסוק מתכוין להגיד, וזו ההוראה לדורות של יעקב אבינו, גם זה מת, לישועתך קיויתי ה'. הרי כבר הורה זקן אז, יעקב אבינו, מי ראוי בכל הבריאה להיות המלך המשיח, וזה נשאר כך, אבל כאן למדנו שכל הקביעות אין להן קיום, לא כך זה יבוא זה יבוא רק מ"חכה לו". הדבר הזה הוא בידי שמים, ותפקידנו הוא אך ורק לחכות. כל המערכת של מה שנקרא "יתמהמה" זה בלבול, מי שמתמהמה הוא שוהה ולא יודע להחליט, הוא לא יודע אם ללכת לפה או פה, זה נקרא מתמהמה, אבל הפירוש, "אם יתמהמה חכה לו", הכוונה בה, אינני יודע מה, אם כך או כך, אולם סלק את הדבר הזה, עזוב את ה"יתמהמה", אתה צריך לחכות, זאת עבודתנו, אנו צריכים לחכות. לא כתוב כאן שאם יתמהמה הוא יבוא בכל זאת, אלא, חכה לו, נצטוינו לחכות.

השם המוסתר בגלות מתגלה בלישועתך קיוייתה'

באחד מספרי הגדולים כתובה הערה נפלאה. בסוף פרשת וישב כתוב ששמו את יוסף בכור, זו הייתה פתיחת גלות מצרים, "שלח לפניו מוצרים, כלומר, כששמו את יוסף לפניו, היינו לפני בני ישראל שיוורדים לגלות מצרים, ונהגה, הפעם האחרונה שכתוב את שם ה', שמו של בורא העולם, שם הוי"ה, היא בפסוק "אין שר בית הסוהר רואה את כל מאומה בידו באשר ה' אתו ואשר הוא עושה ה' מצליח", מכאן, בכל פרשת מקץ ובכל פרשת ויגש ובחצי מפרשת ויחי, לא כתוב שם ה', עד "לישועתך קיוייתה".

זו הערה נפלאה מאד, כי הנה אצל משה רבינו, מאז שהוא נולד, יש פרשה אחת שהוא לא מוזכר, והארכי בזה רבות, היאך יתכן שמושה רבינו לא מוזכר בתורת משה, וכתוב שזה קיום של "ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת", כך זה התקיים, בפרשה אחת בתורת משה שהוא לא הוזכר, מאז שבא לעולם. ואילו כאן, התורה הלא נקראת תורת ה', ושמו של בורא העולם. מה שנקרא בסתמא השם, השם המיוחד, עליו נאמר "ושמו את שמי על בני ישראל", יש שתי פרשות שלמות בתורה שהוא לא מוזכר, יש כאן משהו שנראה בלתי אפשרי.

המובן של הדברים הוא שכך נראית הגלות. שאותה הארה שכלולה בגילוי שמו יתברך, נסתמת, הפרשה נסתמת. וכיון שכאן התחילה גלות מצרים, כביכול נסתר שמו יתברך במעשה אבות סימן לבנים. הגלות נמשכת כל זמן שכלל ישראל נמצא במצרים, אבל הכוונה במעשה אבות סימן לבנים, כאשר השבטים ירדו למצרים, הירידה הזו היא ההתחלה של גלות מצרים, וכשנסתלק יעקב אבינו מן העולם, אז נסתמו עיניהם וליבם של ישראל מצרת השעבוד, יעקב אבינו הוא הארה של שמו יתברך, וידוע מה שכתוב בדברי רבותינו הקדמונים, כי יעקב עולה בגימטריה שבע פעמים שם הוי"ה. [ושם איתא כי יוסף הוא כפול שש ויצחק כפול שמונה], וכשהוא נסתלק מן העולם, כאן נסתמת הארה הזאת שהיא גילוי שמו יתברך. פירוש הדבר, גילוי שמו יתברך, הגילוי השלם, הברור, והמלא, מי כאן בעל הבית, מי פעל ועשה את הכל, מי מחיה ומנהיג את הכל, הגילוי הזה נסתם. והדבר הזה, כל השפע כולו, עובר למלכויות, לחיצונים. הוא עובר מהמקום שאליו הוא צריך להגיע ונשפך החוצה. זאת הסתימה של שם הוי"ה.

מה שהפסוק מגלה לנו, הוא, מתי חוזר ומתגלה שם הוי"ה, כשאנו מקיימים לישועתך קיוייתה'. הפסוק הזה מחזיר את הגילוי של שם הוי"ה בעולם. באיזה אופן נביא את הגואל, אך ורק על ידי שנחכה לו. לישועתך קיוייתה'. אם יתמהמה חכה לו, הקיום של חכה לו הוא זה שיביא אותו.

המקום לכל מעלה עליונה הוא רק בכח הקיוויו

בהמשך הדברים שם כבראשית רבה, מונה המדרש את כל המעלות העליונות שאינם שייכות לסדר העולם בדרך הטבע, אלא הם כולם דברים שצריכים להתגלות מלמעלה, ואומר שאת הכל משיגים על ידי קיוויו, הכל משיגים ב"קיוייתה", וכך נאמר שם "אמר רבי יצחק הכל בקווי, יסורין בקווי, קדושת השם בקווי, זכות אבות בקווי, תאוות של עוה"ב בקווי", והכל נדרש מפסוקים "יסורין, הה"ד אף אורח משפטיך ה' קיוויון אלו יסורין, לשמך, זו קדושת השם, ולזכרך, זו זכות אבות, תאות נפש, זו תאוות של עוה"ב. חנינה בקווי, ה' חננו לך קיוונו, סליחה בקווי, כי עמך הסליחה, מה כתיב בתריה קיוייתה', ושוב חוזר המדרש "לפי שהיה יעקב אבינו רואה אותו וסובר בו שגאולה מגעת בימיו", הוא זה שעל ידו צריכה להתגלות הגאולה, "כיון שראה שמת מיד אמר לישועתך קיוייתה', היינו, הגאולה תבוא בקיוויו. אין שום דבר שצריך להתגלות מלמעלה, שיתגלה באיזה שהוא אופן אחר, רק בקיוויו.

המהר"ל מבאר, כי השאלה ששואלים אדם כשמכניסים אותו לדין "ציפית לישועה", עניינה, כי בזמן שמכניסים אותו לדין, ודנים כמה שר הוא יקבל, ולאן להכניס אותו, הרי שהשיעור שהאדם הזה יכול להכיל הוא כפי הציפיה שלו, כפי שהוא ציפה כך הוא יקבל. זאת שאלה ששייכת לדין בעצמו, כך הדין נקבע, והוא יזכה כפי הציפיה. כי באמת אין לנו חלל כדי לקבל דברים שאינם שייכים לסדר העולם פה, דברים שצריכים להתקבל מלמעלה, אכן, נקבל את זה כפי שאנו פתוחים ומצפים לזה, זהו החלל שלנו שבו אנו יכולים לקבל את זה. וכך, הכל בקיוויו, כל מעלה עליונה, חנינה, וסליחה, הכל לפי מידת הקיוויו.

בפסוק בתהלים נאמר "צמאה לך נפשי כמה לך בשרי בארץ ציה ועיף בלי מים, כן בקודש חזיתך לראות עורך וכבודך", לכאורה המשך הפסוק אינו מובן, מה הכוונה "כן", וביארו כמה מגדולי המפרשים שהכוונה היא "צמאה לך נפשי כמה לך בשרי בארץ ציה ועיף בלי מים", וכפי מה שהוא היה צמא, וככל שהייתה כמיהה, "כן בקודש חזיתך". זה יהיה בידנו לפי מידת הציפיה. וכן בפסוק "יהי חסדך ה' עלינו, כאשר יחלנו לך", לא יותר, וגם לא פחות.

כשכתוב בפסוק "חכה לו כי בוא יבוא ולא יאחר", כתובה כאן לא רק אמונה אלא גם ציוויו, הלכה למעשה. חכה לו, לא שתאמין שיגיע, אלא חכה לו, וכך גם

נפסק להלכה ברמב"ם (מלכים פ"א ה"א) "וכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו".

הציפיה שתביא לגאולה היא דוקא מעומק השפלות

כאן נמצא החוב המיוחד שלנו, שהדורות הקודמים לא יכלו לקיים בשום אופן. בדור שלנו, משום שהוא ירוד ושפל מאד, משום שהוא מאד נמוך, תפקידנו בתוך השפלות והמצב הירוד שלנו, וככל שאנו מרוחקים ורחוקים, אנו צריכים לעשות מקום, פה, במצב שלנו, ופה לצפות. אף דור לא יכול היה לספק את הציפיה לישועה שלנו, משום שכל הדורות ידעו היטב כמה מדובר, והם ציפו לישועה באופן טבעי. הציפיה הזאת לא הייתה עבודה בשבילים, היא הייתה מילתא דפשיטא, ודאי שהם כולם חיכו. אולם, "אחכה לו" שלנו, זה חידוש. את זה רק אנחנו יכולים. כיון שהמלך צריך להגיע לעולם, המלך המשיח צריך לתקן את העולם מעומק שפלותו. אז העולם בתוך עומק השפלות, צריך שם לצפות שם צריך לייחל, לחכות, חכה לו. אנחנו במצב שלנו צריכים לחכות.

הגרא"א אומר על העובדה שמלך המשיח צריך להגיע ממוזב, כי מוזב עולה בגימטריה מ"ט, היינו, במוזב נתיימנו ונתגלו ויצאו לפועל כל המ"ט שערי טומאה, ודווקא מכל מ"ט שערי טומאה צריך להגיע המלך המשיח, היינו, ממי שיוכל להרים את העולם משפלות שהיא עד מ"ט שערי טומאה, את זה עשתה רות, והיא פתחה את השער, היא אמה של מלכות, וממנה, יצא המלך המשיח.

המלך המשיח צריך להיות זה שיש בידו להרים את העולם מן השפלות הנמוכה ביותר, מ"ט שערי טומאה. בזמן שתתגלה מלכותו של המלך המשיח היא תרים את העולם כולו משפלותו, ולא תהיה שפלות בעולם שלא תתרום ותתהפך, "כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה'", כל שפלות שבעולם, כולה תגלה ותגיד כבוד שמים, "וכל בני בשר יקראו בשמך, להפנות אליך כל רשעי ארץ". כל רשע שבעולם, כל שחיתות, כל פחיתות, וכל שפלות, כל זה יפנה בחזרה כביכול אל המקור, כל זה יגיד כבוד שמים.

שם, באותו עומק, באותה שפלות, משם צריכה לצאת הציפיה לישועה. אנו חשים כי מה לנו ולישועה, אנו רחוקים. אנחנו במצבנו שלנו עסוקים בכלל בדברים אחרים, דברים חשובים מאד מעניינים אותנו, אבל מה לנו ולזה, ישועה זה משהו שנראה מעבר לנו, אולם באמת, כלשהו של ציפיה לישועה מתוך מצבנו שלנו, מתוך המצב שבו אנו נמצאים ומתוך הדרגה שבה אנחנו שרויים, כל ציפיה לישועה מפה, תביא את הישועה. והיא תביא, בודאי, "חכה לו, כי בא יבא ולא יאחר".

אנו צריכים קצת להתבונן ולתפוס עד היכן הדברים מגיעים בעומק השפלות שבה אנחנו נמצאים, עד כמה עומק הריחוק. עד כמה אנו מושלכים החוצה, וכמה אנו רחוקים. אך מתוך זה, בהתבוננות נכונה, צריכה להתעורר הציפיה האמיתית, עד מתי תהיה ימינו אחר. עד מתי הוא ישיב ימינו אחר, עד מתי. עד מתי זה יהיה נמוך כל כך, שפל כל כך, רחוק כל כך, וברגע שאותה ימין תתגלה, כמובן שבו זמנית כביכול בורא העולם יפעל מיד.

זאת עבודתנו, לקחת את שפלותנו עצמה ולעשות ממנה יתד, ממנה פינה, למה שנקרא חכה לו. חכה לו, הכוונה היא כמו שכתוב "אשרי כל חוכי לו", לו, הכוונה, לבורא העולם. לא לזה או לזה או לזה, זה כבר נגמר מזמן שזה נתגלה אצל יעקב אבינו, לא מחכים לאף אחד, מחכים לאשרי כל חוכי לו, בורא העולם, הוא יגלה את מי שהוא יבחר, זה לא ענייננו שלנו, העניין שלנו הוא אך ורק לחכות. לחכות, ולחכות באמת.

זה התפקיד המיוחד שהדור שלנו חייב למלא, הדור שלנו שאין שפל וירוד ממנו, ונקוה שאנו באמת בדור האחרון כי קשה לצייר שפל יותר מהמצב שלנו, ואנחנו במצבנו שלנו, צריכים להפוך את הריחוק והשפלות לציפיה שבאה מתוך השפלות והריחוק, משם אנו צריכים לצפות.

את זה חידש יעקב אבינו, אחרי שהוא שמע שכל השבטים כולם יחד אומרים "כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד", הבין יעקב אבינו שהעובדה שנסתלקה ממנו שכניה, היא מחמת שדווקא מתוך סילוק שכניה צריך לצפות לישועה, רק בצורה כזאת תבוא הישועה, לכן הקץ לא מתגלה, זה התירוץ הנכון, אין זה משום שאין כאן הארה של אחד, יש את הארה הזו, אבל לא זו הדרך להביא את הארה של הגאולה, ולהגיע לגאולה, הדרך היא דווקא מתוך סילוק שכניה, כאן צריך "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

זה פירוש המילים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". אנו מצפים ומקווים, זה פירוש המילה ברוך, כפי שכתוב ברשב"א בחידושי אגדות וגם בתשובה, ומביא זאת הנפש החיים, ברוך פירושו תפילה שהדבר הזה יתרבה יותר ויותר, יגדל יתרבה ויתפשט יותר ויותר. ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

כשאומרים ברוך, אז המצב עצמו, הוא מצב של סתימה. מצב של כאילו מניעת שפע, וכשאנו אומרים ברוך זה מצב של גילוי השפע בחזרה, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, רק באופן כזה יתגלה שם כבוד מלכותו, כשאנחנו נאמר ברוך שם כבוד מלכותו. זה מה שיעקב אבינו גילה. זה תפקידנו. זאת עבודתנו. אם יתמהמה חכה לו, כי בוא יבוא ולא יאחר במהרה בימינו אמן.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

פרשת ויחי תש"פ

שיהיה היכי תימצוי שלא יהא מהוייב מצד כיבוד אב, כמו למ"ד דכיבוד אב משל אב. ולפי"ו פירוש המקראות הוא שיוסף אמר אנכי אעשה ואין צריך שבועה, ויעקב א"ל שמ"מ ישבע.

אכן להמבואר דהיו כאן שתי שבועות על שתי עניינים, יש לומר דלכן השביעו שתי פעמים, דהשבועה האמורה בפסוק כ"ט, זהו השבועה דאל נא תקברני במצרים, והשבועה האמורה בפסוק ל"א, זהו השבועה שיקברו עם אבותיו.

נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר. (מ"ט, כ"א).

כתב רש"י אילה שלוחה זו בקעת גינוסר, שהיא קלה לבשל פירותיה כאילה זו שהיא קלה לרוץ. הנותן אמרי שפר, כתרנומו, ע"כ. ור"ל דבתרגום איתא יהוה מודין ומברכין עליהו, כלומר שיהיו מודים ומברכים על הפירות. והיינו ברכת הנהנין, ואף דברכות הנהנין הם מדרבנן כדאיתא בגמ' בברכות דף ל"ה ע"א, מ"מ נרמו הוא כאן.

וצריך ביאור מה מיוחד בבקעת גינוסר שמברכים עליהם ברכת הנהנין, והרי על כל הפירות שכל מקום מברכים, ומהו יהודים של פירות אלו.

ויש לומר בזה על פי דברי הגמ' בברכות דף מ"ד ע"א, דאיתא התם דיש אופנים דאינו מברך על הפת, מפני שהפת היא מפילה, כמו באוכל מליה, ואחד מן האופנים שהפת נחשבת מפילה, כשאוכל עם הפת פירות גינוסר.

ולפי זה י"ל דבזה נתייחדו פירות גינוסר להשתבח שמברכים עליהם ברכות הנהנין, יותר משאר פירות שבעולם, דבפירות גינוסר לעולם מברכים עליהם, אפילו כשנאכלים עם הפת.

נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר. (מ"ט, כ"א).

וכתב רש"י, דעל מלחמת סיסרא נתנבא, שכתוב שם דהמלחמה הייתה עם עשרת אלפים איש מכני נפתלי, והלכו שם בוריונות, והנותן אמרי שפר, היינו דעל ידם שרו דבורה וברק שירה.

וצריך ביאור, דהשירה היא הרי תוצאה מהנצחון במלחמה, דכיון שנצחו אמרו שירה, וא"כ היה ראוי להזכיר בברכה את עצם הניצחון שוהו העיקר, ולא את אמירת השירה, שהיא רק פועל יוצא מהנצחון, והרי הנצחון במלחמת סיסרא היה נס גדול מאד, וכמו שכתוב בנביא בשופטים, 'מן השמים נלחמו הכוכבים ממסלותם', ובגמ' בסוף פרק ערבי פסחים הפליגו הו"ל בגודל הנס, וא"כ מדוע מזכיר השבחה של נפתלי שעל ידו שרו שירה, ולא את עצם הנס שעל ידו נצחו.

ומבואר מכאן שעיקר השבחה הוא דווקא השירה שנאמרה אחר

שים נא ידך תחת ירכי וגו' אל נא תקברני במצרים ושכבתי עם אבותי ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם. (מ"ז, כ"ט-ל').

הנה סדר הכתובים צריך ביאור, דבתחילה אמר יעקב אל נא תקברני במצרים, ורק אח"כ אמר וקברתני בקבורתם, ולכאורה כל האיסור דאל תקברני במצרים, הוא כשביל שרצה שיקברנו עם אבותיו, והוסיף אזהרה על ענין זה, וא"כ טפי היה נכון לומר בתחילה ושכבתי עם אבותי, ורק אח"כ להוסיף ע"ז איסור דאל נא תקברני במצרים.

ונראה בזה, שהיה כאן שתי עניינים, ענין אחד שיקבר עם אבותיו, ועוד היה ענין מיוחד שלא ליקבר במצרים, בלא שייכות לכך שיקבר עם אבותיו, וביאור הדברים הוא, דהנה רש"י כתב ג' טעמים למה שלא יקברנו במצרים, טעם אחד, משום דפופה להיות עפרה כינים, טעם שני, דאין מתי הו"ל חיים, אלא בצער גלגול מהילות, וטעם נוסף, שלא יעשוהו מצרים עבודה זרה. ואמנם טעמא דגלגול מהילות שייכא בכל מקום בחו"ל, אבל טעמא דכינים, שייך דווקא במצרים, וכן הטעם שלא יעשוהו עבודה זרה, נראה שהוא דווקא במצרים, שהשפיע להם ברכה שכלה הרעב, ומימי נילום מתברכין. ולפי הנך טעמים הרי מבואר היטב שהיה בזה ענין מסויים שלא יקבר במצרים, מלבד הענין ליקבר עם אבותיו.

ולפי זה מבואר היטב, שהיו כאן שתי שבועות נפרדות, שבועה אחת שלא יקברנו במצרים, שזה ענין בפני עצמו כמו שנתבאר, ועוד השביעו שבועה נפרדת על הענין שיקברנו עם אבותיו, ושתי שבועות נפרדות על שתי עניינים נפרדים הם.

והנה בפסוקים מפורש השבועה ב' פעמים, דבפסוק כ"ט אמר תחילה שים נא ידך תחת ירכי, ופירש רש"י והשבע. ולהלן בפסוק ל"א אחר שאמר יוסף אנכי אעשה כדברך, כתיב ויאמר השבעה לי, וישבע לו.

ובפשוטו י"ל בזה, דבתחילה ביקש יעקב מיוסף שם נא ידך תחת ירכי והשבע, ויוסף השיב אנכי אעשה כדברך, ואיני צריך לישבע. והטעם דאין צריך לישבע, משום דבלא"ה הרי הוא מהוייב בכיבוד אב, ושבועה אינה הלה ע"ד מצוה, דמושבע ועומד בהר סיני, וכיון שקיימו את התורה, ממילא לא הייל השבועה, או לא היה צריך לישבע משום דבן נח מצווה על כיבוד אב, כמש"כ ר"נ גאון, והרי מצינו דזכות כיבוד אב עמדה לעשיו שקיים כיבוד אב. ויעקב חזר ואמר לו השבעה לי, שאעפ"כ ישבע לו, או מטעם דאיתא בנדרים דף ה' ע"א דנשבעין לקיים המצוה לזרוזי נפשיה. או משום דאפשר

הנצחון, ונמצינו למדים מכאן שאין העיקר הנצחון, ואגב אורחא ראוי לומר על כך שירה, אלא להיפך, התכלית היא אמירת השירה לקוב"ה, והנצחון אינו אלא אמצעי והיכי תימצוי לבא לתכלית נפלאה ונשגבה זו, ועל כן שבהם של בני נפתלי אינו בנצחונם, כי אם בשירה שנאמרה. ואע"פ שלא הם אמרו, מ"מ אפילו בזה שעל ידם נאמר, בזה לחוד גדול שבהם יותר מנצחונם.

ובענין זה מצינו בשיר השירים, (ב', י"ב) על הפסוק 'עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו', דהכתוב מדבר על יציאת מצרים, וכתב שם רש"י, עת הזמיר הגיע, שאתם עתידים לומר שירה על הים. ובמדרש שם איתא, הגיע זמן של שירה שתאמר.

ומבואר דעיקר הזמן של יציאת מצרים, הוא כשהגיע הזמן לומר השירה, וכיון שזמן אמירת שירה הגיע, ממילא מוכרח שיצאו ממצרים ושיקרא להם הים. הרי מבואר דבר נפלא זה, דהשירה אינה תוצאה דממילא מקריעת הים, אלא אדרבה כיון שצריך לומר שירה, על כן הוכרח שיצאו ממצרים ויקרא להם הים, שעל ידי זה יתהווה ההיכתי תימצוי והאפשרות לומר שירה.

ובאמת דהרי סיסרא כלל לא בא אליהם למלחמה, אלא הקב"ה משך אותו למלחמה, וכמו שכתוב בנביא שופטים, 'ומשכתי אלך אל נהל קישון את סיסרא שר צבא יבין ואת רכבו ואת המונו' וגו', הרי דהקב"ה משך אליו את כל הגוים למלחמה, והיינו כמבואר, שלא הניצחון הוא התכלית, ואמירת השירה היא התוצאה דממילא, אלא אדרבה כל המלחמה היא היכי תימצוי שיוכלו לומר שירה, וכיון שצריך לומר שירה, ממילא הקב"ה מושך את הגוים למלחמה.

והנה המלאכים שהם כולם רוחניים וישנם רבבות, כמו שנאמר בפיוט בוכה רבבות כהילוך מחנות, וכל תפקידם של אותם הברואים העליונים אינו לא בכנין ולא בהרישה ולא בזריעה כבני אדם, אלא באמירת שירה לפני הקב"ה, שיש האומרים קדוש, ויש האומרים ברוך, ויש שאומרים פעם א' ביום, ויש פעם בשבת, יש פעם בשבוע, ויש פעם ביוכל, ויש כאלו שאינם אומרים אלא פעם אחת בכל בריאתם, והצד השווה בכלם שזהו תכלית קיומם לומר שירה לפני השיי"ת, ולכן נבראו. הרי דאמירת שירה אינו תוצאה אלא תכלית.

ויעשו לו בניו כן כאשר צום וישאו אותו בניו ארצה כנען וגו'. (נ', י"ב - י"ג).

פירש רש"י, כאשר צום, מהו אשר צום, וישאו אותו בניו, ולא בני בניו, שכך צום אל ישא מטתי לא איש מצרי ולא אחד מבניכם, שהם מבנות כנען, אלא אתם, וקבע להם מקום, ג' למזרה, וכן לד' רוחות, וכסדרן למסע מחנה של דגלים נקבעו כאן.

בביאור טעם הענין שצוה יעקב שלא ישאו את מטתו בני בניו שהם מבנות כנען, יש לומר, דהנה מדהוינן שנשאוהו כסדר מסע הדגלים סביב למשכן, הרי דמטתו היא כמשכן ה', ויש בה קדושה.

וביאור הדבר דמטתו של יעקב היא כמשכן, ונשיאת המיטה, היא כנשיאת המשכן, הוא כמבואר במסילת ישירים פרק כ"ו בביאור מדת הקדושה וכתב בתו"ד, כן על כל הקדוש הדבק תמיד באלוקו, דהנה איש כזה הוא עצמו נחשב כמשכן כמקדש וכמזבח עכ"ל.

והאבות הקדושים שהיו דבוקים בהקב"ה, והן הן המרכבה, והשכינה שורה עליהם, וכמש"כ בנפש החיים שאפילו רגע אחד לא הסיוח דעת מדבקות בקוב"ה, כודאי שהם עצמם נחשבים כמשכן כמקדש וכמזבח.

וכיו"ב איתא בפרקי דר"א, דהאבן שהניח עליה יעקב את ראשו, היא אבן השתייה. ובגמ' ביומא דף נ"ג ע"ב מפורש דשם הוא מקום ארון הברית. הרי דבהנחת צדיק ראשו על האבן נתקדש עד שנעשה זה מקום הארון, ושם נבנה בית המקדש.

וכיון שמיטתו של יעקב הרי היא כמשכן, לכן צוה יעקב שאותם שהם מבנות כנען אינם ראויים ליקרב להיות מנושאי מיטתו.

אנא שא נא פשע אחיך וגו' ויכך יוסף בדברם אליו. (נ', י"ז).
יש לבאר מה שבכה יוסף בעת שאמרו לו כן, על פי מה דתנן בריש מסכת יומא דבעת שהיו משביעין את הכהן גדול שלא ישנה דבר מכל מה שאמרו לו, היה הכהן גדול פורש ובוכה, משום דחשדוהו שהוא צדוקי, הרי דמי שהושדין אותו ראוי לו לבכות, ועל כן כיון ששמע יוסף שהם הושדין אותו שיוגמול להם רעה על אשר עשו לו ככה.

הישיבות - מקום תורה שבעל פה

מתוך דברי חיוזק בכינוס למחנכים על משמר 'טהרת וקדושת הישיבות' - כסלו תש"פ

כשם שאנו מצווים על מסירת התורה, כן אנו מצווים על מסירתה כצורתה דייקא, והצורה של לימוד תורה שבעל פה, היא לימודה בישיבות הקדושות, וכמו שאמרו חז"ל כי מעולם לא פסקה ישיבה מאבותינו, והטעם משום שהישיבה זה מקום לימודה ודרישתה של תורה שבע"פ, וכמו שלתורה שבכתב יש מקום שהוא ארון הברית, כך גם לתורה שבעל פה יש מקום, והמקום הוא הישיבות הקדושות, ששם לומדים תורה בעיון, וחוקרים ודורשים בעומק עיונה של תורה, הישיבות הם מקום פרייתה ורבייתה של תורה, שם מתחדשים מידי יום תילי תילים של הלכות, וטעמי הלכות, סברות וצדדים וביאורים, ושם התורה פרה ורבה, וזהו המטבע והצורה והאופן של קיום התורה שבעל פה.

הישיבות רק הם המקום לגילוי האור הגנוז שהקב"ה גזז מששת ימי בראשית בתורה. את אותו אור הגנוז שהאיר את התורה ובוהו וחושך על פני תהום, אפשר ומותר לגלות אך ורק בישיבה, וכמו שמובא בילקוט המעשה ברב שמואל בר נחמני שביקש מרבי יונתן בן אלעזר שישנה לו פרק אחד בשוק, אמר לו, לך לבית הלימוד ושם אשנה לך, שאלו הרי כתוב שברחובות תיתן קולה, אמר לו ברחובות של תורה שהם בתי מדרשות, והאופן הזה הוא חלק מקיום הציווי של מסירת התורה.

ודבר זה הוא יסוד קיומנו וקודם לכל העניינים כולם, וכמו שמצינו אצל יעקב אבינו, שבטרם ירד למצרים שלח את יהודה להורות לפניו גושנה, ואמרו חז"ל שהיה זה להקים ישיבה, הרי שכשיעקב אבינו הולך למקום חדש, אינו דואג על שום דבר וענין, מלבד על הקמת ישיבה ללימוד תורה. וכשהתורה כותבת מה שהיה ואירע אצל יעקב אבינו, אין זה סיפור המעשה בלבד, אלא בא זה ללמדנו, כי כך הוא הדרך לדורות הבאים כולם, לדעת שהישיבות הם ראש וראשון לדאגת קיומנו בכלל.

הדברים מתוך שיעור בישיבת "עטרת שלמה" קרית הישיבה" - את השיעור במלואו ניתן לשמוע בטל' 03-6171001-1-1-1-7-5

ניתן לקבל את השיעור במייל: 5703353@gmail.com

מצוה ס

להיות כל קרבנות בהמה מיום השמיני והלאה

שנאמר ומיום השמיני והלאה

כתב (ה"י) דמ"מ תורים שהגיע זמנן אינם דחויים דמחוסר זמן חשוב כמוס עובר). ולפי זה א"ש מה דמנה הרמב"ם מחוסר זמן למצות עשה, דבסמוך (מצוה סא) מנה הרמב"ם מצות עשה להקריב קרבן תמים שאינו בעל מום, וה"נ יש למנות את המצוה להקריב קרבן שהוא תמים ולא חסר מצד הזמן שראוי לו להיקרב.

בהמה כליל שמיני ללידה

הגמ' בזבחים (יב.) מסתפקת בבהמה שהגיעה ללילה השמיני, אם הגיע זמנה או לא - "רבי אפטוריקי רמי, כתיב והיה שבעת ימים תחת אמו, הא לילה חזי, וכתיב ומיום השמיני והלאה ירצה, הא לילה לא חזי" ומיישבת הגמ' "הא כיצד, לילה לקדושה ויום להרצאה", דלגבי הקדשה אינו מחוסר זמן ולגבי הקרבה חשוב מחוסר זמן. והקשו בתוס' אמאי איצטריך קרא לפסול לילה מהקרבה, הא בלאו הכי לילה אינו ראוי להקרבה כדילפי' (במגילה כ:) מדכתיב "ביום צוותו" (ויקרא ז לה) ותירצו בתוס' דאם פסולו רק מצד שאינו ראוי להקרבה בלילה אזי אם שחט כליל שמיני הדין הוא שאם עלו לא ירדו, ואיצטריך קרא לפסול קרבן שנשחט כליל שמיני מצד מחוסר זמן. ונפק"מ נוספת למ"ד אין לילה בבמה דאם שחט בלילה בבמה לא נפסל הקרבן, ואשמעינן קרא דביום השמיני שאם שחט כליל שמיני נפסל מצד מחוסר זמן.

הגמ' בשבת (קלו.) מביאה את דברי רב פפא ורב הונא בריה דרבי יהושע שאמרו שבהמת חולין שנשחטה בתוך שבעת ימים חשובה כנפל ואסורה באכילה, אך אם נשחטה כליל שמיני מותרת באכילה. ומפרש רש"י הטעם דכיון דמליל שמיני חזיא לקדושה יצאה מכלל נפל אע"פ שאינה ראויה להקרבה עד יום השמיני בבוקר כדכתיב "ביום צוותו". ותמהו רבים דבזבחים מפורש שהפסול בלילה אינו מצד "ביום צוותו" אלא מצד מחוסר זמן, דהגמ' באה להוכיח דכיון שהלילה ראוי לקדושה ש"מ שאינו מחוסר זמן. ולא זו בלבד אלא מצינו שרבותינו הקשו (משל"מ שם ה"ח) מפני מה השמיט הרמב"ם הלכה זו שאפשר להקדיש כליל שמיני, ויישבו דמה דאפשר להקדיש בלילה אתי רק למ"ד לילה לאו מחוסר זמן, אבל הרמב"ם פסק כמ"ד לילה מחוסר זמן וממילא אף אינו ראוי לקדושה, ולכן השמיט הרמב"ם דין זה. הרי מבואר להדיא שהחיסרון כליל שמיני הוא מצד מחוסר זמן דאם הפסול מצד "ביום צוותו" לא היה האיסור מיוחד לליל שמיני אלא ליל שמיני ככל לילה, וצ"ב מה שפירש"י שפסולו מצד "ביום צוותו".

מחלוקת הראשונים בעבר והקדיש קודם זמנה

בדין זה שליל שמיני ראוי לקדושה יש ויכוח בראשונים. דעת הרמב"ם (בהלכות שם) שקודם לכן יש איסור להקדיש כשם שאסור להקדיש בעל מום, אך אם עבר והקדיש תחול הקדשתו, וכליל שמיני אין איסור דלא חשיב מחוסר זמן לגבי הקדשה וכ"כ בתוס' בזבחים (קיד:) ובתמורה (טו:). אבל רש"י בבכורות (כא:) כתב שאם הקדיש מחוסר זמן לא חלה הקדושה, וכן נראה מהתוס' בזבחים (יב.) שהקשו למאן דס"ל שאפשר להקדיש עובר במעו אימו, איך חלה הקדושה הא עדיין מחוסר זמן הוא, הרי דס"ל כרש"י שאם הקדיש מחוסר זמן לא חלה הקדושה. והקשו החזו"א והגרי"ז, דשנינו בסוף זבחים (קיב.) דכל שאין ראוי לבוא

מחוסר זמן בגופו ומחוסר זמן לבעלים

עשה של הקרבת קרבן בזמנו הראוי דהיינו שאינו מחוסר זמן, יש בו שני אופנים. בפרשת אמור נאמר שאפשר להקריב קרבן מבהמה שנולדה רק לאחר שבעה ימים משנולד, שנאמר "שור או כשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה" (ויקרא כב כז), וכן נאמר בפרשת משפטים "שבעת ימים יהיה עם אימו ביום השמיני תתנו ל"י" (שמות כב טט).

פסול זה נקרא 'מחוסר זמן', ובמשנה (זבחים קיב:) למדו שכל מי שעדיין לא הגיע זמן ההקרבה הוא מחוסר זמן, בין מחוסר זמן בגופו - כגון תורים שלא הגיע זמנם דשיעור תורים הוא משיזיהבו כנפיהם וקודם לכן הם מחוסרי זמן, וכגון בהמה שאסור לשוחטה מפני שנשחטה האם באותו היום ויש איסור 'אותו ואת בנו'. ובין אם הוא מחוסר זמן לבעלים - כגון זב וזבה יולדת ומצורע שצריכים להביא קרבנותיהם רק לאחר שנטהרו מטומאתם, וקודם לכן נחשב הקרבן למחוסר זמן.

מה דינו של מחוסר זמן - מבואר בגמ' (חולין פ:) שכל פסולי הקרבה לוקין מפני שעברו על לאו ד"לא ירצה", אך שאני מחוסר זמן שאע"פ שהוא פסול להקרבה אין לוקין עליו דהכתוב ניתקו לעשה. רש"י מסביר פשוט האיך חשוב מחוסר זמן כלאו הניתק לעשה ודבריו צריכים ביאור, אבל בתוס' כתבו וכן מוכח ברמב"ם (פ"ג מהל' איסורי מזבח ה"ח) דאינו כשאר לאו הניתק לעשה אלא תירוץ הגמ' שמחוסר זמן לא חשוב לאו אלא עשה. דכיון דכתיב "ביום השמיני תתנו ל"י" הוא מוגדר כעשה ולא כלאו, ולכן המקריב קרבן קודם זמנו אינו עובר בלאו אלא בעשה ואינו לוקה. בפשטות עשה זה אינו חשוב כעשה של קום ועשה אלא הוא לאו הבא מכלל עשה, שהוראת העשה היא איסור שלא להקריב תוך שמונת ימים אלא יש להקריב רק לאחריהם.

אם מחוסר זמן הוא לאו הבא מכלל עשה

הרמב"ם מנה מחוסר זמן במנין המצוות הקצר כמצות עשה, והשיג עליו הראב"ד דאין למנותו כמצות עשה ואולי הוא לאו הבא מכלל עשה. ואם כן הוא, לא היה להרמב"ם למנותו בכלל העשין דלשיטתו איסור עשה אינו נמנה בכלל העשין כדחזינן דהרמב"ן (שכחת העשין ב) מנה למצוה אכילת תרומה טהורה ושלא לאוכלה כשהיא טמאה, ואילו הרמב"ם לא מנה מצוה זו. ובאר במגילת אסתר דהרמב"ם אינו מונה לאו הבא מכלל עשה כעשה, ומה שאמרו חכמים "לאו הבא מכלל עשה - עשה" (פסחים מא:), רצונם להורות שאין לוקין עליו. וכן כתב ברשב"א (כתובות מ.) דלאו הבא מכלל עשה אינו עשה גמור ואינו דוחה לא תעשה. וצ"ב מה דמנה הרמב"ם עשה דמחוסר זמן במנין העשין.

והנראה שלדעת הרמב"ם החיסרון של מחוסר זמן אינו כשאר פסולי הקרבה, דמבואר ברמב"ם (שם ה"ט) שכל קרבן שמקריבים אותו חוץ לזמנו חשוב מחוסר זמן ולא רק כשלא הגיע זמנו אלא אף קרבן שעבר זמנו. דבפסול מחוסר זמן כתב שבין התורים שהם קטנים ולא הגיע זמנן ובין בני יונה שגדלו ועבר זמנן נחשבים למחוסרי זמן. ועוד הוסיף הרמב"ם הסבר שגדר הפסול של מחוסר זמן דחשיב כבעל מום, דכשם שקרבן מחוסר אבר חשוב בעל מום כך מחוסר זמן חשוב בעל מום (ושם

אל פתח אוהל מועד אין חייבין עליו משום שחוטי חוץ, ונחלקו ת"ק ור"ש לגבי מחוסר זמן, דעת ת"ק אף מחוסר זמן ששחטו בחוץ פטור, ולר"ש כל שהוא ראוי לבוא לאחר זמן ה"ז בלא תעשה ואין בו כרת, וחכמים אומרים "כל שאין בו כרת אין בו לא תעשה". ואי נימא כרש"י שהמקדיש בהמה קודם זמנה דלא חלה הקדושה, בהמה זו היא בהמת חולין ופשיטא דאינו עובר עליה משום שחוטי חוץ. ומחלק החזו"א בין מחוסר זמן שלא הגיע לשמונה ימים שבו לא חלה הקדושה, לבין מחוסר זמן של תורים שלא הגיע זמנם וכיו"ב שחלה קדושה אע"פ שאינם ראויים להקרבה. והדברים צריכים תוספת הסבר, שהרי מקור האיסור הוא מבהמה בת פחות משמונה ימים ובהם לא חלה הקדושה כלל, ומהיכי תיתי לחלק ולומר שבמחוסר זמן של בני יונה יש רק איסור והקדושה חלה.

אותו ואת בנו נחשב כמחוסר זמן

אופן נוסף של מחוסר זמן הוא כאשר איסור 'אותו ואת בנו' מונע לשחוט את הקרבן, ודנו בתוס' (חולין ע"ג). אם אפשר להקריב פסח בהמה שאסורה מצד 'אותו ואת בנו' דיבוא עשה דפסח וידחה לא תעשה של 'אותו ואת בנו', וכתבו התוס' דאיכא ב'אותו ואת בנו' גם עשה דמחוסר זמן ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה. וכבר צווחו קמאי ובתראי דאם העשה דפסח ידחה את הלאו הרי הקרבן ראוי להיקרב ותו לא חשיב מחוסר זמן, דכל העשה להקריב בזמן הראוי נובע מהאיסור של אותו ואת בנו ואם איסור זה נדחה אין מצות עשה כלל.

מחוסר זמן - בעל מום

וההבנה במצוה זו כמו שנתבאר לעיל. ברמב"ם מודגש כמה פעמים שהפסול של מחוסר זמן דחשיב כבעל מום והזמן היינו הגיל המתאים הוא חסרונו של הקרבן, ולכן לדעתו הקדושה חלה כמו כל מקדיש בעל מום עובר. מאידך, רש"י והתוס' בזבחים דפליגי על הרמב"ם וס"ל דלא חלה הקדושה, הבינו שחיסרון הגיל אינו מום עובר אלא מום קבוע, דאע"פ שהגיל מתחלף בעבור הזמן אך מ"מ כל עוד לא עבר הזמן הבהמה מופקעת לגמרי משלימותה ונחשבת בעלת מום. דיש לבאר שמום עובר שאינו מונע מלהקדיש הרי זה מפני שהבהמה ראויה ואינה חסרה בעצם, אלא יש עיכוב זמני שאמור להסתלק ולכן בפועל א"א להקריבה. וכמו שכתבו התוס' (גיטין טו.) שמום שאינו עובר אלא ע"י רפואה לא חשיב כמום עובר, וטעמו שמום עובר הוא רק כאשר החיסרון אינו קבוע ועתיד להסתיים מאליו אבל אם הוא תלוי בדבר אחר אינו מום עובר אלא מום קבוע. ולכן בהמה שלא הגיעה לגיל של שמונת ימים אינה חשובה כשלימה בזמנה כלל והיא בעלת מום קבוע, כיון שכעת היא חסרה לגמרי את הגיל הראוי, והגיל שיתחדש בה כשתהיה בת שמונת ימים אינו נמצא בה בהיותה בת שבעת ימים, שהזמן עוד לא הגיע לעולם.

ולפי זה יש לומר שבתורים שלא הגיע זמנם כו"ע מודו דהקדושה חלה דפסול התורים נחשב כמום עובר, מאחר והחיסרון בתורים קטנים אינו מצד הזמן שלא הגיע, אלא שיעורם משיזיהבו וגדלותם נמצאת בהם בכוח והרי זה כמום עובר. ומבוארים דברי החזו"א שמחלק ואומר שהמקדיש תורים שלא הגיע זמנם חלה הקדושה דאין בהם מום קבוע אלא מום עובר.

ואיסור אותו ואת בנו בד"כ מדובר שהקדיש את הבהמה קודם לכן, וביים שבא להקריב שחטו את האם ואינו יכול לשחוט ולהקריב. אכן אין כאן איסור הקרבה על בהמה זו אלא איסור שחיטה שמונע מלהקריב,

ואעפ"כ מבואר שיש בו חיסרון של מחוסר זמן. וצ"ל דדמי שמחוסר זמן בבעלים כמו זב וזבה שהבהמה עצמה ראויה להקרבה והבעלים הם שאינם יכולים להקריב, וזה באמת חידוש להחשיבו כבעל מום. ע"ז כתבו התוס' דעד כמה שע"י איסור 'אותו ואת בנו' נחשב הקרבן למחוסר זמן ממילא הבהמה היא כבעלת מום ועל בהמה בעלת מום אין עשה של הקרבה ולא שייך שידחה עשה דפסח את הלאו והעשה של הקרבת בהמה ראויה ושלימה בזמנה.

ובשיטה מקובצת (זבחים יב.) תירצו על קושית התוס' למאן דס"ל שאפשר להקדיש עובר כיצד חלה הקדושה והרי הוא מחוסר זמן, די"ל שקודם שנולד אינו בעל גיל כלל ואין מחוסר זמן חיסרון לגביו. ומוכח מדבריו כדברי הרמב"ם שמחוסר זמן הוא חיסרון של בעל מום, דרק כאשר יש צורך בזמן מסוים יש חיסרון בהיעדרותו אבל מי שקיים בלי שנמנה לו גיל כמו עובר אין חיסרון הגיל נחשב לו למום.

יישוב פירוש רש"י

וליישב את רש"י שפירש שהחיסרון בליל שמיני הוא מצד 'ביום צוותו', יש לומר דהגמ' אומרת שאין דין נפל מליל שמיני שמאז הוא ראוי לקדושה אך מנלן שדין נפל לענין אכילת חולין תלוי בזמן ההקדשה ולא בזמן ההקרבה, וע"ז מפרש רש"י שאין להקריב מצד 'ביום צוותו', דבוודאי שהחיסרון הוא מחוסר זמן אבל הזמן הוא מה שהתורה ציוותה שתהיה הבהמה בגיל של שמונה ימים דלגבי הקרבה כל עוד לא הגיע היום אינו בן שמונת ימי הקרבה. כך נראה בגמ' בראש השנה שהבכור נאכל כל שנה רק אחר שמונת ימי הקרבה שאז נקרא בן שנה. וכן דנו בתוס' בנדה לענין כבש בן שנתו שמונים לו שנה רק משמונה ימים והלאה דלכל דיני הקרבה מתחיל ימי הכבש מגיל שמונה ימים, וזה נלמד מ"ביום צוותו".

במשנה (פ"ה ד) כתוב שלכתחילה יש להקריב בהמה מיום שלושים והלאה חוץ מבכור מעשר ופסח ופירש הר"ש הטעם מצד "מבחר נדריך" וקרבן פסח אפשר פחות מבן ל' מפני שצריכים קרבנות רבים, ובכור אין בו הקדש, אבל הרמב"ם (בפיה"מ) כתב דבבכור כתיב "ביום השמיני תתנו ל"י ומעשר ופסח הוקשו לבכור. ובשאר הקרבנות כתוב "זמיון השמיני והלאה ירצה" והכוונה במאי דכתיב "והלאה" משלושים יום, ומאי דכתיב "מיום השמיני" היינו בדיעבד. והטעם דנקט דווקא שלושים יום כתב בהגר"א דכבש קרב בן שנתו ושלושים יום בשנה חשובים שנה ולכן יש בו שייכות לבן שנתו.

נמצא - לדעת הרמב"ם יש מצות עשה להקריב מיום ביום השמיני וקודם לכן מאחר ואין לקרבן את הזמן הדרוש נחשב כבעל מום. ולדעת הראב"ד אינו אלא לאו הבא מכלל עשה.

אופנים נוספים של מחוסר זמן - קרבן שלא הגיע לגדלותו כגון תורים שלא גדלו עדיין וכמו כן בני יונה שעבר זמנם. וכך מחוסר זמן בבעלים כגון שאינם ראויים מצד שלא נטהרו פסול כגון זב וזבה ויולדת. ודומה לזה קרבן שא"א לשחטו מחמת איסור 'אותו ואת בנו'.

הקדיש קודם זמנו - לדעת הרמב"ם יש איסור להקדיש ואם הקדיש חלה קדושתו, ולדעת רש"י ותוס' לא חלה הקדושה. ובתורים שהקדישים קודם שהגיע זמנם לכו"ע חלה הקדושה.

ליל שמיני ראוי לקדושה ואין ראוי להקרבה דבעינן זמן של שמונת ימים הראויים להקרבה.

להערות והארות
ולהצטרפות לרשימת התפוצה
במייל:
8542164@gmail.com

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסד על סדר הפרשיות

בולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'

שנאמדו במקלות על ידי

הגאון הגדול דבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת "בף החיים"

פרשת ויחי

לא יסור שבט מיהודה'

בעזרת ה' יתברך, נראה היום לדבר קצת בענייני הפרשה, והמוסר הנלמד כאן בפרשה, כמה וכמה עניינים נחוצים.

יעקב אבינו ע"ה, קורא לבניו, רוצה לגלות להם את הקץ, אבל לא אסתיעצא מילתא, אחר כך הוא מברך את הבנים, את שבטי י"ה, ראובן ושמעון לוי ויהודה, וכך הוא מברך את יהודה, 'יהודה אתה ידוך אחיך, ידך בעורף אויבך, ישתחוו לך בני אביך. גור אריה יהודה, מטרף בני עליה, כרע רבץ כאריה וכלביא מי יקימנו. לא יסור שבט מיהודה, ומחוקק מבין רגליו, עד כי יבוא שילה, ולו יקתה עמים' (בראשית מט, ח-י). מה זה 'לא יסור שבט מיהודה?', רש"י מבאר את הפירוש הפשטי של המקראות הללו, וכותב (שם יג), 'לא יסור שבט מיהודה' מדוד ואילך. מוזמן שדוד קיבל את כתר המלוכה, 'לא יסור שבט מיהודה'.

כך היא לשון רבינו הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה (פ"ג ה"א): "בשלשה כתרים נכתרו ישראל, כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות. כתר כהונה זכה בו אהרן הכהן, שנאמר והייתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם" (במדבר כה יג). אי אפשר לאדם אחר מכלל ישראל שאינו כהן להיות כהן. ומי שחולק על הכהונה דוחק את עצמו להיות 'כהן', נענש, כמו שראינו את זה אצל קורח (במדבר טו ג), וכמו שראינו אצל עוזיה (דברי הימים ב כו יט, ומדרש תנחומא פר' צו סי' יא). זכה בו אהרן 'לו ולזרעו אחריו'. "כתר מלכות זכה בו דוד", דוד מלך ישראל חי וקיים (ו"ה כה), דוד זכה בכתר מלכות. "שנאמר זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש נגדו" (תהילים פט לו). מלכות בית דוד היא לעד ולעולמי עולמים, ורק מבית דוד לבד, וזה אחד מ"ג עיקרים? ומי שחולק על

בית דוד, בהמשך נראה מה סופו. "כתר תורה הרי הוא מונח ועומד ומוכן לכל ישראל", כתר תורה אין בו אחד שזכה בו שזה יהיה שלו, זה לכל אחד מאיתנו, יהיה מי שיהיה, יש לו אחיזה בתורה, יש לו שייכות לתורה, והוא חייב לקבוע עיתים לתורה, "שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב (דברים לג ד), כל מי שירצה יבא ויטול".

אבל צריך שיתבונן במה שהוא אומר, שלא יהיה 'אמירה בעלמא', אלא בהתבוננות (ע' שם עולם ח"א פ"ג, וע"ע בס' זכור למרים פרק כא). מספרים על הגאון הגדול בעל הדברי חיים מצאנו ע"ה שכשהוא היה אומר את ה"ג עיקרים אחר התפלה, היה לוקח לו זמן וזמנים טובא, היה ממשמש ומפפפש בזה, היה שואל את עצמו: 'אני באמת מאמין או שאני רק אומר שאני מאמין?', יש הבדל שמים וארץ (ויהי) ביניהם. רק אחרי שהוא חקר בתוך תוכו, שהוא באמת מאמין באמונה אמיתית, באמונה שלימה גמורה ומוחלטת, רק אז היה אומר 'אני מאמין'. כל אחד צריך לקבל על עצמו את ההחלטה הזו ואת האמונה הזו באמיתות. לא רק בדיבור בעלמא.

סיפרו על גדול אחד שאחרי זמן קצר מנישואיו הוא נסע לרבה שלו המגיד ממעזריטש, (היה מגדולי גדולי האדמו"רים), וישב אצלו במשך חצי שנה בערך. אחר כך כאשר חזר לבית חמיו, שאל אותו חמיו: 'אמור לי, זמן קצר אחרי החתונה הלכת לרבך, מה למדת שם? מה עשית שם זמן רב כל כך?', אמר לו: 'למדתי שיש מנהיג לעולם, שהוא עשה עושה ויעשה לכל המעשים! הוא חייך, זה מה שלמדתי? את זה כולם יודעים! בשביל זה צריך שנה שלימה לשבת אצל הרב? אפילו הטבחית אצלי, המבשלת שלי יודעת את זה... קרא לה, שאל אותה: 'מי ברא את כל העולם?', אמרה לו: 'איזה שאלה זו? ודאי הקב"ה! אמר לו, 'הטבחית הזו, גם בלי לנסוע לרב יודעת את זה... אמר לו חתנו: 'יש הבדל, היא אומרת ואני מאמין'. הרבה פעמים אדם רק אומר. אבל אם וכאשר חלילה מתרחש איזה 'אסון' הוא כבר מתחיל להסתפק: 'מי באמת הוא 'מפרנס' שלי? הקב"ה ית"ש, או אולי ה'בוס' שלי?', אם משהו פותח ליד התנות שלו, ברחוב שלו, חנות כמו שלו, תראה אותו שהוא מבולבל תורה ובוהה, 'אולי אני אפסיד? אולי כדאי לעשות תחבולה למנוע אותי?!'. אבל אם אתה מאמין שיש אחד יחיד ומיוחד, יתברך שמו שהוא זן ומפרנס לך, מה אתה דואג? יפתחו עשר חנויות לידך, סמוך אליך, ואף על פי כן הקב"ה לא יקפח שכתך - מה שנקצב לך תקבל. אבל אם אתה רק אומר שאתה מאמין אדם מתחיל לבו לדאוג וכולו ב'פחד' וברעדה. נפקא מינה שאדם יחזור ומשמש בענייני 'אמונה'. 'האמנתי כי אדבר' (תהילים קטו י), צריך לדעת את זה, כשאדם מדבר ומלכין ענייני 'אמונה' זה עוזר, בפרט בזמן שלנו. לכן החפץ חיים היה אומר שכדאי וצריך ונצרך בזמן שלנו לחזור ולשנן, ולהדגיש את ענייני האמונה.

3. השם של הדבר מעיד על המהות שלו

קבלה מרבותינו (ראה לגאון אדמו"ר רבי צדוק הכהן זצ"ל בספרו דובר צדק פר' וישב את ב), שכל שם ושם שקבעו ונתנו לכל מציאות שבבריאה, הוא בא לציון את 'המהות' של הדבר, גם בשמות פרטיים, רבינו בחיי ע"ה בפירושו לתורה (בראשית ב יט) מפרש כך גם את השמות שאדם הראשון נתן וקבע לכל הבריאה, 'החיות' ו'הצמחים'. למה 'סוס' נקרא 'סוס'? זה לא 'סתם', לקחו שם 'סתמי' וקבעו שיקראו ל'סוס' בשם 'סוס', רבינו בחיי מסביר ש'סוס' זה מלשון שהוא 'שש' אלי קרב כמו שאומרת הגמרא, יש לו את השמחה המיוחדת למלחמה. 'סוס מוכן ליום מלחמה' (משלי כא לא). לכן קראו 'סוס' מלשון 'שש'. ו'חמור' נקרא 'חמור' כיון

1. וכדאי להזכיר דברי הרמב"ם באיגרת תימן (וכ"ה בהקדמת הרמב"ם לפרק חלק ביהודי ה"ב, ובספר המצוות לאוין סבג), שאחד מהעיקרים מ"ג עיקרים שכל יהודי חייב להאמין באמונה גמורה ב'מלך המשיח', שיבוא ויגאל אותנו, ומלך המשיח יהיה מבית דוד, ודרך זרע שלמה דוקא. הרי לדוד המלך היו כמה וכמה בנים, חמשה עשר בנים היו לו (דברי הימים א פ"ג), נתן כלאב ועוד, ומגדרי האמונה הוא להאמין באמונה גמורה ושלימה שהגואל יהיה מזרע דוד דרך שלמה המלך ע"ה. ויש לזה מקור גם בתרגום יונתן (ישעיה יא י). [א"ה: ראה דברי רבינו שליט"א בספר הדר יעקב ח"א (סי' לא) שהראה מקור דברי הרמב"ם ממדרש תנחומא הקדום (פר' תולדות סי' כ), וע"ש שהאר"ך בזה].

2. התבוננות ב"ג עיקרים בכל יום

וכדאי להזכיר (במאמר המוסר) מה שראיתי מכתב מהחפץ חיים ע"ה (מכתבי החפץ חיים סוף איגרת יג), שהיום בזמנינו כשיש טשטוש וערפול ובלבול הדעות, בענייני 'אמונה', ראוי לכל אחד ואחד אחרי תפלתו שיחזור וישנן לעצמו את י"ג עיקרים. יום יום אחרי התפלה. זה דבר גדול. 'האמנתי כי אדבר' (תהילים קטו י). אדם חוזר ומשנן ומכריז שהוא 'מאמין', זה דבר גדול, זה עצמו יסלק ממנו ספיקות ובלבולים. [זה מלבד מה שיש קבלה מגדולי האדמו"רים (ע' אמרי פנחס אות קמו) שהאמירה של י"ג עיקרים בכל יום היא סגולה לפרנסה].

אומר רש"י: 'לא יסוד שבט מיהודה' - מדוד ואילך. אלו ראשי גליות שבבבל שרודים את העם בשבט שמונונים על פי המלכות. 'ומחוקק מבין רגליו' - תלמידים, אלו נשיאי ארץ ישראל. (כמו הלל הזקן ושאר הנשיאים שהיו בארץ ישראל). 'עד כי יבא שילה', מלך המשיח שהמלוכה שלו. וכן תרגם אונקלוס: 'עד דייתי משיחא דדיליה היא מלכותא'. שהמלוכה שייכת למלך המשיח. זה הביאור שבירך יעקב אבינו את יהודה בנו.

העונש על העברת המלוכה משבט יהודה

ומצוה להקריא דברי הרמב"ן בביאור החומש, ללמוד מזה מוסר השכל גדול, 'ולפי דעתי, היו המלכים המולכים על ישראל משאר השבטים אחרי דוד עוברים על דעת אביהם', יעקב אבינו ע"ה, 'ומעבירים נחלה'. אחרי ששלמה נפטר, הייתה המלוכה תחת הנהגת בנו רחבעם, אבל אחר כך נקדעה המלוכה בשכם, העיר המועדת לפורענות (סנהדרין קב.), שני שבטים יהודה ובנימין היו עדיין תחת שלטונו של רחבעם, אבל שאר עשרה שבטים נפלו בידיו של ירבעם בן נבט, שחטא והחטיא עד שגרם להם לבסוף שגלו מארץ ישראל, והמשיכה המלוכה אחריו דרך בניו וצאצאיו עד שנהרגו, ואחר כך קם אחאב, כמו שהכל ידוע בספר מלכים. אומר הרמב"ן: אותם המלכים שמלכו לבית ישראל בארץ ישראל, שלא היו משבט יהודה ומזרע דוד ושלמה, הם עברו על הציווי הזה של יעקב אבינו ע"ה שלא יסוד שבט מיהודה. כיון שהמלוכה שייכת לבית דוד דוקא. 'וכאשר האריכו ישראל להמליך עליהם משאר השבטים מלך אחר מלך, ולא היו חוזרים אל מלכות יהודה, עברו על צוואת הזקן', יעקב אבינו ע"ה, 'ונענשו בהם'. העונש היה ידוע.

העונש של החשמונאים

וכאן מוסיף הרמב"ן לשון נוראה: 'וזה היה העונש של החשמונאים שמלכו בבית שני. כי היו חסידי עליון. ואלמלא הם נשתכחה תורה והמצוות מישראל. ואף על פי כן נענשו עונש גדול. כי ארבעת בני חשמונאי הזקן, החסידים המולכים זה אחר זה, עם כל גבורתם והצלחתם נפלו ביד אויביהם בחרב'. זה ידוע, מלכות בית חשמונאים שהם החזירו עטרה ליושנה למעשה, כנגד אותם הגזירות של יוון, והם היו חסידי עליון, ועמדו והחזירו והעמידו הדת על תילה, אבל הם לקחו לעצמם מה שלא הגיע להם, 'מלוכה'. 'מלוכה' שייכת לדוד ולזרעו. זה לא שייך להם. הם היו כהנים משבט לוי, לא משבט יהודה.

שכל כולו 'חומר'. מי שראה פעם 'פנים' של 'חומר'. הוא רואה כולו 'חומר' אין בו שום לחלוות של 'משהו' רוחני. וכך רבינו בחיי מפרש שם אחר שם, 'אריה', 'נשר'. הוא מביא כמה דוגמאות.

הטעם שאדם נקרא 'אדם' ובהמה 'בהמה'

ה'אדם' נקרא 'אדם', וה'בהמה' נקראת 'בהמה', למה? המהר"ל בדרשותיו על התורה (הפארת ישראל פ"ג) מבאר: 'אדם' זה נגזר מלשון 'אדמה'. 'אדמה' המציאות שלה זה שהיא תמיד נותנת 'פירות'. יוצא תמיד מן הכח אל הפועל. עוד פירות ועוד פירות. חלה התחדשות ויצאה מן הכח אל הפועל. אבל בהמה נקראת 'בהמה' מלשון: 'בה' - מה. כלומר: מה שיש בה יש בה. אבל לא יותר. אין לזה פירות. הגמרא (ב"ק ס"ה) אומרת: שור בן יומו קרוי 'שור', שנאמר 'שור או כשב כי יולד' (ויקרא כב כו). ברגע שייצא ובקע ממעי אמו כבר נקרא 'שור', הוא יחיה 'שור' וימות 'שור'. אין אצלו התקדמות, אין אצלו יציאה מן הכח אל הפועל. אין פירות. אבל 'אדם' הוא מלשון 'אדמה', צריך תמיד להוציא מן הכח אל הפועל. על ידי ריבוי לימוד, ריבוי עסק התורה, שלכל אחד יהיה חלק ונחלה בתורה. אין איזו שכבה 'מוחסת' שהם זכו בתורה וזה שלהם. היצר תמיד מנסה לתעתע ולבלבל את האדם שהאדם 'מופקע' מהתורה. הלילה וחם. לכולם יש להם אחיזה בתורה, יש להם חלק בתורה.

ולכן נגרם להם העונש הזה שכל מלכות בית חשמונאים נהרגו בחרב. אף אחד מהם לא מת מיתה על מיטתו. יהודה המכבי אלעזר יוחנן והורקנוס ויונתן, כולם נהרגו בחרב. כי למרות כל הזכויות העצומות שהיה להם כשהחזירו לבני ישראל התורה והחזירו המצוות, ואלמלא הן מי יודע מה היה קורה, אף על פי כן, כיון שעברו על ציווי, על 'מצוה' שבתורה של 'לא יסוד שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו', התגלגל עליהם העונש, וכל כך היה עונש חמור, 'והגיע העונש בסוף למה שאמרו רז"ל (ב"ב ג) כל מאן דאמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא', כל מי שאומר שהוא מזרע חשמונאי הוא עבד, "שנכרתו כולם בעון הזה". אם יבוא אחד ויאמר לך: 'תדע לך, הייחוס שלי מגיע עד בית חשמונאי, אני מהצאצאים של החשמונאים, הרי שהוא עבד', כיון שאחר כך 'הורדוס' שמלך הוא איבד והשמיד כל זרע החשמונאים, ונשארה רק בת אחת והיא בסוף קפצה מהגג, וגם היא מתה. והוא מלך, והוא התייחס ואמר אני מבית חשמונאי, לכן כל מי שטוען שהוא מבית חשמונאי נמצא שהייחוס שלו מגיע לעבדים הללו. "וכל זרע מתתיה הצדיק לא עברו", מן העולם "אלא בעבור זה", בגלל הדבר הזה "שמלכו ולא היו מזרע יהודה ומבית דוד, והסירו השבט והמחוקק לגמרי, והיה עונשם מדה כנגד מדה, שהמשיל הקב"ה עליהם את עבדיהם והם הכריתום".

חומר העוון

מכאן צריכים ללמוד מוסר השכל איום ונורא, שאדם ידע מה זה עונש של שמים, מה זה חומר 'איסור', מה זה חומר 'עוון'. בית חשמונאי, מי לנו גדול מהם? צדיקים, חסידי עליון, קדושים שמסרו נפש על העמדת הדת, על העמדת התורה והמצוות, ועם כל זה ברגע הזה שהיה אצלם האיסור הזה של 'לא יסוד שבט מיהודה', לא הועיל להם כלום. למרות ה'צדקות', ה'חסידות' וה'קדושה', ולמרות שהם השאירו לנו את התורה והמצוות, שמבלעדיהם מי יודע מה היה קורה, ועם כל זה, זכויות אלו לא עזרו והגנו עליהם, כי היה את החסרון של הענין של מלכות בית דוד שהם לקחו את המלוכה, ולכן נענשו בצורה חמורה כל כך.

אין 'שוחד' על ידי המצוות

נפקא מינה לכל אחד מאיתנו, הרבה פעמים בני אדם טועים ואומרים: 'לא נורא, אני אעבור בשלום את המשפט בשמים. אמנם יש לי כמה וכמה עוונות, אבל גם יש לי זכויות. יבוא זה ויכסה את זה... אני אעבור בשלום...'. כך הוא מפיץ ומפתה את עצמו. זה טעות נמרצת. אין דבר כזה. הקב"ה ית"ש לא ייקח 'שוחד', ודרשו רבותינו איזה 'שוחד' לא ייקח? שוחד של 'מצוה'. הרי במה אפשר 'לשחד' (כביכול) את הבורא יתברך? ב'שוחד מצוה'. אדם אומר לעצמו: 'אני יעשה מה שאני רוצה, אבל אחר כך אני אתן 'צדקה', אני אקרא 'תהילים', ובזה יתכפר לי'. כמו שרבינו יוסף חיים ע"ה מביא בספרו (חסדי אבות עמ"ס אבות פרק ד משנה ו) על איזה עברין אחד, אמר: 'מה אני יכול לעשות, ליבי חפץ ומשתוקק לאיזה איסור, לאיזו תאוה, אני אעשה מה שאני רוצה ואחר כך אני אקרא פעמיים את כל ספר תהילים, גימטריא 'כפר', ויכפרו לי'. לא יכפרו לנו אין דבר כזה. מצוה - מצוה. עבירה - עבירה. זה לא הולך על השבון השני. בית חשמונאי היה להם רק את העוון 'הקטן' הזה, ותראה מה שקרה, לא נשאר להם שם ושארית. לא נשאר מהם אלא עבד. לא הועילו כל הזכויות שיש להם. כל התורה שיש לנו הכל זה מכוחם, אלמלא הם שנאזרו בגבורה ועמדו להיות מושיעין של ישראל, מי יודע מה היה קורה. אבל אם עברו על עוון - יש דין. לא עוזר לזה הזכויות שכנגד.

סוטה פ"א ה"י), שזכות זו עמדה להם שלא ייכנסו ישראל לארץ ישראל עד שיקבלו בישיבתם זו השכר כנגד מה שהושיטו את האצבעו.⁶

המצוה של 'עגלון' שזכה שיצא ממנו זרע המלוכה

אותו דבר מצינו אצל 'עגלון' מלך מואב, שזכה שממנו יצאה ד'ות המואביה, שהיא 'אמא של מלכות' (ב"ב צא:), ה'סבתא של דוד המלך ע"ה, של שלמה המלך ע"ה, של 'מלך המשיח'. אם היו שואלים אחד מאיתנו: 'מה אתה מוכן לתת בכדי שה'נכד' שלך יהיה 'מלך המשיח'?, מסכימים להכלל. מה שאתה רוצה. קח גם אותי.. זכות כזו שמנכדיו יהיה מלך המשיח. 'ועגלון' זכה בזה. בזכות מה? לימדו אותנו רבותינו (רש"י שופטים ג כ, מרות רבה פ"ב ס"ט ונתחומא פ"ד ויחי ס"ד יד): באותו זמן שעגלון מלך מואב מלך, והוא שלט גם על כלל ישראל, ביד חזקה, והם היו נכנעים תחת ידיו (שופטים ג יד), ראה 'אהוד בן גרא' שהיה שופט כי הלחץ על ישראל כבד מאד, צריך לבער אותו מן העולם, אין ברירה אחרת. מתואר בספר שופטים (ג טו) איך שהוא הכין את ה'חרב' ונכנס אצל 'עגלון', אמר לו: 'דבר אלהים לי אליך!' (שם כ), 'אדוני המלך, אני בא בשליחות, ואני רוצה למסור לך צו אלוקי, והפסוק אומר ש'עגלון' עמד 'ויקם מעל הכסא' (שם). ובזכות זה שעמד - זכה שתצא ממנו מלכות בית דוד. אמר לו הקב"ה אתה עמדת מכסאך לכבודי - הייך הריני מעמיד ממך בן יושב על כסא ה'. זו ה'זכות' הגדולה שהייתה לו. כי הוא, אפילו שהיה עובד עבודה זרה, אבל אם מישוהו בא אליו בשליחות של הבורא יתברך, הוא מבין משכלו שצריכים לכבד, לכן הוא עמד. ובשביל זה הוא זכה שיצאה ממנו רות המואביה.

אבל מי שילמד גם את דברי רש"י בספר שופטים (שם) יראה חידוש גדול מזה, רש"י מביא בשם רבותינו (וע"ע בדברי רבינו שליט"א בס' מנוחת שלום חלק יא ס"ד פב) 'דבר אלהים לי אליך - וצריך אתה לעמוד'. כלומר: מה ש'עגלון' עמד, הוא לא עמד מדעתו, אלא 'אהוד' ביקש ממנו שיעמוד, ורק אחרי שביקש ממנו הוא עמד. זה לא מדיליה ולא מדעתיה. ואף על פי כן הקב"ה לא קיפח את שכרו, ונתן לו 'מרגלית' כזו, את 'רות המואביה'. ללמדנו גדל השכר של כל מצוה.

'מאויבי תחכמי'

הכלל בדינו 'מאויבי תחכמי' (תהילים קיט צח), תתבונן ותלמד מדרכי הפעולה של האויב שלך, והאויב (בה"א הדיעה) של האדם - זה היצר הרע שלו (לא 'אשתו' ולא 'השכן שלו...), זה האויב הכי גדול. ממנו תלמד, ממנו תחכים, ממנו תראה על מה לשים את הדגש: אם אתה רואה שהיצר מוכן למסור נפש, מוכן להשתדל בימים ובלילות, בשביל לבוא ולהטריד את האדם ולקחת ממנו איזה 'פירוד דק', איזה 'משה' של מצוה, תבין כמה גדולה וחשובה המצוה ה'פשוטה' שאתה מקיים. מי יכול לבחון לשער ולהאר גדל השכר של כל מצוה ומצוה. אדם

6. הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל ראש ישיבת 'מיר', כותב קבלה שיש בידי מהזקנים (מה שהוא שמע בחוצה לארץ), על אשתו של 'הגאון מוילנא', שהיא הייתה צדקנית והייתה פועלת שם בעיר בכל מה שנוצר בענייני 'חסד', ביקור חולים, הכנסת כלה, וכן על זה הדרך. והיא הייתה פועלת בדברים הללו יחד עם חברתה. אחת מהן נפטרה, ואחרי איזה זמן היא חלמה את חברתה, שאלה אותה: 'איך המשפט בשמים?', אמרה לה: 'דעתנו קצרה מלהכיל ולעכל מה שיש 'משפט' בשמים. אבל תדעי ששום דבר לא נשכח! והכל עולה בחשבון. אם את זוכרת, פעם אחת הלכנו לאיזו מצוה של 'חסד', ובדרך ראינו את אחת מחברותינו שהולכת, ונענענו לה ביד שתמתין ותחכה רגע אחד, גם זה נכלל בחשבון, וגם על זה יש שכר!'. כך היא אמרה לה. דעתנו קצרה מלהכיל את הדברים הללו. אבל כך גילו לנו רבותינו עומק הדין והמשפט בעולם הבא.

לכן צריך האדם להיזהר מכל נדנדוד של עוון ושל איסור, ולא יפייס את עצמו: 'אני עשיתי כך ואני אעשה כנגד זה כך וכך...'. זה לא יעזור לו. תהיה 'חסיד' 'קדוש' 'צדיק' 'חסיד', אבל יש עוון. זה מוכרח 'ליבוך' ו'צחצוח'. אם לא קדמה לזה 'תשובה', אם לא קדמה לזה 'חזרה בתשובה' באמת מהעוון, לא יועיל ולא יעזור שום דבר. החסיד רבי אליהו וידאש זצ"ל בספרו ראשית חכמה (שער היראה פרק יב אות מט) כותב שסיפרה לו נשמה אלוקית אחת, שאין האדם יכול לתאר גדל העונש וגדל המשפט בשמים. [א"ה: וראה עוד דברי רבינו שליט"א בקונטרס נהורא דאליהו (עמוד סא), ע"ש]. אנחנו בני אדם מחוברים עם 'אוף', וקשה לנו לשכל שלנו הדל והמצומצם לשער ולחשבן מה שנגרם ומה שיוצא ומה שמתגלגל הלאה מכל מעשה שאנו עושים, גם אם זה נראה דבר 'קל' לעינינו. רק הקב"ה ית"ש הוא מחשב את הכל, את כל ה'ידיעות' הללו. לכן צריך להיזהר שלא יהיה קל בעינינו שום דבר.

כבר אמרו הקדמונים (ע' שיערי תשובה שער ג אות כג), אל תסתכל בייחס של הדבר על קלותו ועל חומרתו, אלא על מי שציווה - הבורא יתברך. לא תאמר: 'זה איסור קל, זה לא יעלה בחשבון'. אין דבר כזה. הכל בא בחשבון.

על הכל יבוא בחשבון

הרמב"ם באיגרת תימן (ובמאמר קידוש ה) כותב שאת ירבעם בן נבט, שהוא היה גדול הפושעים שהחטיא את ישראל, שגרם החטאה לעשרה שבטים מכלל ישראל, (רבות נפשות, מי ידע כמה היו - וראה דברי רבינו שליט"א בקונטרס במעלת ובמחוזת יום ט"ו באב עמוד טז), הוא גרם להם שעזבו אלהים חיים והלכו אחר ה'הבל' אחר ה'תועבה' אחר ה'עבודה זרה', הדבר החמור ביותר⁷, מי יודע איזה עונש נמרץ יש לו, איזה עונש חמור יש לו. ואומר הרמב"ם: אל יעלה בדעתך שלא יתבעו אותו גם על 'עירוב תבשילין' דרבנן והדומים לו, אם ירבעם בן נבט לא נטל ידיו לסעודה, תאמר 'קים ליה בדרבה מיניה', 'סך הכל' לא נטל ידיו, זה כאין וכאפס בייחס למעשיו.. אף על פי כן, על הכל יבוא בחשבון.

החשבון הוא אף לטובה על כל פרט ופרט

והחשבון לעתיד לבוא שיהיה על הכל, הוא הן לטוב והן למוטב, גם על העונש על כל עוון וחטא, וכמו שראינו אצל החשמונאים, אבל כנגד זה גם השכר על כל מעשה מצוה, אפילו 'מצוה קלה', 'מרוצה מדה טובה', השכר פי חמש מאות (תוספתא סוטה פ"ד ה"א). אם אדם טורח ומשתדל באיזה מצוה, אי אפשר לשער רום ערכה ומעלתה ושכרה לעתיד לבוא. בסוף הפרשה שלנו (בראשית ג ז), אחרי שהביאו את יעקב אבינו ע"ה ממצרים לקבורה בארץ ישראל כבקשתו (בראשית מט כט), 'יהי המחנה כבד מאד' (בראשית ג ט), כל הכתרי מלוכה שהניחו סביבו (רש"י שם י, מסוטה ג), הם, מלכי כנען, לא השתתפו במסע הלוויה, הם נשארו במקומות שלהם, בעסקיהם שלהם, אבל הם הצביעו באצבע שלהם: 'ויאמרו אבל כבד זה למצרים' (שם יא). והרמת אצבע הזו, הייתה להם לזכות גדולה, כמו שאמרו במדרש (ובירושלמי

4. תמיד כאשר רוצים לציין אדם שהוא 'רשע', מזכירים את ירבעם בן נבט, שחטא והחטיא את הרבים. הוא היה הגרוע שבחבורה. להבדיל אלף אלפי הבדלות ממנו, הוא משה רבינו ע"ה שזכה וזיכה (אבות פ"ה משנה יח).

5. הרבה מהמצוות שנצטוונו עליהם בתורה - זה רק להוציא מענייני 'עבודה זרה'. (ע' מורה נבוכים ח"ג פרק כט). חמישים ואחת מצוות מכלל תרי"ג מצוות שנצטוונו בתורה, הם להוציא מדעת עובדי עבודה זרה (ראה הקדמת הרמב"ם להלכות עבודה זרה).

הרמב"ם (מורה נבוכים ח"א פרק לו, וע"ע רמב"ן שמות כ, ב) כתב שבמקומות שנאמר בתורה 'קנאה' זה בייחס אל ה'עבודה זרה'. 'אל קנא' זה בייחס ל'עבודה זרה'. וזוה חטא והחטיא ירבעם בן נבט את כלל ישראל.

מסירות לכל מצוה ומצוה

ובאמת צריכים אנו ללמוד מגדולי ישראל, עד כמה היו טורחים על כל מצוה ומצוה, עד כמה היו מתאמצים ברמ"ח איברים ושס"ה גידים, במסירות נפש. ומה תלמד חין וערך המצוה. מספרים על הגאון מבריסק, בעל הבית הלוי זצ"ל, (היה גאון הגאונים, קדש הקדשים), לפני שמינו אותו להיות רבה של בריסק (היא הייתה עיר ואם בישראל, עוד מקדמת דנא, דורי דורות, מהרש"ל ישב שם, הב"ח ישב שם, ועוד רבים מגדולי הדורות), הוא היה גר בעיר זרשא⁸, ולכן בתקופה הראשונה בהיותו בבריסק, הוא עדיין הוא לא ידע את סדרי הכשרות של המאפיית מצוה שם, לכן הוא שלח את בנו, הגאון ר' חיים בריסקער המפורסם, (מלאך ה' צבאות), לעיני הקודמת זרשא, שהוא הכיר שם את המאפייה ואנשיה, וביקש ממנו שיאפה שם את המצוה, ויעמוד שם לפקח

7. לא כולם מבינים בתחום של היהלומים

וכמו שהמשיל על זה חכם אחד, שהרי כידוע, יש לנו שטחים, מקצועות, שאנחנו מתמצאים בהם, מכירים יודעים, אבל יש מקצועות, חלקים, שאנחנו לא מבינים בהם כלל. דוגמה לדבר: מלאכת הליטוש של היהלומים לא כולם מבינים בזה, מי שלמד את המלאכה הזו הוא מבין בזה, אבל אדם רגיל שלא למד את המקצוע הזה, הוא לא מבין בזה כלום, תראה לו 'הלום' או 'חתיכת זכוכית', יאמר לו: 'אלו ואלו שווים, אותו דבר'. כי הוא לא יודע להבדיל ולהבחין. אבל אם יבוא אדם שהמקצוע שלו הוא 'הלומים', הוא מתעסק בזה, ויש לו 'זותק' הרבה שנים, הוא מוציא 'הלום' קטן (שצריך זכוכית מגדלת גדולה כדי לאות אותו), מסתכל על זה ומשמיע קולות התפעלות. השני מסתכל ב'מגדלת' לא רואה כלום. שואל אותו: 'אני לא מבין, ממה אתה כל כך מתלהב?'. אומר לו: 'אתה לא מבין בזה, אבל אני שזה המקצוע שלי, אני מבין, אני מבחין בטיב האבן, ביופי הליטוש, בצורת החיתוך, הפליא ממש'. אותו דבר בקיום המצוות. צריכים ללמוד מגדולי ישראל, שהם אלה שיוודעים מעלתה של כל מצוה. עד כמה היו טורחים לחפש 'אתרוג' מהודר, עושה בדיקה לאור השמש, מביא זכוכית מגדלת ומנקה אותו. אדם פשוט לא מבין מה הוא בודק, מה הוא מחפש, מגיע למוכר אומר לו: 'תשקול לי שני אתרוגים...'

8. המינוי של הבית הלוי כרבה של בריסק

וכדאי להזכיר איך הגיע לבריסק, היה זה כאשר באו אצלו משלחת נכבדה של רבנים ופרנסי העיר, אמרו לו: 'כבוד הרב, תבוא אלינו, ניתן לך את כתר הרבנות, תהיה רב בעיר שלנו. בזרשא אין כמעט כלום'. כך אמרו לו. (הוא היה מלמד באיזה בית הכנסת בירשא). הזמינו אותו להיות רבה של העיר בריסק. והוא סירב, לא רצה לכהן ברבנות עוד (הוא בעבר כיהן ברבנות באיזה קהילה שם). שידלו אותו, הפצירו בו, ושום דבר לא עזר. אחד מהם קם ואמר: 'כבוד הרב, אני לא מבין, אני לא תופס איך אתה מסרב לבוא אלינו: מחכים לך בעירנו בריסק עשרים וחמש אלף איש ואתה אומר שאתה לא בא?!'. ברגע שהוא שמע את הטענה הזו, אמר לאשתו: 'אין מה לעשות, אם מחכים לי אי אפשר לסרב, אני מוכרח ללכת. היכן הם בגדי שבת שלי?'

מוסרו הנוקב של החפץ חיים - חובת הצפייה והייחול לגאולה

וה'חפץ חיים' למד מזה מוסר גדול, כשהוא שמע את המעשה הזה הוא נאנח אנה גדולה ומרה, אמר: 'קל וחומר, ומה בשביל כמה אלפי אנשים הוא כבר לא יכל לסרב ומיד הסכים לקבל עול הרבנות - מלך המשיח שכל כלל ישראל מחכים לו מדוע הוא לא בא?! כנראה שלא מחכים ומצפים לו!'. אם באמת היה צפייה ונגועים וכיסופים וערגה, היו רוצים ומבקשים את מלך המשיח, הוא היה בא. אבל כשהוא רואה שלדאבוננו כמו שפירש אותו גדול את הפסוק בספר שמואל (א כו) 'מדוע לא בא בן ישי גם המול גם היום אל הלחם', והוא נאנח וביאר, למה לא בא בן ישי, למה? אל הלחם? כולם על מה מבקשים ומה רוצים, ריבון העולמים לחם, פרנסה רוצים. אבל מישוה שבוכה ומתחנן על מלך המשיח על עד מתי עוזך בשבי ותפארתך ביד צר, על זה מישוה יושב ונאנח בכאב לב? לא מספיק. צריך להוסיף כשיהיה כזה צפייה כשיהיה כזה כיסופים וכזה כליון הנפש, בודאי יבוא. וכי הוא לא רוצה לבוא? יותר משאנחנו מבקשים הוא רוצה. רק צריכים לחם ולעודד את אהבה את שתחפץ.

שהכל נעשה כדת וכהלכה. וכך היה, נסע ואפה את המצוה בזרשא, ואחר כך חזר לבריסק. שאל אותו האבא - הבית הלוי - את הבן - ר' חיים - 'הכל היה בסדר?'. אמר לו: 'כן, בסדר גמור, אין מה לחוש, טרחנו בכל הפרטים כדי שיהיה מצוה מהודרות'. עברו עוד כמה ימים, שואל אותו שוב: 'בני, המצוה הכל בסדר איתם? אין חששות? הכל מדוקדק לפרטי פרטים כמו שההלכה דורשת?', אמר לו: 'אבא, אין לך מה לחוש. כבר אמרתי לך שהכל בסדר, ועד אחד נאמן באיסורים...'. יותר לא שאל אותו, אבל אחרי שעבר החג הוא שואל אותו: 'תגיד לי מה היה בדיוק עם המצוה?'. אמר לו: 'אבא, אני אגיד לך את האמת, במאפייה הכל היה בשיא השלימות בשיא ההידוך, אבל בדרך חזרה פחדתי שאני ארדם, המצוה נמצאו יחד אתי, ואם אני ארדם ויהיה חסר בשמירה. מה עשיתי? קשרתי חוט לחבילה הזו של המצוה שהבאתי לך, וקשרתי את זה לאצבע שלי בשיא החוזק, כדי שזה ידחק אותי ויצער אותי, עד שזה 'פצע' את האצבע שלי, וכל זה בכדי שאני לא ארדם, ויהיה חסרון והסח דעת. ולא די בזה, אלא שמתו גם 'מלח' בתוך הפצע הזה כדי שיהיה 'בוער' ויהיה 'חזק', כדי שגם אם ארצה לנוח ולהרדם, לא אוכל!'. כי איכפת לו, הוא מבין מה זה 'מצוה', הוא יודע את חין ערכה ומעלתה ושכרה ויופיה לעתיד לבוא, לכן על כל דבר ודבר הוא מוכן למסור נפשו, וכל דבר בדקדוק גמור.

להדר בכל מצוה

הרמח"ל בספרו 'מסילת ישרים' (פרק ג) כותב, מי שרוצה 'כרטיס כניסה' לעולם הבא מה יעשה? מה צריך להכין? (כולם מבקשים את זה, אבל זה לא פשוט להיכנס. זה לא לקפוץ על הגדר ולהיכנס. צריך להכין עצמו מקודם). 'תורה ומצוות'. ולא מצוות 'כלאחר יד', איך שבא לו, אלא עם 'פיקוח' ו'בדיקה' ומשמוש ופשוט, כדי שיהיה באופן המהדר ביותר, וממילא יש 'היכי תמצא' של 'קנין' לעולם הבא. בשמים 'מנפים' כל מצוה ומצוה עד שיעלה למזבח העליון. צריך להיות מצוה עם 'איכות' עם 'מעלה' כדי שתעלה למעלה.

ביאורו של האור החיים הקדוש

דבר נוסף. בהמשך הפסוקים של הברכה של יעקב ליהודה, 'אוסרי לגפן עירו, ולשרקה בני אתוננו, כיבס ביין לבושו ובדם ענבים סותו' (בראשית מט יא). ואני רוצה להקריא מדבריו הקדושים של רבי חיים בן עטר זיע"א 'האור החיים' הקדוש⁹, (להקשיב היטב, הדברים האלה הם דברים נוקבים עד בית חללו של הלב), הוא כותב חלום מבהיל, מי שקורא את זה הוא רועד כולו¹⁰, על הפסוק הנ"ל, מבאר 'האור החיים' הקדוש על פי

9. היה מלאך ה' צבאות, מה נבוא לתאר ולספר, הארכנו על זה בזמנו, מדבריו באור החיים בפרשת שמיני (יא כא) על ענין הארבה. גברא דמריה סייעיה. רואים בחוש איך שהקב"ה עוזר לו שנתקיימו דבריו. [א"ה: ראה בהרחבה בקונטרס גר חיים (מהדורה שניה עמוד כט). ע"ש]. אם נבוא לספר לא נגמור.

10. 'החלום' הוא הבחינה האמתית של מדרגתו של האדם

כבר אמרנו שהחלום של האדם זה הבחינה במה האדם אחוז, כי בשעה שאדם ער וכלי הדעת שלו פועלים, הוא יכול להטעות את עצמו, (הוא יכול לחשוב את עצמו למי יודע מה, אמנם הוא לא מהל"ו צדיקים אבל הוא בודאי הל"ו). כך הוא יכול לחשוב. כשהוא ער, הוא יכול להטעות את עצמו ולהפיל את עצמו ב'דמיונות'. מתי אפשר לברר באמת מה הוא ומי הוא? בשעה שהוא ישן, רק 'תת ההכרה' עובדת, ולא שייך להטעות ולייחס 'דמיונות'. ותראה כשאתה ישן מה אתה חולם בלילה: אם באמת אתה חולם בלילה על תורה ומצוות ומעשים טובים - זה השייכות שלך. זה אתה באמת. אבל אם אתה חולם על 'הבל הבלים מעשה תעתועים' - דע לך: אתה נמצא שם. זה בחינה אמיתית. מכאן מודעה רבה לאוריינות. כך

בדבר הזה. (מישהו מאיתנו יקום באמצע הארוחה לבדוק אולי יתיישב הקושיא' שלמדתו על פי הרמב"ם וכו'! הוא יאמר לך: 'אני אוכל עכשיו, ועוסק במצוה פטור מן המצוה... אני אסיים לאכול, ואחר כך נראה...'). ולהיות שמח שזה העסק שלו.

כולם מחוייבים בעסק התורה

זה מה שרמזו כאן בפסוק: על כוחו של מלך המשיח שהוא מהתורה דוקא. "ולזה רמז באומרו 'כיבס ביין לבוש', פירושו: כי כוחו של המלך המצופה, אשר כולנו מצפים לו 'שילה שמו, והוא בחינת עסק התורה שיתעסקו ישראל בינה של תורה... כי באמצעותה יהיה לבוש', מה שכתוב כאן יכיבס ביין לבוש, ה'לבוש' הוא כינוי, 'שהוא כינוי למלכות נכון אליו ללבוש', ה'לבוש' הזה יהיה, ה'מלכות' הזו תהיה רק אם אנחנו נעסוק בתורה. וכל אחד צריך לדעת את זה, ואין פטורים בדברים הללו, אין אחד שיכול לומר אני פטור מן הדבר הזה. כולם מחוייבים בגדר הזה. יהיה מי שיהיה. לשון הרמב"ם (פ"א מהל' ת"ת ה"ח) ולשון מרן בהלכות תלמוד תורה (יו"ד ס' רמ"א): "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה, וכו', בין שהיה זקן גדול שתשש כהו', לא יכול להזיז אפילו את היד, חייב לעסוק בתורה. "אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים", איזה סבל, איזה מרירות, איזה צער, אדם הולך דופק בדלת בשביל צדקה, איזה חיים אלה! עם כל זה חייב לקבוע עיתים לתורה! "ואפילו בעל אשה ובנים", והם רודפים אותו, אחד כזה אומר: אני 'אנוס', מה רוצים ממני? אתה יודע איזה 'גהינם' יש לי בבית? שלוש גהינם יש לי. אף על פי כן, (גהינם או לא גהינם) "חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה". תעסוק בתורה ותנצל מן הגהינם. אין לנו פתרון אחר. רבות! כולם חייבים! אפילו גוסס, שוכב על המיטה שלו, אומרת הגמרא (שבת פג:) חייב לעסוק בתורה. מה נשאר לו? עוד דקה אחת לחיים שלו? גם כן לא פטור מהמצוה הזו של תלמוד תורה.

זכות הנשים היא תלויה בעסק התורה של בני ביתם

מי פטור? נשים ועבדים. וצריך להדגיש: זה לא אומר שהיא מותרת להפריע לבעל לתלמוד תורה... היא פטורה מללמוד, אבל היא צריכה להיות מסייעת ביד הבעל. לעזור שייחך לשיעורי תורה. יש הרבה נשים שלא יודעות את מעלת עצמם. הבעל נמצא במלאכתו, ואחר כך בא הביתה ויוצא מיד ללמוד. היא תמהה על הדבר, 'תשב איתי, לא רואה אותך כמעט', אבל היא צריכה לדעת: 'לפום צערא אגרא' (אבות ספ"ה). כשהיא עומדת על גבו ואומרת לו: 'תלך תלמד, עוד שעה-שעתיים!', אין לתאר ואין לשער גדל המצוה. הגמרא במסכת סוטה (כא.) אומרת: מה שכרה, מה הזכות שיש לאשה סוטה שלא נענשת, זכות שתולה לה לפי שעה והיא ניצלת! אם תאמר 'תורה', הרי אינה מחוייבת בתורה. אלא הזכות היא מה שהיא עוזרת ומסייעת ביד הבעל וביד הבנים שייילכו ללמוד ולעסוק בתורה. זה הזכות שעומדת לכל אשה.

'לפום צערא אגרא'

ולדעת: 'כל ההתחלות קשות, ולפום צערא אגרא'. פעם בצער שווה יותר ממאה שלא בצער. כך לימדו אותנו רבותינו (אבות דרבי נתן פ"ג משנה ו). אם אדם עושה מצוה וזה קשה לו (ולא חסרים סיבות כדי שיהיה קשה לו), או שלא מרגיש טוב, או שצריך לזה הוצאה כספית, ואף על פי כן הוא כופה את יצרו ועושה את המצוה השווה והמעלה והשכר של פעם בצער פי מאה יותר מאשר אדם עושה כשהתנאים נוחים ומאפשרים לו את זה. נפקא מינה לכל אחד ואחד - לקבוע עיתים לתורה 'בכל מאודו', בכל פעם ופעם, לא לחפש תואנות וטענות

הקדמה מהזוהר הקדוש (פרשת פנחס דף רלא ע"ב), שיש בכוחות הטומאה שני בחינות, בחינת 'זכר' ובחינת 'נקבה'. (כך גילו לנו רבותינו, אנחנו לא מבינים בזה כמעט מאומה. אנחנו אומרים 'מילים בעלמא', אבל להבין את הדברים האלה צריך להיות מקובל אלקי). והבחינה של ה'נקבה' היא יותר חזקה מהבחינה של ה'זכר'. והוא אומר שכדבר הזה הראו לו בחלום הלילה "וכדבר הזה הראוני ובחזיון הראוני בחלום": באחד הלילות שהוא היה ישן הוא רואה שהיה עורך מלחמה נגד השטן, "שהאבקתי במלחמה עם הזכר", שנלחמתי עם ה'זכר' מכוחות הטומאה, "ויהי נקל בעיני להכניעו", היה קל בידו להכניעו, "הפלתי אותו בכוחי", מכה אחת וזה כבר חיסל אותו. אבל את הבחינה של ה'נקבה' שבכוחות הטומאה, "ולנקבה נתאמצתי בכל כוחי כמה פעמים, ואחר כמה טרחות יכולתי להשליכה כמה מעלות למטה לארץ, אך לא כבעלה הזכר", היה לי מאבק קשה והשתדלות, מלחמה נוקבת, ורק אחרי התאמצות מרובה הצלחתי לדחות אותה איזה מעלות, כמה מדרגות, כמה מטרים. אבל לא כמו ה'זכר'", והוא מבאר על פי זה את הפסוק שלנו¹¹.

הגאולה תלויה בעסק התורה!

אבל לעניינינו זה מה שהאור החיים מוסיף ומבאר בהמשך דבריו, ואלה דברים אשר לדאבונו רואים בעינינו, "יתבאר" הפסוק הזה, המקרא הזה, "על דרך אומרם ז"ל", מה שלימדו אותנו רבותינו ז"ל (ועי' זוהר חדש ח"א דף טו ע"א), "כי גלות הרביעית", זה הגלות שאנו נמצאים בה, הגלות שמי שראה אותה תמה ופחד, כמו שחז"ל (בראשית רבה פ"ב ס"ד) דרשו על הפסוק: 'וחושך על פני תהום', זה גלות ממלכת הרשעה שאין להם חקר כמו ה'תהום'. לא רואים 'סוף'. אדם מציץ לתוך התהום ולא רואה איפה זה נגמר, כך זה גלות רביעית. יעקב אבינו ע"ה כשראה בחלומו איך שעולים המלאכים לאין סוף ואין מספר, זה מלכות אדום הרשעה שלא רואים מתי כבר תתבטל הגלות הזו וכבר תהיה גאולה. אומר האור החיים הקדוש: במה הגאולה תלויה? "שבו יגלה הגואל העצום", תתגלה הגאולה, מלך המשיח שכולם מחכים ומצפים ומייחלים לו, "צריך שתהיה ביד ישראל מצות עסק התורה". אתה רוצה משיח? אתה צריך להקדים לזה 'תורה'. בלי זה לא יבוא. "וזולת זה יתעכב מבוא", יתעכב מלבוא. אם לא יהיה בידינו מצות 'עסק התורה' לא נגאל. וצריכים להדגיש: 'עסק התורה'. לא רק ללמוד תורה, אלא 'עסק התורה'. 'עסק' פירושו של דבר, כמו שאדם שקוע בעסקים שלו. (אדם ייקח לעצמו ציור הדוגמא מהעסקים הגשמיים שלו, כשהוא יוצא למלאכתו איך הוא עובד במלאכתו? תראו אצל אחד שהוא בעל מלאכה, איך שהוא עושה את המלאכה שלו ברמ"ח איברים ושס"ה גידים, כולו מרוכז בה כולו מונח בה, גם כשהולך לביתו ואוכל ארוחת צהריים על מה הוא חושב? איך לייעל את העסק? איך אני ארוחתי יותר? ואם יהיה לו באמצע הארוחה טלפון, הוא ירים את הטלפון וישמע את העסקים שלו, לא איכפת לו שהאוכל 'תקרה', ושאשתו תצעק ותתלונן. אומר לה: 'יש עסקים, לא להפריע...'). בדיוק אותו דבר צריך שיהיה לו בלימודיו בתורה. שיהיה 'עסק התורה'. צריך שכולך תהיה מונח

קייבלנו מרבותינו: מי שרוצה לדעת באמתות מה מדרגתו יסתכל מה הוא חולם בלילה, זה קנה מידה אמיתי. [א"ה: ראה דברי רבינו שליט"א בקובץ זכרון לבעל כף החיים זצ"ל 'תפארת חיים' (עמוד מב והלאה). עש"ב. וע"ע בקונטרס 'גד חיים' (מהדורה שניה, עמוד כב). ובקונטרס 'מגיד דבריו ליעקב' ח"ג (פרשת תולדות השע"ט, עמוד יד). ע"ש].

השינה של האור החיים הקדוש

11. כאן רואים וזה מלמד אותנו מה זה היה השינה של אור החיים הקדוש! מה היה עסקו באותו זמן! לא 'שינה' של תענוגות חלילה, (כמו שיש בן אדם אומר: הלילה היה אני הולך להתענג בשינה...), אלא שינה - 'שינה' של עבודה. גם בלילה בשעה שמוחו ישן, עדיין הוא עוסק בעבודת ה' יתברך.
12. וזו לשון האור החיים הקדוש שם: "ולזה אמר כנגד גאולה העתידה 'לשורקה' עת אשר ישרוק ה' ויקבצם 'בני אוננו', אותם שבאים מכח הנקבה גם אותם יאסור ה' לפני בני ישראל".

לפטור את עצמו, אלא לבוא בקביעות פעם אחר פעם. ואם קשה - שכרך כפול בכפל כפליים.

שני דרכים להכנה לגאולה וקירוב מלך המשיח

ודברים נוראים מוסיף ומבאר האור החיים הקדוש המשך הפסוק: "ואומרו ובדם ענבים סותו, נתכוין לומר, כי אם יגיע זמן הגאולה ולא יימצא יין, פירוש שאין בנו תורה, הזמן הגיע, אבל אין בנו תורה, תהיה הגאולה באמצעות עול ותוקף הגלות, אשר יצידון האומות לישראל, כאומרם ז"ל, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (סנהדרין צ"ג): כי כשיגיע הקץ הנחתם ולא יהיה בישראל זכות לגאולה, יעמיד להם מלך קשה כהמך". וזה מה שאנחנו רואים היום. הגיע הזמן אבל חסר תורה - ממילא יש צרות. צרות מכל הסוגים והמינים. "והוא אומרו ובדם ענבים סותו, כי באמצעות הייסורים יזככו הנפשות ויתבררו ניצוצי הקדושה, כדרך שיתבררו באמצעות בחינת התורה, אלא שזו מלאכתו נאה וזו מלאכתו בלתי נאה". כאן גילתה לנו התורה, לכל אחד מכלל ישראל יש שני אופנים, שני דרכים, שבהם אפשר שמלך המשיח יבוא, או בבחינת לימוד תורה, ושיהא בבחינה של עסק התורה (כמו שאמרנו), או אם חלילה המצוה הזו של 'עסק התורה' מרופה בידיו, יצירו אומות העולם לכלל ישראל, והייסורים הללו, והצער הזה, והשפיכות דם הזו היא שתפעל את הפעולה של העלאת הניצוצות, ויבוא מלך המשיח.

שני אופנים בהתגלותו של מלך המשיח

מסיים האור החיים הקדוש: "ואומרו ענבים", מה שהפסוק אומר 'בדם ענבים', "כי באמצעות הייסורים תגמר הכנתה כגמר בישול פרי הגפן שהם הענבים". מוסיף האור החיים הקדוש: "וגם רמז", יש כאן רמז לנחמה "כי לא ישלטו האומות לשפוך דם לזמור 'אילך' או 'ענף' או 'אשכול' אלא 'ענבים', פירוש גרגרין", אבל חלילה לא תהיה כליה שורשית מוחלטת (הילת), כמו שהרמב"ם מאריך באיגרת תימן [א"ה: וראה דברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ז (פרשת מקץ תשע"ט, עמוד ג והלאה) שהביא דברי הרמב"ם הנ"ל בהרחבה. ע"ש]. @38 ואומר 'סותו', לרמזו מדרגה קטנה למטה מה'סותו', כי 'הסות' ידעה לשון כיסוי ההכרחי, לשון מסוה, והכוונה בזה כי הפרש גדול יהיה בין אם תהיה הגאולה באמצעות התורה והמצות, אז יתגלה מלך המשיח @38 בגילוי מלכות עליון, לבין @38 אם תהיה באמצעות הנקמה אשר תהיה בישראל יהיה בבחינת עני ורוכב על החמור". כולנו מחכים למלך המשיח, אבל יש שני אופנים, או שיבוא בבחינת 'מלך', 'מלך' ביפוי תחזינה עיניך (ישעיהו לג יז), או ח"י יבוא כעני ורוכב על החמור. ובמה זה תלוי? במי זה תלוי? בנו. אם אנחנו נקבע עיתים לתורה, ועסק התורה יפרח - יבוא בבחינת 'מלך'. אבל אם חלילה המצוה הזו רפוייה בידיו, ולא משתדלים ומתאמצים בה כדבעי, אם כן נמצא שיבוא 'עני ורוכב על החמור'. ואי אפשר לתלות בשום אדם אחר - רק בק. תשתדל בכל יכולתיך. אין מי שפטור ואין מי שפוטר. וצריכים קביעות גמורה להשתדל להוסיף בלימוד, להוסיף באיכות של לימוד, שיהיה עסק התורה.

סוד קיומו של כלל ישראל לנצח - יגיעה בתורה

במדרש 'ילקוט שמעוני' (רמז תרנו) על הפסוק: 'הושיעה ה' כי גמר חסיד' (תהלים יב ב), שאל 'אדריינוס' קיסר ימש"ו, (ה'קיסר' הרומאי שעשה

כליה בכלל ישראל, ממש השמדות והריגות לאין מספר ולאין שיעור): מה זכות יש לאומה זו, באיזה זכות אומה זו עומדת ולא מתבטלת? (הוא חקר אצל החכמים שלו, הוא הסתכל בספרי 'דברי הימים' בספרי ההיסטוריה, והוא רואה שכלל ישראל עבר שמדות, עבר גלויות, עבר הריגות, 'סנחריב', 'נבוכדנצר', כל מיני מלכויות מלכו עלינו. הרמב"ם כותב (באיגרת השמד) ש'נבוכדנצר' שפך דמן של ישראל כחול הים: עד כדי כך הייתה האכזריות והרשעות שלו. בגמרא (סנהדרין צ"ג): מובא על 'נבזרדאך' כמה שהמית מכלל ישראל. ה' יקום דמם. ועם כל זה כלל ישראל מתקיים). "באיזה זכות אומה זו עומדת?". "אמרו לו", כך השיבו לו, "יש בה צדיקים, יש בה יגיעים בתורה". כל עוד שיש באומה זו, בכלל ישראל, יגיעים בתורה, היא מתקיימת. כל עוד שיש בכלל ישראל אנשים שמוסרים נפשם על 'תורה' ומתייגעים בתורה, הם מתקיימים. "מיד גזר והטילו מרגזאות על הארץ, כיון שנתנו עליהם העול הזה חדלו מליגע בתורה". הוא גזר גזרות קשות, ונתרשלו ידיהם של ישראל מלעמול ולהתייגע בתורה, וכך הוא יכל לעשות מה שעשה, את כל החורבן ואת כל ההריגות.

'אגרא דשמעתתא סברא'

הלימוד ביגיעה זה עיקר העיקרים. לא רק ללמוד 'מקפיא', 'מלמעלה', באופן 'שטחי'. הגמרא (ברכות ה) אומרת: 'אגרא דשמעתא סברא'. מפרש רש"י (ד"ה אגרא): 'שהוא יגע וטורח ומחשב להבין טעמו של דבר'. ואם יש עמל ויגיעת התורה - יש לנו 'ביטוח חיים', לו עצמו ולכל אחינו בית ישראל.

'מה עשית שלא תשתכח תורה מישראל?'

רבותינו אנחנו על 'סף הגאולה', מחר בבוקר יכול לבוא 'מלך המשיח', אף אחד לא יכול לדעת מתי יבוא, אי אפשר לקבוע 'שעה ותאריך', אנחנו לא 'מחשבי קצין'. אבל זה שאנחנו על 'סף הגאולה' - אין מי שחולק. גם 'עיוור' - רואה. וגם 'חרש' - שומע. ושאלה ראשונה ש'מלך המשיח' ישאל כל אחד ואחד מאתנו: 'מה עשית כדי שלא תשתכח תורה מישראל?!'. וכל אחד צריך להכין לעצמו תירוץ. [א"ה: וראה עוד דברי רבינו שליט"א בקונטרס "גור חיים" (מהדורה שניה עמוד מח). ע"ש].

הרי בשביל מה יש את כל אורך הגלות הזו? הסביר 'החפץ חיים' זצ"ל באחד המכתבים שלו: כדי שכלל ישראל יכינו את עצמם לפני ביאת המשיח. גם הקב"ה רוצה לגאול את כלל ישראל, אבל הוא רוצה שנהיה מוכנים. ובמה צריכים להתכונן? בלימוד 'תורה'. בתוספת לימוד ביגיעה ועמל.

לעודד על ענין 'הצניעות'

כל אחד יעמוד בתוך ביתו, יבדוק ויראה, אם הכל מתנהל כמו שהשולחן ערוך מבקש. הן מצד 'צניעות' (אשר לדאבוני הרב יש בזה הרבה פרצות). כל אחד צריך לעודד על זה. אדם לא יאמר 'מה אני יכול לעשות?!', אלא תדבר בנועם, בחיוך על השפתיים, וזה מועיל. זה משפיע. אבל לא לתת לזה להתגלגל כך לבדו, להסתפק בכך ש'ה' יעזור. אלא צריכים אנחנו מצידנו את ההתעוררות ויבוא 'מלך המשיח' במהרה בימינו אמן. ברוך ה' לעולם אמן ואמן

נחל אליהו

ומשפט אשירה לך ה' אזמרה" (תהלים קא א); אם חסד - אשירה, ואם משפט - אשירה. רבי שמואל בר נחמני אמר: מהכא - "בה' אהלל דבר באלוקים אהלל דבר" (תהלים נו יא); בה' אהלל דבר - זו מדה טובה, באלוקים אהלל דבר - זו מדת פורענות. רבי תנחום אמר: מהכא "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא, צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא" (תהלים קטז ג).

אצל דוד המלך אין חילוק בין המצבים, אם חסד אשירה ואם משפט אשירה, לא רק בזמן של חסד אשירה, אלא אף בזמן שדוד רואה משפט - אשירה! בכל הזמנים אשירה!!

בה' אהלל דבר באלוקים אהלל דבר - שם הויה זה מדת הרחמים, ושם אלוקים זה מדת הדין, אך אצל דוד המלך שניהם שווים ולא משנה באיזו מידה מודדים עמו, תמיד אומר הלל - אהלל דבר.

זה היה עיקר מעלתו של דוד המלך - קבלת ייסורים באהבה! דוד בכל המצבים שפקדו אותו היה "ואני תפילה", המהות שלו היה אני תפילה!!

המעלה הזאת של דוד המלך אף נתייחדה אצל יעקב אבינו

יעקב אבינו אומר על עצמו: "מעט ורעים היו ימי שני חייו", כל ימיו היו סבל ויסורים, עד שיעקב אבינו טען שהוא רואה הסתר פנים, כמו שנאמר (ישעיה מ, כז) "למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי מד' ומאלוקי משפטי יעבור", יעקב אבינו אומר: נסתרה דרכי מה' - יש לי הסתר פנים!

ואף על פי כן נאמר (תהלים קכט, א) "שיר המעלות רבת צררוני מנעורי יאמר נא ישראל" ישראל שהוא יעקב משורר שיר המעלות, על מה הוא משורר?

רבת צררוני מנעורי! על כך שרבת צררוני מנעורי - שיר המעלות!!

מה זה רבת צררוני מנעורי? כתוב בתנחומא (פרשת עקב): יעקב נצטער בנערותו, שנאמר: "רבת צררוני מנעורי יאמר נא ישראל", עד שהוא במעי אמו ביקש

ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה (מז), כח).

יעקב אבינו כל ימיו מהלל לקב"ה

רבנו חננאל במסכתא שבת דף קטז ע"ב מביא מהירושלמי: קמ"ז מזמורות שכתוב בתהילים כנגד שנות יעקב אבינו, ללמד שכל קילוסין שישראל מקלסין לקב"ה כנגד שנותיו של יעקב, שנאמר (תהלים כב, ד) "ואתה קדוש יושב תהילות ישראל". [ומה שאמרו קמ"ז מזמורים שבתהילים, אף שלפי חלוקת התהילים שבידינו יש בה ק"ג מזמורים? משום שהיו בידם מזמורים שהיו מחוברים, כמבואר בברכות ט ע"ב: אשרי האיש ולמה רגשו גוים חזא פרשה היא].

מה הטעם שמזמורי התהילים הם כנגד שנותיו של יעקב?

מה השייכות בין שני חיי יעקב לתהילים

נראה לבאר בזה: כל שנותיו של יעקב היו קילוס לקב"ה, מציאות ימי חייו היו בעצמם קילוס לקב"ה, וזה כוונתם בלימוד מהכתוב "ואתה קדוש יושב תהלות ישראל", שהפסוק מתבאר "ואתה קדוש יושב" - המרכבה של כבוד שמים, אתה קדוש, יושב כביכול על "תהילות ישראל", ישראל זה יעקב אבינו שקראו הקב"ה ישראל - על תהילות ישראל שזה יעקב יושב אתה קדוש. ומהם תהילות ישראל? כל שנותיו של יעקב שהיו קילוס לקב"ה. וכיון שמנין שנותיו שבע שנים וארבעים ומאת שנה, הרי הם קמ"ז הילולים, וכנגדם אמרו קמ"ז מזמורים בתהילים.

וראו להרחיב בזה בעזר ד': תהילים הם תפילותיו של דוד בן ישי.

מה היה עיקר מעלתו וייחודו של דוד המלך?

חז"ל הקדושים מגלים לנו במסכתא ברכות פרק ה' הרואה (ס ע"ב): מאי חייב לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה? אמר רבא: לא נצרכה אלא לקבולינהו בשמחה. אמר רב אחא משום רבי לוי: מאי קרא - "חסד

ומצאנו מקומות נוספים שנראה שפירושו כן:

"ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא ושסע שסע פרסה, והוא גרה לא יגר טמא הוא לכס" (ויקרא יא, ז), החזיר שהוא מפריס פרסה זה סימן טומאה או סימן טהרה? לכאורה מפריס פרסה הוא סימן טהרה, אלא שאע"פ כן טמא הוא לכס כי גרה לא יגר, וא"כ היה ראוי לומר "ואת החזיר כי גרה לא יגר" ומדוע אמר קרא "כי מפריס פרסה הוא?" ומבואר ש"כ"י פירושו אף על פי.

"למען שמך ה' וסלחת לעוונתי כי רב הוא" (תהלים כה, א), בגלל שעוונתי רב לכן וסלחת לעוונתי? הרי אדרבא מי שעוונתי מועט ראוי לומר וסלחת לעוונתי, ולא מי שעוונתי רב? אלא ביאורו וסלחת לעוונתי אע"פ שרב הוא.

אך נראה בעזר ד' שבכל המקומות אפשר לפרש 'כי כפשוטו שמשמעו בגלל.

שיכל את ידיו כי מנשה הבכור

בסדר המעשה בברכות יעקב לאפרים ומנשה יש דבר פלא, יוסף העמיד את אפרים בימינו משמאל ישראל ואת מנשה בשמאלו מימין ישראל, מדוע? מפני שיוסף סבר שראוי שימינו של יעקב תהיה על ראש מנשה שהוא הבכור, אולם יעקב היה סבור שראוי שימינו תהיה על ראש אפרים, ובשביל כך: וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר ואת שמאלו על ראש מנשה, ומדוע יעקב שם את ימינו על ראש אפרים? מפני שעל אף שגם הוא היה לעם, אולם אחיו הקטן יגדל ממנו. אולם אם יעקב סבור שאפרים כל כך חשוב שראוי שימין יעקב יהיה על ראשו, מדוע לא החליף אף את סדר עמידתם - שאפרים יעמוד בימינו ומנשה בשמאלו? ומפני מה היה עליו לשכל את ידיו?

והתשובה על כך היא: שאף יעקב הכיר בכך שמנשה הוא הבכור וצריך לשמור על כבודו, וכדעתו של יוסף, אלא שמאידך אחיו הקטן יגדל ממנו וראוי שימינו של יעקב תהיה על ראשו, ומה עושים? איך מסתדרים עם שני הדברים? בשביל כך יעקב לא החליף את סדר עמידתם אלא השאיר את מנשה בימינו, שהרי הוא הבכור, ואפרים שיגדל ממנו עליו השית יעקב את יד ימינו.

ועל פי זה הפסוק מתבאר הפלא ופלא! "וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר ואת שמאלו על ראש מנשה" יעקב אבינו ידע שאחיו הקטן יגדל ממנו ולפיכך שלח את ימינו על ראש אפרים, ומדוע היה צריך לשלוח את ימינו ולא שינה את סדר עמידתם? על כך עונה הכתוב: "שיכל את ידיו" הטעם שהוא שיכל את ידיו ולא העביר את אפרים לימינו? "כי מנשה הבכור" בגלל

עשו להורגו, שנאמר (בראשית כה, כב): "ויתרוצצו הבנים בקרבה וגו'", כשקיבל הברכות, "וישטום עשו את יעקב וגו' ויאמר עשו בלבו וגו'" (שם כז, מא), וברח ללבן ונצטער בבתו, ואחר כך ביקש לבן להורגו, שנאמר (דברים כו, ה): "ארמי אובד אבי", יצא מאצלו ופגע בעשו, שנאמר (בראשית לג, א): "וישא יעקב את עיניו וירא והנה עשו בא וגו'", באתה עליו צרת דינה, וצרת יוסף. כל ימיו סבבוהו צרות רבות ורעות, הוא סבל כל חייו יסורים, ועל כך שיר המעלות!!

ואמרו בספרי (דברים פ"ט לב): ואהבת את ד' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאורך - בכל לבבך כאברהם אבינו, שנתייחד במידת האהבה; בכל נפשך - כיצחק אבינו, שעקד את עצמו על גבי המזבח; ובכל מאורך - כיעקב אבינו. ועוד אמרו בספרי (שם): בכל מאורך, בכל מידה ומידה שהוא מודד לך בין במידת הטוב ובין במידת הפורענות, וכן דוד הוא אומר: "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא".

זהו הצד השווה שבין יעקב אבינו לדוד המלך, בכל מאורך! בכל מידה ומידה שהוא מודד לך הוי מודה לו במאד מאד - קבלת יסורים באהבה, יסורים כטובות.

מנין שנותיו של יעקב, שהיו כולם ימים של קבלת יסורים באהבה והודאה על כל מידה ומידה, הם בעצמם קילוס ושבח לקב"ה - המציאות הזו היא מציאות של קילוס והודאה, ולפיכך מנין המזמורים שבתהילים שכתב דוד המלך, שכל ימיו חייו היו שירה של הודאה על טובה כרעה, הם כמנין שני חיי יעקב שמציאותם הם שבח וקילוס לקב"ה.

וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר ואת שמאלו על ראש מנשה שיכל את ידיו כי מנשה הבכור (מח, יד).

לשון הפסוק לכאורה צריך ביאור, "שיכל את ידיו כי מנשה הבכור" יעקב אבינו שיכל את ידיו בגלל שמנשה הבכור או למרות ועל אף שמנשה הבכור? פשוט לכאורה ששיכל את ידיו למרות שמנשה הבכור, ומדוע נאמר בקרא "כי מנשה הבכור?"

וכתב האבן עזרא: שדרך הכתוב לפעמים שאומר 'כי שמשמעו אף על פי, וכמו שמצאנו (שמות לד, ט) "ילך נא ה' בקרבנו כי עם קשה עורף הוא", והרי היות עם ישראל עם קשה עורף אינו טעם שילך ה' בקרבנו, אלא משמעו למרות שעם קשה עורף הוא, ואף כאן פירושו שיכל את ידיו אע"פ שמנשה הבכור.

שמנשה הבכור וראוי לשמור על כבודו.

נמצא ע"פ זה שלשון 'כי' מתבאר כמשמעו 'בגלל' ואין צורך לפרשו 'למרות'.

הצבוע בצביעותו מוסיף טומאה על טומאתו

"ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא ושסע פרסה".
בהמות יש להם שני סימני טהרה - מפריס פרסה ומעלה גרה, ובפשוטו היה נראה שבהמה שיש לה סימן טהרה אחד היא עדיפה מבהמה שאין לה סימני טהרה כלל. אבל אומר הכלי יקר דברים נפלאים: לא! זו טעות לחשוב שבהמה שיש לה סימן טהרה אחד היא עדיפה, וכשיש לה שני סימני טומאה היא יותר טמאה, דאדרבא כשיש לה סימן טומאה אחד וסימן טהרה אחד היא גרועה יותר, כשיש לה סימן טהרה אחד הרי היא כחזיר שמראה טלפיו ואומר כשר אני, הצביעות הזאת היא הגרועה ביותר, הצבוע מצליח להחטיא יותר אנשים שטועים בו, וזה מוסיף טומאה על טומאותו, הסימן טהרה שגורם לו להטעות את האנשים מרבה את טומאתו!!

וזה לשון הכלי יקר: "את הגמל כי מעלה גרה הוא".
הוה ליה לומר כי פרסה איננו מפריס, שזה עיקר טעם אל הטומאה, וכן בשפן וארנבת קשה זה? ובחזיר אמר "כי מפריס פרסה הוא" הוה ליה לומר כי אינו מעלה גרה, ולמה התחיל בכולם בסימן טהרה שלהם? וביאור ענין זה: שסימן טהרה שבכולם מוסיף טומאה על טומאתן, כדרך שאמרו בעשו (בראשית רבה סה א): שנמשל לחזיר שפושט את טלפיו להראות כאילו כשר ותוכו מלא תוך ומרמה, וזה מורה על כל מי שאין תוכו כשר, כמדת הצבועים המראים את עצמם כשרים והמה בלי ספק גרועים מן הרשע הגמור שתוכו וברו שוין לרעה!! ועל כן הפרסת פרסה בחזיר הוא סימן טומאה, לפי שבפרסה זו הוא יכול להטעות הבריות ולהראות כאילו הוא כשר, וכן בהיפך זה בגמל ושפן וארנבת, ואף על פי שכל מדות אלו אינן שייכין בבהמות? מכל מקום הם מולידיים תכונה רעה זו בגוף האוכלם! כי כל אוכלם יאשמו (על פי ידמיה ב, ג) להיות מן כתות הצבועים המראים את עצמם כשרים כמו עשו וחבריו.

הכלי יקר אומר פה יסוד עיקרי להליכות האדם

"וזה מורה על כל מי שאין תוכו כשרו, כמידת הצבועים המראים את עצמם כשרים והמה בלי ספק גרועים מן הרשע הגמור שתוכו וברו שוין לרע".

כשבאים לדון מי יותר מסוכן לציבור - לאו דוקא מי

יותר רשע, אלא מי מסוכן יותר לציבור, הנוצרים או הרפורמים? ודאי שהרפורמים! מפני שהנוצרים כולם יודעים שאין להם שייכות לכלל ישראל אבל הרפורמים יש שטועים בהם. רפורמים או קונסרבטיביים? הקונסרבטיביים מסוכנים יותר! מפני שהרפורמים עקרו את השו"ע מכל וכל, הם לא מנסים לטעון שהם שייכים במשהו לשו"ע, אבל הקונסרבטיביים עקרו ולא עקרו! קצת מקיימים והרבה לא מקיימים, הם כביכול יש להם יותר שייכות עם ההלכה, לפיכך הם מסוכנים יותר! וכן הלאה על זה הדרך, כל הקרוב יותר אל המקור וכל מי שיותר דומה לצורת יהודי שומר תורה ומצוות, הוא מסוכן יותר מהרחוקים והמנותקים ביותר.

כשאדם שומר תורה ומצוות שנראה כך וחזותו מוכחת עליו שהוא שייך לקהל היראים והוא מוכר במסעדה של נבילות וטריפות, הרי שצורתו ולבושו הם בעצמם הסימן טומאה שלו, וחלק עיקרי מטומאתו!!

"והמה בלי ספק גרועים מן הרשע הגמור שתוכו וברו שוין לרע".

ריבוי עוון ממעט בייסורים וצריך גם תשובה ומחילה
"וסלחת לעוונתי כי רב הוא", נראה לבאר בדרך צחות על פי משל בעזר ד':

מיליונר - שגלגל מאות מיליוני דולרים, והוביל מהלכים השקעות ועסקים חובקי עולם - אחרי כמה השקעות כושלות פשט את הרגל, היו לו חובות של מאה וחמישים מיליון דולר! אנשים השקיעו אצלו את כל הונם וממונם, וברגע שפשט את הרגל החלו כולם דורשים את שלהם, מינו לו כונס נכסים והחל הליך של הוצאה לפועל - בערכאות שלהם כידוע לא לומדים בבא מציעא ולא יודעים שמסדרים לבע"ח - והתחילו לחלק את כל רכושו וממונו, השאירו אותו בערום ובחוסר כל! לקחו לו את הרכב את הבית, ולא נחו עד שחילקו את כל אשר בביתו, את המכונת כביסה! המקרר! והמיקרוגל! הכל הכל לקחו ממנו!!

פנה אותו פושט רגל ליהודי מהנושים שלו שיש לו לב ודעת, ואמר לו: כמה אני חייב לך? חמש מיליון דולר! וכמה יצא לך מהמיקרוגל שלקחת? מאתיים שקל? שלוש מאות שקל? אילו מהמיקרוגל היה יוצא לך מיליון דולר! שתי מיליון דולר! אתה צודק שווה לך לקחת את זה! אבל הרי לא יוצא לך מזה כלום, זה כאין וכאפס לעומת מה שאני חייב לך! אז מה אכפת לך שכן אדם יישאר עם המיקרוגל?!

וכך אומר אדוננו דוד משיח ד' "וסלחת לעוונני כי רב הוא" דוד המלך אומר לקב"ה: אילו היו לי קצת עבירות, יש תועלת בייסורים, קצת יסורים פה וקצת יסורים שם, וזה מכפר את העבירות. אבל כיון שיש לי כ"כ הרבה עבירות, "כי רב הוא", כמה יסורים שיתנו לי עדיין יישאר לי חבילה שלימה של עוונות, וממילא אצטרך להגיע לסליחתך, וכיון שכן כבר עכשיו "וסלחת לעוונני" בלי יסורים כלל. ומתבאר לשון הכתוב כפשוטו, "וסלחת לעוונני" מיד ובלי ייסורים! ומדוע? "כי רב הוא" בגלל שהוא רב ובין כך צריך להגיע למחילה.

וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי (מח, יט).

לשמוע בקול חכמים בכל הענינים

שמעתי מדודי הגאון ר' ברוך שפירא שליט"א דבר יקר: מפני מה יעקב אמר פעמיים ידעתי? מדוע חזר והדגיש ידעתי בני ידעתי?

ישנם אנשים שכשהם צריכים סנדקאות לבן שלהם, או כשהם צריכים ברכה לרפואה או פרנסה, מיד הם ניגשים לזקני הדור וחכמיו, ומבקשים ושואלים ככל אשר על ליבם, בשביל ברכה שלהם הם מוכנים לשלם כל הון דעלמא! אבל בהנהגות החיים - כשהם צריכים לקנות פלאפון, הם לא מקפידים שיהיה דוקא מכשיר שאושר ע"י אותם גדולי ישראל, וכשהם משתמשים באינטרנט הם לא מוודאים שתהיה חסימה טובה והרמטית כהוראת זקני הדור, בענינים אלו יש להם את הדעה שלהם, הרבנים כבודם במקומם מונח אבל הם שקועים בארבע אמות של הלכה, הם מונחים בשמים ולא נמצאים כאן בארץ, הם לא יודעים מה קורה (עפ"ל), בענינים אלו אנחנו מבינים יותר טוב מהם, ועוד כהנה וכהנה, והדברים ידועים.

בשביל ברכות וסנדקאות הרבנים מצוינים, אבל להנהגות החיים אנחנו יותר חכמים, ה"י.

יוסף הצדיק מביא את שני בניו עמו אל יעקב שיברכם, יוסף יודע שמכל מילה של יעקב תבוא ישועה לכל הדורות! הוא הכיר מאד בערך ברכותיו של יעקב אבינו! וכשהוא מגיע ליעקב אבינו פתאום הוא רואה שיעקב אבינו שם את ימינו על ראש אפרים, "וירע בעיניו", אומר יוסף ליעקב: אתה צדיק יסוד עולם, והברכות שלך בכוחם לפעול גדולות ונצורות, אתה כולך בשמים, אבל בחלק הפרקטי של המציאות בעולם, כנראה אתה לא כ"כ שם לב, בכל זאת יהודי בן מאה ארבעים ושבע שעיניו כבדו מזוקן, אני אומר לך: לא כן אבי! מנשה הוא הבכור! שים ימינך על ראשו!

וימאן אביו ויאמר: ידעתי בני ידעתי, כל מה שאתה יודע גם אני יודע! ואני יודע גם מה שאתה לא יודע! יעקב אבינו אומר לו פעמיים ידעתי, אני יודע שמנשה הוא הבכור ואפרים הצעיר, אבל אתה רואה רק מה שפה לפניך, ואני רואה מאה שנה, מאתים שנה, חמש מאות שנה, אלף שנה קדימה! אני רואה את גדעון שיוצא ממנשה, ואני רואה את יהושע בן נון שיוצא מאפרים. נכון עיני כבדו מזוקן, נכון שאני בן מאה ארבעים ושבע, אבל אעפ"כ ידעתי גם ידעתי! ידעתי מה שאתה יודע, וידעתי גם מה שאתה לא יודע!!

אנשים שרוצים להתחכם נגד גדולי ישראל, צריכים לדעת: ידעתי בני ידעתי! את כל מה שאתם יודעים, ואת כל החשבונות הם גם יודעים! אבל עוד פעם ידעתי, הם יודעים גם מאה, מאתים, שלוש מאות, חמש מאות ואלף שנה קדימה, בעיניהם עיני הבדולח הם רואים את כל התוצאות שיהיו שנים רבות אח"כ, הם יודעים דברים שאנחנו לא יודעים. ידעתי בני ידעתי!!

לתרומות להוצאת הגליון ניתן לפנות למכון "נחל אליהו": 0527683029

לקבלת הגליון בדוא"ל:

n0527683029@gmail.com

מתוקים מדבש

נטפי לקח מפרשיות השבוע
מאת הגאון רבי יעקב ישראל הכהן בייפוס שליט"א
בעל מחבר "ילקוט לקח טוב"

"כי נער ישראל", ולכן - "ואוהבהו"

עם ישראל מתהדר בכל הדורות בזקניו, הם האישים ההולכים בראש המחנה, הם שרידי הדור שחלף, מהם יש ללמוד ולאורם ניסע ונלך. לאור זה עלינו להבין מהי משמעות דברי חז"ל (מדרש רבה ו, ד) האומרים שאפרים זכה למעלתו משום שהיה מצעיר את עצמו, איזו מעלה יש בזה? אמנם כתוב בפסוק "וישלח ישראל את ימינו על ראש אפרים והוא הצעיר", אך בפשטות הכוונה היא אף על פי שהוא הצעיר.

היה אפשר לומר שמצעיר את עצמו זהו ענין של ענוה, כמו שאמרו במדרש על יקטן שזכה להרבה בנים בגלל שהיה מקטין את עצמו. אולם נראה, כך אומר הגר"ד הקשר זצ"ל בספרו "שירת דוד", שכאן הכוונה שונה, שכן התואר "צעיר" משמעותו אדם הנמצא בתהליך התבגרות, והוא מצפה להיות מבוגר. כך היה אפרים, הוא הרגיש את עצמו תמיד צעיר, דהיינו לא מושלם, ותמיד חש שעליו להמשיך לגדול ולהשתלם.

כך מוצאים אנו במדרש תנחומא, והובא ברש"י, שאפרים למד תורה אצל יעקב, ומנשה לא היה שם. ויש להבין מה פשר ההבדל ביניהם? מדוע דווקא אפרים למד תורה אצל יעקב ולא מנשה? נראה שהלימוד היה כרוך בקשיים, לכן מנשה לא הלך לשם. אבל אפרים שפך תשוקתו לעלות ולגדול היה גדול, יכל להתגבר על ידו על הקשיים. זוהי התכונה שאפיינה את אפרים, התשוקה והרצון לעלות ולהתקדם.

על גדלותו של אפרים נאמר "ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו", וביאר רש"י שיהושע בן נון יהיה מצאצאיו. גם כאן יש להבין מה הגדלות בזה שיהושע יצא מחלציו?

נראה לבאר שמעלת יהושע, באה מתוך ההנהגה המיוחדת של אפרים. שכן יהושע הצטיין בכך שנאמר עליו "נער לא ימיש מתוך האוהל", והיה מסדר את הספסלים בבית המדרש. כל זה מתוך תשוקה ללמוד עוד מעט ממשה רבינו בדרכו בחזרה למחנה, ושלא יתבטל כלל בית המדרש כתוצאה מכך שהספסלים לא היו מסודרים. תכונה זו קיבל יהושע מאפרים, אשר

כח תשוקתו ללמוד תורה אצל יעקב היה גדול כמו שנתבאר. ועל ידי תכונה זו עלה בידו לגדול ולהתקדם, ולהגיע למדרגה הרמה אשר באה לידי ביטוי אצל יהושע. לכן מציינים את זה שזכה שיהושע יצא ממנו, כמעלה של אפרים. ויצויין שגם על יהושע נאמר שהוא "נער לא ימיש מתוך האוהל", תואר דומה ל"צעיר" שנאמר על אפרים.

גם אצל משה רבינו אנו מוצאים תכונה זו של השתוקקות ורצון ללמוד. בענין הסנה נאמר (שם ג) "ויאמר משה אסורה נא ואראה", וכן "וירא ה' כי סר לראות" (שם). ונאמר על זה במדרש שלדעת ר' יוחנן שלוש פסיעות פסע וריש לקיש אמר שלא פסע, אלא צווארו עיקם. אמר לו הקב"ה: נצטערת לראות? חייך שאתה כדאי שאגלה עליך, מיד "ויקרא אליו ה' מתוך הסנה".

מבואר בזה שחז"ל פירשו שלא היתה זו סקרנות גרידא של משה לראות מדוע לא יבער הסנה, אלא משה הבין שיש כאן ענין רוחני. לכן פנה לשם כדי לראות מקרוב, כדי שיוכל להשיג עוד מעלות רוחניות. לכן מיד כשפנה, אפילו עשה מעשה קטן מאד, קיבל סייעתא דשמיא עצומה, שנגלה אליו ה'.

זהו, איפוא, סוד ההצלחה. גודל התשוקה מביא הצלחה ברוחניות, וככל שתגדל התשוקה והשאיפה לגדול, כך תגדל הסייעתא דשמיא, ועל ידה זוכים ליותר הצלחה ברוחניות. כך נעשה הצעיר ל"זקן" בעל מעלותיה המהודרות של הזיקנה. על זה נאמר "כי נער ישראל ואוהבהו".

□

הגר"י זילברשטיין שליט"א סיפר: אדם שהיה אחראי על הנקיון בבית הגר"ש וואזנר זצ"ל, הבחין ביום אחד בתכריך כתבים ישן-נושן, וראה שהתאריך הנקוב עליהם הוא משנת תרפ"ח, וחתום עליהם "שמואל הלוי וואזנר אב"ד לודז". הוא התפלא מאד על התואר שנכתב שם, וחיפש רגע מתאים שבו יוכל לבקש מהרב וואזנר הסבר על הדבר. ואכן באחד הימים הוא שאל אותו, וזוהי התשובה שקיבל:

כשנכנסתי לשיבה, הייתי צעיר מאד, ובני הישיבה היו גדולים בתורה. בשלב מסויים הרגשתי שכדי להתרומם ולהגיע למדרגתם עלי להגביר את השאיפה, ולרצות לדעת את כל התורה. כדי להמחיש לעצמי מידי יום את חובת השאיפה לגדלות, החלטתי שעל כל דף של חידושי תורה שאכתוב, אחתום את שמי בצירוף התואר: "אב"ד לודז". וזה בכדי שאשאף להגיע לדרגה של אב בית דין בעיר גדולה כמו לודז'. ועצם השאיפה הזו תגביהני ותרוממני, ותסייע לי להידבק בגדלותם של לומדי ישיבה.

סיים הגר"י זילברשטיין את סיפורו, ואמר: זכה מרן זצ"ל להגיע לגדלות מוחין, כפי ששאף בימי צעירותו. והוא נשא בתפקיד הרם של גאב"ד זכרון מאיר בבני ברק במשך שבעים שנה, תפקיד שאינו נופל מתפקיד תחת התואר "אב"ד לודז".

מלכות יוסף ומלכות יהודה

בחלוקת מלכות יהודה וישראל. כוחות המלוכה בכלל ישראל נמצאים בשני השבטים הללו, ונמסרה לנו מצוה - "כבוד מלכים חקור דבר" (משלי כה ב), להבין את ענין מלכותם ואת כוח המלוכה בישראל באופן כללי. אדם חושב בד"כ על דרכי האבות ועל שייכותו אליהם כמו שאמרו בתנא דבי אליהו (פכ"ה) "כל אחד ואחד מישראל חייב לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב", אך כשחושבים על תיקונם של כלל ישראל והכוחות שבונים אותם, אין להסתפק רק במחשבה ובשאיפה אל דרכי האבות, אלא יש עבודה נוספת שמיוחדת לסוגיה הזאת של יוסף ויהודה, כמו שידוע שגאולתם וישועתם של ישראל נחלקת לשני משיחים - משיח בן יוסף ומשיח בן דוד שפועלים את השלמת המציאות לפי הרצון האלוקי לעתיד לבוא.

נשאלתי על שום מה נקרא שמו של הגואל "משיח" כגון באלפיים שנה של ימות המשיח, והלא יש הרבה נמשחים בשמן המשחה ולא נקראו על שם המשיחה. ונראה שיש נקודה פשוטה במשיח, יש במלך המשיח את ההרכבה הכי מושלמת ומוכרחת של החלק האלוקי עם החלק האנושי. מצד אחד הבריאה צריכה לבוא לתיקון בסדר האנושי מצד פעולות בני האדם בבחירתם ובמעשיהם, אך מצד שני התיקון המוחלט אינו בא אלא מלמעלה "כחה לו כי בא יבוא לא יאחר" (חבקוק ב א), ולכן הצלחתם וקדושתם של ישראל והעמדתם כלפי כל העמים לשם לתהילה ולתפארת מובטחות ומחויבות ובהכרח יבואו ע"י מי שחל עליו הענין האלוקי. זהו המשיח שהקב"ה שולח אותו כלשון הכתוב "מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתי. אשר ידי תיכון עמו אף זרועי תאמצנו" (תהילים פט כא-כב), העמדת המלוכה בישראל היא ענין אלוקי עליון שבא מצידו של הקב"ה כדבר מוחלט, והמשיחה היא ההשפעה העליונה שיש למלך. כשקוראים את שמו 'משיח' לא מדברים על מעלותיו של המלך שהוא צדיק וחסיד אף שבוודאי אלו ההכנות שצריכות להיעשות מצידו, אלא על הבחירה בפועל של הקב"ה בין משיח בן יוסף ובין משיח בן דוד.

יוסף ויהודה - יורדים מאת אחיהם

דעת לנבון נקל שכל מה שיוסף עבר שייך למהלך הזה שצריך להיות בעם ישראל, למן החלומות שחלם המתוארים בפרשת וישב שגם האחים הבינו שהם חלומות המלוכה, ועד היעוד שיוסף משלים עם כל סדרי הפעולה שלו, כולם באים במהלך מסוים להעמיד את ישראל אל נכון במלכות המסוימת שלו.

ננסה לבאר את ענינם של יהודה ויוסף. הנה הרחיבה התורה בענינו של יוסף מאחר וכשם שאנו נקראים על שמו של יעקב אבינו - ישראל וישורון, כך נקראים בכמה מקומות בתורה על שמו של יוסף - "רועה ישראל האזינה נוהג כצאן יוסף, יושב הכרובים הופיעה" (תהילים פ ב), וכן נקראים על שמו של יהודה - "אמר רבי שמעון בן יוחאי יהיו כל אחיך נקראין על שמך אין אדם אומר ראובני אנה שמעוני אנה, אלא יהודי אנה".

יוסף ויהודה זכו למלכות

יוסף ויהודה מתבלטים בין האחים וזוכים לדברים שלא היו בחלקם מעיקרא בתולדה - בכורת ראובן ניתנה ליוסף וזכה בשני שבטים ואפרים הוא בכורי (ירמיה לא ח), ויהודה זכה במלכות "כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו, והבכורה ליוסף" (דה"א א ה ב). אמנם יהודה ויוסף משותפים בענין המלוכה, כמו שדרשו חז"ל בתחילת פרשת ויגש "כי הנה המלכים נועדו עברו יחדיו, כי הנה המלכים, זה יהודה ויוסף" (ב"ר צג ב) שישנם שני כוחות מלכות בכלל ישראל. כח המלכות הוא הכח שכלל ישראל זקוק לו כשיוצאים מהמהלך של האבות שהם השורשים של אומתינו "אחד היה אברהם ויירש את הארץ" (יחזקאל לג כד) והם יחידים בעצם, ולאחריהם התפתחה המשפחה ונהיו לשבט ולעם. צורה של כלל, שהם בעלי כוחות שונים ודעות שונות מחייבת הנהגה של מלוכה, שתקבץ את כל בית יעקב ותאחד אותם אל המעלות שנחלו מהאבות. כך מוצאים בברכות השבטים שיש לכל אחד את הסגולה שלו ואת המהלך שלו, ומתחייב שיהיה כח שמאחד את כולם לשלימות אחת. ונראה שהחלה אצל השבטים פעולה של מידות שהאבות לא רצו לעסוק בהם כלל, וכשנתבונן נמצא שביסוס מידת המלוכה ארך הרבה יותר זמן מאשר מידות האבות. מידת המלוכה בתורה מופיעה החל מבני יעקב שעסקו במלוכה בפרשת יוסף ואמרו "המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו", ועד להתבססות המלכות בישראל בימי שאול ודוד המלך. כך מתאר הנביא יחזקאל (פרק טז) את התהליך של הולדת כלל ישראל מיציאת מצרים עד "ותצלחי למלוכה" במלכות בית דוד ובנין בית המקדש, שמקושר למלכות כמו שאמרו "שלוש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה (סנהדרין כ). סדר ההנהגה של בני יוסף ומספרם הגבוה הוא שנכתב תחילה בהרחבה בכניסתן לארץ, הן לגבי השכינה ומקום השכינה, ויהושע בן נון משבט אפרים הוא מנהיג את כלל ישראל. אח"כ המלוכה עוברת משאול לדוד המלך משבט יהודה, עד הפורענות שאירעה בפיצול מלכות יוסף ויהודה

א |

מאיך יש את מלכות יהודה. הצד השווה בשני המלכים שהם 'יורדים', כל האחים נשארים בבית יעקב ואילו יוסף הורד מצריימה ושם קנה את מעלותיו בעמידה בסיונות וכמו שאומר רבינו הגר"א שמתחילה היה במדרגה נמוכה וזכה ונתעלה למדרגה עליונה שמכוחה הגיע לכך שבניו אפרים ומנשה "כראובן ושמעון יהיו לי". כמו כן על יהודה נאמר "וירד יהודה מאת אחיו", ומבחינה מסוימת הירידה שלו קשה משל יוסף. יעקב אבינו השתבח בכך שמיטתו שלמה וכל י"ב בניו הם שבטי י"ה, ובוודאי יש קלון וביזיון שהחטא והרע מופיע בשני הבנים הראשונים של יהודה ובכל משפחת יעקב הם הנכדים היחידים שמוזכרים בהקשר הזה - "ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה' וימיתוהו", ועל אונן נאמר "וירע בעיני ה' אשר עשה וימת גם אותו", והתורה חוזרת ומזכירה כמה פעמים - "וימת ער ואונן בארץ כנען". ירדת יהודה הגיעה למקום כזה שבניו רעים בעיני ה' ומרוחקים ממנו. חז"ל קושרים את ירדתו של יהודה למכירת יוסף, ואמרו שהורידוהו אחיו מגדולתו ומשם החל הקלקול של ביתו, ער ואונן מתו ויהודה רואה שאין אפשרות לייבם ולתקן ע"י שלה בנו, עד שנתגלגל מעשה תמר ממנו נולדו פרץ וזרח. נחלקו הקדמונים אם פרץ וזרח הם ייבום של ער ואונן בעצמם או שרק הבכור פרץ הוא שעומד במקום הזרע של האחים המתים (כמו שאומר החזו"א שכאשר שני אחים מתו הייבום של הראשון ממשיך, וצריך השלישי לייבם גם את הראשון וגם את השני, ולכן אין איסור אשת אח כלפי האח הראשון). פרשת הייבום עיקרית בהקמת משפחת יהודה והוא דבר שצריך ביאור מצד עצמו, חוץ מהנקודה הראשונה של יהודה שזרעו רע בעיני ה', ואף בתיקון של בית יהודה צריך לבוא דווקא עם פרשת יבום זו להקים שם לאחים שמתו. וכידוע הרמב"ן (בפירושו לספר איוב) הפליג בשבח הייבום של יהודה שממנו בדווקא יוצא תיקון העולם ע"י מלך המשיח "ואם תחפוף להבין הסוד הגדול לבך תשית לדעת וכליותך תשתונן ועל חטא תתאונן, ותסיר מעל פניך הענן, תראנה עיניך המלך והכלה, ותצפה לגאולה שני עפרים תאומי צבייה והגזרה והבניה". וכבר תמהו הראשונים (יעו"ב במש"כ רבי יצחק דמן עכו בספר מאירת עינים (בראשית)) מה יחודיות ומעלה ראה הרב בענין הייבום וכתב שהוא סוד גדול שרק באופן זה צריכה לבוא גאולתן של ישראל. ובאמת גם אח"כ בהמשך הדורות ענין הייבום חוזר על עצמו בדרך אל הגאולה, בייבום שייבם בועז את רות עם כל המעשה של מגילת רות שרק ממנו יצא דוד המלך. שני היבומים הללו אינם הייבום של אשת אח האמור בתורה ומ"מ כל הפרשה היא פרשת יבום וגאולה כמו דכתיב "וגם את רות המואביה אשת מחלון קניתי לי לאישה להקים שם המת על נחלתו ולא יכרת שם המת מעם אחיו ומשער מקומו" (רות ד ט) ורק ע"כ יצא מלך המשיח. בוודאי יש יסוד בתיקון הזה, וצריך להתבונן מה אנו יכולים ללמוד מכך שמלכות בית דוד וגאולתם של ישראל צריכה לבוא דווקא מפרשת יבום מיוחדת זו כמו שאחז"ל "שבטים היו עסוקין במכירתו של יוסף, ויוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו, ראובן

היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויעקב היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויהודה היה עסוק ליקח לו אשה, והקב"ה היה עוסק בורא אורו של מלך המשיח" (ב"ר פר' פה).

יהודה מרוצה לאחיו

עוד מצינו בפרשת וישב אצל יהודה את השבח הגדול, שהודה ואמר "צדקה ממני כי על כן לא נתתיה לשלה בני", והפליגו חז"ל ואמרו "לאה תפסה פלך הודיה ועמדו הימנה בעלי הודיה, יהודה - ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני" (שם פר' עא). ולאחר ברכתו של יעקב נשתנה מעמדו של יהודה במשפחה והוא המלך עליהם - "יהודה אתה יודוך אחיך" ומפרש רש"י "לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים התחיל יהודה לסוג לאחוריו שלא יוכיחו על מעשה תמר, וקראו יעקב בדברי רצוי יהודה לא אתה כמותם". יעקב לפני מותו נותן ליהודה בפירוש את המלוכה - "ידך בעורף אויביך ישתחוו לך בני אביך", ודרשו חז"ל (שם פר' צח) "יהודה אתה יודוך אחיך, אחיך מודים בך אמך מודה בך אני בעצמי מודה לך". יש במלכות יהודה שינוי בולט ממלכות יוסף, דאצל יוסף האחים לא הכירו במלכותו ואדרבה התנגדו לו ואילו יהודה גבר באחיו והכירו במלכותו, וצריך להבין מה גורם את ההבדל הזה.

יהודה ערב לבנימין

עוד פרשיה קטנה שתאיר לנו את כל הענין. יעקב שולח את השבטים להביא שבר ממצרים, והם שבים ומספרים את אשר אירע עימם במצרים - נאשמו כמרגלים ושמעון נלקח. אח"כ מציע ראובן לחזור למצרים ומבקש מיעקב להסכים לכך שבימין ירד עמהם ואומר "את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך, תנה אותו על ידי ואני אשיבנו אליך", אך יעקב אינו מוכן להתפייס בשום אופן ולהסכים על ידו (וכמו שדחז"ל שאמר "לא קבל דבריו של ראובן. אמר בכור שוטה הוא זה, הוא אומר להמית בניו, וכי בניו הם ולא בני"). אולם כאשר יהודה מגיע אח"כ ואומר בנוסח אחר "אנכי אערבנו מידי תבקשנו אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחסאתי לך כל הימים" - יעקב מקבל את דבריו. ניתן למצוא בפרשה זו הבחנה מיוחדת בהנהגה של יהודה בערבות שהוא נוטל על עצמו, דכמו שאומר שבכל אופן יחשב כאילו הוא עצמו לקח את בנימין, שלזה הסכים יעקב והודה לדבריו.

עץ יוסף ועץ יהודה - שתי דרכי הנהגה

ונראה לומר פשוטם של דברים. יש שתי הנהגות בכל המציאות של כלל ישראל, ושתיהן בעצם סדרי מלוכה - עץ יוסף ועץ יהודה כמו שנקראים בהפטרה של פרשת ויגש בשתים אלו אין חיסרון של 'שני מלכים משמשין בכתר אחד' מפני שהנהגת כל אחד שונה מרעהו, כמו שאומר שלמה המלך "כבוד מלכים חקור דבר" - ומוסיף מיד "שמם לרום וארץ לעומק ולב מלכים אין חקר". הנהגות אלו הן שתי הופעות של התפקיד וההתגדלות של הבנים שבאים לקבל דרכי האבות, ולהרחיב את השורשים והיסודות שקבלו אל כל המשפחה והעם.

המלכות הראשונה של יוסף נובעת מהתפקיד המיוחד שלו שקיבל את הבכורה. מצאנו פעמים רבות שהיו אנשים גדולים במעשיהם, אך בכדי שבניהם ימשיכו את דרכם אחריהם נדרשת מידה בפני עצמה שבאה מתוך הבנים. דמכיון שאין אפשרות שהאב יעמוד לבדו מול הילדים, אמור לבוא מי שהוא חלק מהבנים ונמצא בתוכם שיעמיד את המושגים של האב ביניהם, וכמו שכתב הרמב"ן (בראשית לב ה) שממידה זו נובע החיוב לכבד את האב הגדול הנלמד מריבוי ד"כבד את אביך", דהאבות רוצים שיכבדו את האב הגדול שהוא כעין האמצע בין האב לבין הבנים. בעל התפקיד הזה נקרא בכור ובמשפחת יעקב ניתן התפקיד הזה ליוסף. ובאמת כח ההנהגה הזה מגיע מלמעלה שהרי לא גילתה התורה אלו מעשים ופעולות פעל יוסף שבגנים זכה למעלה זו, והוא בבחינת "מלך בחסד עליון".

יוסף יפה תואר ויפה מראה

יוסף מתואר בתורה כיפה תואר ויפה מראה שהם ממעלות המלכות, היופי מבטא את התיאום בין המעלות העליונות לבין מציאות האדם. ויש להשוות את היופי הנזכר אצל יוסף ליופי שנאמר על ירושלים "מציון מכלל יופי" (תהילים נ ב), דמטו משמיה דהגאון רבי משה שפירא זצ"ל שהמושג יופי מבטא את ההתאמה וההרמוניה של הדברים, אין יופי לדבר שהוא אחד מצד עצמו, אלא לדברים שמתחברים ומשתלבים יחד. הגמ' אומרת "עשרה קבים יופי ירדו לעולם, תשעה נטלה ירושלים, ואחד כל העולם כולו" (קידושין מט:). ירושלים היא עיר שחברה לה יחדיו (תהילים קכב ג) והיופי שלה מגיע מהחיבור והתיאום עם ציון - "מציון מכלל יופי". בירושלים רואים את המציאות של "אדמה לעליון" ופרטי השלימות של האדם שנברא בצלם אלוקים נגלים דווקא שם.

אנשים סבורים שהמבנה של העבודה והבניה של האדם תלוי בקיום כל הציוויים, לפי קיום מצוות עשה ושמירה מ"ל", וגם כשרואים אדם שהוא חכם מופלג בתורה אינם יודעים להעריך את מעלתו אלא לפי המודד הזה. ובאמת שכל התפקידים והחובות של האדם אינם באים כדבר חיצוני שיש לתפקד איתו אלא הם אמורים לחול במציאות האדם עצמו. על ידם האדם גדל ומשלים את עצמו, רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה מעמידים את רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו של האדם ויוצרים את מציאותו השלימה. התיאום של האדם עם החלק של צלם אלוקים שבו הוא המבוקש והוא ענין היופי האמיתי שבאדם. הסטייפלר כתב בחיי עולם שיש אנשים שהרחיקו והרשיעו ואין להם תקוה להיות מתוקנים אלא ע"י שיראו אדם צדיק, כיון שאדם שיש בו את התיאום בין החלק העליון לחלק התחתון הוא בעל השפעה אחרת בחיים.

¹ ז"ל רמח"ל "וארוחתו ארוחת תמיד וגו'. השכינה היא ארוחת תמיד, כי יש יפים שבאיזה זמן ישתנה יופים, וזה נקרא מום, כי הוא מפני שיש איזה דבר שאינו כל כך חזק. אבל השכינה תיקוניה עומדים תמיד, יען כל תיקוניה חזקים".

בש"ס משתבחים (שם) ביופי של רבי יוחנן ושל רבי אבהו ועוד, וכן מובא בגמ' בברכות (ה) שבכה רבי אלעזר על רבי יוחנן ושאל אותו רבי יוחנן "אמאי קא בכית, אי משום תורה דלא אפשר, שנינו אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים. ואי משום מזוני, לא כל אדם זוכה לשתי שולחנות, ואי משום בני, דין גרמא דעשיראה ביר. אמר ליה: להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא", ומבואר בזה שיש לבכות רק על יופי האדם, דהבכי הוא על המציאות המיוחדת שיש באדם שיש בו הרכבת נשמה וגוף, והוא יורד לעפר ומתבטל.

ההתגלות של החלק העליון ויוקר המעלה שבאדם, מופיע בסגולה הטבעית של יוסף, מציאותו מתחילה נגלית במראה של "השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לך". יוסף דומה ליעקב כשאחז"ל "שהיה זיו איקונין שלו דומה לו" (ב"ד פ"א פ"ד) ושופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון (ב"ב נה). וחז"ל מונים שם את מעלות היופי שיש באדם ובסופם הכל בפני אדם הראשון כקוף בפני אדם. וא"כ ביוסף הוא האור השלם של צורת צלם אלוקים עם כל המידות העליונות, יופי של שלימות אנושית כפי המבוקש הראשון מדיוקן "צלם אלוקים" שהוא הפאר והיופי של "ישראל אשר בך אתפאר", והוא נתעטר בכתר המלוכה העליון - "אני בכור אתנהו עליון למלכי ארץ".

המעמיד של המעלה הזאת, וכח העבודה והבחירה של האדם לקנין המעלה הזאת הוא רק ע"י הניסיון. יוסף הוא העיקרי בענין הניסיונות ומיוחד בהם. עשר הניסיונות שעמד בהם אברהם הם ניסיונות של עילוי שבאו לבחון את אהבתו להקב"ה ועל ידם קנה את המעלות שלו, אולם יוסף עומד בניסיון אחר, הוא יורד ויורד והמבחן שלו כמה הוא שומר על מעלתו. העבודה העיקרית שלו היא שלא לקלקל, ועל ידה נעשה בעל השייכות למעלה הזאת. המידה הזאת מצד עצמה יכולה לזמן פחזות אצל האדם, שכן אלו שהם טובים מטבעם סומכים על מעלותיהם ועל התכונות הטובות שיש בהם ולכן יכולים בכל זאת להתפתות בעבירות, כי אם לא שומרים על המעלות אפשר לאבד אותם. זהו הניסיון שעמד בו יוסף לשמור על המעלה האלוקית שלו ולשמור על דמות דיוקנו של אביו שעומדת לנגד עיניו. זאת מידת הצדיק הגמור שירד למקום בניסיון וצריך לעמוד מול כל הנפילות, וכך נאמר עליו בכל המצבים "ויהי ה' את יוסף" - בבית פוטיפר ובבית הסוהר, וברכת ה' נשאר עליו כל הזמן. מידה זו היא שגידלה אותו ורק מתוך הבור הזה הריצוהו והעלוהו לגדולה.

וכן מצינו ברמח"ל שמסביר (דרוש כ"ד קישוטי כלה) שאם רואים באדם מעלות של יופי (והכוונה כמובן ליופי הפנימי של מעלת הנפש שמוקרנות במציאות שלו ולא ליופי שנראה רק בעין חיצונית), צריך לדעת שמי שיופיו עומד ותיקוניו חזקים הוא רק מי שאינו משתנה בשום מצב¹. וכך הוא אצל יוסף שנמצא

עם הקב"ה בכל מצב וכל זמן, עד שכאשר הוסיף דיבור לשר המשקים שלא כדרגתו הוצרך להתנסות עוד שנתיים בבית הסוהר, ועל זה דרשו חז"ל "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף, ולא פנה אל רהבים, ע"י שאמר לשר המשקים זכרתי והזכרתי ניתוסף לו שתי שנים" (ב"ר פר' פט) - מדרגתו של יוסף שהוא שייך עם הקב"ה תמיד ולכן הוא מצליח בכל מקום, דע"י שמתגלה עליו קרבת ה' שורה ההצלחה, אך אם מרגיש את עצמו מרוחק ופונה להשתדלות אחרת, הוא צריך להשלים את הקרבה שלו אל הקב"ה לגמרי בלי לסמוך על שר המשקים.

מעלה זו היתה אצל כלל ישראל במשך כל הדורות, שהם תמיד מבטאים את הכוחות העליונים בבריאה, וזה הביא לפעמים לקלקול שהם מייצגים משהו שאינם עומדים כגון אצל בני אפרים ואין כאן המקום להאריך בזה.

כח פתרון החלומות של יוסף

אחד הדברים הקיצוניים בענין הזה נמצא בענין החלומות ופתרונם. חלומות הם בדרך כלל דמיונות של בני אדם, וגם חלומות שבאים מבעל החלומות שיש בהם תכנים אמיתיים שהקב"ה רוצה לגלות כמו חלומות פרעה, יש בהם הרבה דמיון. וזה מצוי גם בהקיש... פיתרון החלומות הוא לתפוס בתוך הדברים המעורבבים את הנקודה האלוקית שהיא המתגלית והיא המובילה במאורע, והוא ממש כמו העמידה בניסיון, שגם כאשר יורדים למקומות של חלומות הלילה של בני אדם וגם במקום הזה מאיר הענין האלוקי ומבטל את כל הדברים הבטלים שנכנסים ומצטרפים לפי ענין התוכן שבתוך החלום. לכן אומר פרעה "אחרי הודיע אלוקים אותך את כל זאת אין נבון וחכם כמוך" - הענין האלוקי נמצא אצל יוסף לא רק במראות הנבואה אלא בכל מאורע ובכל מצב. מתחילת דרכו הראה לו הקב"ה שהוא עימו, דאורחת הישמעאלים שקנתה את יוסף נשאה נכאת צרי ולוט שהם מיני בשמים, בשינוי מדרכו של עולם, כדי לרמוז לו שאף שהוא בניסיון של ירידה הוא מיועד להמשיך ולחיות עם הקב"ה בכל המצבים.

כוח זה שעימו ישראל מכניעים את כל אומות העולם מגיע מרחל אמנו, שהיא עיקר הבית של יעקב והיא נועדה מלכתחילה ליעקב. אכן יש במידה זו הרבה ממידת הדין, מאד קשה לעמוד במידת צדיק גמור לשמור כל העת שלא לקלקל ושלא לפגום. ומי שפוגם אינו יודע את נפשו ואיבד את כל מדרגתו. ואומר הגר"א שלפי ערך הזכות שמזדככים זוכים למשיח בן יוסף, כמה אדם מצידו יכול לעמוד מצידו של הקב"ה. יוסף הוא המשביר לכל עם הארץ ומפרנס את כל העולם, ואומרים חז"ל שיוסף מל את כל המצרים אף שידע שמילה זו תועיל רק לפי שעה, אבל יוסף מעמיד את המצרים במקום שהמציאות מחייבת, בסדר עולם גבוה לפי מדרגתו.

ומבואר מפני מה שלא מצינו שיוסף מחל לשבטים אלא אומר להם בפרשתן "אתם חשבתם עלי רעה, אלוקים חשבה לטבה למען עשה כיום הזה להחיות עם רב". הוא רואה בבירור שבני האדם אינם מנהלים את המציאות כלל, אלא החיים מתנהלים

לפי הסדר העליון ואותו צריכים לשמור, וממילא אם הוא נשלח להיות המשביר לכל עם הארץ הוא מסור לזה לגמרי. ואפשר שזאת כוונת הגר"א במש"כ (אדרת אליהו סוף פרשת מקץ) שכל מה שעשה יוסף אינו אלא "מתוך צדקתו שיקוימו החלומות שלא להכחיש רצון וגזירת עליון וזהו כלל התורה", רק מי שהולך בכל דרכיו לפי הרצון העליון יודע איך להוביל את הכל לקיום אותו רצון.

לפי זה מוסבר מה שעצמותיו של יוסף נשארים עם כלל ישראל כל זמן שעבוד מצרים, והיציאה של ישראל ממצרים כרוכה בפרשת בשלח עם העלאת ארונו של יוסף, מאחר ומידתו של יוסף שמרה עליהם בגלות כמשאחז"ל "אחת היתה ופרסמה הכתוב" (שמ"ר פר' א).

דוד הקים עולה של תשובה

המלכות של יהודה עומדת בסדר אחר של מלוכה, סדר עבודה כיצד לעלות אחרי הקלוקל. יהודה אחראי על מכירת יוסף ודרכו מורה דרך איך עולים אחרי שנמצאים למטה, בהתגברות של יהודה - "יהודה גבר באחיו". מידה זו נרחבת מאד ורק על ידה מגיעים ל'קרקר כל בני שת'.

הכח שהוא עיקר סגולתו של מלך המשיח, הוא כוחו של יהודה. לא די במי שמעמיד דוגמא לחיים עליונים כמו יוסף, ובאמת לא כל האנשים הולכים בדרכו של יוסף, אלא צריך הנהגה אחרת להצליח לצאת מתוך המקומות שבאמת מקולקלים בהם. "א"ר יונתן מאי דכתיב נאום דוד בן ישי ונאום הגבר הוקם על, נאום דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה" (ע"ז ה.) והוא מורה תשובה לרבים.

יהודה שאומר צדקה ממני לקח את כוחו מלאה שנטלה פלך הודיה (והוא ענין בפני עצמו שטעון הסבר והבנה) והוא בא מכוחה של לאה שזכתה לצאת מחלקו של עשיו ולעלות אל המתנות הגדולות של המלוכה ושל הכהונה ע"י שעיניה רכות בבכיה לצאת מחלקו של עשיו.

באיחוד כוחות אלו - עץ יוסף ועץ יהודה - יבוא תיקונו של עולם, מצד אחד סדר המעלה והטוהר העומד לעצמו, שאדם יכול לגלות את הצורה הנכונה והאמיתית של העולם, וזאת דרכו ועניינו של יוסף שהוא צדיק גמור והשפעתו עצומה על כל המציאות. מצד שני מחויב המציאות שיהיה סדר הנהגה אחר של יציאה מהפחיתות אל המעלה, ועליה מתוך השפלות כמו שנתברך יהודה - "מטרף בני עלית" ופירש"י "ממה שחשדתך בטרופ טורף יוסף חיה רעה אכלתהו, וזהו יהודה שנמשל לאריה" ו"על כן יודוך אחיך" ומשתכללת מלכות ישראל בהנהגת דוד המלך ומלך המשיח אליו אנו מצפים שיבוא במהרה בימינו.

במצות הדלקת נרות שבת ויו"ט

יש את הנרות של בעלת הבית, וא"כ אין החשש דלא יכשל בעץ ואבן משום דבלא"ה יש אור מכח הנרות הקיימים שם, מ"מ אכתי חייב בהדלקת נרות מדין עונג שבת והיינו תוספת אורה היא מדין תוספת עונג שבת.

יסוד הגרע"א לפטור נשים ביו"ט ממצות עונג

מפורסם מש"כ הגרע"א קמא סימן א' לדון דאשה פטורה ממצות עונג ביו"ט, מטעם מצות עשה שהזמן גרמא, דוקא לענין שבת חייבות אף במצות עשה דשבת מטעם דהוקש זכור לשמור וכל החייב בשמור והיינו ל"ת דשבת חייב גם בזכור והיינו מ"ע דשבת, אכן לענין יו"ט דלא הוקש זכור לשמור, בזה נהי דחייבות בל"ת אבל לענין העשה הדרינן לפטור מ"ע דהזמן גרמא, ומה"ט כתבו התוס' בקידושין דף ל"ד דנשים חייבות בל"ת דיו"ט דכל מלאכת עבודה לא תעשו ולא בהעשה דשבתון, ומה"ט כתב שם הגרע"א דאשה ששכחה יעלה ויבא בברהמ"ז ביו"ט אינה צריכה לחזור משום דאי בעי אכיל, כמו שלא חוזרים בחוה"מ ור"ח, ורק איש דמחויב ממצות עונג לאכול פת דינו לחזור ביו"ט, והדברים עתיקין.

הערת הזכרון שמואל ברברי הגרע"א

הגר"ש רוזובסקי זצ"ל בזכרון שמואל סי' ל"ב העיר לדברי הגרע"א דפטר נשים ממצות עונג ביו"ט, א"כ למה מחויבות בהדלקת נרות יו"ט והרי יסוד חיובא דנרות שבת ויו"ט מדין עונג שבת ויו"ט וא"כ נשים הפטורות ממצות עונג בדין שיפטרו ממצות הדלקת נרות יו"ט.

וכתב שם לדון דיתכן דאה"נ אינה מחויבת מדין עונג מ"מ יש לחיובה מדין 'כבוד' יו"ט כדברי הרמב"ם פ"ל מה' שבת ה"ה וי"ל דמצות כבוד לא נדון כמצות עשה שהזמן גרמא, משום דמצות כבוד אינה דוקא בשבת או ביו"ט כי אם דבעי לכבוד השבת ויו"ט גם בחול וכדחזינן דמשום כבוד שבת ויו"ט צריך שיהיה מוכן מבעו"י, וכדאיתא בר"מ 'וצריך לתקן ביתו מבעו"י מפני כבוד השבת, ויהיה נר דלוק ושולחן ערוך ומטה מוצעת שכל אלו לכבוד השבת הן, ע"כ. והניח הדבר בצ"ע.

אמנם כ"ז לשיטת הרמב"ם דיש מחייב נוסף של הדלקת נרות מדין כבוד שבת, אכן הפוסקים העתיקו רק את המחייב של עונג שבת ולא הזכירו חיובא דכבוד שבת שוב צ"ע לדעת הגרע"א דאשה פטורה ממצות עונג אמאי מדלקת נרות יו"ט.

ונראה עוד להוכיח מדברי הגרע"א דליכא לחיוב הדלקה מצד 'כבוד שבת', דכתב בסי' רס"ג דהמדלקת נרות שבת וכבו הנרות

ג' מחייבים בהדלקת הנר

בעיקר חובת הדלקת נרות בשבת ויו"ט מבואר בפוסקים דיש ב' מחייבים, חדא מדין עונג שבת והיינו עיקרו לאכול ליד הנרות כמש"כ תוס' בשבת דף כ"ה ע"ב ד"ה הדלקת הנר וד"ה חובה, הגר"ז סי' רס"ג ומ"ב שם סק"א ובמדרש תנחומא פרשת נח וקראת לשבת עונג - זו הדלקת הנר, ועוד משום חיוב דשלוש בית שלא יכשל בעץ ואבן, מג"א ריש הסימן ובמ"ב סק"ב והוא מחייב בפנ"ע כמש"כ המ"ב סק"ה.

עוד מצינו ברמב"ם פ"ל מה' שבת ה"ה 'צריך לתקן ביתו מבעו"י מפני כבוד השבת ויהא נר דלוק וכו' שכל אלו לכבוד שבת הן. ובקונטרס חנוכה ומגילה הביא ששמע מהגר"ז לדייק מדברי הר"מ טעם ג' והיינו דזה מכבוד שבת, וכבוד שבת היינו ביום ו', ואילו מצות עונג היא רק בשבת עצמה.

שכחה להדליק נרות יו"ט

כתב הרמ"א בסעיף א', 'האשה ששכחה פעם א' להדליק, מדלקת כל ימיה שלשה נרות'.

מעשה בזוג שהתאכסן אצל ההורים ביו"ט ורגילים שם בבית להדליק ביו"ט גופא וכבר היו נרות דולקים של בעלת הבית, ושכחה להדליק נרות יו"ט, והנדון בזה אי צריכה להדליק כל ימיה נר נוסף כדברי הרמ"א.

בספר שש"כ ח"ב סי' מג הערה כט הביא בשם ספר אחד, דשכחה ביו"ט אין קנס להוסיף עוד נר כמו בשבת, מטעם שיש זמן רב להדליק וא"כ זהו מילתא דלא שכיחא שתשכח ולא תדליק, ומילתא דלא שכיחא לא גזרו ב', וכל הקנס זהו לאשה ששכחה בשבת ולא ביו"ט. והדבר פלא, דאדרבה היא גופא הסיבה לשכוח להדליק במאי דיש זמן רב להדליק, וכמדומה דכל מי ששכחה אי פעם להדליק נרות הגופא דעובדא היה ביו"ט ולא בשבת, משום דבשבת דיש זמן מוגדר עד השקיעה, לעולם מדליקים אלא"כ נאנס ובאופן זה הרי לא קנסו, ואילו ביו"ט שיש משך זמן רב, בזה השכחה מצויה, ופשוט.

הנראה לדון להקל באופן הנ"ל דשכחה להדליק נרות יו"ט מטעם אחר, כדיבואר.

הדלקת אכסנאי בתוספת אורה רק מדין עונג ולא שלום בית

הנה משמעות הפוסקים דנפק"מ אי המחייב בדלקת נרות משום שלום בית או משום עונג שבת לענין אכסנאי, דבלאו הכי

אכסנאי בהדלקת נר ביוה"כ

והנראה לדון לפמש"נ בחידוש גדול לדינא, דהנה ק"ל בסי' תר"י דמזדליקין נרות ביוה"כ, ויסוד חובת הנרות ביוה"כ כתב המ"ב בסי' רס"ג סקכ"ה דאינו מדין מצות עונג 'דאדרבה נצטוינו בעינוי ביום זה', ולכן כתב דכל המחייב בהדלקת נרות ביוה"כ זהו רק משום שלום בית.

אשר לפ"ז באופן שהוא אכסנאי ביוה"כ, מדינא נראה דליכא לחיובא דהדלקת הנר, כיון דכל המחייב דהדלקת הנר באכסנאי רק מדין תוספת אורה ממצות עונג, וא"כ לפ"ז ביוה"כ דכל ההדלקה בו היא רק מחמת חיובא דשלום בית, והרי יש כבר נה, כה"ג פטור ויש לדון בזה משום ברכה לבטלה, וזה דבר חדש בס"ד.

ולפני שנים רבות שאלתי דבר זה את הגר"פ שיינברג זצ"ל ואמר לי דלכאורה הדין כן דאכסנאי אינו מזדליק נרות ביוה"כ, ולענין הדלקת אכסנאי ביו"ט לפטור את האשה לפ"ד הגרע"א, אמר בזה דכן נראה, ורק הוסיף שלא ברור לו בזה אם ק"ל בזה כהגרע"א, אבל לדעת הגרע"א כן נראה.

ויתחדש עוד לפ"ז, דביוה"כ אף כל א' בביתו דמזדליק רק משום שלום בית משום שאין מצות עונג ביום זה כמש"כ המ"ב, א"כ אם כבר יש אור אחר שוב אינו יכול להדליק, ובכל ער"ש מה שמזדליק אף שיש אור היינו מפני תוספת אורה שזהו אף תוספת עונג, אכן ביוה"כ דכל ההדלקה היא רק מדין שלום בית, בזה אינו יכול להדליק, ולזאת צריך להקפיד שהאשה תדליק הנר יחד עם החשמל ותברך על הכל.

נר שבת ונר חנוכה באכסנאי, נר חנוכה עדיף

נראה פשוט, כלפי המבואר בגמ' שבת דף כ"ג נר שבת ונר חנוכה דנר שבת עדיף משום דשלום ביתו עדיף וכמו שפסק בשו"ע סי' רס"ג סעיף ג', כ"ז כשמזדליק בביתו, אבל אכסנאי שרוצה להדליק בעצמו והנדון לדדי' נר שבת או נר חנוכה בזה הרי פשוט דנר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא דהרי אין לו חיובא דשלום בית מחמת דכבר מזדליק שם בעה"ב אלא כל חיובא דדי' משום תוספת אורה דעונג שבת, בזה כבר לא נאמר דנר עדיף משום שלום בית.

ומצינו אף לאידך גיסא, כלפי המבואר בגמ' דנר חנוכה עדיף מקידוש היום משום דפרסומי ניסא עדיף, כתב הגאון ר' ברוך פרענקל ס' תרע"ח דכ"ז כשמזדליקים בחוץ אכן כשמזדליק בפנים דאין ההדלקה משום 'פרסום הנס' [אלא משום 'זכרון הנס' וכמו שהארכנו בעטרת המועדים סי' ל], בזה קידוש היום עדיף.

קודם הסעודה דיש בזה ברכה לבטלה והביאו בביאור הלכה בענין ובלבד שלא יקדים, והיינו כיון דהקיום מצוה דהדלקת נרות בעי עונג שבת וא"כ בכבו הנרות קודם שבת הרי לא נתקיים עדיין המצוה, אף דיש כאן מעשה הדלקה, ואם נימא דיש מחייב דהדלקת נר משום כבוד שבת הרי הודלק הנר לכבוד שבת ואדרבה עיקר קיומו ביום ששי כמש"כ הגר"ז, ונמצא שנתקיים המצוה כבר ביום ו' ושוב לא שייך בזה ברכה לבטלה".

ישוב שיטת הגרע"א ונפק"מ לאשה אכסנאית אין חובת הדלקה ביו"ט

והנראה בהאי ענינא, דנתבאר דיש ב' מחייבים בהדלקת הנר חדא מדין עונג ועוד מדין שלום בית, ומעתה נראה דאה"נ כל חובת האשה בהדלקת נרות יו"ט זהו רק משום שלום בית אבל משום דין עונג אה"נ פטורה וכמש"כ הגרע"א דנשים פטורות ממצות עונג ביו"ט דהוי זמן גרמא, באופן דאיש ביו"ט מחויב בהדלקת נרות ביו"ט מכח תרתין, חדא, עונג שבת, ועוד, שלום בית, ואילו אשה כל חיובה אינה אלא משום שלום בית והוא מחייב בפנ"ע כמש"נ, ומיושב קושית הגר"ש רוזנבסקי זצ"ל.

ונפק"מ רבתא לדינא לענין אכסנאי, דאיש אכסנאי אכתי מחויב בהדלקת נרות באכסניה דיד' משום תוספת אורה שהוא בכלל חיובא דעונג שבת ויו"ט, אכן אשה אכסנאית דכל חלות חיובה אינה אלא משום שלום בית דהרי פטורה ממצות עונג כדברי הגרע"א, א"כ כיון שיש נרות כבר של בעה"ב נמצא דאין את כל המחייב דידה משום הדלקה של שלום בית.

באופן שאיש ואשה שמתאכסנים כל מה שהיא מזדלקת ומנברכת זה רק כדי לפטור את חיוב הבעל ומדין שליחות, ומנברכת ככל שליחות לבדיקת חמוץ יעויין מוג"א סי' תל"ב ואכ"מ, אבל האשה לעצמה אין לה כלל את עיקר חיוב הדלקת נרות יו"ט באופן דאכסנאית.

ומעתה בהעובדא דאשה ששכחה להדליק נרות יו"ט, לפמש"כ הרי אין לקנוס את האשה כלל בשכחה להדליק היכא שהיא אכסנאית, שהרי אינה מחויבת כלל בעיקר חובת נרות יו"ט בתורת אכסנאית, ורק עדיין יש לדון כיון שהבעל הוא כן מחויב מדין עונג יו"ט, א"כ נקנוס את הבעל במה שלא קיים חובתו, ולזה נראה בפשיטות כיון שלעולם האשה מזדלקת עבור הבעל ובשליחותו כמש"כ הגר"ז סי' רס"ג, א"כ הרי סמך על אשתו ככל שבת ויו"ט וחזקה שליה עושה שליחותו ובכה"ג לא מקרי 'פשע' בכדי שנקנוס אותו.

- א. ואכתי אינו מוכרח משום די"ל דבאופן דמקדים בהדלקת הנר [ובזה הנדון שם בהלכה של 'ובלבד שלא יקדים'] כל ענינו שלא ניכר לכבוד שבת ובה י"ל דלא מתקיים הדלקה **דכבוד שבת** וזהו **לעיובא** מדין כבוד שבת, ומ"מ בדיעבד מתקיים בזה הדלקה דעונג שבת דתתקיים בשבת גופא בהדלקה זו, ולזה כתב הגרע"א דאם יכבה קודם הרי נמצא דהוי ברכה לבטלה, דכבוד שבת אין כאן משום שהודלק בעוד היום גדול, ואי אתינן עלה מדין עונג שבת, הרי עונג אין כאן משום שכבה קודם השבת, ועיין.
- ב. בלא"ה הדין כן אף לולי מש"כ, שהרי כתב המג"א שם בסעיף הנ"ל דביש לו נר א' די בזה שידליק לשלום ביתו ויוציא המותר לקידוש או לנר חנוכה.

עניינים בפרשה

(ועתה ישוב נא עבדך תחת הבער עבד לאדניי) (בראשית מד לג)
בדין תפיסה בכפל

והיינו, שמבואר בחז"ל שיוסף טען שביטלו לו כח הניחוש שבגביע ואם כן שינו את הגביע, ושוב אין כאן אף כנגד הקרן.

היזק שאינו ניכר

וגם בזה יש לעיין, שלכאורה הוא היזק שאינו ניכר, שאינו היזק ואינו שינוי, ועדיין יכולים לומר לו הרי שלך לפניך.

[והנה יש מי שרצה לדמותו, למוחק תכולה של 'דיסק' או כרטיס זכרון, ונראה דאף אם נימא שבוה האופן נחשב היזק ניכר, מכל מקום זה רק משום שכל אדם יכול לראות הנזק על ידי הכנסה למחשב וכדו', ומה שאין כן בגביע, שרק יוסף יכל לראות את הנזק ולא בדרך רגילה, בזה נראה ברור שנחשב אינו ניכר]

ואולי יש לומר דאזיל בשיטת התוס' רי"ד, דסבירא ליה [בגגב חמץ ועבר עליו הפסה] דלא שייך הרי שלך לפניך אלא בגזלן ולא בגנב, ואם כן הוא הדין כאן.

אם מועיל תפיסת הכפל קודם תפיסת הקרן

ובעיקר דבריו שכתב שמועיל לתפוס הכפל קודם תפיסת הקרן, עיי' במנחת חינוך (מצוה מ"ב) שכתב דתפיסת הכפל קודם תפיסת הקרן לכולי עלמא לא מהניא.

ולדברי המנחת חינוך יצא, שכל דין תפיסת כפל בזמן הזה שמבואר בשולחן ערוך שמועיל, הוא דווקא כשתפס שניהם ביחד ממש, דאין מועיל שיתפוס הכפל אחר הקרן או לפניו, וכנ"ל.

[ואולי בזה יישוב מה שהעיר הרמ"א (שמ"ח ד') על שהשמיט השו"ע דיני כפל, אף שיש בו נפקא מינה לענין תפיסה עיי"ש, ולהאמור יש לומר דכיון דצריך שתהא התפיסה כל כך בצמצום, לא שכיחא.

ואפשר עוד דסבר חשו"ע שאף כשתפס ביחד עדיין יש בזה החסרון דחזרה קרן לבעלים, כיון שסוף סוף בשעת התפיסה היתה הקרן בידו, ועיין.

שלשים ושלוש. וכפרטן אי אחס מולא חלא ל"ב, חלא זו יוכנז שגולדה בין החומות כניסתן לעיר, (רש"י).

אם אפשר להוציא להבירו בב' עניני שהחיינו

מעולם. ואמנם דעת כף החיים ועוד, דאין מברכים ברכה בלידת בת.

והנה מעשה היה באחד שנולדה לו בת באור ליום א' דחנוכה, וחשש להשיטות שאי אפשר לברך, ולכן רצה לצאת בברכת

במדרש (תנחומא ישן) מבואר, שהטעם שרצו האחים למסור עצמם לעבדות, היינו מדין 'ונמכר בגניבתו' (שמות כ"ב ב').

ובספר פרדס יוסף הביא להקשות, שמאחר והחזירו הקרן [שהרי הגביע עצמו החזירו מיד], הרי אין כאן חוב אלא עבור תשלום הכפל, וקיימא לן (קידושין יח.) שאין הגנב נמכר אלא עבור החזרת הקרן, ולא כאשר נשאר חוב חוב הכפל [בגניבתו ולא בכפילו].

וכתב שם לתרין, דיוסף טען שתופס הגביע עבור תשלום הכפל, ומעתה החוב הנשאר הוא כנגד הקרן, ואם כן שפיר יכול לשעבדם לעבדים, מאחר ותביעתו היא עבור תשלום דמי הקרן.

ויש לעיין בזה, דלכאורה ברור שאף אם שייך לתפוס לשם כפל, לא שייך כל זה אלא כשתופס ממון סתם, שבוה שייך לדון אם יכול לתפוס כפל לפני הקרן או לא, אבל כאן הרי תפס מהם הגניבה עצמה, דהיינו הגביע, ומה שייך בזה שייכוין שתופס זה בתורת כפל.

מעשה שהיה, באחד שתפס כפל בזמן הזה

והנה כעין זה היה מעשה באחד שגנב מחבירו 'מכשיר הקלטה', ובא הנגב וחסף ממנו בחזרה את המכשיר, ויחד עם זה תפס עוד סך כשיעור הכפל, וכדין המבואר בשו"ע (ח"מ סי' א' סעי' ה') שמועיל תפיסה בקנסות אף בזמן הזה, ולכאורה יש להורות שאי אפשר להוציא ממנו את הכפל שתפס.

אך העירו, שמאחר שחזרה קרן לבעלים, שוב אין חיוב כפל, וכמבואר בגמ' בב"ק (דף סח: ודף עו.) שאם חזרה הקרן עצמה לבעלים קודם שעמד בדין, נפטר הגנב מלשלם הכפל.

ואמנם להאמור יצא, שלהמוכא בפרדס יוסף הנ"ל, יוכל לטעון לכאורה שתפס הטייפ עבור הכפל ורק אחר כך תפס כנגד הקרן, וצריך עיון.

עוד כתב שם ליישב, שכבר זכו האחים בגביע משום שינוי,

הנה המשנה ברורה (רכ"ה ה') הביא מפמ"ג, דמי שנתבשר שילדה אשתו בת מברך כשרואה את הבת ברכת שהחיינו.

וטעם הדבר פירש שם דלא גרע מרואה את חבירו לאחר שלוש יום, דודאי יש לו שמחה בראיית ולדו אף שלא ראהו

השהיינו, מא' שהדליק שם נרות חנוכה, והשאלה היא אם אכן יוכל לצאת בברכה זו.

א. לכאורה תליא בפלוגתת הגרעק"א וצל"ח

והנה יש לדון מקודם דאיתו שהדליק שם הרי אין זה ביתו ומדליק עבור החולים השוהים שם מדין ערבות, ויש לעיין אם כשמברך רק מדין ערבות יכול להוציא כאלו שאין בהם ערבות [שהרי שהיינו דראיית חבירו אינה אלא רשות].

ולכאורה נידון זה, אם המברך מדין ערבות יכול להוציא מי שלא שייך בו ערבות יש לתלותו בפלוגתת צל"ח והגרעק"א.

דהנה בגמ' ברכות (מז.) מובא ששמעון בן שטח הוציא את ינאי המלך ואשתו בברכת המזון [ומיירי להצד דנשים חייבות בברכת המזון].

והגרעק"א בתשו' ז' הוכיח מזה דשייך ערבות לנשים במצוות שהן מחוייבות, אמנם הצל"ח בברכות שם עמד בזה, וביאר דכיון דינאי גם כן היה שם שפיר יכול להוציא את אשתו הוה ליה מחוייב בדבר מחמת הערבות לינאי, ונראה בדברי הצל"ח שבלא זה לא היה יכול להוציאה, והיינו משום דס"ל שאין ערבות בנשים כלל [אף במצוות שמחוייבות].

ומדברי הגרעק"א שהוכיח דשייך ערבות בנשים שמעיין דלא סבר כן, וס"ל דערבות דינאי אינה מועלת שיחשב כמחוייב בדבר, שהרי דאינו מתחייב בהמצוה אלא רק חיוב להוציא, ואם לא היה שייך בה ערבות לא היה יכול להוציאה.

ואם כן הוא הדין לעניינינו, שהרי לא שייך ערבות לברכת שהיינו של לידת הבת שינה אלא רשות וכאמור, ואם כן, לדעת הצל"ח שכשמוציא למי שמחוייב במצוה נחשב שוב המוציא מחוייב בדבר, יוכל גם כן להוציא את האב בברכת שהיינו, ולדעת הגרעק"א שאין זה נחשב מחוייב בדבר, לא יוכל להוציאו.

ב. לא שייך להוציא משהיינו דעניין א' על עניין אחר

אמנם באמת נראה שהכא לכולי עלמא לא יוכל להוציא בברכת שהיינו, ומשום דנראה שאין שייך כלל להוציא משהיינו לעניין א' על חבירו.

ויסוד הדברים מהא דהנה במשנה ברורה (סימן תרצ"ב ס"ק א') כתב שיש לכיון באמירת שהיינו דקריאת המגילה ביום הפורים - אף על שאר מצוות היום [משלוח מנות, משתה, ומתנות לאביונים], וכתב שם במשנה ברורה שצריך להודיע אף לקורא, שיכוין להוציא גם בזה.

ומבאר, דאף שבלא שיוודיעוהו הרי גם כן מכיון הקורא להוציאם בברכת שהיינו, אי אפשר שתחול הברכה על שאר מצוות היום בלא שיכוין הקורא בהדיא אף על זה.

וביאר העניין, דבשומע כעונה לא נאמר שיכול להשתמש בתיבות ששמע, אלא שמקבל גם הוא את ה'ברכה', ועניין הברכה אינה אלא כפי מה ששימשה אצל המברך [ויש לדמות לזה מה דנראה ברור דבן חו"ל לא יוכל לצאת ידי חובת

קידוש ביו"ט שני מבין א"י שברך בורא פרי הגפן בעלמא, אף דברכת הקידוש ג"כ אין מברכין אלא פרי הגפן, דסוף סוף לא שמע כאן 'קידוש'].

ולפיכך כאשר לא נתכוין המברך אלא לשהיינו דמקרא מגילה אי אפשר שיצאו הם בזה גם ידי חובת השהיינו דמצוות היום.

ואם כן הוא הדין הכא, דכיון שהמברך אינו מברך אלא לשהיינו דמצוות, לא שייך שיוציא בזה לשהיינו של לידת הבת [וברור שאף כוונת המוציא לא תחני בזה, וכמו בהמשל דלעיל].

ג. לא שייך להוציא בברכה על עניין אחר לגמרי

והנה נחלקו הגרעק"א וחזון איש לעניין אם אפשר להוציא בחצי ברכה, וכנודע.

דהנה מבואר בגמ' ברכות (כ.) והובא בשו"ע קפ"ו דאם אשה חייבת בברכת המזון מדאורייתא יכולה אף להוציא איש, והקשה הגרעק"א דהא בברית ותורה ודאי נשים פטורות והיאך מוציאות להאנשים, ופירש שם דהיינו שברית ותורה יאמרו האנשים בעצמם.

והחזו"א (או"ח כ"ה ו' ז') כ' דאי אפשר לומר כן, דלא שייך להוציא בחצי ברכה [ומתחילה כתב דצריך לומר שיוציאו רק בברכת הזן, ושוב כ' דמדברי הפוסקים נראה שלא חשו להא דאינן בברית ותורה והיינו שכיון דכבר נתחייבו בערבות אעיקר הברכה, אף דבברית ותורה אינן מחוייבות, שפיר יכולות להוציא להגברים].

והנה היה נראה דאף להגרעק"א ודאי שאי אפשר לחלק כל מילה ולהוציא בה בפני עצמה, דאטו להגרעק"א יוכל כל המסופק בברכה לבקש מחבירו שיוציאו בתיבות "ברוך אתה ד' אלוקינו מלך העולם" [שמברך על עניין אחר], ומכאן ואילך ימשיך לבדו את המשך הברכה כפי צורכו ועניינו, הלא ברור דאינו כן.

[ואם היה כן הדין], הלא היו צריכים להציע כן כשנסתפקו בהתאסף יחד שבטי ישראל בירושלים (אדר ע"ה) אם לברך ברכת חכם הרזים, שיברך אחד שהכל נהיה בדברו ויצאו ממנו בפתיחה ויברכו לבדם]

ואמנם הביאור בזה הוא כעין האמור לעיל, והיינו דזה ברור שאי אפשר ליקח פתיחה של ברכה של שהכל נהיה בדברו ולעשות ממנה ברכה אחרת [ורק כשהוא תוספת על הברכה חוה סבירא ליה להגרעק"א דשייך כזאת], ואם כן בעניינינו, שהשהיינו דמוציא הוא שהיינו דמצוות ושהיינו ידיה הוא שהיינו דראיית פני חבירו, היה נראה שלא שייך בזה כלל שיוציא מא' לחבירו.

ויש מקום לעיין בכל כהאי גוונא, וכגון מי שנוטל ידי שחרית ומברך על נטילת ידים אם יוכל להוציא לנטילת ידים דסעודה, שהרי היא אותה ברכה, או שהם ב' ברכות וכמו שנתבאר לעניין שהיינו, וצ"ע.

יו"ל מכתבי תלמידים-

להערות, תרומות וכן לקבלת הצל"ח - 0548598294 א"ל בכתובת 859309@GMAIL.COM

תמצית הדף היומי

מסכת ברכות ח: – ט"ז.

אין לסמוך להלכה.

יציאת בני ישראל ממצרים ברכוש גדול –

ט: הקב"ה ביקש ממושה שיאמר לישראל שישאלו ממצרים כלי כסף זהב, שלא יאמר אברהם ויעבדום ועינו אותם קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם, אבל ישראל רצו לצאת מיד כדי שלא להתעכב כלל.

"וישאלום", בעל כרחם – י"א בעל כרחם של המצרים. וי"א בעל כרחם של ישראל, שלא רצו לקחת משום משאו.

וינצלו את מצרים – כמצודה שאין בה דגן שאין העוף בא לשם, וי"א כמצולה עומק הים שאין בה דגים לפי שאין להם מזון שם.

השגחת ד' בזמני הגלויות – הקב"ה אמר למושה לומר לישראל "אהיה אשר אהיה" שהוא היה עמהם בשעבוד זה והיה עמהם בשעבוד מלכות, ואמר משה לקב"ה דיה לצרה בשעתה, אמר לו הקב"ה אמור "אהיה שלחני אליכם".

אליהו הנביא ביקש מהקב"ה "ענני ד' ענני", ענני שתרד אש מן השמים, וענני שלא יאמרו שזה בכשפים.

זמן ק"ש של שחרית

לאחר שנתבאר לעיל תחילת וסוף מצות קריאת שמע בזמנה "בשכבך" הגמ' באה לבאר מתי תחילת וסוף מצות קריאת שמע בזמנה "ובקומך". וכן מבארת הגמ' את הענין שיש לסמוך זכירת יציאת מצרים לתפילת ערבית או שחרית.

תחילת הזמן – לת"ק משיכיר בין תכלת ללבן, ואין הכונה שיבחין בין גזית צמר תכלת לגזית צמר לבן, אלא שיכיר בין תכלת שבה ללבן שבה. לרש"י הכונה שיש צמר צבוע תכלת, שיכיר בו את המוקמות שלא נקלט שם הצבע. ולתוס' הכונה שיכיר בציצית עצמה בין החוטים והחוליות הלבנים לבין החוטים והחוליות תכלת. לר"א זמנה משיכיר בין תכלת לכתית. לר"מ זמנה משיכיר בין זאב לכלב. לר"ע זמנה משיכיר בין חמור לערוד – חמור הבר. ולאחרים זמנה משייאה את חבירו הרגיל עמו קצת כאסנאי שבא לפרקים (תוד"ה אחרים) בריחוק ד' אמות ויכרינו. רוב הונא הלכה כאחרים, ולאביי לענין תפילין שמצות הנחתם היא לפני ק"ש הלכה כאחרים, ולענין ק"ש יש לנהוג כותיקין – אנשים ענווים ומחבבים מצוה שהיו גומרים ק"ש עם הנץ החמה, כדי לסמוך גאולה לתפילה, אמנם כתבו התוס' (ד"ה לק"ש) שלהלכה זמן ק"ש מתחיל לאחר עמוד השחר וזמנו עד ג' שעות. וסמוך לנץ החמה זה מצוה מן המובחר.

סוף הזמן – לת"ק עד הנץ החמה. ולרבי יהושע עד ג' שעות, וכן הלכה. הקורא מכאן ואילך לא הפסיד ושכרו כקורא בתורה (אבל הקורא בזמנה שכרו גדול יותר, ואפי' לתפילה צריך להפסיק. תוד"ה גדול), ומברך שתים לפניו ושתים לאחריה. (י:).

תמצית ההלכה –

זמן קריאת שמע של שחרית – תחילת זמן ק"ש של שחרית משייאה את חבירו הרגיל עמו קצת בריחוק ד' אמות ויכרינו, ולפני זמן זה אין לקרות ק"ש או לברך את הברכות, ואם קרא משעלה עמוד השחר יצא בעידעב. סוף הזמן הוא אחר ג' שעות מן היום. למגן אברהם מונים ג' שעות מעלות השחר, ולר"א מהנין החמה. ולכתחילה אין לאחר לקרותה עד ג' שעות אלא יקדים לקרותה ככל שיוכל, אמנם לא יתפלל בשביל זה ביחודי או בלא תפילין, אבל אם עוברים ג' שעות, אין לאחר ק"ש בשביל ציצית או תפילין, ואם אין לו יקרא ק"ש ואח"כ יתעטף בציצית ויניח תפילין. מי שלא קרא ק"ש עד ג' שעות, או שקרא ולא בירך ברכות ק"ש, יכול לקרות ולברך עד סוף שעה רביעית, ואחרי שעה רביעית אינו יכול לברך, (ובביאור הלכה מצדד שאם נאנס יכול לברך עד חצות), וק"ש טוב שיקרא כל היום, אמנם זכירת יציאת מצרים היא חיוב מן התורה, וחיוב זה הוא כל היום. מצוה מן המובחר לקרות ק"ש מעט לפני הנץ החמה, ולהתפלל מיד עם הנץ החמה, והעושה כך שכרו מרובה מאד ומובטח לו שהוא בן עוה"ב ולא ינוק כל אותו יום. (סימן נ"ח).

סמיכת גאולה לתפילה

כל הסומך גאולה לתפילה אינו ניזוק כל היום כולו, וכתבו התוס' דהיינו שסומך גאולה לתפילה כותיקין. ומה שרבי זירא סמך ומ"מ הוצרך להביא הדסים לבית המלך, זה אינו נזק, אלא היה לו לשלם על זה, דלעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכים, ואפי' לקראת מלכי עכו"ם, שאם יזכה לעוה"ב לראות גדולתו של ישראל יבחין בין גדולת מלכי ישראל בעוה"ב למלכי עכו"ם עכשיו.

רב ברונא היה אדם גדול ושמו במצוות, יום אחד סמך גאולה לתפילה ולא פסק שחוקו מפיו כל אותו היום.

לר' אלעזר אין אומרים ד' שפתי תפתח אלא במנחה, משום שבשחרית וערבית צריך לסמוך גאולה לתפילה. ולרב אשי אומר ד' שפתי תפתח והוי כתפילה אריכתא, כמו שאמירת השכיבנו היא כגאולה אריכתא.

י: אין להתפלל על הרשעים שימותו, אלא שיחזרו בתשובה, דכתיב "יתמו חטאים" – שיכלה היצי הרע, ולא כתיב יתמו חוטאים.

קריאת שנים מקרא ואחד תרגום – לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הציבור שניים

מקרא ואחד תרגום, ואפי' עטרות ודיבון שאין בזה תרגום יקרא בלשון עברי, (ולתוס' כיון שיש על זה תרגום ירושלמי עדיף לקרוא תרגום זה. עוד כתבו התוס' שלשון לע"ז אינו מועיל במקום תרגום, כיון שיש בתרגום דברים שא"ל ללמוד מהעברי). והעושה כן מאריכים לו ימיו ושנותיו, וצריך לאומנם בזמנם ולא להקדים או לאחר, וממנחה בשבת אפשר לקרוא את הפרשה הבאה, ומצוה מן המובחר לגמרה לפני האכילה בשבת.

כל האוכל ושותה בתשיעי בתשרי, מועלה עליו הכתוב כאילו הצטוו והתענה תשיעי ועשירי.

צריך להזהר לשחוט את הורדין כדי שיצא כל הדם, והיינו בעוף כיון שצולחו כולו כאחד.

צריך לזהר בכבוד זקן ששכח תלמודו, שהרי בארון היו מונחים לוחות ושברי לוחות.

ג' דברים שאמר רבא לבניו

אין לחתוך בשר על גב היד. י"א משום סכנה שתחתך ידו, וי"א משום קלקול סעודה גם ע"י דם מועט.

לא לשבת על מיטת ארמית. י"מ לא ללכת לישון לפני ק"ש. י"מ לא לישא גזרות. וי"מ לא לשבת על מיטת ארמית כפשוטו, כמעשה שהיה שארמית הניחה תינוק מות תחת המיטה, ואמרה לרב פפא לשבת עליה כדי להעליל עליו שהוא הרג.

אין לעבור מאחורי בית הכנסת בשעה שהציבור מתפללים. ודווקא כשאין לבית הכנסת פתח אחר, ואין בעיר בית הכנסת אחר, והוא לא סוחב משא, ולא רץ, ולא מניח תפילין.

ג' מעלות במדיים – הוותיקים רק על השלחן, נושקים רק על גב היד ודך חשיבות הוא מפני הרוק, ויועצים רק בשדה דאמרו אינשי אונים לכותל.

הפרסיים צנועים באכילתם בבית הכסא ובדבר אחר, ומ"מ מזומנים לגיהנום.

ק"ש לאחר עלות השחר קודם הנץ

זמן ק"ש של לילה מעיקר הדין הוא עד עלות השחר, וזמן ק"ש של שחרית הוא מהזמן שיצא אור וכדלהלן ט: . הגמ' מבארת איזה ק"ש אפשר לקרות בזמן שאחרי עלות השחר.

ללישנא קמא אחרי עלות השחר זה עדיין לילה עד הנץ החמה, ומ"מ אפשר לצאת בו יד"ח ק"ש של יום, משום שיש אנשים שקמים אז וקרי ביה "ובקומך". וללישנא בתרא יום הוא, ומ"מ אפשר לצאת בו יד"ח ק"ש של לילה, משום שיש אנשים שישנים בזמן זה וקרי ביה "בשכבך", ודווקא בשעת הדחק, ואין לומר אז השכיבנו מפני שאינו זמן תחילת שיכבה. לרש"י איירי סמוך לעלות השחר, אבל התוס' כתבו דקודם עלות השחר יכול לומר השכיבנו, ואיירי הכא אחרי עלות השחר לפני הנץ החמה. שיטת תוס' ש"ל"ק אפשר לקרות ק"ש של יום לפני הנץ החמה (משיכיר בין תכלת לכתית). אבל אין לקרות אז גם ק"ש של לילה, דלגבי ק"ש לאו זמן שיכבה הוא, אבל מצוות שצריך לעשותם ביום כגון תפילין וציצית, א"א לעשותם לפני הנץ. ולל"ב זמן זה הוא יום לענין מצוות שצריך לעשותם ביום, אבל לענין ק"ש אינו זמן קימה. אי נמי י"ל שזה יום אפי' לענין ק"ש, ולפי זה אפשר לקרות ק"ש ב"פ לפני הנץ ולצאת יד"ח של לילה ושל יום.

ט. הכמים סוברים שזמן ק"ש של ערבית הוא כל זמן שיכבה, ודלא כר"א שסובר שהוא זמן ההליכה לשכב, ולכן לחכמים מעיקר הדין כל הלילה כשר לק"ש, והא דאמרו רבנן עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה.

יציאת מצרים

היו ב' שלבים ביציאת מצרים, בחצות הלילה של ט"ו בניסן מיד אחרי מכת בכורות נתנו להם המצרים רשות לצאת, ובעלות השחר יצאו בפועל, ויצאו ממצרים ברכוש גדול שקיבלו מהמצרים. התורה תולה את זמן אכילת הפסח והקרבנות בזמן יציאת מצרים, ובגמ' יבוארו דעות התנאים בזמנים אלו.

זמן הגאולה והקרבנות הפסח ואכילתו – תחילת גאולת ישראל ממצרים היתה בלילה, שאז נתנו להם רשות לצאת, דכתיב "הוציאך ד' אלוך ממצרים לילה", אמנם לא יצאו אלא ביום, דכתיב "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה". ולענין אכילת הפסח כתיב "ואכלו את הבשר בלילה הזה", לרבי אלעזר בן עזריה לומדים מגז"ש שזמן האכילה עד חצות, (והא דכתיב "עד בוקר" היינו שאם ימתין עד חצות עבר זמנו ויצטרך להמתין עד הבוקר כדי לשורפו). תוד"ה ר' אלעזר, ולר"ע מדכתיב "בחפזון" לומדים שזמן האכילה הוא עד שעה שיצאו בחפזון עלות השחר, דכתיב "ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר", (ולראב"ע הכונה לחפזון דמצרים – מכת בכורות שעל ידה נתפזו למהר לשלחם), ומ"ב בלילה" לומדים שאין הפסח נאכל ביום כשאר קדשים, ומ"זה" לומדים שאינו נאכל בלילה השני ואמנם ביום שבאמצע וזאי א"א לאוכלו. (ולראב"ע לומדים דין זה מ"לא תותירו עד בוקר" שהכונה לבוקר ראשון, ולר"ע א"א לא כתיב "הזה" הוי"א שהכונה לבוקר שני). והא דכתיב "שם תזבח את הפסח בערב כבוא השמש מועד צאתך ממצרים" שהזכרו כאן ג' זמנים שונים, הזביחה היא "בערב" כשיטתו צללי ערב מצחות ואילך שהחמה נוטה למערב, האכילה היא "כבוא השמש" משחשיכה, ו"מועד צאתך" לר"א היינו בבוקר שזה זמן שריפה, אלא שכיון שאין שורפים קדשים ביום ממתנים לבוקר שני, ולרבי יהושע היינו שאפשר לאכול עד "מועד צאתך" וכר"ע דהיינו עד עלות השחר.

דוד המלך

דוד המלך כתב ספר תהילים, והם ק"ג מזמורים שנאמרו ע"י י' זקנים, אדם הראשון מלכי צדק אברהם ומשה וכו'. (ב"ב י"ד). ובסוגיה זו יבוארו כמה דברים בספר תהילים, כגון איזה פרק היה חביב על דוד המלך, ולמה לא מוזכר הללויה אלא בפרק ק"ד, ועל איזה תקופות בחיים אמר דוד שירה, ואת המשותף בין נשמת האדם לקב"ה שמטעם זה הנשמה ראויה לשבח את הקב"ה.

תהילים- אשרי האיש ולמה רגשו גויים בתהילים הם פרשה אחת, והיא מתחילה ומסתיימת באשרי כיון שהיתה חביבה על דוד וכן כל פרשה שמסתיימת כמו הפתיחה היתה חביבה על דוד (תוד"ה כל), ותיקנו לומר יהיו לרצון אחר תפילות י"ח אע"פ ששייך לאומרה גם לפני התפילה, הואיל ולא אמרו דוד אלא לאחר י"ח פרשיות. ק"ג פרשיות אמר דוד, ולא אמר הללויה עד שראה במפלתם של רשעים.

נסמכה בתהילים פרשת גוג ומוגוג לפרשת אבשלום, לומר שכשם שמצינו בן שמרד באביו, יתכן שימרדו בדי' ובמשיחו.

פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה- שלמה אמר פסוק זה על דוד אביו שדר בחמשה עולמים ואמר שירה כששרתה עליו רוח הקודש, במעי אמו, כשיצא לאור העולם והסתכל בכוכבים ומזלות, כשינק משדי אמו אמר שירה על שעשה הדדים במקום בינה ולא במקום הטינופת, כשראה מפלתם של רשעים, על יום המיתה.

ברכי נפשי את ד' וכל קרבי את שם קדשו- שצר צורה בתוך צורה, ומטיל בה רוח ונשמה וקרבים ובני מעים, והיינו "אין צור כאלוקינו"- אין צייר כאלוקינו.

מידת בשר ודם מעשי ידיו מבלין אותו, והקב"ה מבלה מעשיו.

ה' ברכי נפשי אמר דוד נגד הקב"ה ונגד הנשמה, הקב"ה מלא כל העולם וזן את כל העולם, ונשמה מלאה וזנה את כל הגוף, הקב"ה והנשמה רואים ואינם נראים, טהורים, ושוכנים בחזרי חזירים. יבוא מי שיש בו ה' דברים הללו וישב למי שיש בו ה' דברים הללו.

חזקיהו המלך

חזקיהו היה ממלכי בית דוד שמלכו על ישראל בימי בית ראשון אחרי שגלו עשרת השבטים. חזקיהו היה צדיק ועשה הישר בעיני ד', ובנימו היה רבוי גדול של לימוד וידעית התורה בישראל. עם זאת חזקיהו לא רצה להנשא כיון שידע שילד ממנו מנשה שיהיה רשע, ודבר זה היה סיבה לחיובו מיתה, עד שתקן את החטא ונתבטלה הגזירה. כמו כן עשה ששה דברים, ורק על ג' מהם הודו לו חכמים.

הקב"ה עשה פשרה בין חזקיהו לישעיהו, שחזקיהו רצה שישעיהו יבוא אליו כמו שבא אליו לאחאב, וישעיהו רצה שחזקיהו יבוא אליו כמו שיהורם בן אחאב בא אלשישע, והקב"ה עשה חזקיהו חולה ובא אליו ישעיהו לבקרו, ואמר לו ישעיהו שהוא חייב מיתה בעוה"ז ובעוה"ב מפני שלא עסק בפריה ורביה, ואין לפוטרו בגלל שראה ברוח הקודש שיצאו לו בנים שאינם מהוגנים, דעליו מוטל לעשות חיובו, ועשה חזקיהו תשובה, ונשא בתו של ישעיהו כדי שאולי זכות שניהם תגרום שיצאו בנים הגונים, והתפלל על חיו אע"פ שכבר נגזרה גזירה שימות, דאפי' חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים, והתפלל מקירות ליבו, וי"א שביקש בזכות שלמה שחיפה קירות היכל בכסף וזהב, ובזכות ססמך גאולה לתפילה, וי"א בזכות שגזז ספר רפואות. (ונולדו להם מנשה ורבשקה, ויום אחד כשהביאם על כתפיו לביהמ"ד אמר אחד מהם שראשו של אבא ראוי לצלות עליו דגים קטנים, והשני אמר שהראש ראוי להקריב עליו לע"ז, והשליש לארץ ורבשקה מת).

י' ו' דברים עשה חזקיהו המלך על ג' הודו לו, שגזז ספר רפואות כדי שיבקשו רחמים, וכתת נחש הנהושת, וגירר עצמות אביו על מיטה של חבלים ולא במטות של זהב וכסף לפי שהיה רשע. ועל ג' לא הודו לו, שסתם מי גיחון, וקיצץ דלתות היכל ושיגרם למלך אשור, ועיבר השנה בלי אדר ולא הודו לו הואיל וראוי לקובעו ניסן, וכתבי "החודש הזה לכם ראש חדשים" זה ניסן ואין אחר ניסן.

כל התולה בזכות אחרים תולים לו בזכות עצמו, כדמצינו במשה, וכל התולה בזכות עצמו תולים לו בזכות אחרים, כדמצינו בחזקיהו.

אלישע

הרוצה להנות משל אחרים יהנה ואין איסור בדבר, כדמצינו באלישע, והרוצה שלא להנות אל יהנה ואין בזה לא גסות הרוח ולא שנאה, כדמצינו בשמואל.

נעשה נא (לאלישע) עלית קיר קטנה- וי"א שקירוה, וי"א שהילקו אכסדרא לשניים, ונקראת עליה משום שהיתה מעולה שבבתיים.

הנה נא ידעתי כי איש אלוקים קדוש הוא- האשה מכרת באורחים יותר מן האיש, וראתה שלא עבר זבוב על שולחנו, וי"א שלא ראה קרי. הוא קדוש אבל גיחזו אינו קדוש, דכתיב "ויגש גיחזו להדפה" שאחזה בהוד יפיה.

כל המאורת ת"ח ומהנהנו מנכסיו כאילו הקריב תמידים.

הלכות תפילה- לא יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל אלא במקום נמוך, לפי שאין גבהות לפני המקום. צריך שיכוון את רגליו זו ליד זו ונראים כרגל אחת. אסור לאכול קודם התפילה.

תמצית ההלכה-

אכילה קודם התפילה- אסור לאכול או לשתות מעלות השחר עד אחרי התפילה, ואוכל או שתיה יותר מכביצה אסור מחצי שעה לפני עלות השחר, ומי שהוא צמא או רעב מאד ואינו יכול לכוון דעתו מותר לאכול ולשתות לפני התפילה, ומים מותר לשתות. ואם התחיל לאכול בהתר צריך להפסיק כשהגיע עלות השחר. (סימן פ"ט).

קריאת שמע

מחלוקות רבו היו בישראל בין בית שמאי לבית הלל, אחת המחלוקות היא אם "בשכבך ובקומך" זה דין לקרוא ק"ש בשכיבה ובעמידה, או רק מתי לקרוא ק"ש. הגמ' מבארת האם מותר להחמיר כדברי בית שמאי או לא.

לב"ש קורין בערב בהטיה ובבוקר בעמידה, דכתיב "בשכבך ובקומך" ולא כתיב בבוקר ובערב. ולב"ה כל אחד קורא כדרכו דכתיב "ובלכתך בדרך".

י"א. רבי טרפון הטה בדרך כדי לקרות ק"ש כדברי ב"ש, וסיכן בזה את עצמו מפני הליסטים, אמרו לו כדאי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי ב"ה.

ר' ישמעאל היה מוטה וראב"ע היה זקוף, וכשהגיע זמן ק"ש זקף ר"י והטה ראב"ע וקראו ק"ש, וטעמא דר"י כדי לחזק שיטת ב"ה, וכדי שלא יראו התלמידים שראב"ע הטה ויקבעו הלכה לדורות כב"ש.

ההכרעה במחלוקות ב"ש וב"ה- לרב יחזקאל יוצא יד"ה בין אם עושה כב"ש ובין אם עושה כב"ה. לרב יוסף אם עושה כב"ש לא יצא יד"ה, ולכן אף במקום שגם לב"ה יצא בדיעבד, לא יצא כיון שלב"ה אין נכון לעשות כך. (תוד"ה תני). ולרב נחמן בר יצחק העושה כדברי ב"ש חייב מיתה.

עוסק או טרוד במצוה- העוסק במצוה או הולך בדרך למצוה פטור מק"ש ומצוות, דכתיב "בשבתך בביתך", וכן חתן הכונס את הבתולה פטור, מפני שהוא טרוד בטרדה דמצוה, וכתבי "ובלכתך בדרך", ולא כתיב בשבת ובלכת, אבל הכונס את האלמנה חייב מפני שאינו טרוד, וכן מי שטרוד בטרדה שאינה של מצוה כגון שטבעה ספינתו בים, או אבל על מות, חייב, ומ"מ אבל פטור מן התפילין, כיון שנאמר בהם פאר ואבל מתגולל בעפר קרנו. (ונ"מ שלא ללמוד שאר מצוות מתפילין מק"ו, או דנ"מ בטעם זה לחייבו בשאר ימים, דלא נילף צאה דאמר הכתוב ליחזקאל פ"אוך חבוש עליך" מכלל דלכו"ע אסור, דלא שייך טעמא דמעולה בעפר קרנו אלא ביום ראשון דווקא. תוד"ה שנאמר).

ברכות קריאת שמע

עזרא הסופר ובית דינו תיקנו ברכות ק"ש לפניה ולאחריה בבוקר ובערב, וכן את שאר הברכות הערוכות בפי כל ישראל. (רמב"ם). הגמ' מבארת דיני הברכות וסדרם, ואיזה ברכות היו מברכים בבית המקדש, והאם ברכות ק"ש פוטרים את האדם מלברך ברכות התורה.

בק"ש שחרית מברך ב' לפניה וא' לאחריה, ובערב ב' לפניה, ואחריה שתיים, אחת ארוכה ואחת קצרה. וז' ברכות הם כנגד "שבע יום הללתיך". ברכות ארוכות אין לקצר, ובקצרות אין להאריך. לרש"י אמת ואמונה היא ארוכה והשכיבו היא קצרה, ולתוס' באמת ואמונה יכול או להאריך או לקצר, אבל בכרכת הפירות והמצוות אינו רשאי להאריך. בברכות בלא חתימה אין לחתום כגון ברכת הפירות והמצוות. ובברכות עם חתימה חובה לחתום.

י"א. מברכים ביים יוצר אור ובורא חושך, כדי להזכיר מידת לילה ביום, וכן בלילה מזכיר מידת יום ואומר גולל אור מפני חושך וחושך מפני אור.

ברכה שניה היא אהבה רבה, ולרבנן אהבת עולם.

ברכות התורה וק"ש- הקורא ק"ש א"צ לברך ברכות התורה, שכבר נפטר באהבה רבה שיש בה מעין ברכות התורה. לרב הונא אין מברך ברכות התורה אלא למקרא, לר' אלעזר אף למדרש כגון מנחם וספרא, לר"י אף למשנה, ולר"ב אף לתלמוד סברת טעמי המשניות ותיורוצי סתירת משניות וחסורי מחסרה, שהוא עיקר התורה שממנה יוצאת הוראה, וכן נהג רב. בברכות התורה מברך אשר קדשנו (ור"י א"כ מסיים בה והערב נא), ואשר בחר בנו, וזו מעולה שבברכות לפי שיש בה הודאה לקב"ה וקילוס לתורה ולישראל.

מה נפטר בברכות התורה- בירושלמי איתא שאין נפטר באהבה רבה א"כ למוז מיד אח"כ. וכתבו התוס' (ד"ה שכבר) שהבבלי לא סובר כירושלמי, דווקא באהבה רבה צריך ללמוד מיד וגם לא להסיח דעת, לפי שאין עיקרה לברכות התורה, מנשא"כ בברכות התורה שפשוטות כל היום. (והצדפתים נהגו לומר פסוקי ברכת כהנים ואילו דברים אחרי ברכת התורה בגלל הירושלמי). ומה שכסוכה צריך לברך על כל אכילה לישב בסוכה וברכות התורה לא, שאי תורה שאינו מתייבש מללמוד, דכל שעה האדם מחויב ללמוד. ואין מברכים לישן בסוכה, מפני שברכת האכילה פוטרת את השינה, א"נ שאם לא ירדם. ואמר ר"ת שמי שמתעורר בלילה א"צ לברך ברכות התורה, דברכות התורה פטורות עד שחרית הבא, ולא נהירא.

תמצית ההלכה-

ברכות התורה- חובה לברך ברכות התורה לפני הלימוד, בין למקרא בין למשנה בין לגמרא, ולענין הרהור השו"ע כתב שא"צ לברך, והגרי"א סובר שצריך לברך. דעת השו"ע שנכון ללמוד מיד אחרי ברכות התורה, וזו האחרונים סוברים שזה לעינבוא, וכתב המ"ב שאם הפסיק אחרי ברכות התורה ולא למד, יכוון בברכת אהבה רבה לצאת יד"ח בברכות התורה, וילמד מעט מיד אחרי סיום התפילה. אם הפסיק ללמוד והתעסק בעסקיו לא הוי הפסק, כיון שדעתו לחזור וללמוד, ואם לא היה דעתו לחזור וללמוד נחלקו הפוסקים אם צריך לברך, וספק ברכות להקל. ברכות התורה מועילים גם ללימוד הלילה, כל זמן שלא ישן שית קבע בלילה (ושית קבע ביום נחלקו הפוסקים אי הוי הפסק), אבל המושכים קודם אור היום ללמוד צריך לברך ברכות התורה. (סימן מ"ז).

ברכות ק"ש במקדש- אמר להן הממונה אחרי שסדרו את האברים ע"ג הכבש ומלחם וירדו ובאו ללשכת הגזית לקרוא ק"ש, ברכו ברכה אחת והם ברכו, (י"א יוצר אור, וס"ל דברכות אין מעכבות זו את זו ויצא יד"ח הברכה שבינן. וי"א אהבה רבה, ולפ"ז י"ל שברכות מעכבות זו את זו, ולא אמרו יוצר אור כיון שעדיין לא הגיע זמנה, ואח"כ היו אומרים אותה, וסדר ברכות אין מעכב), ואח"כ קראו עשרת הדברות, וג' פרשיות ק"ש, וברכו עם העם ג' ברכות- אמת ויציב, עבודה (והיינו רצה ד' אלוהינו עבודת עמך ישראל ואשי ישראל ותפילתם תקבל ברצון, כיון המקבל עבודת עמו ישראל ברצון. אי נמי שאותך לבדך ביראה נעבוד). וברכת כהנים בלא נשיאת כפים, ואין זה זוכן. (תוד"ה וברכת). ולשאר התפילה לא היה להם זמן, וזמן ק"ש עדיין לא הגיע. רש"י. ובשבת שהמשמרות מתחלפות, משמר היוצא עושה תמיד של שחר ומוספין, והנכנס עושה תמיד של בין הערבים ובזיכים, ואומר משמר היוצא למשמר הנכנס שהקב"ה יסכיך ביניהם אהבה ואהבה ושלוש ורעות.

י"ב. בכמה מקומות רצו לקבוע עשרת הדברות בק"ש ולא קבעו שכבר בטלום מפני תרעומת המינים שלא יאמרו לעמי הארץ שאין שאר התורה אמת.

חז"ל תיקנו הרבה ברכות חלוקות, והחלוקה היא בסוף הברכות, אמנם עיקר הברכה היא הזכרת שם ומלוכת שאומר בתחילה. צריך לברך על כל דבר את ברכתו הראויה לו, ואם בירך ברכה אחרת שאינה מתאימה לאותו דבר לא יצא יד"ח. ובגמ' יבואר מה הדין כשהטעות בברכה היתה רק בהזכרת שם ומלוכת.

האוחז בידו כוס יין ומתחיל לברך על דעת לברך שהכל וכשהגיע למלך העולם נזכר שזה יין וסיים הגפן יצא, שאפ"י סיים שהכל יצא. וכן אם התחיל לברך על תמרים ברכת הפת וסיים בברכת התמרים על העץ יצא, שאפ"י סיים בברכת הפת יצא, כיון דתמרי מיזן זייני.

התחיל לברך על שיכר הגפן וסיים בשהכל, או שהתחיל לברך על פת העץ וסיים בהמוציא, הגמ' מוסתפקת אם אזלינן בטר החתימה, או בטר עיקר הברכה שהוא הזכרת שם ומלוכת. ואף שמוצא א"צ כוונה, היינו היכא שלא כוון לצאת, אבל בנתכוון לברכה אחרת גרע. וכיון דלא איפשטא פסק הר"ף לקולא שיצא. ור"י פסק לחומרא שיחזור ויברך, אמנם אם יודע שהטעות היתה בדיבור שאמר העץ במקום הגפן, יכול לתקן בתוך כדי דיבור, וכן הדין אם הוא יודע שזה יין ואמר בטעות מקדש השבת. (תוד"ה לא).

פתח בשחרית אדעתא דמעריב ערבים וכשהגיע למלך העולם נזכר וסיים ביוצר אור, וכן בערבית פתח אדעתא דיוצר אור וסיים המעריב ערבים, יצא יד"ח, לרב דס"ל שכל ברכה שאין בה הזכרת ד' אינה ברכה יצא משום שבחתימה התם כדון דכיון שמזכיר בחוץ גם בחתימה יצא, ולריו"ח דס"ל שכל ברכה שאין בה מלוכת אינה ברכה יצא משום שהזכיר מידת יום בלילה ומידת לילה ביום, והשיב פתח אדעתא דתרווייהו.

פתח בשחרית ביוצר אור וסיים במעריב ערבים, או שבערבית פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור, לא יצא.

תמצית ההלכה -

טעות בברכה - המברך את הברכה הנכונה, אע"פ שבזמן אמירת שם ומלוכת היתה כוונתו לברך ברכה אחרת שאינה מנועלה לאותו דבר אפ"י בדיעבד, יצא יד"ח בדיעבד. והמברך ברכה אחרת ותיקן את עצמו בתוך כדי דיבור יצא. ואם בזמן הזכרת שם ומלוכת היתה כוונתו לברכה הנכונה, ואח"כ טעה וסיים בברכה אחרת, דעת השו"ע שיצא יד"ח, אבל כמעט כל האחרונים סוברים שלא יצא. (סימן ר"ט).

כל שלא אמר אמת ויצייב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא יד"ח, דכתיב "להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות". אמת ויצייב היא ברכה על החסד שביציאת מצרים, ובאמת ואמונה מזכירים גם שאנו מצפים ומאמינים שהקב"ה יגאלנו מיד עריצים וכו' והיינו הניסים התדירים תמיד. (ואמת ויצייב קאי על הדבר הזה, ולא על השכינה, דאי"ל לסיים שבחי הבורא. תוד"ה אמת).

כריעה - המתפלל כורע בברוך וזוקף בשם. רב ששת היה כורע בבת זווקף בנחת ראשו תחילה ואח"כ גופו, שלא תראה כריעתו עליו כמשווי. וכתבו התוס' שצריך לכופף גם את הראש ולא רק את הגוף, ולא ישות יתר מדי. ובר"ה ויה"כ ששוחים כל התפילה צריך להזהר לקוף לפני סיום הברכה וכרע בברוך ויקוף מייד, דאין לשוח בתחילת סוף כל ברכה.

י"ב: המלך הקדוש והמלך המשפט - לרב ולרבה בעשרת ימי תשובה אומר המלך הקדוש והמלך המשפט מפני שבימים הללו הוא מראה מלכותו שלפוט את העולם, וכן הלכה. לרבי אלעזר אפ"י אמר הקל הקדוש נמי יצא. לרב יוסף אומר כמו בשאר השנה הקל הקדוש ומלך אוהב צדקה ומשפט. ואם שכח ולא הזכיר, (ואם הוא מסופק תולים שלא הזכיר שהרי לא עברו ל' יום), שימת התוס' שחזור, וכן בזכרון וכו' כמון וכתוב בספר חיים חזון, דכל המשנה מנטבע שטבעו חכמים אינו יוצא יד"ח. ולר"ח אינו חזר.

כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבירו ואינו מבקש נקרא חוטא, ואם ת"ח הוא זה שצריך לרחמים, צריך שיחלה עצמו עליו.

כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו מוחלין לו על כל עוונותיו, כשאלו שהעלה את שמואל באוב ונתבייש לומר ששרג את נוב עיר הכהנים, ונמחל לו שהרי אמר לו שמואל מחר אתה ובניך עימי, והיינו עימי במחיצתי, וי"א ממה שקראו בחיר ד', שאף שהיה אצל הגבעונים שרצו להוקיע ז' מבניו, מ"מ בת קול אמרה בחיר ד', שהרי הגבעונים באו לגנותו ולא לכבדו.

מה מזכירים בק"ש

ג' פרשיות יש בקריאת שמע, שמע, והיה אם שמעו, וויאמר, בשתי פרשיות הראשונות נאמר שיש לקרותם "בשכבך ובקומך", והגמ' מבארת למה תיקנו לקרות גם פרשת ויאמר, ומתי יש חיוב מן התורה להזכיר יציאת מצרים.

ביקשו לקבוע פרשת בלק בק"ש, מפני שנאמר בה כרע שכב כארי, ולא קבעו כולה מפני טורח ציבור, ואותו פסוק לא קבעו, מפני שאין להפסיק במקום שמושה לא הפסיק.

למה קבעו פרשת יציאת בק"ש - מפני שיש בה מצות ציצית, יציאת מצרים, עול מצות, אזהרה מוללת אחרי דעת מיינים (אחרי לבבכם) הרהור עבירה (ואחרי עיניכם) והרהור ע"ז (אתם זונים). ואיתא בירושלמי שעשרת הדברות נמצאים בג' פרשיות ק"ש.

הזכרת יציאת מצרים -

בלילה - לת"ק ולרובא ע"מ מזכירים יציאת מצרים בלילה ע"י אמירת פרשת ציצית, דכתיב "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייו". ולהכמים מרבים מ"כל" מיות המושיח.

בביאת המשיח - לכן זומא בביאת המשיח לא יזכירו אלא ניסי ביאת המשיח, מפני שאחרונות משכחות את הראשונות. ולהכמים יזכירו אלא שתהיה ההצלה משעבוד מלכויות עיקר ויציאת מצרים טפילה.

תמצית ההלכה -

זכירת יציאת מצרים - חיוב מדאורייתא להזכיר יציאת מצרים בין ביום בין בלילה, וזמנה כל היום אף אחרי זמן ק"ש, ובלילה צריך להזכיר דווקא אחרי צה"כ, ואם התפלל לפני צה"כ או בבין השמשות לא יצא יד"ח. והפוסקים דנים אם יוצא יד"ח כשאומר שירת חים, או שצריך להזכיר דווקא יציאת מצרים. וכן דנים הפוסקים אם אפשר לצאת יד"ח בהרהור. (משנה ברורה סימן ס"ז).

י"ג, שמות אברהם שרה וישראל - בתחילה שהיה אב לארם נקרא אברם, וכשנעשה אב לכל העולם נקרא אברהם. וכן שרי לאומתה נעשית שרה לכל העולם כולו, וכל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה, וי"א שעובר בלאו, ולשרה מותר לקרוא שרי, דהציזוי "לא תקרא את שמו שרי" נאמר לאברהם, ולישראל מותר לקרוא יעקב, שהרי בפסוק עצמו הוא נקרא אח"כ יעקב.

היה קורא

דיני קריאת שמע

מצוה לקרוא קריאת שמע בערב ובבוקר, דכתיב "ודברת בם וכו' ובשכבך ובקומך". קריאת שמע כוללת ג' פרשיות, שהם קבלת עול מלכות שמים, קבלת עול מצוות, והזכרת מצוות יציאת מצרים. בפרק ראשון נבאר מהם זמני הקריאה ודיני ברכות ק"ש. בפרק זה יתבאר חובת הכונה, ושאר דיני הקריאה, כגון חובת הכונה, הפסק באמצע הקריאה, וכו'.

כוונה - הקורא את שמע בלא כוונה למצות קריאת שמע, למו"ד מצוות צריכות כוונה לא יצא יד"ח, ולמו"ד מצוות א"צ כוונה יצא יד"ח, אא"כ קרא להגיה (לרש"י היינו שלא כיון אפ"י לקריאה, ולתוס' איירי שאינו קורא את התיבות כהלכתן), שאז לא יצא אא"כ כיון ליבו. ואף שלא בירך לפניה ולאחריה יצא, דווקא בציבור ברכות מעכבות, (וסדר ברכות אף בציבור אינו מעכב). תוד"ה היה.

הפסק - לר"מ בין הפרקים (בין ברכה ראשונה לשניה, בין שניה לשמע, בין שמע לזהיה אם שמעו, בין והיה אם שמעו לויאמר. בין ויאמר לאמת ויצייב מחלוקת, ולהלכה אין להפסיק שם. עוד נחלקו בגמ' (י"ד:) אם חזר לומר אמת לפני ויצייב ונכון או לא), שואל ומשיב מפני הכבוד - אדם נכבד שראוי להקדים לו שלום, כגון רבו או מי שהוא גדול ממנו בהכמה, ובאמצע הפרק שואל ומשיב מפני היראה שירא שלא יהרגו. ולר"י באמצע הפרק שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד, ובין הפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב לכל אדם. וכתבו התוס' (ד"ה ובאמצע) שבמקום שבו להפסיק אסור אפ"י בלשון הקודש. ובמקום שמוותר להפסיק באמצע הפרק מותר אפ"י באמצע הפסוק, ובתפילה אין משיבין מפני הכבוד. עוד כתבו (ד"ה שואל) שהלכה כר"י, וא"כ מותר לענות קדיש וקדושה באמצע הפרק, דאין לך מפני הכבוד גדול מזה, אבל באמצע תפילה י"א אסור, דאפי' בין גאולה לתפילה אין לענות. ור"ת היה מנתיב בעושה פלא כדי לענות קדיש וקדושה עם הציבור, וס"ל דאפי' אם שחך כדי לגמור את כולה אינו חוזר לראש. ומי שמתפלל לבדו והגיע ש"ץ למודים, ישחה ולא יאמר מודים, ואם הוא בסוף הברכה לא ישחה משום שנראה ככורע בשביל הברכה, ואסור לכרוע בברכות שלא תיקנו חכמים לכרוע.

סדר הפרשיות - פרשת שמע שהיא קבלת מלוכת שמים, קודמת לזהיה אם שמעו שזה קבלת מצוות. והיה אם שמעו שמוזכר בה מצות תלמוד תורה שריאנו נוהגת ביום ובלילה, קודמת לויאמר שנוצרת ציצית נוהגת רק ביום דכתיב "וראיתם אותה" פרט לספות לילה. ולר"ש בן יוחאי (י"ד:) יש בזה טעם נוסף, דשמע יש בו ללמוד ולעשות, וזהו יש בו ללמוד ולעשות, וויאמר אין בו אלא לעשות.

קריאתה בכל לשון - לרבי אינו קוראה אלא ככתבה, דכתיב "והיו", ולרבנן קוראה בכל לשון, דכתיב "שמע", וכן הלכה. (תוד"ה וחכמים). ואין מכאן ראייה אם התורה נאמרה בכל לשון או בלשון הקודש, דלפי שני הצדדים צריך פסוק ללמוד מה הדין, כיון דכתיב גם "שמע" וגם "והיו". וכתבו התוס' (ד"ה בלשון) שכתיבת התורה היה כל דיבור מתחלק לע' לשון, והמחלוקת היא על הפרשיות שחייבים לקרותם מדאורייתא, כגון זכור ומקרא בימים ויודיע מעשר ופרשת חליצה, אם התורה הציבה לאומרים דווקא בלשון הקודש או בכל לשון.

להשמיע לאזניו - לרבי צריך להשמיע לאזניו דכתיב "שמע", ולרבנן גם אם לא השמיע לאזניו יצא, וכן הלכה. תוד"ה וחכמים.

למפרע - הקורא ק"ש למפרע כגון וכשעריך ביתך מחזות, לא יצא יד"ח, רבנן לומדים דין זה מ"והיו", ורבי לומד מה ד"הדברים".

י"ג: מה צריך לקרוא ומתי צריך לכוון - לר"מ צריך כוונה רק בפסוק ראשון, ואמר רבא שהלכה כר"מ, והכי קיימא לן. (תוד"ה אומר). לר"א מדכתיב "והיו הדברים וכו' על לבבך" לומדים שעד כאן מצוות כוונה, (לרש"י עד "על לבבך". ולתוס' עד "ובכל מאדך" דשני פסוקים אלו מדברים ביחוד ד' והאבות ויאתם). והא דכתיב "על לבבכם" היינו שנייה את התפילין על הקיבוט של הווע ענגד הלב, אבל קריאה צריך בכל הפרק דכתיב "ודברת בם" וכתביב "לדבר בם". וכן אמר ר' זוטרא. לר' יאשיהו עד על לבבך צריך קריאה, דכתיב "ודברת בם, מכאן ואילך מספיק כוונה בלא קריאה, דהא דכתיב "לדבר בם" היינו ללמד בניו תורה כדי שידברו דברי תורה. לר"ע צריך לכוון בכל הפרשה, דכתיב "אשר אנוכי מצוין היום על לבבך" ולא כתיב אשר ציויתך, ומדכתיב "האלה" לומדים למעט פרשה שניה. (תוד"ה אשר). ואמר ריו"ח שכך ההלכה.

במקום שצריך לכוון אף לבי"ה שיכול לקרוא ק"ש בהליכה צריך לעצור ולקרוא בכונה למצוה מן המובחר, לפי שאינו מיושב כ"כ ואינו יכול לכוון כשהוא מוחלף כמו בעומד. וכן הלכה שצריך לעמוד בפסוק ראשון. תוד"ה על.

כל המאריך בד' דאחד מאריכים לו ימיו ושנותיו, ובלבד שלא יחסוף בח'. ואין להאריך יותר מכדי שיעור מחשבת המלכה למעלה למטה ובד' רוחות.

רבי היה קורא רק פסוק ראשון בק"ש בזמן שהיה שונה לתלמידיו. לבר קפרא לא היה חוזר וגומרה אח"כ, ולכן היה שונה בכל יום מענין יציאת מצרים. ולרבי שמעון ברבי היה חוזר וגומרה אח"כ, והיה שונה מענין יציאת מצרים, כדי להזכיר יציאת מצרים בזמנה.

אמר פסוק ראשון ונאנס בשינה יצא, ובפסוק זה צריך לצער עצמו שיתעורר.

פרקדן - אסור לישן פרקדן שמא יתקשה אברו ונראה לרבים זה נגאי, ואם מוטה על צידו מעט מותר, ובק"ש צריך להיות מוטה על צידו לגמרי, דאסור לקבל עול מלכות שמים דרך שררה וגאווה, ובעל בשר מותר במוטה קצת.

לא השמיע לאזניו

כתבו הראשונים ש"א שהנזון בסוגיה הוא אם הרהור כדבור או לא, אך האמת שכאן מדובר שהוציא בשפתיו, אלא שלא השמיע לאזניו, ובזה הנזון אם יצא יד"ח כיון שהוציא בשפתיו, או שלא יצא כיון דכתיב "שמע". וכתבו התוס' שאף שרק לגבי ק"ש כתוב "שמע", מ"מ גם בשאר דברים י"ל שצריך מדרבנן להשמיע לאזנו, כמו בק"ש.

קריאת שמע- הקורא את שמע ולא השמיע לאזניו, לרבי יוסי לא יצא אפ"ל בדיעבד, דכתיב "שמע". לרבי מאיר אפ"ל לכתחילה א"צ להשמיע לאזניו אלא לכוון ליבו, דכתיב "על לבבך". רבי יהודה משמיה דרבי אלעזר בן עזריה אמר שלכתחילה צריך להשמיע לאזניו, ובדיעבד יצא אף אם לא השמיע לאזניו, וכן הלכה. ורבי יהודה עצמו לחד לישנא סובר כר"מ ולחד לישנא סובר כראב"ע רבו.

ברכת המזון שלא השמיע לאזניו שזה דינה לק"ש, כיון שהיא מדרבנן, דכתיב "ואכלת ושבעת וברכת". וכתבו התוס' (ד"ה אי) שאף שברכת המזון לא כתיב "שמע", מ"מ מדרבנן צריך להשמיע לאזניו, ומגילה מסתבר שאם בק"ש לא יצא אפ"ל בדיעבד, ה"ה בברכהמ"ז. ומגילה שהיא דרבנן ג"כ דינה כק"ש.

חרש המדבר ואינו שומע- במתני' תרומות איתא שחרש המדבר ואינו שומע לא יתרום, ואם תרום תרומותיו תרומה. לרב חסדא דין זה הוא לרבי יוסי שבק"ש לא יצא אפ"ל בדיעבד, דתרומה א"צ דיבור ורק הברכה צריכה דיבור, וברכה דרבנן (דאמרו חכמים כל המצוות מוכר עליהם עובר לעשייתן) ולא בברכה תליא מילתא. והגמ' אומרת ש"ל שזה לר"י, וס"ל שגם בק"ש לכתחילה צריך להשמיע לאזניו. ובבבב"א איתא שחרש המדבר ואינו שומע יכול לכתחילה לתרום.

ט"ו: חש"ו לקריאת המגילה- שוטה פסול לקריאת המגילה אף בדיעבד. קטן פסול לקריאת המגילה, ורבי יהודה מכשיר בקטן שהגיע לחינוך (והיינו ב' או י') אפ"ל לכתחילה. חרש המדבר ואינו שומע דינו כמו לגבי ק"ש בלא השמיע לאזניו, והובאו השיטות לעיל. וכתבו התוס' (ד"ה רובי) שאף שלענין ברכת המזון קטן מוציא את אביו או אכל כדי שביעה שחיבו מדרבנן, שאני התם שברכת המזון דרבנן היא חומרא יתירתא וקל לצאת בה, אבל מגילה שזה חיוב גמור מדרבנן אין קטן מוציא איתא דרבנן. אין נמי איירי התם שהקטן אכל כדי שביעה, דדתי חד דרבנן מוציא את אביו במגילה בשקטן עד תרי דרבנן, אינו מוציא גדול שזה חד דרבנן.

לרב יוסף **בלב המצוות** והיינו שאר ברכות, לכו"ע יצא אף אם לא השמיע לאזניו, וכתבו התוס' (ד"ה אבל) שרב יוסף חולק על הסוגיה לעיל שסוברת שלרבי יוסי גם בתרומה ומגילה וברכת המזון דינם כק"ש.

תמצית ההלכה-

לא השמיע לאזניו- צריך להשמיע לאזניו מה שהוא מוציא בפיו, בין בק"ש וברכותיה בין בברכת המזון בין בשאר ברכות, ואם לא השמיע לאזניו יצא, אבל אם הרהר לא יצא, ואם מחמת חולי או אונס אינו יכול להוציא בשפתיו, ירהר עכ"פ בליבו, אמנם אין יוצא בזה יד"ח, ואם נסתלק האונס צריך לחזור ולברך. ואם נמצא במקום שאינו נקי לגמרי ירהר בליבו, אבל אם המקום מטונף לגמרי או אם ידיו מטונפות אסור להרהר. (סימנים ס"ב, קפ"ה, ר"ו).

הא דכתיב "שאלו ועוצר רחם" באל למדו שכמו שרחם מוכניס הזרע ומוציא הולד, אף שאלו קבר מוכניס ומוציא, ומה רחם שמכניסים בו בחשאי מוציאים ממנו בקולי קולות, שאלו שמכניסים בו בקולי קולות של בני ומספד, אינו דין שמוציאין ממנו בקולי קולות. מאכן תשובה לאומרים אין תחית המתים מן התורה.

אף לרבי יהודה שלגבי סוטה אין כותב אלא אלות והיינו יתן ד' אותך לאלה ולשבעה, ולא צוואות כגון "והשבע אותה הכהן", דכתיב "וזכתב לה את האלות האלה", צריך לכתוב בתפילין ומזוזה כל הפרשה ואפ"ל צוואות כגון וקשרתם וכתבתם, ולא ילפינן גז"ש.

צריך להפריד בק"ש בין הדבקים- כשהתיבה השניה מתחילה באות שהקדומת לה הסתיימה, שאם לא יתן רווח ביניהם יהיו דבוקים, כגון על לבבך. והר"ף מוסיף שצריך להפסיק בין וחרה לאף כדי שלא יהיה נשמע וחרף, וכן תיבה שמסתיימת בנ"ו והתיבה אחריה מתחילה בא' צריך להפסיק ביניהם, וכן צריך להתייז' של תזכרו שלא יהיה נשמע תזכרו והיינו למען השכר, דאין לעשות המצוות ע"מ לקבל פרס.

כל הקורא ק"ש ומדקדק באותיותיה מצננים לו גיהנום.

ט"ז: מה נחלים מעלים את האדם מטימא לטהרה, אף בתי מדרשות מעלים את האדם מכף חובה לכף זכות.

קרא וטעה ואינו יודע היכן טעה- אם הוא באמצע הפרק יחזור לראש, בין פרק לפרק יחזור לוהיה אם שמוע, טעה בוכתבתם יחזור לוכתבתם ראשון, ואם המשיך למען ירבו ימושך כדרכו, דודאי המשיך כפי הרגלו. ואם יודע באיזה תיבה או פסוק טעה, א"צ לחזור אלא לאותו פסוק, תוד"ה הקורא.

ניתן לקבל סיכומים אלו במייל A0527692282@gmail.com
 אנו מעוניינים להפיץ סיכומים אלו ולחלקם חנם באופן קבוע, במקביל לסיכומים על המשנה ברורה המחולקים בעשרות נקודות ברחבי הארץ. אולם אנו זקוקים לשם כך לשותף שיכול להחזיק פרויקט זה בסכום חודשי קבוע.
 מי שמעונין לזכות בזכות גדולה זו, נא להתקשר ל-0527692282.
 ניתן לתרום בנדירים פלוס עבור "תמצית".

בס"ד הושלמה מלאכת כתיבת סיכומי "תמצית הש"ס" על כל הש"ס. (ברכות ומועד, נשים, נזיקין, קדשים ונדה).
בשבוע הקרוב יהיה ניתן בעזרת ד' להשיג חוברות אלו בנקודות המכירה בבתי הכנסיות (הפצה בלוי).
 לפרטים-0527692282

כיונה בקריאת שמע- מצוות צריכות כוונה, ואם לא כיון לצאת יד"ח ק"ש צריך לחזור, וכתב הח"י אדם שדווקא אם יש מקום לתלות שלא היתה כוונתו למצוה, אבל הקורא ק"ש בסדר התפילה וכדו' שמוכח מעשייתו שזה לשם מצוה יצא, ומ"מ לכתחילה צריך לכוון לפני כל מצוה לצאת יד"ח המצוה. הקורא ק"ש ולא כיון בשמע ישראל (והיינו שלא שם לב מה שהוא אומר) לא יצא יד"ח, אבל בשאר ק"ש יצא יד"ח אף אם לא כיוון. ונהוגים לקרות פסוק ראשון בקול רם כדי לעורר את המונה, וכן לתת יד מיעל על פניו כדי שלא יסתכל בדבר אחר המונעו מלכוון. (סימנים ס' ס"א).

הפסק בקריאת שמע- מותר לשאול בין הפרקים בשלום אדם וכבד שראוי להקדים לו שלום, או להשיב שלום לכל אדם, ובאמצע הפרק מותר לשאול בשלום אביו או רבו המובהק, ולהשיב שלום לאדם וכבד. וכתב המ"ב שבזמננו שאין נוהגים לומר שלום באמצע התפילה, אסור לשאול או להשיב לא בין הפרקים ולא בפסוקי דמורה. ואם שכח להניח ציצית ותפילין, דעת השו"ע שישניח בין הפרקים ויברך עליהם, והרמ"א כתב ש"א יברך עד אחרי התפילה, וכן נוהגים לענין ציצית. ומותר לענות אמן יאה שניה רבה, ואמן אחר דאמירין בעלמא, ופסוקי קדוש וברוך שבקדושה, וברכו, ואמן דהקל הקדוש ושמוע תפילה, ותיבות מודים אנתו לחן במודים דרבנן, ואפ"ל באמצע הפרק מותר, ושאר אמנים מותר לענות רק בין הפרקים. (סימן ס"ו).

י"ד: הפסק בהלל ומגילה- לרב חייא מותר לשאול שלום, ק"ו מק"ש דאורייתא. ולרבה בימים שהיחיד גומר את ההלל (שהם כ"א יום בשנה שחובה לומר הלל, כדאייתא בערכין י' ו' ואין הכונה דווקא יחיד, אלא הכונה שאין כל הציבור יחד כמו בהלל שקורין בשחיטת הפסח. תוס') מותר רק בין הפרקים, ובימים שאין גומרים את ההלל מותר אף באמצע הפרק, ודווקא מפני הכבוד. וכתבו התוס' (ד"ה ימים) שאין הכונה בימים שאין קורין הלל כלל, דאז ודאי מותר להפסיק באמצע, אלא הכונה לימים שהמנהג לומר הלל. ולענין ברכה בימים אלו, במחזור ויטרי כתב שאין מברכים, אבל שיטת ר"ח שמברכים, ואף שאין קורין אלא חלק מההלל יכולים לברך לגמור את ההלל, וכן כשקורים את כל ההלל יכולים לברך לקרוא את ההלל, ומה שמברכים על הדילוג לקרוא וכשגומרים מברכים לגמור זה כדי שלא יטעו. וע"ע בתוס' בנה שהאריכו לענין הלל בליל פסח.

טעימה- השרוי בתענית מותר שיטעום את התבשיל לדעת אם הוא צריך מלה או לא, עד רביעית הלוג, ופירש ר"ח שהכונה שטעום ופולט, והטעום א"צ לברך דכיון שהוא פולט אינו נהנה. ואיירי בתענית שיחיד קיבל על עצמו, אבל בתענית הכתוב לא.

קודם התפילה אסור לשאול בשלום חבירו קודם התפילה, ודווקא במשכים לפתחו אבל אם פגש אותו באקראי מותר, וכן הלכה. תוד"ה במשכים. וכן אסור לעשות חפציו קודם התפילה. המתפלל ואח"כ יוצא לדרך הקב"ה עושה חפציו.

תמצית ההלכה-

אמירת שלום והתעסקות בצרכיו לפני התפילה- מעולות השחר עד אחרי התפילה אסור ללכת לחבירו לומר ולשלום, מפני שלשלום הוא שמו של הקב"ה, ואם פגש אותו בדרך מדינה מותר לומר שלום, ונהוג להתמיר לומר צפרא דמרי טב כדי שיזכור שאסור להתעבד בדברים אחרים כלל עד שיתפלל, ואם התחיל הברכות מותר, ואם חבירו שואל בשלומו מותר בכל ענין, ואסור להתעסק בצרכיו או ללכת לדרך לפני התפילה, והרמ"א כתב שיש מקילים בזה אם אמר מוקצת ברכות, וטוב להחמיר בזה. (סימן פ"ט).

כל הלך ז' ימים בלא הלום נקרא רע. וי"א שכל המשביע עצמו מז"ת ולן אין מבושרים אותו בשורות רעות.

י"ד: פרשת ציצית ואמת ואמונה בלילה- לרב כהנא בלילה לא צריך שיתחיל פרשת ציצית מפני שאין מצות ציצית בלילה (וכר"ש דס"ל במנחת מ"ג). שציצית זו מצות עשה שהזמן גרמא, ואף למ"ד שציצית זו חובת טלית וחיובים אפ"ל במנחת בקופסא, מ"מ כסות המיוחדת לילה פטורה מציצית, והמיוחדת ליום וללילה חייבת. תוד"ה ויאמר, ואם התחיל גמור, ואם אמר עד ואמרת אליהם הוי התחלה. במעורבא הוי אומרים במעריב פרשת ציצית עד ואמרת אליהם, והוי ממשכיכים אני ד' אלוקיכם, וסברו ש"זאמרת אליהם" לא הוי התחלה. ואנו מתחילים כמעורבא, ואומרים כל הפרשה כרב כהנא דכיון שהתחיל גמור. לחייא בר רב אם לא אמר "אני ד' אלוקיכם" והיינו פרשת ציצית לא יאמר אמת ואמונה, אמנם כדי להזכיר יציאת מצרים יאמר מודים אנתו לחן שהוצאתנו מארץ מצרים וכו' ושרנו לחן מי כמוך וכו' עד גאל ישראל והשכיבו.

ק"ש עם תפילין- אין לקרוא ק"ש בלא תפילין, והעושה כן כאילו מעיד עדות שקר, וי"א כאילו הקריב עולה בלא מנחה או זבח בלא נסכים, והיינו שאינו גומר המצוה כמו שצריך לגמור. (ואף עולה טעונה נסכים, ולישנא דקרא נקט). ואם אין לו תפילין וירא שיעבור זמן ק"ש יקרא ק"ש, וכשיזדמנו לו תפילין יניחם.

הנחת תפילין וציצית בין גאולה לתפילה- מהסוגיה מובאר שמוותר להניח תפילין בין גאולה לתפילה, וכן הדין בטלית, אבל אין ראייה מהסוגיה לטלית, ד"ל שתפילין ותר שייכים לתפילה, וגם אין ראייה שיכול לברך על התפילה בין גאולה לתפילה, ד"ל שאחרי התפילה ימושמש בהם ויברך, כמו שעושה כשמתעטף בטלית ודיו מטונפות. תוד"ה ונפח.

העוסק במצוה פטור מן המצוה- החופר כוץ למות פטור מק"ש (אע"פ שיש לה זמן קבוע) תפילה ותפילין ושאר המצוות. העוסק במצוה פטור מן המצוה, ואם הם שניים יעלה ויטול דיו ויניח תפילין ויקרא ק"ש ויתפלל, ואח"כ חבירו יעשה כך.

י"א שא"צ לברך ברכות התורה ללימוד משנה, ורב סבר שצריך לברך.

ט"ו: הרוצה לקבל עול מלכות שמים שלימה יפנה ויטול ידיו ויניח תפילין ויקרא ק"ש ויתפלל, והעושה כן הרי הוא כאילו טבל ובנה מזבח והקריב קרבן.

מי שאין לו מים לרחוץ ידיו יקנה בעפר בצרור או בקיסמית.

אין לחזור אחר מים לק"ש שמו יעבור הזמן, אבל לתפילה שזמנה כל היום יחזר אחר מים, לפניו עד פרסה ולאחריו פחות ממיל. רש"י. ולתוס' אף לתפילה לא יחזר, דגם תפילה זמנה עובר, ודין ד' מילין הוא לענין תפילה כציבור.

דיני קריאת שמע- קרא ולא דקדק באותיותיה לפרשן היטב בשפתיו, לרבי יוסי יצא, (וכן הלכה. ט"ו), ולרבי יהודה לא יצא. הקורא למפרע לא יצא. קרא וטעה יחזור למקום שטעה.

מאמרי עינינו גל

המחזור הי"ד של ה"דף היומי", יצא לדרך...

א. כפי שהארכנו בשלשת הגליונות האחרונים, אכן היבטים רבים יש ל"דף היומי". המאמרים המגוונים, אינם סותרים זה את זה, רק משלימים זה את זה. כי מצד אחד נפתח כאן צ'אנס של פעם בשבע וחצי שנים, שדי קשה להתעלם ממנו! אנשים רחוקים שאפילו ימים נוראים לא הצליחו "לשכנע" אותם לקבוע עיתים, הנה כעת הצטרפו למעגלי הלומדים וקיבלו על עצמם עול תורה. לא יפלא מאין בא שפע הגשם שירד במשך 'שבת סיום הש"ס', כי אין שמחה רבה בכל הרקיעים כשמחת 'גומרה של תורה'.

והגם שבעיר תל אביב ניספו למגינת לב בני זוג יהודיים באורח טרגי בעיקבות הצפת הגשמים, הלא צעקה גדולה היא משמים, על העיר שמבוזה בראש כל חוצות את שבת קדשינו, וכבר פגעה בהם מידת הדין, באיבוד שתי נפשות תוך כדי שחיללו שבת. לשווא יחפשו אשמים ומחדלים, רק השבת תובעת את עלבונה, יתמו חטאים ולא חוטאים.

ב. מצד שני, אברך או בחור שעמלים על תורתם, אין על עפר משלם, ודרגתם פי מילארד ויותר, מיהודי שכל קביעת העיתים של מסכתמת בשעת דף היומי, ואפילו בעל הבית שלומד דף היומי בעיון נמרץ, אינו יכול להגיע לדרגת אברך פשוט שבפשוטים שקיבל על עצמו עול תורה ופרק מעליו עול החשבונות שהוא עמודו של עולם.

משל למה הדבר דומה, לעשיר של הכפר שמייבא כלי עבודה לכפר ומרויח סכומים יפים, מה הוא ביחס לעשיר העיר בעל רשת חנויות שהינו גביר אדיר, אבל גם גביר זה, מה הוא ביחס לאיל-הון מהבורסה או לסוחר גדל"ן עולמי שמגלגל מיליונים בשנה... כך כאן 'שעת דף היומי' איזו שתהא, לא תשתווה לעשירות בתורה שביד אברך.

אבל בכל זאת עינינו הרואות, אברכים רבים שהשכילו לשלב בין הדברים, וידעו לנצל יפה את מגוון האפשרויות הרבות שקיימות היום, וכך לתפוס מהצד את ה"דף היומי" באתגרי מבחנים, או קביעת שיעורים בעיון קל, במילוי זמני מנוחה או שעות נסיעה שהולכות לאיבוד. ואדרבה, כשאברך נכנס לענין, הוא מסתער עליו בעוצמה כדרכו, ומשלב עיון ובקיאות בצורה נכונה עד לסיום הש"ס כולו.

ג. ישנו יצר הרע שנקרא "או הכל או כלום". וגם בענין הדף היומי צריך להיזהר מהיצר הרע הזה. כי מי שישכיל להיכנס למעגל הלומדים הוא מרויח מידי יום דף ועוד דף וגם אם נניח שדי ברור שבשב"ק פר' זכור הבעל"ט, אחרי הסיום של ברכות, יחליט שכבר מיצה, הנה סוף סוף תפס

מסכת שלימה מן הצד... וכי מה יקרה אם יסיים 'רק' סדר מועד... ואולי גם יספיק איזו חזרה מהירה ומרעננת על נשים נזיקין... והרי עד סדר קדשים יש כמה שנים טובות, ולמה לא לתפוס בינתיים מה שניתן? זו מחשבה עסקית! ואמנם הדרך לנצח את היצר הרע הנ"ל, הוא ע"י שיתרגל לייקר כל רווח קטן, שלא ימדוד כל דבר רק לפי ההישגיות המרשימה והבומבסטית, כי ברוחניות כל דבר הכי קטן זה עולם ומלואו, ואפילו אם כל זכותו תסתכם בחיזוק של השיעור שהוקם, ובגלל הצטרפותו מידי יום היו אחרים שסיימו את הש"ס כולו, הרי זה יזקף לזכותו.

ד. כל יהודי צריך לחשוב היטב איך לעודד את עצמו, להתפעל ולהרגש מכל דף שמספיק, כי באמת זה מרגש!

ושמעתי שהגאון הגדול רבי בונים שרייבר שליט"א סיפר פעם סיפור נהדר, על יהודי של "דף היומי" אשר עמל כל ימיו לפרנסתו, וזכה להקים משפחה של תלמידי חכמים מופלגים ממש, בנין וחתנתן רבנן, ולא הבינו מהו סודו, עד שפעם אחת הוזמן לסיום מסכת שערך הלה בביתו המפואר, והנה הוא רואה בסלון תופעה מוזרה, שבשונה מכל קירות הבית שעוטרו ופוארו בכל מיני שכיות חמדה ומדפי קישוט מעוצבים, ניצבו כל ארבעת קירות הסלון במערומיהן ללא כל תמונה יקרה או קישוט, אולם כל מיני כיתובים ורישומים גרפיטיים מעניינים היו מקושקשים עליהן ע"י יד נעלמת, הוא התקרב בסקרנות לראות מה תוכנם של הרישומים הללו, והשתומם לגלות שיש שם כיתובי ברכה מבני המשפחה מכל מיני סיומים שערך: מוזל"ט לאבא על סיום כתובות כ"ה תמוז תשע"ב, ברכות ואיחולים לסיום מסכת מגילה כ"ז אב תשס"ו וכו', כך השכיל הגביר הזה להחדיר בבני ביתו, שבסלון הבית, שם מציבים את "שכיית החמדה" היקרה ביותר - הש"ס!

מדין ראש ישיבת מיר הגאון רבי נתן צבי פינקל זצוק"ל אמר, שהמילים היפות ביותר שיהודי יכול להוציא מפיו הם: "הדרך עלך תלמוד בבלי"...!! בשביל לזכות להוציא מילים כה יפות צריכים קצת כוח רצון, וקובץ על יד ירבה.

חסד עשו עימנו רבי ורב אשי, שהציבו בתחילת הש"ס את מסכת ברכות העמוסה בדפים קלים ומרתקים, כך יכול גם מי שאיחר את הימים הראשונים של התחלת הש"ס, להצטרף מיד בכל שלב, ולהשלים בכוחות עצמו את מה שפספס עד כה. אשרינו מה טוב חלקינו שזכינו לימים גדולים אלו, ויהי"ר שנוכה כולנו לסיים את כל הש"ס.

בזכות הדף היומי של רב אשי

הביא בשם ר"ח שקיבל, שמאותו לימוד בב' חודשים של אלול ואדר היו משלימים בשלושים שנה את כל הש"ס, וכיון שרב אשי האריך על ממלכתו שישים שנה, זכה לעשות ב' מהדורות לכל התלמוד, ונמצא שכל הש"ס והתלמוד בבלי שבידינו הוא רק בזכות הירחי כלה שייסד רב אשי!! והנה, לפי חשבון חדשיים כפול 30 שנה, יוצא שלקח להם 60 חודשים כדי לגמור את הש"ס, שיחד זה 5 שנים... ונמצא שלמדו בערך דף וחצי ליום...!! וזהו מקור נכבד ביותר לרעיון הדף היומי...

וביאור הדבר כדאי בתנחומא (פר' נח): "לפיכך קבע הקב"ה ב' ישיבות לישראל שיהיו הוגין בתורה יומם ולילה, ומתקבצין ב' פעמים בשנה, באדר ובאלול, מכל המקומות, ונו"נ במלחמתה של תורה, עד שמעמידין דבר דבור על בוריו והלכה לאמיתה, ומביאין ראייה מן המקרא ומן המשנה ומן התלמוד, כדי שלא ישלול ישראל בדברי תורה", ונמצא שהיה הדבר נעשה בקיבוץ עצום של תלמידי חכמים שגרם לליבון עצום של הדברי התורה. ומעתה יובן ביתר עומק מדוע זכה רב אשי לעמוד של אש מעל הבית מדרש שלו, כי עסק אז בחיבור התלמוד בבלי לדורי דורות שהוא מעמד מסירת התושבע"פ לישראל, והיה זה זכר מזוי הברקים של מעמד הר סיני.

ג. והנה איתא בקדמונים שהבארות שחפרו האבות היו היסודות של ביהמ"ק, ולגבי אברהם ביהמ"ק הוא הר המוריה שמשים יוצאת הוראה לישראל, וזה בחינת 'דולה ומשקה' של אליעזר, שהיה דולה מהבארות הללו. ולדרכינו, אברהם אבינו הוא היה ראשית ותחילת תקופת ההוראה, ורב אשי סוף תקופת הוראה, ושפיר נרמזו שמו בפס' 'עד אבא אל מקדשי אל', כי הוא ג"כ העמיד בחינה של מקדש מעט, במה שהיה 'דולה' את כל השמועות מקודמיו, ויחד עם זה היה 'משקה' לכל כלל ישראל.

[ולמי שמחבב גימטריאות ורמזים בתורה נכתוב כאן דבר נפלא. הראוני שהמשפט - 'סיום הש"ס בדף היומי מחזור י"ג ז' טבת תש"פ' עולה בגימטריא כמה פסוקים שלמים בתנ"ך, וביניהם: א. 'ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי וכי הוא משל בכל ארץ מצרים ויפג לבו כי לא האמין להם', וזה פלאי שזה פסוק ב'ויגש' יום סיום הש"ס, וכאילו אומר עוד הדף היומי חי (עי' מאמרנו בפר' מקץ), והיינו שיעקב התרגש מאד לחיות שעד ימינו ימשך הדף היומי המוסף והולך בכל יום. ב. "להשיב נפשו מני שחת לאור באור החיים" (איוב לג), שהדף מציל אנשים משחת. ג. "ויאמר ה' אלקי אדוני אברהם הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדוני אברהם", כנ"ל שהוא נצוץ קמא של מקדש אברהם אצל ה'דולה ומשקה' כשיחפש את רבקה שנא' בה לעת צאת השואבות ואי' בתו"ל דאלו הן ת"ח השואבין מימיה של תורה. ד. "ואני בניתי בית זבל לך ומכון לשבתך עולמים" (דב' ב' ו), והיינו כפי הנ"ל שהרמז של תלמוד בבלי הוא בפס': עד אבא למקדשי אל.]

א. יש גמ' פלאית במס' ברכות (יז,ב): אמר רב אשי, בני מתא מחסיא אבירי לב נינהו, דקא חזו יקרא דאורייתא תרי זמני בשתא ולא קמוגיר גיורא מינייהו, עכ"ל. ובתוס' כתב: ...ושמא ניסא אתרחיש להו, וראיתי בספר העתים שחבר הרב יהודה בר ברזילי ששמע שהיה עמוד של אש יורד מן השמים עליהם בכלה דאלול ובכלה דאדר, עכ"ל. ומתבאר שאפילו הגויים זכו לראות את עמוד האש מעל הבית מדרש של הירחי כלה, וכיון שגותרו באדישותם ולא התגיירו, הגדיר אותם רב אשי כאטומים ואבירי-לב.

ולכאנ' תמוה, מדוע עמוד האש ירד רק בב' החודשים של הירחי כלה, וכי אותם האברכים ששקדו על תורתם כל השנה אינם ראויים לאותו כבוד וייקר של עמוד-אש שיורד משמים עליהם...? ברם נראה שבאמת גם מה שבירחי כלה ירד עמוד האש, היה רק בגלל עמל התורה של התלמידי חכמים, ברם, כל עוד שהתלמידי חכמים היו יגיעים בתורה לעצמם, והשאירו להם את השגותיהם, עדיין היה חסר להם את השלימות של דברי תורה שהם היציאה לחוץ וה'השקיה' לרבים, ולכן רק בימי ה'כלה' שפתחו את שערי בית המדרש והגיעו המון העם לשמוע דברי תורה והלכה מלומדי התורה, אז נתעלתה תורת האברכים עצמם ונעשתה ראוייה לעמוד אש מהשמים.

ב. והנה בעל המימרא הנ"ל הוא רב אשי, שמבואר בברכות (לא), שהוא היה הראש ישיבה דמתא מחסיא, והיה מוסר להמונים את שיעורי הירחי כלה, (ורב האי גאון מציין לגמ' בב"מ פ"א), שרבה היה מוסר לשנים עשר אלף אורחים מקשיבים), ומאידך אנו יודעים שרב אשי הוא חותם התלמוד, דבגמ' הנ"ל מובא עוד שבסיפרא דאדם הראשון נמצא כתוב דרב אשי ורבינא סוף הוראה וסימנך 'עד אבא אל מקדשי אל אבינה לאחריתם' (ופרש"י:

'מקדשי' סימנא דרב אשי, 'אבינה' סימנא דרבינא, 'לאחריתם' סימן סוף הוראה), ובפשטות נראה לנו שיש להתפעל מרב אשי ש'למרות' שהיה מחבר התלמוד וראש ישיבה עצום, בכל זאת הטריח את עצמו למסור לעמך שיעורים בירחי כלה.

אבל מצאתי דבר נפלא בסדר הדורות (ערך רב אשי), שאין זה 'למרות', אלא אדרבה 'בגלל' שכל כך התמסר לשיעורי הירחי כלה שלו לכן זכה לכך, דמובא שם שרב אשי התמנה לראש ישיבה בהיותו בן י"ד שנים בלבד, וסדר לימודו היה שבמשך ה' חדשים סידר איזה דפים למסור בירחי כלה, א"כ כל רעיון עריכת התלמוד כמו שהוא לפנינו עד היום הזה, היה בעצם למען אורחי הירחי כלה שרצה להגיש להם את כל התלמוד בצורה מאורגנת ומסודרת, ואלמלי זה היה לנו רק ירושלמי ולא היה נותר בידינו דברים מסודרים וברורים מאמוראי הבבלי הקדון.

כשהפרשה והדף היומי נפגשים

א. כבר ידוע שיש לבעל הטורים הרבה רמזים של גימטריאות בתורה, ובוודאי ישנם כללים רבים מתי ואיך ואיפה בונים רמז של גימטריא. ויש להתבונן בביאורו על הפסוק "ראובן בכורי אתה" שמצא לנכון לרמז רמיזה דחוקה בגימטריא של שם "ראובן" שהוא בגי' "לא בכור" ואילו "יוסף" במילואו (יוד וו סמך פא) גי' "בכורה". עכ"ל.

וצריך להבין מהיכי תיתי שהשם "ראובן" יעלה במנין "לא בכור", וכן מדוע ביוסף הרמז "בכורה" ובראובן הרמז "לא בכור", והו"ל "בכורה", וכן למה יוסף במילואו, וצ"ע.

אמנם לפי הדף היומי שנלמד בדיוק ביום שב"ק זו פר' ויחי, (ברכות ז,ב), נמצא יישוב פשוט מהיכי תיתי לרמז בשם "ראובן" לא בכור", דזהו האמת שמונח בשמו של ראובן ענין נטילת הבכורה ממנו, דכך לשון הגמ': ראובן, אמר רבי אלעזר: אמרה לאה, ראו מה בין בני (ראובן) לבן חמי (עשיו), דאילו בן חמי, אע"ג דמדעתיה זבניה לבכירותי דכתי' "וימכר את בכרתו ליעקב", חזו מה כתי' ביה "וישטם עשו את יעקב", וכתתי' "ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים" וגו'. ואילו בני, אע"ג דעל כרחיה שקליה יוסף לבכירותיה מניה, דכתי' "ובחללו יצועי אביו נתנה בכרתו לבני יוסף", אפ"ה לא אקנא ביה, דכתי' "וישמע ראובן ויצלהו מידם". ע"כ. א"כ נמצא שבאמת השם "ראובן" ניתן לו על ענין נטילת הבכורה ממנו, ושפיר השלים הבעה"ט את הענין, למצוא זאת גם ברמז.

ב. והנה בדברים (א,ג) מפרש רש"י שהסיבה שיעקב לא הוכיח את בניו אלא סמוך למיתה - "אמר: ראובן בני, אני אומר לך מפני מה לא והכחתך כל השנים הללו, כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי", ובפשטות מונח כאן יסוד גדול, שאסור להוכיח תלמיד או חניך בצורה שתסכן את המשכיותו, וכאשר יש לחניך מקום קל לנוס שמה, אז גדילה הסכנה שייקץ בתוכחתו, ויברח ממחנכו. וכפי שהמליצו בנח, מדוע לא השליך את חם מהתיבה בשעה שקלקל בתיבה, אלא שכאשר יש בחוץ "מבול" אי אפשר לזרוק גם תלמיד שמקלקל. ומה נאמר ומה נדבר בעת הזאת, שרח"ל עלולים חניכים מחמת הדחק וטיפשות דעתם, להשליך מאחורי גיוסם הכל ולברוח, א"כ כמה יש להזהר איך להוכיח, ק"ו בן בנו של ק"ו ממה שנזהר יעקב אבינו מלהוכיח את שבטי י-ה, מחשש כזה.

אולם יתכן שעומק כוונת רש"י שם, שבאמת לא היה חשש שבפועל היה ראובן מניח את יעקב ודבק בעשיו, כי איך נחשוך את ראובן הצדיק אשר עליו העידו חז"ל "כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה", ונחשוך בו שיחליף חושך באור ויפנה עורף ליעקב וילך אחרי עשיו. וכן מדוע הדגיש רש"י את ראובן יותר משאר השבטים.

אמנם לפי דברי חז"ל בדף היומי דילן, הביאור הוא פשוט, דכל סגולתו של ראובן הגנוזה בשמו, על שהוא נבדל מהנהגת עשיו ואינו מקפיד על יוסף שקיבל את הבכורה, וזהו שחשש יעקב רק לגבי ראובן, שאם יוכיח אותו בחייו יכנס משהו של קפיידא על לקיחת הברכות, וזה כבר נקרא שדבק בעשיו שרתח שהפסיד בכורה, ויאבד תואר שמו.

ג. ומה שאצל יוסף הרמז בתיבת "בכורה" ולא בתיבת "בכור" כמו אצל ראובן, דבאמת אי אפשר להעביר את המציאות שהוא בכור, אלא רק את הכבוד והחשיבות וכן את החלק בירושה שיש בבכורה, את זה אפשר להעביר, ונמצא שלא ה"בכור" עבר ליוסף, אלא ה"בכורה" היינו התוכן של החשיבות והשררה וכפל הירושה שמונח בזה.

ד. אמנם גם מה ש"בכורה" נרמז רק במילואו של יוסף, ולא בעצם שמו יובן, ע"פ מה שהקשה המהרש"א בב"ב (קכגא) סתירה בין סוגיין לסוגיא שם, דבסוגיא שם איתא "בעא מיניה ר' חלבו מרבי שמואל בר נחמני, מה ראה יעקב שנטל בכורה מראובן ונתנה ליוסף, מה ראה, ובחללו יצועי אביו כתיב, אלא מה ראה שנתנה ליוסף, אמשול לך משל, למה הדבר דומה, לבעל הבית שגדל יתום בתוך ביתו, לימים העשיר אותו יתום ואמר, אהניחו לבעל הבית מנכסי. ובמהרש"א שם דלכאורה אין המשל דומה ממש לנמשל, דכבר קודם שכלכלו יוסף בביתו היה בידו זה העשירות דהיינו הבכורה דכבר חילל ראובן יצועי אביו קודם ירידתם למצרים, ואפשר לומר כיון דכבר קודם שידע שיוסף חי במצרים היה הבכורה בידו ולא נתנה בכל אותן השנים לאחד משאר שבטים לא רצה ליתנה רק סמוך למיתתו, וה"ל שפיר כאילו העשיר יעקב אז סמוך למיתתו אחר שכלכלו והוי שפיר דומה למשל. ועכ"פ מובן הרמז ב'יוסף' במילוי, לרמז שע"י שהיה מלא וגדוש במעש"ט שכלכל לאביו, הא קגרים ליה לבכורה.

[אח"כ הק' מהרש"א: "ומהכא משמע דלא נתנה הבכורה ליוסף עד אחר שכלכלו במצרים, וקשה הא דאמרינן פ"ק דברכות ראובן ראו מה בין בני לבן חמי כו' אע"ג דע"כ שקליה לבכרותיה מיניה כו' אפ"ה לא אקני ביה דכתיב וישמע ראובן ויצלהו, ומהכא מוכח דקודם מכירת יוסף ניתן לו הבכורה שניטלה מראובן", עוד יש להוסיף להקשו, דלפי מה שהבאנו מרש"י (דברים) הסיבה שהמתין עד קודם מיתתו כדי שראובן לא ילך לעשיו, ואילו להגמ' בב"ב, רק קודם מיתתו רצה להכיר טובה ליוסף שכלכלו, וקודם לכן ליכא לסיבה זו דבלא"ה לא מסר לאף אחד. צ"ע. ומהרש"א שם תי' דלמסקנת הגמ' בב"ב ניהא, דשם אי' דהטעם שהעביר הבכורה ליוסף דעיקר דעתו מתחילה היה ברחל, וא"כ ע"פ מחשבת דעתו יוסף בכור. אלא דא"כ תימא למה המתין מלתת עד מיתתו, אלא בהכרח שחשש על ראובן.]

לזכות לכל ה"ברכות"

א. "ויברך את יוסף", כתב האור החיים: לא ראינו ברכה ליוסף כאן (כלומר הפסוק לא פירט מה היה נוסח הברכה שבירכו) ורמב"ן פי' כי ברכת הבנים היא ברכת יוסף וכו', ואין הדעת נוחה בזה כי למה לא יתברך יוסף עצמו בדברים הנוגעים אליו בפרטות, (ובאמת יל"פ שהרמב"ן סבר שכל עניינו של יוסף היה להעמיד בנים כמותו, דלכן מנשה ואפרים כראובן ושמעון, וע"כ ברכת הבנים כברכתו) והנכון בעיני כי בתיבת ויברך רשם הכתוב כי בירך ליוסף שיהיה תמיד מבורך, עוד יתבאר על פי דבריהם שאמרו (ב"ר פל"ט) שמפתח הברכות היה ביד אברהם ומסרו ליצחק ויצחק מסרו ליעקב (שם פס"א) ויעקב מסרו ליוסף, והוא אומרו ויברך וגו' פירוש מסר בידו מפתח הברכות.

דברי האור החיים מופלאים ביותר בביאור המושג ברכה, דיש ב' מיני ברכות, יש ברכה לנושא מסויים, ויש ברכה כללית שיהיה תמיד מבורך, דהנה לגבי שאר השבטים כתוב בהמשך "איש אשר כברכתו ברך אותם". ופי' האור החיים שם: "אשר כברכתו" פי' הראוי לו כפי בחינת נשמתו וכפי מעשיו, כי יש לך לדעת כי הנפשות כל אחת יש לה בחינת המעלה, יש שמעלתה כהונה ויש מלכות ויש כתר תורה ויש גבורה ויש עושר ויש הצלחה, ונתכוין יעקב בנבואה לברך כל אחד כפי ברכתו הראוי לה המלך במלכות, והכהן בכהונה, וכן על זה הדרך ולא הפך המסילות, עכ"ל. ונמצא שלגבי שאר השבטים היתה לכל אחד ברכה מסויימת המתאימה לאופיו, אבל יוסף עלה מעל כל אחיו וקיבל ברכה גורפת שיהיה תמיד מבורך.

ובאופן אחד יל"פ כוונת הדבר כמו שהביא מהמדרש שמעבר למושג ברכה יש מושג "מפתח הברכות" וחזין מהברכה הפרטית שנתן לכל שבט לפי שורש עבודתו, נתן גם ליוסף את "מפתח הברכות". אבל עוד יל"פ, דכיון שיוסף עניינו "שמירת הברית" ובזה מונח כל סוד השפע שיורד לעולם, כפי שרואים בתפקיד שקיבל יוסף לכלכל את כל העולם כולו, שזה מורה שהיתה קומתו הרוחנית כל כך גבוהה עד שבאמת היה הוא מקור השפע והצינור שמחזיק את כל מה שנשפע לבריאה, ומה שרואים שהיה בפועל ממונה על כל האוצרות בשנות הרעב, היה זה רק "הפועל יוצא" מדרגתו, אבל השורש לכ"ז היה קדושתו ושמירתו הרבה של יוסף, שהזוכה לקדושה ושמירה כזאת, זוכה להיות מקור לכל השפע שיורד לעולם, וזהו א"כ מה שנאמר לגבינו בסתמות "ויברך את יוסף" שפירש האור החיים שהיא ברכה כללית שיהיה מבורך תמיד.

ב. ובזה יובן, שידוע שאמר מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל על חתנו הגדול שר התורה שיבלחט"א שהוא מחזיק את "מפתח הברכות" בדורינו, שאכן מחז"ל ראינו שיש מושג

כזה של "מפתח ברכות" שהוא יותר מכוחו הרגיל של כל צדיק לברך במסויים על ענין פרטי בבחינת "איש כברכתו בירך אותם", אלא הוא מושג של כוח ברכה כללי, שעומד ומברך כרצונו את כל הבאים בצילו, והיוצא מפיו נעשה.

[ואגב, יש להתפעל מתופעה מעניינת, שבכל המוגביות התקופתיות של קופות הצדקה, או במאצ'נגים השונים, בכל פעם מחליט מרן שר התורה שליט"א על נוסח ברכה שונה, פעם על ענייני בית המקדש, ופעם על חינוך הבנים, או על הצלחה בלימוד התורה וכדו', ולכל מגבית הוא מצליח להקדיש ברכה חדשה שהיא מברשת לתורמיה "סקופ היסטורי" שעוד אף פעם הוא לא בירך כמות זה, וביררתי אצל בני הבית שהדבר הזה נקבע רק על פי מוצא פיו, והוא זה אשר אוצר בליבו הגדול את כל מיני הברכות שבירך עד כה, ומחליט בכל פעם על נושא חדש ומקורי, כפי שמושגת נשמתו הנשגבה ע"י מפתח הברכות שבידו].

ג. ודבר נפלא הוא שתחילת מסכתא ברכות בדף היומי נודמנה להיות ביום א' לפר' ויחי, שהיא פרשת הברכות, שהרי כמעט כולה עוסקת בענייני "ברכות" ליוסף ולבניו ולשבטים, וחזין שבשעה שהקב"ה בא ליתן תורה באו כל האותיות וביקשו שמהם יתחיל הקב"ה את התורה, והסכים רק לאות ב' כי בה' ברכה, ורמזו יש בזה שהתורה שבע"פ שיוצאת מהתורה שבכתב, גם היא מתחילה בענין 'ברכות', כי התורה כוללת כל הטובות שיש בעולם.

וזהו צירוף מאורעות פלאי ביותר, שהנה הש"ס פותח מאימתי קוראין את "שמע", שמקורה מיעקב בפרשתו, כדאי בפסחים (נ,א) אמר רשב"ל, "ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם" ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין, ונסתלקה ממנו שכנה. אמר, שמא ח"ו יש במטתי פסול... אמרו לו בניו "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד" אמרו, כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד. באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ובמהרש"א כתב: פי' הסמו"ג שחשש שמא יש בהם פסול שאינו מאמין בה' אחד כו' ע"ש, וז"ש להו ושמעו אל ישראל אביכם דהיינו שתקבלו מלכות שמים עליכם כמו שקבל ישראל אביכם ועיין בב"ר. ובזה הלשון השיבו שמע ישראל וגו' כפרש"י לאביהם היו אומרים בן שמע ישראל ה' וגו', כשם שאתה קבלת עליך ה' שהוא שם האחדות גם אלהינו ה' אחד, עכ"ל.

ולדרכינו יוצא, שבשעה שביקש יעקב לברך את בניו, פתח להם את שפע ברכת התורה, דיעקב עמוד התורה, ו'ברכת' התורה, הוא בב' דבראשית שרומזת על הברכה, ובמסכתא 'ברכות' שמתחילה את הש"ס, ואמר 'ושמעו' שתפתחו בק"ש, שהוא הראשית ד'ברכות' כדי שיושפע עליכם 'ברכות', בן יזכו לומדי הש"ס היקרים לכל הברכות.

דבר העורך

גם אתה יכול!

בימים אלו, רבבות אלפי ישראל חוגגים את סיום המחזור הי"ג של לימוד הדף היומי, ועושים 'יומא טבא לרבנן' יום שמחת לבם של חתני התורה מסיימי הש"ס, ומיד מתחילים במחזור הי"ד של לימוד הדף היומי.

בקרב אלפים רבים מתעוררת שאיפה עצומה, גם אני רוצה לדעת את כל הש"ס' אך אצל רבים מהם, כהרף עין דועכת ההתלהבות, כשעולה השאלה במוחם: וכי איך אלמד את כל הש"ס? הרי כפי שאני מכיר את עצמי, אני לא זוכר את כל מה שאני לומד, והפחד מהשכחה מרפה את ידיהם!

בגיליון הנוכחי אנו לומדים את דברי חז"ל, שבשמים מזכירים לאדם את כל מה שהוא למד ושכח, כדי שלא יתבייש לפני דין של מעלה, וענין זה מחזק את ידי רבים מלומדי הש"ס במסגרת 'הדף היומי' למרות שלא מצליחים לזכור את כל מה שהם לומדים, כי הרי בשמים יזכירו להם את כל מה שלמדו ושכחו.

חיזוק נוסף אנו מוצאים במדרש (ויקרא רבה פרשה יט סימן ב), בפירוט הויכוחים על עסק התורה בין החכם לטיפש, "מי שהוא טיפש מהו אומר מה אני מועיל ללמוד תורה ומשכחה, מי שהוא פיקח מהו אומר ולא שכר יגיעה הקדוש ברוך הוא נותן". מבואר שהאדם מקבל שכר על כל מילה של לימוד התורה הקדושה, גם אם לא זוכר את הכל.

בנותן ענין, לצטט מה ששאל ר' מרדכי הגר הי"ו מפלטבוש ניו יורק את מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א (קובץ אוריינתא כרך כ שאלה יח עמוד קצז):

שאלה: האם בכלל יש ענין לסיים מסכת או לסיים הש"ס, אם במקום זה יוכל ללמוד היטב חומש עם מפרשים, או ילמד קצת במסכת זו וקצת באחרת, דהא מצות תלמוד תורה אין לה שיעור, ובכל מה שיעסוק לכאורה יקיים את המצוה, וכשיתעמק יותר יקיימנה יותר בהידור, ומה לו לחתור כל העת לסיים המסכת?

תשובה: יש ענין, עיין שבת קי"ח ב' ובקה"ר פ"א סי' א'. והכוונה, בגמ' שבת קיח: מבואר, שאביי 'עביד יומא טבא לרבנן' בסיום מסכת, ובקהלת רבה כתוב שעושים שמחה לגומרה של תורה בשמחת תורה, משמע שיש ענין לסיים מסכת או חמשה חומשי תורה.

חשוב להדגיש בזאת, כי ודאי העיקר הוא הלימוד בעיון, כפי שנהוג בישיבות הקדושות ובכוללים, וכך אכן זוכרים יותר, אולם עדיין יש ענין להשקיע גם בהספק, ועוד שאותם אנשים שטרודים כל היום במחיתתם, יש להם חיזוק גדול מלימוד 'הדף היומי', ועל כגון זה אמר החכם מכל אדם, בספר קהלת (פרק ט פסוק י) כל אֲשֶׁר תִּמְצָא יִדְּךָ לַעֲשׂוֹת בְּכַחַךְ עֲשֵׂה.

אז גם אתה יכול!!!

נושא הגיליון

'בשמים יזכירו לאדם את כל התורה שלמד'

1. מלאכי השרת מזכירים

לעתיד לבוא יזכירו לו: בכמה מקורות בחז"ל מצינו שיזכירו לאדם את כל מה שלמד ושכח. על הפסוק (משלי פרק י פסוק ג) לא יִרְעִיב ד' נֶפֶשׁ צְדִיק, כתוב במדרש (משלי פרשה י), וכן בילקוט שמעוני (משלי רמז תתקמה), תלמיד חכם, כל זמן שמתעסק בחיים מתוך דברי תורה אם נתעלם ממנו דבר אחד, או פרק אחד מתלמודו, בשעת פטירתו מן העולם אינו נפטר מן עולמו עד שמלאכי השרת באין וסודרין אותו לפניו, בשביל שלא יהא לו בושת פנים לעתיד לבא לפני הקדוש ברוך הוא.

בספר מעבר יבק (שפתי רננות פרק כו) ביאר בשם הרמ"ע מפאנו, שהמלאכים הללו הם היצר הטוב והיצר הרע, כי הם שמעו ממנו את תורתו כל חייו והתקדשו על ידו, בכך שמשך אותם לבית המדרש.

ומסופר על הגרא"מ שך זצ"ל (פניני רבינו האבי עזרי עמוד קצד) שיום אחד אמר שיש לו היום שמחה עצומה, כי כל הזמן דאג על כך שהוא לומד ושוכח, ואיך יגיע לפני הבית דין של מעלה, והיום הראו לו את דברי הילקוט במשלי ונחה דעתו.

השכחה נמצאת בנפש: כדברים אלו כותב רבי חיים ויטאל (בספר שער המצות תחילת פרשת ואתחנן) לגבי השכחה, שמחמתה נרפים מעסק התורה, שסבורים שיגיעים לריק ולבטלה ששוכחים מה שלומדים, ועל כך הוא מביא את דברי הזוהר (תחילת פרשת משפטים), שבתחילה יש לאדם נפש, ואם הוא זוכה הוא מקבל גם רוח, והשכחה נמצאת בנפש ועד שאינו מקבל גם רוח הוא שוכח מה שלומד.

ומוסיף, אך על ידי טרחת עמל הלימוד הוא מתקן את הנפש, ואפילו ששוכח את מה שלמד, היגיעה אינה לריק חס ושלום, כי בעולם הבא ולעתיד לבוא יזכירו לו את כל מה ששכח, וגם אם בחיים הוא שוכח את לימודו זה בגלל המקום שגורם לכך, כי הוא מתקן את הנפש, ואחרי שיתקן את הנפש יקבל גם את הרוח.

נוסח דומה מובא בספר חסידים (סימן אלף קסד), אדם שטורח בעולם הזה ללמוד, אפילו שאין לו לב להבין, 'יהיה לו לב במתיבתא דרקייע'. וכתב בתשב"ץ קטן (סימן תקכט) על דברי הגמ' אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, שכאשר הצדיק נפטר

הגיליון השבוע הונצח לעילוי נשמת
הרה"צ רבי חיים דוד משי זהב זצ"ל
נלב"ע ח' טבת תשנ"ב
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י נכדו הרב שמואל הניג שליט"א

מהעולם, בא מלאך אחד ומזכיר לו את כל מה שלמד לשמה, ועל זה נאמר 'ותלמודו בידו'.

המהר"ל (נתיבות עולם נתיב התורה פרק יב) מביא את **הגמ'** (ברכות דף ח.) הזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו, כי לוחות ושברי לוחות מונחים בארון, וביאר שגם אם אדם שוכח את תורתו, המדרגה שקנה על ידה לא בטלה כי התורה לא הסתלקה ממנו, וכמו שתלמיד חכם התורה לא מסתלקת ממנו בזמן השינה וכדומה, ועדיין שמו 'תלמיד חכם', כך גם מי שהתורה אינה עמו תמיד או ששכח בגלל שהוא בעל גוף, אינו נחשב שהתורה הסתלקה ממנו, ובעולם הבא ששם אין מניעה מצד הגוף, תורתו תהיה עמו.

פעם אחת כל התורה שבעל פה: כך נוקט גם **בשו"ע הרב** (הלכות תלמוד תורה פרק ב סעיף י) אחרי שאדם כבר יודע היטב את כל כל ההלכות הנוגעות למעשה, וחוזר עליהם לעולם, נכון לקבוע זמן בשעה קטנה בכל יום ללמוד פעם אחת כסדר את כל הבלבי וירושלמי ומכילתא וסיפרא וסיפרי ותוספתות וכל המדרשים מתנאים ואמוראים כמו מדרש רבה מדרש תנחומא פסיקות וזוהר, כדי שיגמור פעם אחת בחייו את כל התורה שבעל פה שניתנה למשה בסיני, לקיים מצות שִׁמֵר תִּשְׁמְרוּן אֶת כָּל הַמִּצְוָה וְגו' (דברים יא כב), ומסיים שאפילו אם ישכח הכל, הרי לעתיד לבוא יזכירו לו את כל מה ששכח מחמת אונסו, כי אי אפשר לחזור כל כך על כל מה שלומד בזמן כל כך קטן כל יום.

ובכתבי אבא מרי עמוד קכב מביא בשם החפץ חיים שהיה מזרז ללימוד התורה, כל מה שלומד האדם למטה נעשה חקוק למעלה, ובעולם הבא כל ספר ומסכתא שלמד בעולם הזה, ימצא לפניו קיים לעד בעולם הבא.

דבר פלא כתוב **בשלה"ק** (תולדות אדם בית אחרון הגה"ה) שאפילו עם הארץ גמור שמצטער מאוד על מיעוט הבנתו, וקורא בכל לבו שמות החומשים וספרי הקודש, ושמות מדרשי חז"ל ונפשו חשקה בהן, ובוכה על שאינו מבינם, אז הוא מרוצה להשם יתברך, ויזכה לזה לעתיד לבוא, ובתנאי שיסייע בכל כחו לעזור לאותן המבינים בהם. על כן יעשה כל אחד לוח, שירשום כל השמות ויקרא אותם, ויהיו שגורים בפיו, כי אף מי שאינו עם הארץ, מכל מקום ראיתי בני עליה והנם מועטים (סוכה מה ב), הזוכים ללמוד כולם, וקריאת השמות תועיל להיות נחשב כאילו עיין ולמד כולם, ובתנאי כשעושה כל המוטל עליו ובכל יכלתו, וישמע חכם ויוסיף לקח.

2. שלא יתבייש ליום הדין

לא יזכירו לו: מכל המקורות שהובאו עד כאן משמע שאדם שלמד תורה ושכח יזכירו לו בעולם הבא כל מה שלמד. אך מאידך מצינו בכמה מקומות, שהאדם נדרש לשמר בזיכרונו את כל התורה שלומד, כי אם לא יזכור הוא עלול להתבייש אם לא יזכור את כל תורתו כשישאלו אותו 'ערוך מקרא שקרית'. וכלשון **הגמ'** (ברכות דף ו:) אגרא דפרקא רהטא, ופירש **רש"י** עיקר קבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם היא שכר המרוצה, שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גרסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן שיקבלו שכר למוד.

מסופר **בגמ'** בכמה מקומות (כתובות דף עז: פסחים דף נ. בבא בתרא דף י: מועד קטן דף כח.) על אמוראים שאמרו לפני פטירתם 'אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו', וידוע מה שפירש **המהרש"א** (חידושי אגדות בבא בתרא דף י:) 'תלמודו בידו' הכוונה שהעיקר של הלימוד ושנעשה בו רושם, זה הלימוד שבא מהכתיבה, וזו הסיבה שהחכמים נקראו סופרים.

ובגמ' בכתובות (שם) מסופר על רבי יהושע בן לוי שלפני מותו הגיע אליו מלאך המות ושאל אותו מה רצונו לפני שיקח את נשמתו. אמר לו ריב"ל שרוצה זמן של שלושים יום שיסיפק לחזור על תלמודו משום שכך אומרים 'אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו', והניח לו, וכתב **רבינו חננאל** בפסחים יש מי שאומר שהכונה שהוא גורס לימודו 'בעל פה', שהלך וגרסתו עמו.

כך גם מבואר **במדרש משלי** (פרשה י) לגבי יום הדין לעתיד לבוא בעמק יהושפט, שאומר הקב"ה לתלמידי חכמים, 'כיון שהודית שעסקת בתורה, אמור לפני מה שקרית ומה ששנית בשיבה ומה ששמעת בישיבה', ומכאן לומדים שאדם צריך שיהיה תפוס בידו כל מה שקרא ושנה, כדי שלא תשיגהו בושה וכלימה ליום הדין, מכאן היה ר' ישמעאל אומר אוי לה לאותה בושה, אוי לה לאותה כלימה.

ובתנא דבי אליהו (אליהו רבה פרשה א) מיכן אמרו כשיקרא אדם יהא תופס בידו, כדי שלא תשיגנו בושה וכלימה בשעה שאומרים לו, עמוד וערך מקרא שקריתה, עמוד וערך משנה ששניתה. ומפרש בכך את **הפסוק** (תהילים פרק ה פסוק ד) ה' בָּקֵר תִּשְׁמַע קוֹלִי בָּקֵר אֶעֱרָךְ לָךְ וְאַצְפֶּה [דוד מבקש שבעולם הבא הנמשל לבוקר, ישמע את קול תפילתו שיוכל לערוך לו את תורתו שקרא ושנה].

דברים נוראים כותב על כך **החפץ חיים** (חומת הדת סוף פרק ט), שהוא בכלל **הפסוק** (ויקרא פרק כו פסוק יב) וְהִתְהַלַּקְתִּי כְּתוֹקֶכֶם וְהִיִּיתִי לְכֶם לְאֱלֹקִים, ופירש **רש"י** ומקורו **בספרי** אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם, וכמה צריך האדם לפחד כאשר יטייל עם הקב"ה בגן עדן, וישאל אותו על דברי תורה שלמד בעולם הזה, ואם לא ידע מה להשיב, כמה בושה וכלימה יגיע לו על ידי זה.

במדרש רבה (ויקרא פרשת מצורע פרשה יט) מבואר שהטיפש אומר שאין תועלת בלימודו, משום שהוא לומד ושוכח, אך הפיקח אומר על כך שהרי הקדוש ברוך הוא נותן שכר יגיעה. מדברי המדרש אפשר לדייק שלא מזכירים את הלימוד, שהחכם אומר שהקב"ה ישלם שכר על היגיעה אך לא אומר שיזכירו לו.

הגר"ח מוואליזין (בספרו דרך חיים אבות פרק ו), מבאר את דברי **הגמ'** 'אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו', כי בעלי התורה השכלית שתלמודם בידם, פניהם זקופות, כי אין להם בושה לעמוד בעולם הרוחני משום שתורתם איתם, אך אלו שאין תלמודם בידם יש להם שם של גשמיים בני אדם בעלי גוף, שהרי אין תורתם אתם, והם מתביישים מכך שנמצאים בסוד העליונים הרוחניים, ולפיכך פניהם נמוכות כמו אדם שהוא מתבייש לעמוד במחיצת קדושים עליונים.

כ"ק האדמו"ר מביאלה שליט"א במשא הקודש בסיום הש"ס (היכל 'ארנה' ירושלים יום חמישי ויגש ה' טבת תש"פ), הזכיר את דברי חז"ל שבשמים מזכירים לאדם כל מה שלמד ושכח, וחזיק בכך את רבבות הלומדים, לא להתרפות מעסק התורה הקדושה, למרות שלא זוכרים הכל.

שדברי התנא דבי אליהו שיהיה תפוס בידו כל מה שקרא ושנה, כדי שלא תשיגהו בושה ליום הדין, הכוונה שבזמן הלימוד ברור אצלו הכל, **דכתיב** (דברים פרק ו פסוק ז) וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָהּ, והביא רש"י מה שדרשו חז"ל, לשון חדוד הוא, שיהיו מחודדים בפיו, שאם ישאלך אדם דבר לא תהא צריך לגמגם בו, אלא אמור לו מיד, ובכך ביאר כוונת התנא דבי אליהו שצריך שיהא כאדם שתופס דבר בידו ויכול להראותו לכולם, כך יוכל לערוך בבירור מה שלמד.

וכן מדויק בלשון התנא דבי אליהו "יהא תופס בידו" שמשמעותו הבנה (כמו שאומרים היום "שולט" בענין), וכן מהמשך דבריו "עמוד וערוך מקרא שקרית" והלשון 'ערוך' משמע שהסוגיא ערוכה בידו. וכן מדויק בלשון המדרש משלי שדיבר על תלמיד חכם, ולפי שעה נתעלמה ממנו הלכה אחת, ומלאכי השרת 'מזכירים' לו מה שידע מכבר. ומדויק הלשון באין 'סודרין' אותו לפניו, ולא כתוב באין ומלמדים' אותו דברים שלא למד ולא הבין.

וסמך לתירוץ זה, ממה שמבואר בשו"ע (או"ח סימן נ סעיף א) שתקנו לומר פרשת הקרבנות בכל יום כדי שייזכה אדם ללמוד בכל יום מקרא משנה וגמרא, וכתב על כך **המגן אברהם** (סימן נ ס"ק ב) הביאו **המשנה ברורה** (ס"ק ב) שאם אינו מבין אינו נחשב לימוד.

אם חזר: כתב הגר"ח קנייבסקי שליט"א (שיח השדה ספר זכרון חלק א), וכעין זה מובא בשם הגראי"ל שטיינמן זצ"ל (אדם גדול עמוד כו), מיהו פשוט שמזכירים לו דוקא אם חזר תלמודו ועשה כל מה שבידו לעשות ושכח מאונס, אבל אם התעצל ולא חזר כראוי, לא ידע גם אחר כך.

אם למד ארבע פעמים: מובא בספר **דרכי החיים** (מאמרי הגרמי"ל לפקוביץ חלק ב עמוד תנח) **שהגר"ר יחיאל מיכל פיינשטיין זצ"ל** אמר בשם **החפץ חיים** שמי שלומד ארבע פעמים, גם אם הוא ישכח יזכירו לו בשמים את תלמודו, וביאר לו חמיו **הגר"ז סולובייצ'ק זצ"ל** שדוקא ארבע פעמים כי לפני ארבע פעמים אינו נחשב כלל לימוד.

מזכירים קצת: הרב **שמעון בצלאל שליט"א** דייק מלשון המדרש, שרק אם שכח פרק אחד מתלמודו מזכירים לו כל מה ששכח, אבל אם שכח הכל לא מזכירים לו. ולכן מזהיר התנא דבי אליהו שיזכור היטב את תלמודו, שאם יתרשל יתכן שישכח הרבה מתלמודו ולא יזכירו לו ויבוא לידי בושה וכלימה.

3. איזה לימוד יזכירו לו בשמים?

ישוב הסתירה: בגיליון הקודם הצגנו את השאלה בפני הקוראים החשובים, איך מיישבים את הסתירה שמצינו בדברי חז"ל, מצד אחד מבואר במדרש ובזוהר שיזכירו לנפטר את תורתו, ומאידך מבואר בתנא דבי אליהו שצריך להגיע ליום הדין כשהלימוד תפוס בידו כדי שלא תשיגהו בושה, והאם הזכרת הלימוד הוא דוקא ביגע שלא ישכח, או בכל לימוד? והאם מזכירים גם לאדם שקרא ולא הבין? במערכת הגיליון התקבלו הרבה תשובות עם מקורות נפלאים וביאורים ביישוב הסתירה, ונציג בזאת מספר תשובות!

צריך זכות גדולה: כתב **החיד"א** (מראית העין פסחים דף ג.) אפשר שצריך זכות גדול לזכות לדברי התשב"ץ שיבוא מלאך ויזכיר לו את כל התורה שלמד, ולכן נאמר 'אשרי מי שבא לכאן', כי זכה שיבוא מלאך ויזכיר לו.

ויש לדייק כן מלשון המדרש על הפסוק 'נפש צדיק' שהוא בעל זכות, והתנא דבי אליהו מדבר על אדם רגיל ונותן עצה טובה לא לסמוך על הזכות שאינו ודאי שיזכירו לו אלא ילמד היטב ויזכור כדי שלא יתבייש לעתיד לבוא.

לשמה: בלשון **התשב"ץ** בעצמו כתוב מפורש שהמלאך מזכיר לו את כל מה שלמד 'לשמה'.

רק אנוס: **החפץ חיים** (שם עולם חלק א הערות פרק ה) מיישב, שדברי **התשב"ץ** שהמלאך מזכיר לנפטר את כל מה שלמד לשמה, נאמרו רק באונס שתקפה עליו משנתו. וכעין זה מבואר בדברי **השו"ע הרב** כיון ששאר היום והלילה הוא צריך לחזור על לימוד המביא לידי מעשה, ולא נותר לו פנאי רק שעה ביום, הוא נחשב אנוס שלא יכול לחזור, ויזכירו לו. [יתכן לפי דבריהם שאדם העמל לפרנסתו, ויש לו פנאי רק שעה מועטת ביום ללמוד, גם הוא בגדר של אנוס ויזכירו לו].

וכמו שאמרו **במשנה** (אבות פרק ג משנה ח) רבי מאיר אומר כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו, יכול אפילו תקפה עליו משנתו... הא אינו מתחייב בנפשו עד שישב ויסירם מלבו.

שהלימוד יהיה ברור: יישוב נוסף כתב **החפץ חיים** (שם),

סיכום הגיליון:

מסקנת הדברים

- א. **יזכירו לו:** מצינו בכמה מקורות בחז"ל במדרש ובזוהר כי מה שלמד אדם אף אם שכח יזכירו לו לעתיד. במדרש משלי ובילקוט שמעוני תלמיד חכם כל זמן שמתעסק בחיים מתוך דברי תורה, אם נתעלם ממנו דבר אחד, בשעת פטירתו מלאכי השרת באין וסודרין אותו לפניו. בשו"ע הרב כתב שנכון לקבוע לימודו בשעה קטנה בכל יום, ללמוד פעם אחת כסדר כל התלמוד בבלי וירושלמי ומכילתא וסיפרא וסיפרי ותוספתות וכל המדרשים מתנאים ואמוראים, ואף שישכח יזכירו לו בשמים.
- ב. **שלא יבוש:** מצינו בכמה מקומות בש"ס שראוי לחזור על תלמודו לפני צאתו מן העולם, אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. וכן הוא במדרש משלי כל מה שקרא אדם יהא תפוש בידו, שלא תשיגהו בושה ליום הדין.
- ג. **מתי מזכירים:** לדעת **החיד"א** צריך זכות גדול שיזכרהו. לדעת **התשב"ץ** מזכירים לו רק מה שלמד לשמה. לדעת **השו"ע הרב** כאשר הוא אנוס שלא היה לו פנאי לחזור יזכירו לו בשמים, לדעת **הח"ח** רק אם באונס תקפה עליו משנתו, יזכירו לו, עוד כתב **החפץ חיים** שרק אם הלימוד ברור מזכירים לו. דעת **הגר"ח קנייבסקי** דוקא אם חזר תלמודו ועשה כל מה שבידו לעשות, ושכח מאונס מזכירין לו. ולדעת **הגר"מ פיינשטיין** בשם **הח"ח** רק אם לומד ארבעה פעמים יזכירו לו בשמים, שבפחות מזה אינו לימוד.
- ד. **מזכירים קצת:** יש מדייקים מלשון המדרש שרק בשכח קצת מזכירים לו, אבל אם שכח הכל לא מזכירים לו.

משיב כהלכה

ההגרלה השבוע על: 100 ₪ מזומן

שאלה: סוכריות הדבוקות ל'ספינר' או 'שבשבת', האם מותר לאוכלם בשבת, ומדוע?

בממתק החדש העשוי מסוכריות הדבוקות לשלושת הצלעות של ה'ספינר' (ראה תמונה), או לחמשת הצלעות של ה'שבשבת', האם באכילת הסוכריות הראשונות, הוא נחשב 'סותר' ו'מקלקל' שהורס את שיווי המשקל של הצלעות, והמשחק נפגם באיכותו ממה שהיה בתחילה, והאם באכילת הסוכריה האחרונה הוא בכלל 'מתקן מנא' ו'מכה בפטיש', שבכך הוא מחזיר את השיווי משקל, או שמותר כי הוא רק מתעסק בדבר חיצוני שמקלקל ומחזיר את השיווי משקל?

במדור זה מופיע שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה מובחרת על השאלה נכנס להגרלה! ההגרלה על דעת רבני המפעל. התשובות הנכונות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

תשובות ניתן להעביר עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' גיליון 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 1532-6507823
5. במייל 5047867@gmail.com

הזוכה בהגרלת גיליון 247 על סך 100 ₪ האברך החשוב הרב ישעיהו אריה לייב גוטפרוינד שליט"א כולל 'לבו חפץ' שכונת נוה יעקב ירושלים

מדור זה נתרם השבוע לרפואת הרב פנחס אליהו בן שרה בתוך שאר חולי ישראל

בית הוראה הילכתא

השו"ת השבועי מ'בית הוראה הילכתא'

שאלה: האם מותר לכסוס או לבלוע עור?

תשובה: הבן איש חי אוסר לבלוע מדרבנן, בשפתי דעת מחמיר ואוסר אפילו לכוס, הכף החיים מתיר מעיקר הדין ומסיק שיש לזיהר.

מקורות: לגבי אכילת אדם, מבואר בגמ' (כתובות דף ט) שדם וחלב של אדם מותרים באכילה, הרמב"ן (שם) והרא"ש (סימן יט) מוכיחים מהסוגיא שמותר לאכול בשר אדם, שאילו היה אסור, דם וחלב היה צריך ליאסר מדין היוצא מן הטמא.

מאידך, לדעת הרמב"ם (מאכלות אסורות פרק ב הלכה ג) וכן נוקט הרמ"א (יו"ד סימן עט ס"ק א), שאסור מדאורייתא ועובר על איסור עשה דכתיב 'זאת החיה אשר תאכלו'. והריטב"א (כתובות דף ט) אוסר משום עשה אחר.

לגבי עור אדם, בבן איש חי (פרשת אמור אות ה') מפורש שאסור מדרבנן, וכעין זה בשפתי דעת (סימן עט ס"ק ג') צריך לזיהר שלא לקלוף או לחתוך עור האדם בשינוי פן ישאר קצת בין שיניו וכו'. אלא שבכף החיים (יו"ד סימן עט אות יא) כתב שזה חומרא בעלמא, ומוכיח מהרשב"א שמשוה עור לשיער, שאין איסור ליהנות מחיים, ומסיים, שנכון לזיהר, וגם יש לחוש שיתרגל ויחתוך גם בשבת ולא אדעיתה.

לתגובות לכותב התשובה ניתן לפנות ל'בית הוראה הילכתא' 02-5350535 שלוחה 1-1

עדכוני הלכה

הגר"מ שטרנבוך: לא לנסוע ברכבת ישראל מספר חודשים!

לאחרונה נחנך הקו המהיר של 'רכבת ישראל' ירושלים - תל אביב, שלדאבון כל לב נבנה תוך חילול שבת מחפיה. בגיליון עומק הפשט מספר 185 הובאו דעות הפוסקים בדיון הנסיעה ברכבת, שיטות המתירים, ושיטות האוסרים לעולם.

כעת התפרסם פסק הלכה מאת הגר"מ משה שטרנבוך שליט"א בעל התשובות והנהגות, שמדין 'מעשה שבת' אסור ליהנות מהרכבת בשיעור הזמן שהיזמים 'חסכו' על ידי העבודות בשבת, וכיון שספק בידינו כמה הוא שיעור זמן זה, יש להחמיר ולא לנסוע ברכבת בחודשים הקרובים, עד שודאי יעבור שיעור 'בכדי שיעשו', ורק בשעת הדחק או במקום מצוה אפשר להקל.

ומסיים, שבנוסף לאיסור מדינא, כדאי היא השבת להשמיע זעקתה לפחות למשך כמה חודשים, והמונע עצמו מנסיעות אלו יקבל שכר על כבוד השבת.

נושא הגיליון הבא:

'אכילת סוכריה שעל גבי ספינר בשבת'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

אפשרות להנצחה לע"נ, לרפו"ש, וכדומה.

ניתן לשלוח רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה. אפשר לתרום עבור הוצאות הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים יומי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

פקס: 02-6507823

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 94

פרשת ויחי

תש"פ

נתברר בשבת קודם השקיעה שנגמרו המים בדוד של שבת ♦ הרב אברהם זנגר
חנתן שבירך ברהמ"ז בחדר יחוד האם יברכו ז' ברכות ♦ הרב שמואל דרזי

הרב אברהם זנגר

נתברר בשבת קודם השקיעה שנגמרו המים בדוד של שבת

הוי עובדא בשב"ק כמה דקות לפני השקיעה עמדה המשפחה ליטול ידים לסעודה שלישית והנה נתברר שנגמרו המים בדוד של שבת (עקב נזילה). בהיות והיתה שם משפחה גדולה היה ברור לפי המצב שעד שיביאו מים מאחד השכנים או שיפתחו את הברז הראשי של המים הנמצא מתחת לבנין לא יספיקו כולם להתחיל את הסעודה קודם השקיעה, ונשאלה השאלה האם יכולים להתחיל לאכול ע"י כריכת מפה על ידיהם. ונראה לדון בזה בג' אנפי;

אם מצות סעודת שבת דוחה איסור אכילה בלא נט"י

[א] שמעתי ממו"ח שליט"א לדון דשמה מצות סעודה שלישית דוחה האיסור לאכול בלא נט"י, כעין מה שמצינו בשעה"צ סי' רצ"ט סק"ב שהעלה צד דמי שלא אכל סעודה שלישית עד ביה"ש יכול לאכול משום דאתי ספק עשה דרבנן ודוחה ספק איסור דרבנן (לאכול קודם הבדלה), וכן מצינו בגמ' ר"ה לב: דין עשה דוחה ל"ת לגבי איסור דרבנן ע"ש, ועוד מצאנו בשו"ת באר יצחק אבה"ע סי' ב' שהאריך לדון מ"ט לא אמרינן ביוכ"פ שחל בשבת שיהא חייב לאכול כזית פת מדין עשה דוחה ל"ת, דעשה דסעודת שבת ידחה ל"ת של איסור חצי שיעור דיוהכ"פ, וכן מי שאין לו אלא פת של איסור בשבת מ"ט לא אמרינן עדל"ת, וכתב ליישב בתוך דבריו ע"פ תי' התוס' קידושין לח. על קושיית הירושלמי מ"ט אסור לאכול מצה חדש מדין עדל"ת, ותי' תוס' משום גזירה כזית ראשון אטו כזית שני, (ובאו"ז הל' פסח סי' רל"ג כתב דדמי להא דמצאנו בגמ' יבמות כ: גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה), וה"נ בסעודת שבת שייכא גזירה זו. וכן מצאנו בשו"ת פרי השדה ח"ג סי' צ"א שדן אם אמרינן עדל"ת בערב פסח שחל בשבת שיאכל מצה לסעודה שלישית אע"פ שאסור לאכול מצה בערב פסח, וכתב דשייך בזה הגזירה כזית ראשון אטו כזית שני.

גזירה כזית ראשון אטו כזית שני בסעודת שבת

ובספרו שערי זבולון פסח סי' מ"ג כתב מו"ח שליט"א דלולי

דברי הפרי השדה והבאר יצחק י"ל דלא שייכא כלל הגזירה דכזית ראשון אטו כזית שני בסעודת שבת, והוא עפ"מ שנקט הקה"י קידושין סי' ל"ד וברכות סי' ו-ז דמצוה שאין לה שיעור למעלה הרי כולה דוחה ל"ת, ולכן כתב דלפ"ד המהר"ל והנצי"ב ודעימייהו שנקטו דאכילת מצה אין לה שיעור למעלה וכמה מצה שאוכל מקיים המצוה בכל אכילתו ולא רק בכזית הראשון, לפ"ז כל אכילתו דוחה ל"ת ולא רק הכזית הראשון, וע"ש שהביא ראיות דגם היכא שיכול להיפטר מהעשה הרי הוא דוחה ל"ת, וא"כ ה"ה באכילת מצה אע"פ שאינו חייב לאכול יותר מכזית מ"מ כל אכילתו דוחה ל"ת הואיל ומקיים בזה המצוה, והעלה מזה דמדברי תוס' בקידושין הנ"ל שכתבו דכזית שני אינו דוחה ל"ת דחדש מוכח שלא כד' האחרונים הנ"ל, [אולם בברכות סי' ז' פקפק קצת בזה, דאפשר דרק היכא דמחויב במצוה אלא שיכול להפטר ממנה דוחה ל"ת, אבל הכא שכבר יצא יד"ח בכזית הראשונה ואינו מחויב להמשיך לאכול עוד אינו דוחה ל"ת, אולם באמת כמה אחרונים נקטו בד' תוס' קידושין לד. דעדל"ת במ"ע שהז"ג בנשים אע"פ שאינו חייב כלל (עי' ספר המאיר לעולם סי' א' ואבנ"ז או"ח סי' קל"ד סק"ד), ועי' ספר משברי ים בעניני עדל"ת סי' ט"ו סק"ט מש"כ בזה]. ולפי דבריו עולה דבסעודת שבת כל אכילתו דוחה ל"ת כי בכל הסעודה הרי הוא מקיים המצוה דסעודת שבת, וכדמצינו במשנ"ב סי' רע"ו סק"כ דלדעת בעל העיטור דמותר אמירה לעכ"ם לצורך מצוה יש להתיר אמירה לעכ"ם להדליק נר באמצע הסעודה לפי שכל הסעודה חשובה סעודת מצוה ע"ש, וממילא לא שייך בזה גזירה כזית ראשון אטו כזית שני.

אם יש דין התחיל בהיתר באכילה בלא נט"י

טעם נוסף נראה לדון להתיר לאכול כל הסעודה בלא נט"י, דהנה בשו"ת אבני ישפה ח"ב סי' י"א כתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל דההולך בדרך ואין לו מים בתוך ד' מילין דינו שיכול לאכול ע"י כריכת מפה בלא נט"י, ובאמצע האכילה הגיע למרחק פחות מד' מילין ממקום שיש לו מים אינו מחויב להפסיק אכילתו ולהמתין לנט"י, וה"נ י"ל בניד"ד דאחר שהתחיל לאכול בהיתר בלא נט"י יכול להמשיך לאכול כל הסעודה ואינו מחויב להפסיק אכילתו בשביל נט"י. וביאור הדברים נראה דחובת נט"י נקבעת בתחילת האכילה.

אבל באמת יש לחלק בזה בתרתי, חדא דבניד"ד מתחלה לא הותר לו לאכול בלא נט"י אלא כזית, ואי"ז אלא דחיה לאיסור האכילה בלא נט"י על הכזית הראשון ותו לא, ועוד יתכן דגם לד' הגריש"א אם יהיו לו מים מזומנים לפניו הרי הוא חייב

ליטול ידיו, וסברת הגריש"א זצ"ל היא רק לענין מי שנמצא בדרך, דשיעור ד' מילין נקבע לפי שעת תחילת האכילה, אבל בניד"ד שיכולים להביא מיד מים מאחד השכנים וכדו' אין היתר להמשיך בלא נט"י. וכע"ז מצאנו במשנ"ב סי' קס"ח סקכ"ו בשם המג"א דמי שבירך בורא מיני מזונות על פת הבאה בכיסנין והיה בדעתו לאכול מעט ואח"כ נמלך לאכול הרבה בשיעור קביעות סעודה צריך ליטול ידיו ולברך ענט"י אע"פ שהוא באמצע אכילתו.

אם סעודת שבת דוחה איסור אכילה בלא ברכה

שוב אמר מו"ח שליט"א דבמג"א סי' קס"ז סקמ"א מבואר דמי שאינו יודע לברך ברכת המוציא אסור לו לאכול סעודת שבת, הרי דמצות סעודת שבת אינה דוחה האיסור לאכול בלא ברכה, וא"כ מסתבר דה"נ אינו דוחה האיסור לאכול בלא נט"י. אך צ"ע היטב בדברי המג"א שם אם זאת כוונתו ואכ"מ.

עד שילך ליטול ידיו ינעלו את החדר אוכל

[ב] עוד טעם יש לדון להתיר להתחיל סעודה שלישית בלא נט"י, דהנה מבואר בשו"ע סי' קס"ג דההולך בדרך ואין מים מצויים לפניו בתוך ד' מילין יכול לאכול ע"י כריכת מפה על ידיו בלא נט"י. והנה פשוט דאם יש לו מים בתוך ד' מילין אולם עד שיגיע למים יטלו משם את המים חשיב כאינם מצויים לפניו, וה"נ מסתבר דאם עד שילך אל המים יטלו ממנו את הפת חשיב כאין מים מצויים לפניו, וכן בשבת אם אינו יכול להביא את המים לביתו או להביא את פתו למקום המים משום איסור הוצאה או תחומין מסתבר דלא חשיב מים מצויים לפניו, (ושמא אם יכול ליטול שם את ידיו ולחזור מיד לביתו בלא היסח הדעת חייב לעשות כן אע"פ שיהא הפסק מרובה בשתיקה ובהליכה הואיל ואינו מעכב בדיעבד).

ויל"ע איך הדין אם עד שיטול ידיו יטלו ממנו את הפת אולם יכול להשיג פת אחרת בתוך ד' מילין, האם מותר לו לאכול את הפת שלפניו בלא נט"י, וכגון בחדר אוכל של ישיבה או באולם חתונות וכדו' באופן שעד שילך ליטול ידיו יקחו משם את הפת או ינעלו את החדר אוכל, אבל יכול להשיג פת אחרת בתוך ד' מילין. ומסברא נראה דגם בכה"ג יכול לאכול בלא נט"י, דאינו מחויב לחזור אחרי פת אחרת אלא רק אחרי נט"י. ומעתה י"ל דה"נ בניד"ד הואיל והוא חפץ לאכול עתה בשביל לקיים מצות סעודה שלישית וסעודה זו ראויה לו רק אם יתחיל לאכול מיד קודם השקיעה הוי זה כמו שיטלו ממנו את הפת עד שילך ליטול ידיו. [סברא זו שמעתי מידידי הג"ר ישראל יונה שליט"א].

אך אינו מוכרע, דאפשר דרק אם לא יוכל לאכול את הפת אם ילך ליטול ידיו חשיב כאין מים מצויים לפניו, אבל כשיוכל לאכול אח"כ אלא שחפץ לאכול לאלתר משום ההלכה של מצות סעודה שלישית חשיב כמים מצויים לפניו, ודומה למי שנמצא בסעודת חתונה ועד שילך ליטול ידיו יתפסו לו את המקום ויצטרך לאכול בדרך בירכתי האולם, ואם נחייבו ליטול ידיו לא יאכל פת כלל כי אין לו חפץ באכילת פת באופן כזה, דמסתבר טפי דאי"ז היתר לאכול בלא נט"י, הואיל וסו"ס יש לו פת ומים מזומנים לפניו, וצ"ע.

אם שיעור המתנה לנט"י ליושב ביתו הוא

מיל או ב' מילין או ד' מילין

[ג] עוד טעם נראה לדון להתיר לאכול בלא נט"י (אפי' בלא מצות סעודה שלישית, וכגון אם כבר אכל סעודה שלישית), דהואיל ואסור להתחיל לאכול לאחר השקיעה קודם הבדלה א"כ חשיב כמי שיקחו ממנו את הפת, דמה לי אם יקחו ממנו את הפת במציאות או שיהא אסור לו ע"פ דין לאכול את הפת,

ומה שיוכל לאכול לאחר הבדלה לאחר צה"כ הלא זהו יותר משיעור מיל שהוא י"ח דקות (ולהלן יתבאר אם השיעור הוא מיל או ד' מילין). ואף דמדינא יכול להתפלל ערבית מבוע"י ולהבדיל על הכוס בביה"ש, הלא לכתחילה אסור לעשות כן מכמה טעמים כמש"כ במשנ"ב סי' רצ"ג סק"ט, ועוד דסו"ס יעבור זמן של שיעור מיל.

אלא דיש לדון אם השיעור שצריך להתעכב בביתו מלאכול בשביל נט"י הוא מיל או ב' מילין או ד' מילין וכדלהלן; בשו"ע סי' קס"ג מבואר דההולך בדרך אם אין מים מצויים לפניו בשיעור ד' מילין ולאחריו בשיעור מיל יכול לאכול בלא נט"י ע"י כריכת מפה, וכ"כ בשו"ע סי' צ' סט"ז לענין תפלה בציבור דאם יהא לו מנין בתוך ד' מילין לפניו או בתוך מיל לאחריו צריך לילך לשם להתפלל בציבור, וכ"כ בסי' צ"ב ס"ד לענין נט"י לתפלה, ונחלקו האחרונים איך הדין ביושב בביתו, והכרעת המשנ"ב בכל דוכתי דדינו כלאחריו ואינו מחויב לטרוח אחר מים אלא עד מיל. אולם לא נתבאר איך הדין באופן שיושב בביתו וא"צ לטרוח לילך לשום מקום אלא רק להמתין שיביאו לו מים לנט"י או להמתין בביהכ"ס שיתאסף ציבור או להמתין לאוטובוס עד שיגיע ויסע עמו לביהכ"ס שהוא בתוך מיל.

ובשו"ת אבני ישפה ח"ב סי' י"א כתב דמסתבר דהשיעור הוא ב' מילין, וכתב שהסכים לזה הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וטעמו דכיון שצריך לטרוח ללכת מביתו עד מיל בשביל נט"י או תפלה בציבור נמצא דשיעור ההמתנה הוא ב' מילין, שהרי בהליכה מביתו הרי הוא הולך מיל וחוזר מיל, וא"כ בהמתנה גרידא השיעור הוא ב' מילין, [ולפ"ז כתב דהנמצא באוטובוס הנוסע מעיר לעיר בשיעור זמן של ע"ב דקות שהוא שיעור ד' מילין ורוצה לאכול פת ואין לו מים ויכול לרדת מהאוטובוס כדי ליטול ידיו ולהמשיך באוטובוס אחר בלי שיפסיד דמי הנסיעה אלא שיפסיד זמן, חייב להפסיד זמן בשיעור ל"ו דקות שהוא שיעור ב' מילין, וכתב שהסכים לזה הגריש"א זצ"ל. ועפ"ז כתב כן בספרו על תפלה פ"ו ס"ה לענין תפלה בציבור דשיעור ההמתנה לאוטובוס הוא כשיעור ב' מילין. וכ"כ בשו"ת שלמת חיים להגרי"ח זוננפלד זצ"ל סי' קט"ז דלהמתין בביהכ"ס עד שיתאסף מנין צריך להמתין כשיעור ב' מיל. וכע"ז כתב בספר שולחן ערוך הלכות תפלה להג"ר ישעי' כהן עמ' שע"ב בשם הגר"ח קנייבסקי שליט"א דאם הנסיעה באוטובוס למקום שיש בו מנין היא פחות משיעור מיל צריך לנסוע אף אם יצטרך להמתין לאוטובוס יותר משיעור מיל, כי רק בנסיעה נאמר שיעור מיל ולא בהמתנה. [אך צ"ע שלא ביאר דשיעור ההמתנה הוא ב' מילין, וא"כ אינו חייב לנסוע אלא באופן שזמן ההמתנה והנסיעה יחדיו הם פחות משיעור ב' מילין]. וע"ע בספר מקור חיים לבעל החו"י סי' צ' סט"ז שכתב דלהתעכב מללכת לדרכו עד שיתאסף מנין בודאי צריך להמתין חצי שעה.

והנה בניד"ד נראה דאף אם השיעור הוא ב' מילין מ"מ לא יספיק לאכול קודם ב' מילין, לפי שאסור לאכול קודם מעריב והבדלה (כמבואר במשנ"ב סי' רצ"ט סקל"ה דאסור לאכול עד שיבדיל הן על הכוס והן בתפלה), וא"כ קיימא הסברא הנ"ל דיוכל לאכול בלא נט"י סמוך לשקיעה.

אולם לולי דמסתפינא היה נראה לדון דלא כדברי הפוסקים הנ"ל, דשיעור המתנה ליושב בביתו הוא ד' מילין ולא ב' מילין, דהא ההולך בדרך צריך להמתין מלאכול ד' מילין, ומהיכ"ת דיושב בביתו עדיף ממנו, דהא כל החילוק ביניהם הוא רק לענין הטירחא ללכת מרחק רב לצורך נט"י, ובזה הדין הוא דההולך בדרך הואיל ובלא"ה הוא עתיד ללכת בדרך זו מחויב ללכת לאלתר, משא"כ היוב בביתו שאינו עומד ללכת למקום אחר א"צ לטרוח ללכת אלא בשיעור מיל, אבל לענין שיעור ההמתנה מלאכול מהיכ"ת לחלק ביניהם, ואם כשהוא בדרך

עליו להמתין ע"ב דקות עד שיאכל אע"פ שהוא רעב (עי' ביה"ל סי' קס"ג בשם הח"א) מה מקום יש להקל בזה יותר ביושב בביתו. והתעוררתי לזה מדברי ספר שערי הברכה פ"א הערה כ' שדן בזה, וכן מצאתי בספר פסקי תשובות סי' צ' הערה 245 בשם ספר חיי משה שהביא מספר אמרי אמת בליקוטים על השו"ע דלהמתין בבית הכנסת עד שיתאסף מנין צריך להמתין כשיעור ד' מיל (וכתב דזה נכלל בדברי הב"י שם בשם האגודה שכתב 'לתפלה אם יש עשרה עד ד' מילין ימתין', אך עיינתי באגודה וראיתי דאיירי בהולך בדרך).

ושבו מצאתי ראיה לדברינו מדברי האור זרוע הל' נט"י סי' נ"ו שהביא מעשה דרבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים שפ"א לא היו לו מים ליטול ידיו ולא טעם אותו היום כלום עד שהביאו לו מים ונטל ידיו, וכתב האו"ז בזה"ל; 'מיהו קצת קשה דהואיל ושהה כשיעור ארבע מילין הוה ליה למיכל מדר' אבהו אמר ר"ש בן לקיש. ונראה בעיני דר' אבהו אר"ש בן לקיש במתנה מיירי וקמ"ל דאע"ג דהתנה כרב מבעיא ליה להמתין עד ארבע מילין ולא כדפרישית לעיל דמיירי בלא התנה' עכ"ל. הרי להדיא דשיעור המתנה ליושב בביתו הוא ד' מילין.

[ושמא יש לדחות דס"ל לאו"ז כד' המג"א והגר"ז סי' קס"ג דהיושב בביתו דינו כמהלך בדרך וצריך לטרוח ולילך עד שיעור ד' מילין, וכן משמע במאירי ברכות טו. פסחים מו. וחולין קכב: ובקונטרס בית יד ע"ש. אלא דא"כ צ"ע דשיעור המתנה יהא ח' מילין לפי סברת הפוסקים שהבאנו לעיל, דהא הולך מביתו ד' מילין הרי הוא חוזר ג"כ ד' מילין ונמצא שממתין ח' מילין].

ד' הח"א דההיתר לאכול כשאין לו מים לנט"י הוא רק אם הוא רעב הרבה

עוד יש להעיר בניד"ד דבביה"ל סי' קס"ג כתב בשם הח"א דכל ההיתר לאכול בלא נט"י כשאין מים מצויים בתוך שיעור מיל או ד' מילין הוא רק אם הוא רעב הרבה, וכן הביא בשם הריטב"א פסחים מו, וז"ל הריטב"א; 'דדוקא בשאינו יכול לעמוד בעצמו להתענות שהדרך טורדתו הקלו בו כיון דנט"י דרבנן, אבל כשאפשר לעמוד בעצמו או שהוא בעיר ודאי יש לו לטרוח כל מה שאפשר לקיים נט"י, ולפ"ז בניד"ד אם אינו רעב הרבה אין בזה קולא.

בדברי הראב"ד דמבטל סעודת שבת אם אין לו מים לנט"י

שוב הראה מו"ח שליט"א בב"י ריש סי' קנ"ח ומג"א ריש סי' קפ"א שהביאו דברי הארחות חיים בשם הראב"ד שמשמע מדבריו להדיא דמצות סעודה שבת אינה דוחה האיסור לאכול בלא נט"י, ואם אין לו מים מבטל סעודת שבת, דז"ל הראב"ד (הובא בכלבו סי' כ"ג ותמים דעים להראב"ד סי' ס"ו וארחות חיים הל' נט"י סי' ל"א); 'מים ראשונים מצוה אחרונים חובה וכו' למאי נפקא מינה לבטולי הנך מקמי הנך, שאם אכל עכשיו ואין לו מים אלא מים אחרונים והוא צריך לאכול סעודה אחרת כגון שלשה סעודות של שבת, מבטל הסעודה האחרת ונוטל ידיו לברכת המזון וכו' עכ"ל. הרי מבואר להדיא דלא כב' ההתירים הראשונים שביארנו.

וכן ראיתי בספר פסקי תשובות סי' קס"ג הע' 22 בשם החיד"א בתחילת ספרו מעגל טוב שכתב דפ"א נסע בספינה ולא היו לו מים לנט"י ולא אכל פת גם בשב"ק, והיה לו צער גדול על סעודת שבת שלא אכלן כדן, עכ"ד. הרי שנקט דאין לאכול בלא נט"י אפי' בשביל מצות סעודת שבת.

[והנה האחרונים נתקשו טובא בד' הראב"ד היכי מיירי, דאם יש לו מים בתוך מיל ילך ויטול ידיו ויאכל סעודה שלישית,

ואם אין לו מים בתוך מיל יאכל ע"י כריכת מפה כדן השו"ע סי' קס"ג, ולמה צריך לבטל סעודה שלישית, ורמז המג"א שם לקושיא זו. ואולי י"ל דס"ל להראב"ד כד' הריטב"א דרק כשהוא רעב ביותר הקילו, והראב"ד איירי כשאינו רעב ביותר. וכן משמע מדברי הדרישה סי' קנ"ח סק"ג דהראב"ד איירי באופן שאינו צריך לאכול אלא משום המצוה ובכה"ג אין היתר לאכול בלא נט"י אפי' אם אין לו מים בתוך ד' מילין ע"ש, וכ"כ בספר נתן פרוי סי' קנ"ח סק"כ, ויש עוד ישובים באחרונים על קושיא זו, עי' עצי אלמוגים סי' קס"ד סק"ב וחת"ס חולין קו: ואכ"מ].

אולם יעוי' בפמ"ג סי' קפ"א וכה"ח סי' קנ"ח סק"ו שכתבו דהראב"ד איירי רק בסעודה שלישית וכוונתו דמבטל סעודה שלישית בפת ומקיימו במיני תרגימא כד' הי"א בשו"ע סי' רצ"א ס"ה דבסעודה שלישית יוצאים יד"ח במיני תרגימא, ולדבריו אין ראיה להלכה מדברי הראב"ד לפ"מ שפסק השו"ע שם לעיקר דבעי פת, (אבל גם אין ראיה להיפך, דכוונת הפמ"ג היא דבשאר הסעודות בודאי עליו לבטל המים האחרונים בסעודה הקודמת ולשומרם לסעודה הבאה, לפי שחובת סעודת שבת עדיפה מחובת מים אחרונים, אולם באופן שאין לו מים כלל אין הכרח דמותר לאכול סעודת שבת בלא נט"י).

אך דברי הפמ"ג מחודשים, ומסתימת דברי הראב"ד לא משמע כן, וגם ברמב"ם פ"ל משבת ה"ט ס"ל דבעי פת בסעודה שלישית והראב"ד לא השיג עליו כלום (והראב"ד בספר תמים דעים הוא הראב"ד בעל ההשגות), וכן בארחות חיים הל' שלש סעודות בשבת סתם דבעי פת ולא הביא שיטה זו דסגי במיני תרגימא (אבל בהל' חמץ ומצה סי' ע"ט הביא שיטה זו), ובעולת תמיד סי' קפ"א סק"ו כתב להיפך מהפמ"ג, דמדברי הראב"ד מוכח דס"ל דבעי פת בסעודה שלישית דאל"כ נמצא דאינו מבטל סעודת שבת, ובתורת חיים שם דחה דהראב"ד איירי בסעודה שניה, ועכ"פ פשטות דברי הראב"ד משמע דמצות סעודת שבת אינה דוחה איסור אכילה בלא נט"י כאמור.

שו"ר בחת"ס חולין קו: והגהות הגר"ח צאנזער סי' קפ"א שפירשו כוונת הראב"ד דמבטל נט"י בסעודה שלישית, [והוסיף הגר"ח צאנזער דאפשר דצריך לגרוס בדבריו 'מבטל בסעודה האחרת' והכוונה כנ"ל שמבטל נט"י בסעודה], הרי דהם נקטו להיפך, דמצות סעודה שלישית דוחה איסור אכילה בלא נט"י, אך פשטות דברי הראב"ד אינו כן, וכן משמע מדברי הדרישה סי' קנ"ח סק"ג והמג"א הנ"ל וערוה"ש סי' קפ"א סק"ו, וכ"ה בבגדי ישע סי' קפ"א ועצי אלמוגים סי' קנ"ח סקט"ז שפירשו דברי הראב"ד כפשוטם דמבטל סעודה שלישית לגמרי, וצ"ע.

עצה לאכול פחות מכזית ואח"כ ליטול ידים

עוד יש להעיר בכל האמור דלכאור' יש עצה פשוטה בניד"ד שיברכו המוציא ויאכלו פחות מכזית דדעת הרבה פוסקים דא"צ נט"י לפחות מכזית (עי' סי' קנ"ח ס"ג ומשנ"ב שם), וכל שבירכו המוציא קודם השקיעה מותר להמשיך ולאכול לאחר השקיעה כמבואר במשנ"ב סי' רצ"ט סק"ב, ואח"כ ילכו להביא מים לנט"י, (ואף קודם שאכל כזית אין דין שינוי מקום כשהניח מקצת חברים, עי' משנ"ב סי' קע"ח סק"ח, ואף לד' הט"ז שהביא השעה"צ שם סק"ד דלא מהני הניח מקצת חברים לפירות, מ"מ צידד הגרע"א בגליון המג"א סק"ג דבפת פחות מכזית גם הט"ז מודה דמהני, וכ"כ בא"א מבוטשאטש שם). ועצה זו מצאנו בברכי יוסף סי' קס"ז סק"ג לענין מי שנטל ידיו ובירך המוציא ונודע לו שהמים שנטל בהם היו פסולים לנט"י, שיאכל מיד פחות מכזית ואח"כ יחזור ויטול ידיו ויגמור סעודתו (ואזיל לשיטתו שפסק דפחות מכזית א"צ נטילה כלל). ומצאתי עצה בדברי מו"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל בספרו בר אלמוגים סי' ט"ו לענין מי שנמצא סמוך לשקיעה ולא יספיק ליטול ידים ולברך המוציא קודם השקיעה, אולם האריך שם

לדון בזה דהואיל ועומד להמשיך ולאכול כשיעור מיד לאחר שיטול ידיו י"ל דהכל מצטרף יחד ואסור לו להתחיל לאכול פחות מכזית בלא נט"י, והביא שיטות בפוסקים לכאן ולכאן בנידון זה, ואכמ"ל.

עצה להפסיק באכילה יותר מנדי אכילת פרס

עוד יש לדון דאף אם נימא דאסור לאכול פחות מכזית בלי נט"י כשיעומד להמשיך ולהשלים לשיעור לאחר נט"י, מ"מ י"ל דזהו רק אם עומד להשלים השיעור בתוך כדי אכ"פ, אבל אם מפסיק ביניהם בכדי אכילת פרס י"ל דמותו, דהא דעת הגר"ז (בסדר נט"י לסעודה אות י"ח) דרק אם אוכל כזית בכא"פ מצטרף לחיוב נט"י, וכמה פוסקים נקטו דצריך לאכול כביצה בכא"פ כדי לברך על הנטילה (תהל"ד סי' קנ"ח סק"א, כה"ח סק"ט בשם שנות חיים ופת"ע סק"ה, וכ"כ בספר כזית השלם ששמע כן מהגר"ש"א זצ"ל, וכ"כ בתשובות ונהגות ח"א סי' ק"ע, ובשור"ת שבט הלוי ח"ו סי' ס' סק"ג כ' דאם אוכל כזית בכא"פ מצטרף לכביצה ויכול לברך ע"ש, וע"ע בקצוה"ש סי' ל"ו סק"ה, ועי' בקונט' בעניני נט"י להגר"נ קופשיץ שליט"א שהאריך בזה, ומסקנתו כנ"ל דאם מפסיק בכא"פ בין הפחות מכזית להמשך האכילה מותר לאכול לכו"ע בלא נט"י.

אך לענ"ד לא ברירא, דאפשר דכל שאוכל אח"כ כביצה בכא"פ מצטרף למפרע גם הפחות מכזית שאכל בתחלה, ובדומה לזה האריך מו"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל לדון דמי שאכל חצי כזית ואחר כא"פ אכל כזית הרי הברכה אחרונה שבירך על הכזית פוטרת גם את החצי שיעור שאכל בתחלה, והארכנו בזה בספר בירווי ברכות סי' ז', ולפ"ז י"ל דמצטרף ג"כ למפרע לענין האיסור לאכול בלא נט"י ואכמ"ל.

אם צריך לאכות כזית לסעודת שבת קודם השקיעה

עוד יש להעיר דהעצות הללו הם רק אם יוכל לקיים סעודה שלישית לאחר שהקיעה, אבל לפ"ד הפוסקים שהביא המש"ב בסי' רס"ז סק"ה דא"א לקיים מצות סעודת שבת בתוספת שבת, צריך לאכול כביצה ועוד או לכה"פ כזית קודם השקיעה לקיום סעודת שבת.

עוד יש לציין בענין זה למבואר בשעה"צ סי' קנט סקנ"ד דבשעת הדחק אפשר לסמוך ע"ד הרמב"ם דלכתחילה מותר לאכול בלא נט"י ע"י כריכת מפה בצירוף ספק נוסף ע"ש.

הרב שמואל דרזי

חתן שבירך ברהמ"ז בחדר יחוד האם יברכו ז' ברכות

מעשה שהיה בחתן בליל חתונתו שיצא מחדר יחוד ולאחר הריקודים כשישבו הציבור לסעודת החתן לא השתתף בסעודה ואמר שכבר אכל ובירך ברכת המזון בחדר יחוד ואינו חפץ לאכול עוד, אמרו לו אם לא תאכל מהסעודה לא יברכו ז' ברכות, אמר החתן עכ"פ איני רוצה לאכול פת וסגי במה שאוכל מעט מתבשילי הסעודה כמו שנוהגים שגם מי שלא נטל ידיו יכול לברך ז' ברכות, וכך הוה, אולם לאחר מעשה נתעוררו לדון בדבר, דלכא"ו נראה דיש חילוק גדול בין החתן ובין שאר המברכים בסעודה, דהחתן הוא סיבת החיוב של הז' ברכות וכשאינו אוכל מהפת ואינו מחויב בברכת המזון אין כאן

חיוב של ז' ברכות, דלא נתקנו אלא בסעודת פת וכשם שאין מברכים הברכות אם יצא החתן בשעת הברכות, ה"נ אין לברך כשהחתן אינו שייך לחיוב ברהמ"ז שבסעודה.

ומצינו להגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל בשור"ת האלף לך שלמה סי' צ"ג שנשאל בניד"ז וכתב וז"ל; הנה לדינא אם החתן לא נטל ידיו נראה דאפי' היה כמה אנשים שנטלו ידיהם לפת לא יברכו ז' ברכות כי אין זה סעודת נשואין, אפי' בלילה הראשונה אחר החופה אם החתן לא נטל ידיו לברך עמהם ברכת המזון לא יברכו ז' ברכות, כי לא נקרא ברכת נשואין אם החתן אינו סועד עמהם, אך אם החתן סועד עמהם נראה דבכל ז' ימי המשתה נקרא ברכת נשואין ודי אם ג' אכלו פת יברכו ברכת נשואין אף אם שאר החבורה לא אכלו וגם הפנים חדשות לא אכלו פת כיון דעכ"פ החתן והכלה שמחים בבואם יברכו ברכת נשואין ולא בעינן שהפ"ח יאכלו פת רק די אם יושבים עמהם בחבורה אחת ונהנין קצת ממגדנות שמחים חתן וכלה בשבילם ויברכו ז' ברכות, עכ"ד. וחזינו להדיא כמש"נ דכשהחתן אינו אוכל מהפת אין כאן סעודת נשואין לברך בה ז' ברכות, משא"כ הפנים חדשות סגי ששמחים בבואם ונהנין קצת ממגדנות שבסעודה.

אולם נראה לדון דבניד"ד דהחתן אכל מסעודת הפת בחדר יחוד עדיף טפי ושמא יכולים לברך ז' ברכות אע"פ שהחתן כבר בירך ברהמ"ז, דהנה מצינו בדברי הרא"ש בסוכה [פ"ב סי' ח'] והו"ד בטור אבה"ע סי' ס"ב ובשו"ע שם ס"א דבני החופה שנתחלקו לחבורות אפי' אם אכלו בבתיים שאינם פתוחים למקום שהחתן אוכל כולם מברכים ברכת חתנים, לא מיבעיא אם השמש מצרפן אלא אפי' אין השמש מצרפן כיון שהתחילו לאכול אותם שבשאר הבתיים כשהתחילו אותם של בני החופה כולם חשובים כאחד לברך ברכת חתנים כיון שאוכלים מסעודה שהתקינו לחופה, ע"כ, ובסי"ב כתב דאפי' שמיים האוכלים אחר סעודת נשואין י"א שאין מברכין ז' ברכות וי"א שמברכין ולזה הדעת נוטה ע"כ, וחזינו מדברי הרא"ש והשו"ע דכשאוכלים מסעודה שהתקינו לחופה סגי בכדי לברך ז' ברכות אע"פ שאין אוכלים עם החתן ואין מצטרפין יחד לזימון וברכת המזון, אולם כל זה הוא באופן שהחתן נטל ידיו ואכל מאותה סעודה שהתקינו עבורו וכמש"כ השו"ע דכיון שהתחילו לאכול בשעה שהתחילו בני החופה כולם חשובים כאחד לברך ברכת חתנים, ולכא"ו לא מצינו שהחתן ובני החופה צריכים לברך ברהמ"ז אחר כל הבתיים אלא גם באופן שגמרו הסעודה ובירכו ברהמ"ז וז' ברכות עדיין שאר הבתיים שאוכלים שם מסעודה זו ומברכים ברהמ"ז צריכים לברך ז' ברכות, ולפ"ז לכא"ו נראה דבניד"ד אפי' אם לא חזר החתן ואכל מהסעודה נמי יברכו ז' ברכות כיון שהתחילו לאכול באותה שעה ואוכלים מסעודה שהתקינו לחופה, וכן שמעתי מהגר"נ קופשיץ שליט"א.

אולם שו"ר דיש לדון ולחלק בין הדברים, דהשו"ע מיירי באופן דהחתן ובני החופה אוכלים יחד והם עצמם חייבים בזימון וברכת חתנים, אבל בניד"ד דהחתן אוכל לבדו עם הכלה בחדר יחוד ואין כאן עשרה האוכלים עמו נמצא דלגבי החתן אין כאן סעודת נשואין הראויה לז' ברכות, דהא ק"ל [בשו"ע סי' ס"ב ס"ד] דאין מברכים ז' ברכות אלא בעשרה [או לכל הפחות ג' לענין ברכת אשר ברא וכמש"כ הרמ"א שם], והיאך נימא דלגבי כל הציבור יאה חיוב ז' ברכות בזמן שהחתן אינו שייך בחיוב זה כלל, וכשם שאם החתן לא אכל כלל מסעודת הנשואין פשיטא דאין מברכים ז' ברכות ואפי' אכל מסעודה זו אבל לא אכל פת חשיב דאין כאן סעודת נשואין לברך עליה כמש"כ המהרש"ק וכנ"ל, ה"נ י"ל דאם לא אכל בעשרה ובאופן המחייב בזימון וז' ברכות אין הציבור יכולים לברך בסעודה זו ז' ברכות, דחשיב דאין כאן סעודת נשואין, והדברים צ"ע למעשה ולא באתי אלא לעורר.

פנינים מאירים

הארות ופנינים ממשנת רבותינו - על הדף היומי

גליון 1

פרשת ויקרי

ברכות ב' - ח'

דבר המערכת

בימים אלו רבבות אלפי ישראל מתחילים בלימוד הש"ס. חלקם מצטרפים חדשים - שעושים צעדים ראשונים בקצב המשותף של לימוד הדף. חלקם לומדים ותיקים - שחוזרים שוב על תלמודם. יש שלומדים את הדף בעיון נמרץ במשך שעות ארוכות. ויש שגורסים אותו במרוצה בשעה קלה.

הצד השווה שבהם - שכולם מחוברים ומתעניינים בסוגיות הנלמדות בשבוע זה! לכן באנו להציע עלי גליון הארות ופנינים ממשנת רבותינו - על הדף היומי.

יובהר שהפנינים מלוקטים ונערכים בשינויי עריכה וקיצור נדרשים.

בתפילה שהדברים יערבו בפי עמך בית ישראל.

העורך

הסיפור הראשון בש"ס

מעשה ובאו בניו מבית המשתה. (ב.)

צריך להבין מדוע המשנה פתחה את הש"ס דווקא עם סיפור זה?

מסביר **הגאון רבי יצחק פנחס גלודוסר שליט"א** מסתבר הדבר שרבנו הקדוש קבע את העובדה הזאת בתחילת הש"ס, כי אין כמוה להשריש בחזקה את היסוד של 'אחר רבים להטות', ואף בני הנשיא כששאלו את אביהם 'גדול הדור' הניחו כדבר פשוט, ואביהם הודה להם, שההלכה כרבים!

להרגיש את ההשפעה של המצוות

אוי לבנים שבעוונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין אומות העולם. (ג.)

את זעקתו של הקב"ה הגמ' מביאה פעמיים, הפעם הראשונה - "אמר רב יצחק בר שמואל משמיה דרב: שלש משמרות הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב הקדוש ברוך הוא ושואג כארי, ואומר: "אוי לבנים שבעוונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין אומות העולם".

והפעם השניה - "תניא, אמר רבי יוסי: פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל, בא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח עד שסיימתי תפילתי וכו' ואמר לי: בני, מה קול שמעת בחורבה זו? ואמרתי לו בת קול שמנהמת כיונה ואומרת "אוי לבנים שבעוונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות, ואמר לי חייך וחיי ראשך! לא שעה זו בלבד אומרת כך, אלא בכל יום ויום שלש פעמים אומרת כך וכו'".

אם נשים לב להבדל ביניהם, נראה שבמימרא של רב יצחק בר שמואל כתוב 'הקדוש ברוך הוא שואג כארי', ובברייתא מוזכר הלשון 'בת קול שמנהמת כיונה', וצריך להבין מה החילוק ביניהם?

מתרץ **מרן הגרא"ל שטינמן זצוק"ל** שהמעשה עם ר' יוסי שנכנס לחורבה מסתמא היה **ביום**, והמימרא של רב יצחק בר שמואל מדברת על המשמרות **שבליילה**.

ההבדל הוא - שחלק גדול מהמצוות מקיימים רק ביום [כציצית ותפילין], והדבר האהוב והחביב ביותר על הבורא ית' הוא

מהו הזמן הטוב ביותר להתפלל על פרנסה?

כיון שעלה עמוד השחר, נכנסו חכמי ישראל אצלו.

(ג.)

כתב **הגאון רבי יצחק זילברשטין שליט"א** שהזמן הטוב ביותר לבקש פרנסה הוא בהשכמת הבוקר! ראיה לכך הביא מדברי היערות דבש שמשביר - מדוע נכנסו חכמי ישראל דווקא כשעלה עמוד השחר?

ותירץ - "כי בשחר ה' מתמלא רחמים על ישראל, בראותו כי הגויים פונים לע"ז שלהם, וישראל עובדים את ה' בכל לבב, ואז זן ומפרנס אותנו... ולכן נאמר 'שבענו בבוקר חסדך'... וכן במדבר' ובבקר היתה שכבת הטל סביב למחנה".

אם היו מציעים לאדם כסף תמורת עניית אמן, כמה היה מתאמץ לענות? והרי הזכות של המצווה שוה יותר מכל ממון שבעולם, אלא שלא מרגישים את האושר האמיתי, לכן כדאי להתבונן בחשיבות הדברים, וכך נזכה להתרומם ולהתקרב לקב"ה. (ימלא פי תהלתך ח"ב).

ובמיוחד אם אדם מנדד שינה מעיניו כדי להתפלל עם הנץ, זוכה להבטחה המפורשת ברש"י (יומא ע"ז) - "שוא לכם בעלי אומנות המשכימים ומאחרים למלאכתם, אוכלי לחם בעצב וביגיעה, כן יתן ה' את העולם מזונות ופרנסה לידידו שנא' למי שנדד שינה בשבילו" - שהקם באשמורת הבוקר יתן לו ה' פרנסתו בריוח! (חישוקי חמד)

[וע"ע בהמרש"א לעיל, 'אישה' - כנסת ישראל, 'מספרת' - בתפילה לבקש כל צרכה מ'בעלה' - שהוא הקב"ה]

האם מותר לרמות רמאי?

ולכן התביעה על רב הונא היתה שלא נתן שבישאי לאריס, אחרי שהאריס גנב אותו, לעומת זאת יעקב אע"ה השכיל לרמות את לבן עוד לפני שלבן רימה אותו.

ומוסיף שהיתר זה של התגוננות דווקא קודם הרמאות, מכריח את הצדיק להכיר את כל סוגי הערמומיות של הרמאים כדי להתגונן מהם, כך שיש כאן מלחמת מוחות בין השקרן לבין הצדיק, שיווד לעומק דעתו ותכניו של הרמאי.

וככל שהוא יותר צדיק – כך הוא יותר משכיל להכיר את רוע מעלליהם של השקרנים, מכיוון שהצדיק מקפיד ומדקדק יותר על האמת והיושר, הוא עירני יותר משאר בני האדם לכל שינוי וסטייה. (להעיר להורות ולהשכיל ח"ו)

אמרו ליה היינו דאמרי אינשי, בתר גנבא גנוב, וטעמא טעים. (ה):

הנה בפרשת ויצא כתוב "ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי בן רבקה", ופירש רש"י "ומדרשו, אם לרמאות הוא בא, גם אני אחיו ברמאות, ואם אדם כשר הוא, גם אני בן רבקה אחותו הכשרה", ובשם **מרן הגרי"ז זצוק"ל** פירשו [בשי לתורה] שרחל שאלה האם יהיה **מותר** לו לרמות את אביה? ויעקב ענה **שמצוה** לרמות את הרמאים.

ולכאורה דבריו מוקשים מהמבואר כאן - שגם המרמה את הרמאי, טועם טעם מרמה?

ותירץ **הגאון רבי יונתן שרגא דומב שליט"א** עפ"י דברי הנחלת יעקב בשם הריטב"א - שמותר לצדיקים לעשות תחבולה להינצל מהרמאים **קודם** שירמו אותם, אבל לא לרמות **אחרי** שכבר נתרמו.

החבר הטוב

לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע. (ה).

הגאון רבי יצחק הוטנר זצוק"ל היה מראשוני תלמידי ישיבת סלבודקא בחברון, פעם הלך ה'סבא' ברחוב וראה מולו את רבי יצחק הולך ומדבר לעצמו.

ה'סבא' לא אהב התנהגויות חריגות, ופנה איליו במורת רוח - 'עם מי אתה מדבר?' ענה רבי יצחק 'עם חבר שלי', התפלא ה'סבא' - 'מיהו?' השיב רבי יצחק - 'היצר הרע!' שאל אותו ה'סבא' - 'מדוע בחרת אותו לחבר ולא את היצר הטוב?'

הסביר לו רבי יצחק בשנינות - ליצה"ר יש שני מעלות על היצה"ט, א. הוא ידיד שתמיד זמין, ב. הוא בעל כשרון יותר גדול, ואני פשוט ביקשתי ממנו בתור חבר שיעזוב אותי...

סגולה לבנים זכרים

ועל מיטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום. (ה):

ידוע **שמרן הגר"ח קניבסקי שליט"א** ממליץ פעמים רבות לחשוכי בנים להקפיד על גמרא זו.

באחד הימים יהודי נכס למעונו של מרן, ושאל היות ולפי צורת ומבנה הדירה שבה הוא מתגורר קשה לכוון את המיטות בין צפון לדרום, עד כמה צריך להקפיד על כך?

הורה לו מרן שיביא גמרא, והראה בפנים את הלשון של אבא בנימין - "על שני דברים הייתי **מצטער**..." כשהתשובה ברורה - ראוי להתאמץ. (מפי השמועה)

התוצאה של ההשתדלות

ואמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא: גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים. (ח).

מה היא המעלה של יגיע כפים?

מסביר **הגאון רבי חיים שמואלביץ זצוק"ל** שהמתיגע ומתאמץ לעשות השתדלות בכל כוחו, דווקא הוא רואה בעליל שכל ההשתדלות שלו לא הועילה לו כלום!

הוא משתדל במקום אחד - לפעמים מרוויח במקום אחר, ולפעמים הוא דווקא מפסיד בגלל ההשתדלות, כך הוא רואה עין בעין השגחה פרטית ויד ה'.

לעומתו הירא את ה', אף שודאי מאמין בכל זה, עדיין חסר לו את ה'אמונה החושית' יש למי שנהנה מיגיע כפיו.

פרשת ויהי

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֹזְזוֹי אָנֹכִי מִתּוֹ וְאֵלֶיכֶם פָּקֵד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֶעֱלָה אֶתְכֶם מִן הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב:

אמר רבי שמעון בן לקיש: לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע שנאמר "רגיזו ואל תחטאו". אם נצחו מוטב, ואם לאו, יעסוק בתורה, שנאמר "אמרו בלבבכם אם נצחו מוטב, ואם לאו יקרא קריאת שמע, שנאמר "על משכבכם". אם נצחו מוטב, ואם לאו יזכיר לו יום המיתה, שנאמר "ודומו סלה".

איך מרגיזים את היצר הטוב על היצר הרע? ע"י הכנעה.

להכנעה מגיעים ע"י לימוד תורה - אם לא הועיל לו, יקרא קריאת שמע ויזכר בקב"ה.

אלא שקריאת שמע מביאה רק להכנעה מה', ולא מבני אדם...

נמצא שההכנעה הטובה ביותר היא זכירת יום המיתה.

עוד אומרים לנו חז"ל [שבת קנב]: כל מי שיש לו קנאה בלבו - עצמותיו מרקיבים, כל שאין לו קנאה בלבו - אין עצמותיו מרקיבים, דכתיב [משלי יד-ל] ורקב עצמות קנאה.

לפי זה ביאר הגאון **רבי עקיבא איגר זצוק"ל** את דברי יוסף אל אחיו "אנכי מת" - אני תמיד מזכיר לעצמי את יום המיתה, ועל ידי זה אין לי שמץ של שנאה אליכם, ואין סיכוי שעצמותי ירקיבו, ולכן אני יכול להשביע אתכם - "והעלתם את עצמתי מזה".

(מתוק האור)

לתגובות הערות והארות ניתן לפנות:

peninim88@gmail.com

וכן לקבלת הגיליון במייל

אור תורה שבעל פה מנצנץ דרך חשכת התרגום

במאמרנו משבוע שעבר נגענו בשלשה ימי החושך שירדו לעולם כשהסתיים תרגום התורה ליוונית במאמר זה נרחיב.

אכן ימי חושך ירדו לעולם, יחד עם זאת תרגום התורה הוא תשובה נפלאה ליוונים ולממשיכי דרכם ול"חושך" שניסו ליצור.

היונים השקיעו רבות במאמציהם לתרגם את התורה ליונית

מטרתם לא היתה לימודית. לא התוכן של התורה גירה את סקרנותם. כדי להשיג את מה שיכלו להפיק מהבנתם בחכמה שבתורה די במתרגם אחד. אין הדיוק המוחלט, אליו שאפו ולכן לקחו שבעים שנים מתורגמנים, כה הכרחי למי שרוצה לדעת את התוכן.

אנו היהודים מדייקים בכל מילה ובכל אות בתורה. אפילו חלקי אותיות מעכבות אם יכתוב סופר ספר תורה וישנה בקוצה של אות אחת הספר עלול להפסל כולו. לעזרא שהיה אישיות כוללת שהקיף תפקידים רבים נשאר לדורות התואר "סופר" שספר את אותיות התורה. כל אות חשובה.

יחס כזה לספר לא ניתן רק בגלל תוכנו העמוק והמדויק אלא בגלל היותו ספר אלוקי שמהווה את הברית המקשרת בין ישראל לקב"ה וכפי שאמר: קוב"ה ישראל ואורייתא חד הוא.

תרגום התורה ליונית היה הצעד הראשון לסענת הרשעים "אנו ישראל". טענה זו היא טענתם של הנוצרים. רמח"ל בספרו "דעת תבונות" מנה אותה כטעות הרביעית של עובדי העבודה זרה. וז"ל: "הדעת הרביעית היא דעת גויי הארץ האומרים חטא ישראל אין ישועתה לו באלקים סלה, ח"ו כסף נמאס קראו להם כי הקב"ה בחר בהם ונתן להם הבחירה בידם להיות צדיקים או רשעים, והם הרשיעו לעשות... והוכרח לעזוב אותם ולהחליפם באומה אחרת..." (דעת תבונות סימן ל"ו עמ' ט"ו במהדורת הרב פרידלנדר). אם אכן החליפם באומה אחרת הרי התורה צריכה אף היא לעבור לרשות אומה אחרת...

אמנם הנוצרים הם מלכות רביעית - מלכות אדום. אך כפי שאמרנו פעמים רבות, מלכות אדום שלא כמו בבל או פרס שכל אחת בזמנה עקרה את קודמתה והחליפה אותה, לא עקרה את מלכות יון ובאה במקומה, אלא אימצה אותה לליבה, שנאמר "וחושך על פני תהום" מלכות החושך ממשיכה להתקיים גם בזמן מלכות התהום והיא נמצאת על פניה. העיקרון הזה נחשף במיוחד בגרמניא. על גרמניא נאמר במקום אחד (מגילה ו ע"ב) כי היא "גרמניא של אדום" וכתב היעב"ץ צ"ל גרמניא והכוונה ל"אשכנז שלנו". ובמקום אחר (יומא י ע"א) מיחסים אותם ליפת שיון מבניו. הוא שאמרנו "חושך על פני תהום". בתקופת החושך של שלטון הנאצים, הכריזו אלה על עצמם כעל ה"גזע העליון" והכריזו בו זמנית מלחמה על עם ישראל ועל קדשיו. ובעגה הנאצית לא חדלו לגלג על היות עם ישראל "העם הנבחר".

פעולת היונים לתרגם את התורה נועדה להכשיר את הקרקע להכרזה: "אנו ישראל" לאמור: הנה תורת ישראל בידינו ובאפשרותנו לעשות בה כחפצנו. הם רצו לתרגם תורה כתורה ולא כספר ללימוד חכמה

ולכן לקחו שבעים ושנים חכמים כמספר חכמי ישראל שנבחרו לסנהדרין ושרתה עליהם רוח הקודש (כולל אלדד ומידד) ככתוב בפרשת בהעלותך.

אבל היונים טעו שכן הברית עם עם ישראל נכרתה על תורה שבעל פה שבלעדיה תורה שבכתב אינה כלי מעשי ואינה ניתנת לקריאה ולהבנה כלל. ונאמר "כי על פי הדברים האלה כרתי עמכם ברית" ואמרו חז"ל: "אמר רבי יוחנן לא כרת הקדוש ברוך הוא ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית" (גיטין ס ע"א)

כמו שכרטיס אשראי הוא חסר ערך שימושי ללא המספר הסודי שבעל פה כך תורה שבכתב אינה ברת ערך שימושי ללא התורה שבעל פה.

וראה זה פלא דווקא תרגום השבעים מוכיח את כוחה העצום של התורה שבעל פה
מה היה תרגום השבעים?

מספרת הגמרא: "תניא מעשה בתלמי המלך שכינס שבעים ושנים זקנים והכניסן בשבעים ושנים בתים ולא גילה להם על מה כינסן ונכנס אצל כל אחד ואחד ואמר להם כתבו לי תורת משה רבכם נתן הקדוש ברוך הוא בלב כל אחד ואחד עצה והסכימו כולן לדעת אחת וכתבו לו אלהים בראשית אעשה אדם בצלם ובדמות ויכל ביום הששי וישבות ביום השביעי זכר ונקבה בראו ולא כתבו בראם הבה ארדה ואבלה שם שפתם ותצחק שרה בקרוביה כי באפם הרגו שור וברצונם עקרו אבוס ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על נושא בני אדם ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ובשאר ארצות ארבע מאות שנה וישלח את זאטוטי בני ישראל ואל זאטוטי בני ישראל לא שלח ידו לא חמד אחד מהם נשאתי אשר חלק ה' אלהיך אתם להאיר לכל העמים וילך ויעבוד אלהים אחרים אשר לא צויתי לעובדם וכתבו לו את צעירת הרגלים ולא כתבו לו ואת הארנבת מפני שאשתו של תלמי ארנבת שמה שלא יאמר שחקו בי היהודים והטילו שם אשתי בתורה" (מגילה ט ע"א).

שלשה עשר מקומות שינו החכמים. הם הרי לא יכלו לתאם בעיניהם שהרי נאמר כי לא גילה להם על מה כינסן ולא יכלו להעלות בדעתם את תוכניותיו. ובמשך כל זמן העבודה היו מבודדים ולא היתה להם אפשרות להתקשר איש עם רעהו. ובכל זאת כיוונו כולם לאותו דבר ועלתה בדעת כל אחד מהם כי באותם שלשה עשר מקומות יש לשנות ובכל המקומות שינו את אותו שינוי עצמו בדיוק באותם מילים!

דבר כזה לא עשוי לקרות אלא ברוח הקודש!

הנה זה פלא. באותו מעמד שכל מטרתו לא הייתה אלא להכשיר את הקרקע לומר "אנו ישראל", הוכח הייחוד של עם ישראל בברית שנכרתה וזו נכרתה כאמור סביב תורה שבעל פה. הגמרא במסכת ב"ב דף י"א אומרת שגם אחרי חרבן בית המקדש ותום עידן הנבואה נבואת החכמים נותרה במקומה. והרי אין דוגמה נפלאה יותר לנבואת החכמים מפרשה זו, שבה כיוונו כל החכמים לדבר אחד בלי להיוועץ איש ברעהו ואין זה אלא ברוח הקודש שפיעמה בכל אחד ואחד מהם.

זאת ועוד אחת השאלות שמתעוררות על דיוקה ומקוריותה של תורה שבעל פה היא שאלת המחלוקות אנו יודעים כי המחלוקות הם חלק מתורת ה' ונאמר עליהן "אלו ואלו דברי אלוקים חיים. כך נאמר במפורש על מחלוקות בית שמאי ובית הלל (עירובין יג) וכך נאמר על מחלוקת רבי יונתן ורבי אביתר בסוגית פילגש בגבעה (גיטין ו ע"ב) וכבר אמרו חכמינו כי כל המחלוקות כשהן לשם שמים מתקיימות. כלומר לא די שמחלוקות אינן דבר שלילי אלא שמברכים עליהן...

כתב הרב הוטנר שאחת התוצאות של פולמוס של יוונים שפעלו "להשכיחם תורתך" היה תחילת המחלוקות. המחלוקות החלו בימי יוסי בן יעזר. והן, המחלוקות מרחיבות ומגדילות את התורה כי אלו ואלו דברי אלוקים חיים.

הנה מסיפור פלא זה של תרגום התורה רואים שמחלוקתם דבר טוב היא שכאשר מחלוקת עלולה היתה לגרום לזק שכן אם היו חולקים החכמים מה לשנות, כמה לשנות ואיך לשנות ומה לכתוב במקום... היו נענשים קשות ואולי היה הדבר עולה להם בחייהם דאג הקב"ה שלא תהינה מחלוקות, ומכאן נלמד בנין אב שבכל מקום שלא הופיעה רוח הקודש לבטל המחלוקות הווה אומר שהמחלוקת היא לטובה.

{ אז נדברו }

פרשת ויחי תש"פ | עלון מספר: 448 | לסדר: "הנני מפרך והרביתך"

להצטרפות לרשימת התפוצה

במייל,

להערות והארות:

a8447168@gmail.com

ברכת מזל טוב חמה ולבבית
לידידינו הרב אורי שרגל
שליט"א לרגל השמחה השרויה
במעוננו, בהולדת בנו בשעטור"מ,
יתן ה' ויזכה לגדלו לתורה
ולחופה ולמעשים טובים, ירויה
ממנו רוב נחת דקדושה אמן.

להשתתפות בהוצאות

הגליון:

בבנק:

חשבון 53957

בנק דיסקונט

סניף 106

באשראי:

"נדירים פלוס"

"קהילות"

בטלפון:

(מענה ממוחשב)

0799-654321

תודה מראש!!!

קונטרול אס!!!! "שמרה זאת לעולם"!!

מרגש ומפעים להציץ בימים אלו על שיעורי דף היומי שהתרכבו בבת אחת בעשרות יהודים שמתחילים עם כל החשק ועם כל הרצון הטוב... לא נותר אלא לאחל ולהתפלל מעומק הלב את התפילה שהתפלל דוד המלך בשעה שראה את העם מתנדבים מכל הלב: "ה' אלוקי אברהם... שמרה זאת לעולם ליצר מוזשכות לבב עמך והכך לבבם אליך!!!! דוד המלך עשה קונטרול אס!!!!

אתה יודע מה זה קונטרול אס??? אני אסביר לך:

פעם גם אני לא ידעתי מה זה קונטרול אס... הייתי כותב את העלון... ופתאום היה איזה באג... וכל החומר נמחק. זה קרה פעם פעמיים שלוש... עד שיהודי אחד טוב הציע לי עצה טובה... כל פעם כשאתה כותב משהו ומאוד חשוב לך שזה ישמר אז כשאתה גומר לכתוב... תעשה קונטרול אס... זה קיצור דרך של שמירה!!! וככה אתה עושה שמירה לכל החומר הנכתב... זה הפשט בפסוק הזה... דוד המלך רואה את כלל ישראל במיטבו... איך שנדבה אותם רוחם והם רוצים להתחיל עם כל הלב... דוד המלך כ"כ מאחל ורוצה שזה ימשיך הלאה... מה עושה דוד? **קונטרול אס!!!** ה' אלוקי אברהם... **שמרה זאת לעולם!!!** אנא... תעשה שמירה... שההתלהבות הזו תמשיך הלאה... שלא תפסיק... אבל אותו יהודי הסביר לי שלא מספיק לעשות קונטרול אס פעם אחת... אלא כל פעם מחדש שיש משהו שחשוב לך לשמור אותו... תלחץ קונטרול אס... לכן... בשביל זה חז"ל נותנים לנו להגיד את הפסוק הזה כל בוקר באשרי ובא לציון!!! כן... התחלנו דף היומי... עם כל התלהבות עם כל החשק... אבל מיד אחרי השיעור... תעשה קונטרול אס!!! תישא תפילה השמימיה... אנא ה'... שמרה זאת לעולם!! תעשה שההתלהבות הזו תמשיך הלאה!! שלא תפסק... וגם אם היא תרד... יהיה תמיד אפשר לשחזר אותה מחדש...

אבל אם כבר התחילו מסכת ברכות... אז אי אפשר שלא להזכיר וורט אחד קצר מהנלמד השבוע... בדף ג' בברכות הגמ' מביאה פסוק ש-לילה נקרא נשף!! ואז הגמ' מקשה שרואים שגם יום נקרא נשף?? עונה הגמ' זה לא סתירה! גם היום וגם הלילה... שניהם נקראים נשף... רק מה? מהבוקר עד הלילה נקרא **נשף יממא**... ומהלילה עד הבוקר **נשף ליליא**!! מה הפשט בזה? מה זה הנשף הזה? תחליט: נשף יום או לילה?

אז הענינו הוא כך: נשף זה מלשונו נשף בעורף!!!!!!

אתה מכיר את המושג נשף בעורף?? האם פעם הרגשת את התחושה הזו שמישהו נושף לך בעורף?? כשאני לפעמים שליח ציבור ואני מתפלל לאט... לפעמים אני מרגיש שמישהו עומד מאחורי ונושף לי בעורף... נו... נו... תמשיך כבר... כשאתה נוסע ברכב לאט... ומישהו נוסע מאחורי ונצמד אליך ו... נו... הוא נושף לך בעורף... נו... תזוז כבר...

זה הכוונה נשף!!!! אז זהו!! שהזמן נושף לנו בעורף!!!! לא משנה מתי... מהבוקר עד הלילה או מהלילה עד הבוקר... שניהם נושפים לנו בעורף... הזמן לא נח לרגע... הוא זז כל הזמן... **אתה יודע מתי גיליתי את זה??** בסוכות... בצהרים הלכתי לישון בסוכה... ובדיוק השמש הציצה בין הקיינעס וסינוורה את הכרית שלי... נו... מה עושים?? יש עלי שמש!!! **חכיתי דקה על השעון!!!!** ופתאום ראיתי שהצל פשוט זז... אבל עדיין לא לגמרי לגמרי... חכיתי עוד חצי דקה וראיתי איך שהצל ממשיך לזוז... תוך שלוש דקות השמש עברה את כל הכרית שלי... (אתה מוזמן לבדוק את זה בעצמך) פתאום קלטתי שהשמש כל הזמן זזה!!! כל הזמן!!! תמיד הייתי בטוח שרק השעון כל היום זז... תיק תיק תיק... אבל פתאום אני קולט שגם השמש כל הזמן נושפת!!! נושפת לי בעורף... הההלו... אני זזה... אני לא מחכה לך... לכן הזמן נקרא נשף!!! קופץ ממקומו ודוחף קדימה... נושף לנו בעורף ומעביר לנו מסר חד ונוקב: אדוני היקר... אם אתה לא תתפוס את עצמך לידים... עוד רגע מגיע הסיום הבא של דף היומי ואתה תשאר באותו מקום... ר' ייד... הזמן נושף בעורף!! לא מחכה... נדמה לך שרק עכשיו התחילו דף היומי?? איפה... עוד רגע אנחנו כבר מסיימים סדר מועד... קפוף על הכרכרה... תשמור את המאמר הזה... לתזכורת!!!!

ניתן לקנות כמות מצומצמת של החוברת "מפליגים" לעידוד הלימוד בדף

היומי וקביעת עיתים לתורה, במוקדים להלו:

ירושלים: רחוב נחמיה 10

בני ברק: רחוב קיבוץ גליות 9, 0548446691

רחוב חזו"א 34 פינת הרב דסלר 0527117271

כמו כן ניתן לקבל זאת בדוא"ל.

האם ללכת ליועץ מקצועי... או לדעת תורה???

אחת מהנושאים המביכים והסבוכים ביהדות... שהרבה מאיתנו מסתבכים ולא מעיזים לדבר על זה בקול... זה הנושא של **התייעצות בדעת תורה!!!!** כידוע: כשיש ליהודי ספקות בכל מיני תחומים בענייני העולם הזה... הרי ע"פ השקפת התורה הכתובה הנכונה והאידיאלית ביותר ללכת ולהתייעץ... זה **בדעת תורה**... כלומר: כשיש לי שאלה בענייני העולם... איזה דירה לקנות או בענייני שידוכים וכדו'... או בהשקעות וכדו'... הולכים לאדם גדול שכל כולו תורה. כל כולו עבודת ה'. מרומם ופרוש לגמרי מכל הוויות העולם... **וניגשים אליו!!! דווקא אליו!!!** ושואלים דווקא אותו... והוא עונה לך... והעצה שהוא נותן לך זה העצה הכי הוגנת וזה מה שתעשה.

בינינו הרבה פעמים מתגנבת לה מחשבה... רבש"ע: בדיוק אותו לשאלו?? הרי התלמיד חכם הזה הוא האחרון שמבין בענייני העולם הזה... והרי אני לא אומר את זה ממקום של זלזול!!! **אדרבה ואדרבה**... כל הערכה שלי אליו היא רק בגלל שכל כולו קודש קדשים והוא לא מבין בענייני העולם... אז מה ההיגיון שבדיוק אותו אני אשאל בענייני העולם והוא יענה לי תשובה פרקטית? **אני רוצה לסייג את השאלה**: אני כעת לא מדבר על חסיד אמיתי שיש לו אמונת צדיקים והוא ניגש לצדיק שיענה לו נטו ממקום של רוח הקודש... אני מדבר על יהודי שרוצה עצה!!! וכשבן אדם צריך עצה בנושא מסוים... אז ההיגיון והספר אומרים שהולכים לאיש מקצוע או למאבחן שמתמחה ומתמקצע בתחום הזה... בשביל שיתן לך עצה הוגנת... אז מה ההיגיון שבדיוק אותו יהודי קדוש שכל כך מנותק מכל הוויות העולם הזה... בדיוק הוא הכתובת לתת לי את העצה הכי נכונה? **זה הרי בדיוק הפוך מההיגיון???** מה באמת ההיגיון בזה???

חשוב אחת ולתמיד לפתוח את הנושא הסגור והחתום הזה!!! כי יש הרבה מאיתנו שמטילים ספק בדעת תורה רק מהסיבה הזו... לדוגמא: מרן ר' חיים קנייבסקי שליט"א מדבר אש וגופרית נגד האינטרנט!!! ואני מכיר יהודים שמאוד מכבדים ומוקירים את מרן שליט"א... ובכל זאת בנושא הזה ובעוד כמה נושאים דומים הם לא כ"כ ממושמעים... ולמה?? כי בינינו... מה ר' חיים קנייבסקי מבין באינטרנט? וכי הוא מכיר מקרוב מה זה אינטרנט? ובכלל... אם מדובר בפוליטיקה חרדית... אז בכלל מה מרן שליט"א שייך ומבין בפוליטיקה חרדית? (ושוב: זה לא נובע מזלזול אלא מהערכה... אני באמת חושב שאדם גדול כזה לא טומן את ראשו בלכודן הזה) וכמובן שיהודי חרדי שחונן משחר ילדותו על ציות מוחלט לגדולי ישראל... כשהוא שומע משפטים כאלו כל כולו מזדעק ומזדעזע... חס ושלום... איך אתה מדבר על גדול בישראל... איך אתה חושב שהוא כאילו לא מבין?? כן... אתה צודק... אבל חכה רגע... תסביר... תסביר למה לא... הבן אדם הזה בשה"כ צודק ברמת העקרון... יש על מרן ר' חיים קנייבסקי סיפורים מדהימים על גודל השקיעות שלו בתורה... עד כמה הוא מנותק מכל הבלי עולם הזה... **הסיפורים האלו הם לא סיפורים מבישים... זה לא סיפורים שאנחנו מחפשים להסתיר אותם... ממש לא!** אדרבה... הסיפורים האלו הם בשבילנו מודל לחיקוי לאיזה רוממות וניתוק מהבלי העוה"א אפשר להגיע... והלוואי עלינו... אז אם מרן ר' חיים קנייבסקי מסוגל להיכנס לרכב ובטעות להתיישב במקום של הנהג מרוב שהוא שקוע בתורה ולא שם לב איפה הנהג יושב... **אז מגיע יהודי פשוט וטוען**: שכמו שמרן שליט"א כ"כ לא מבין בענייני רכבים ותחבורה... ככה הוא אולי לא מבין בשאר ענייני העולם הזה?? אז למה הוא לא צודק?? לפני שאתה מזדעזע מדברי הבלע שלו... ועסוק רק בלבטל את הדברים שלו... בא ננסה יחד להבין אחת ולתמיד למה הוא לא צודק?? למה גדולי ישראל שהם נקיים מכל הרפש והטיט של הפוליטיקה... דווקא הם אלו שמנהלים את המערכות הפוליטיות של הציבור החרדי?? איך זה הולך ביחד?? ממה נפשך... אם הם אנשים באמת גדולים... אז מוכרח להיות שהם מנותקים מזה... אז איך הם יכולים לנהל משהו שהם מנותקים ממנו?? וכן הלאה וכן הלאה... יש פה קונפליקט אמיתי שצריך לעשות איתו סדר אחת ולתמיד!!! גדולי ישראל שהם באמת מרוממים כ"כ... אז לכאורה הם אמורים להיות מנותקים מהבלי העולם הזה... אז איך הם יכולים לתת לנו עצה ותושיה בנושאים שהם בכלל לא קשורים אליהם??

פנימיות העניין במאמר בעמוד 3-4 בגיליון זה על דעת הכותב בלבד... ניתן להאיר להעיר לחלוק ולסתור

סגירת קצוות אודות מאמר שבוע שעבר על הלימוד בעיון...

בשבוע שעבר נכתב בגיליון זה מאמר שלם שהסיבה שאנחנו לומדים עיון זה בשביל לעשות אותנו פנימיים ועמוקים... שנדע בשביל לחיות כמו יהודים... אבל היו כמה וכמה שהעירו ונצדק... ולכן חשוב לי להבהיר: לא!!! בינינו... זה לא באמת הסיבה למה צריך ללמוד עיון!! כי הסיבה האמיתית האמיתית למה יהודי צריך ללמוד תורה בעיון... זה כי בספר תורה של היהודים כתוב: **"ושנתם!!! וזו"ל דורשים: שיהיו דברי תורה מחודדים בפני שאם ישאלו אדם אל תגמס... ובשביל שלא תגמס... בשביל זה צריך לרדת לשורש כל דין ולהגדיר את הטעם הפנימי של כל הלכה... כדי לדעת מה לענות על כל שאלה שמתעוררת... בקיצור: בשביל זה צריך ללמוד עיון!!!** כי מי שלמד ססוכה שגבוהה למעלה מכל אמה פסולה והוא לא יודע למה! אז אם משהו יבא ושאל מה יהיה הדין אם הדפנות מגיעות לסכך או מה הדין בסוכה גדולה?? או כל שאלה אחרת שלא כתובה בפירושו... מה יקרה לו?? הוא יתחיל לגמגם!!! אז זהו!! בשביל זה צריך ללמוד עיון... בשביל לדעת את שורש העניין... וככה לדעת לענות על כל השאלות הנוספות שמתעוררות בסוגיה... שתדע לענות ולא תגמגם!!! זו הסיבה האמיתית למה אנחנו צריכים ללמוד עיון!!!

אה... אבל תכלס... בשבוע שעבר כתבתי סיבה אחרת לגמרי... כתבתי שכל העניין של הלימוד בעיון הוא רק בשביל להתרגל להעמיק ולגשת לכל דבר בפנימיות ובעומק...??

נו... מה התשובה?? שבוע שעבר דברתי על **לימוד העיון של השיבות!!!!** לימוד העיון בישיבה לא קשור בכלל לעיון האמיתי של התורה!! לא קשור אפילו בטעות!!! זה אמנם נשמע קצת בוטה... אבל זה לא חידוש... כי גדולי ישראל אמרו את זה כבר ממזמן... להספיק 4 דפים בסדר א' בזמן חורף אין לזה שום קשר לציווי התורה "שהיו דברי תורה מחודדים בפניך!!" זה בכלל לא מתחיל להיות קשור לעניין... אז מה כן?? הלימוד עיון של השיבות... מטרתו הוא בשביל להתלמד להעמיק ולגשת לכל דבר בפנימיות... לכן בישיבות לומדים עיון!!! (ועל זה דברתי בשבוע שעבר) אבל כמובן... שאחרי שעברת בכור ההיתוך של הישיבה... וכבר התלמדת והתרגלת לגשת לכל דבר בעומק... כעת הגיע הזמן סו"ס לקיים את רצון התורה שציווה אותנו ללמוד בעיון... והעיון שהתורה מדברת עליו זה כבר משהו אחר לגמרי!!! זה להבין כל סוגיה עד שורש הדברים כדי שאם ישאלך אדם אל תגמגם!!! זה העיון שעליה התורה מדברת!!! ואין בהכרח שום קשר בין העיון הזה לעיון שלמדת בישיבה... (רוצה דוגמא ללימוד עיון שעליה התורה מדברת?? השיור היומי המפורסם שהרב אלישיב זצ"ל היה מוסר מידי יום... הוא היה מוסר שיעור בגמ'... הוא היה מסביר טוב!!! נוגע בשורש הסוגיה... הדברים היו מחודדים...?? ברורים? נהירים? זהו... ממשכים הלאה... מה ההספק?? כל פעם לגופו של עניין... ברגע שהדברים היו מובנים ומחודדים ומוסברים באופן שמי שכעת ירצה יכול לשאול את הרב אלישיב שאלה הלכתית במסגרת הסוגיה מוזמן לשאול... והרב אלישיב לא יגמגם... זהו!! זה העיון שעליה התורה דיברה...)

נכאו המקום לעורך שוב ושוב את הנקודה שהוזכרה בגיליון זה כבר עשרות פעמים:

יש כאלו שחושבים שהישיבה אמודה לספק להם לגמרי לגמרי את אמיתה של תורה... וממילא אם אני פה עומד ומכריז שהעיון של הישיבה לא קשור בכלל לעיון שהתורה מדברת עליו... **מידעניו בהלם מוחלט!!!** מה?? אתה רוצה להגיד לי שהישיבה לא אומרת לי בדיוק את דרך הלימוד האמיתית והצרופה ללא כחל וסרק?? **אז זהו!!! שתתפלא לשמוע אבל לא!!!**

אתה יודע למה לא??? כי גם כשלמדתי בחייד... מידי יום הייתה הפסקה וכל הילדים יצאו לשחק כמו... כמו ילדים קטנים... וכיום במבט לאחור אני רוצה להגיש תלונה: איך המורה לא ניגש אלי והסביר לי... תקשיב... לשחק זה... זה ילדותי...?? איך יכול להיות שהנהלת החידר באופן רשמי מוציאה עמדה מאחורי הילדותיות שלי ונתנו לי לשחק כמו תינוק... ואף פעם לא גילו את אוזני שזה ילדותי? **למה עשו לי את זה???** למה רק אחרי שיצאתי מהחידר... אז פתאום אני מסתכל אחורה ואני קולט ששיחקתי כמו ילד?? למה רימו אותי עד עכשיו??

אה... מה אתה אומר על השאלה הזו?? מה התשובה?? שתהיה בריא!!! החידר אף פעם לא התיימר להיות בטאון ההשקפה הצרופה ולהגיד לך מה האמת!!! החידר הוא בשה"כ מערכת חינוכית בשביל גיל מסוים!!! והרמה המסוימת שבה גדלת!! ובחידר נותנים לך לעשות כל מה שמתאים לך לפי הרמה הזאת... והיות ובגיל הזה היית ילד... וילד צריך לשחק... אז נתנו לך לשחק... אבל זה לא אומר שזה אמת! כשתגדל ובגין ותדע את האמת.

אותו דבר בדיוק בישיבה!!! יש בחורים בני עליה שבטוחים שהישיבה זה סוף פסוק!! הם בטוחים שבישיבה אמורים להגיד להם את האמת הצרופה ללא כחל ושרק... וזה פשוט לא נכון!!! **כי ישיבה היא מערכת חינוכית בדיוק כמו החידר!!!** כל ההבדל הוא שהישיבה היא מערכת חינוכית לגיל קצת יותר מבוגר... אבל בשניהם... גם בישיבה וגם בחידר... בשניהם לא אמורים להגיד לך את האמת!!! אלא נותנים לך לעשות מה שמתאים לך לפי הרמה הנוכחית שלך... נו... אז אם ככה... איפה כן אמורים את האמת האמיתית??

אתה יודע איפה?? **בשום מקום!!! תורה מונחת בקרו זמית כל הרוצה יבא ויטול!!!** אם אתה באמת רוצה לדעת את האמת... תנשום נשימה עמוקה ותתחיל לדרוש אותה... תקח אדנק תפוח בכסף וקדימה... אמת קנה... אמת זה לא דבר שמגיע לך עם כפית של זהב לתוך הפה... אמת זה דבר שאתה צריך לחקור ולדרוש אותו בכוחות עצמך... ואתה מוכרח להגיע לזה לבד... ומי שלא מבין את זה... שיתכונן הפתעות גדולות!!!

מי שחושב שהוא יתרווח לו בתוך המסגרת של היהדות החרדית כמות שהיא... והיא תוביל אותו לפסגת הר סיני... **שישכח מזה!!!** הישיבה והמסגרת והחממה החרדית יכולים רק לשמש לו כתמרור דרך והכשרה לקראת חיפוש עצמי ועבודה אישית לחתור לאמת... ישיבה יכולה לכוון אותך... לנווט אותך... לעשות אותך יותר פנימי... יותר עמוק... לבנות את האישיות שלך... אבל מכאן ואילך? אתה צריך לעשות לבד לבד את העבודה!! הישיבה תלמד אותך עיון... ואיזה עיון?? עיון שידרומם את האישיות שלך... שמכאן ואילך אתה לבד תתחיל ללמוד בעיון שהתורה רוצה שתלמד... תפסיק לבא בטעות למה בישיבה לא מדברים אמונה ולא מדברים על שבת... ולא אומרים לך מה באמת הקב"ה רוצה ממך... כי מה הקב"ה רוצה ממך זה כבר עבודה אישית שלך!!! קום ותדרוש את אלוך... הישיבה תמשיך להתעסק רק בדברים **שסביב** השטייגן האיש שלך... המשגיח בישיבה יהיה עסוק בלטהר את השטח... ולזרוק בחורים לא טובים... ולדאוג שיהיה אורה של לימוד ולספק לך שדה תעופה סטרילי ופתוח... כדי שמשם **אתה** תמריא!! **אתה** תגדל!! **רוק אתה בכחור!!!**

איך אפשר להיות הכי מנותק והכי מעורה גם יחד?

פעם הזמנתי לאיזה דינר של קהילה מסוימת... וכידוע בטקטיקות של דינר... אם רוצים שבסוף הערב האנשים באמת יפתחו את הארנקים וישפכו כסף... בשביל זה צריך לתפוס את הציבור ושה יהיה ערב מעניין... אז לצורך העניין הביאו שם באמת איזה גראמען מוצלח שהצחיק את הציבור כמו שצריך... היה שם גם איזה מגיד משרים שהצליח לרגש את הציבור ולסחוט מהם דמעות... דא עקא!!!! שהכל היה באידיש ואני לא מבין אידיש... **ממילא אני נשארתי מחוץ לתמונה!!!** כולם נמצאים עמוק בעניינים... צוחקים... בוכים... מתרגשים... שמחים... ואילו אני יושב כמו גויילם... **מנותק** מכל ההווה!!!! לא בעניינים... לא יודע מתי לצחוק ומתי לבכות... בשלב מסוים הרגשתי קצת... קצת טמבל...

ואז התבוננתי במה שקורה פה... ופתאום קלטתי שבדיוק הפוך!!!! אדרבה ואדרבה... **היחיד פה שמבין עניין זה רק אני!!!** ולמה???

כי אם תגש פה למישהו... באמצע שהגרמען אומר איזה בדיחה... ותשאל אותו: מה... מה יש בדיוק עכשיו?? הוא יענה לך... תקשיב... הגראמען פה מדבר... איזה צחוקים... החחבל לך על הזמן... אתה מפסיד... **לעומת זאת אם תגש אלי** כעת באמצע שהגראמען מדבר ותשאל אותי מה קורה עכשיו?? אני אענה לך במקום: **רוצים כסף!!!!** אני כבר ערב שלם יושב כאן ויודע דבר אחד ויחיד: **רוצים כסף!!!!** כי היות ואני לא מבין אידיש... אז אני מנותק לגמרי ממה שמדברים פה... אני לא מבין את הבדיחות... ולא מצליח להתרגש... לא מצליחים להסיח את דעתי לרגע... ממילא אני היחיד **שלא שוכח לרגע** בשביל מה אני פה... **בשביל כסף!!!!**

כל אותם אלו שמבינים אידיש... אז הם בעניינים... בטח שהם בעניינים... טובי המוחות עובדים פה קשה מאוד להסיח את דעת הציבור מהעניין האמיתי... ומצליחים לעשות את זה בגדול... ואילו דווקא אני המנותק!!! ממה אני מנותק?? **מנותק -- מהניתוק!!!** אני יושב פה כבר שלוש שעות וכל כולי "יחוד המעשה"!! אני לא מצליח לשכוח לשניה אחת את המטרה של הערב... שבסופו של דבר רוצים כסף!!!! **הבנת את הרעיון???**

אדם שמנותק מענייני העולם הזה... ממה הוא מנותק?? הוא **מנותק מהניתוק!!!** לעולם הזה יש מטרה אחת ויחידה... המטרה היא **העולם הבא!!!!** אבל לצורך העניין... ניתן רשות ליצר הרע להסיח את הדעת שלנו מהמטרה העיקרית שבשבילה הגענו לעולם... ובשביל זה היצר הרע מביא לנו גראמען... ומושטים... וסלומון... ועקשען... ונייעס... בקיצור: כל מה שנקרא **מותרות!!!!** מותרות העולם הזה יש להם מטרה אחת ויחידה להסיח דעת ולנתק אותך מהמטרה האמיתית של העולם הזה...

ברגע שאתה מתנתק ממותרות העולם הזה... אתה באמת נהיה מנותק!!! אבל ממה אתה מנותק?? **מהניתוק!!!!** אתה קולט???

זה בדיוק הסיפור שלי... כשאני הייתי דינר והרגשתי מנותק... ממה הייתי מנותק?? מהדינר?? **מה פתאום!!!!** אני ממש נעלב... אדרבה... דווקא אני הייתי הכי מחובר לדינר עוד יותר מכולם... יושבים פה טובי המוחות שהוזמנו במיוחד להסיח את האנשים ולנתק אותם מהמטרה האמיתית של הערב... ואילו אני דווקא בגלל שאני לא מבין אידיש... אני מנותק... ממה?? **מהניתוק הזה!!!** ולכן דווקא אני הכי מבין והכי ממוקד!!!!

זה הסוד של גדולי ישראל!!! בפתח הגיליון נשאלה השאלה: איך יכול להיות שגדולי ישראל מצד אחד מנותקים מהעולם הזה... ומאידך... דווקא אליהם אנחנו מגישים ומתייעצים בכל ענייני העולם...?? איך יכול להיות שאדם קדוש שמנותק מהעולם... הוא זה שאמור לתת לי עצה ותושיה ממקום של חיבור והבנה בענייני העולם???

מה התשובה?? גדולי ישראל באמת מנותקים!! אבל ממה?? מהעולם הזה?? חס ושולם!!! **עלילת דם!** אדם קדוש מנותק **ממותרות** העולם הזה!!! הוא מנותק מהמותרות שהתפקיד שלהם להסיח אותנו מהעולם הזה... ולכן דווקא הוא מחובר יותר לעולם הזה!!! אתה מבין?? להגיד על מן ר' חיים קנייבסקי שהוא מנותק מהעולם הזה... זה בדיוק כמו להגיד עלי שאני הייתי מנותק מאותו דינר... **זה פשוט שקר וכזב!!!** אדרבה... כפי שכבר הסברתי לך מקודם באריכות ובקנאות שהיחיד שלרגע אחד לא שכח את הדינר זה היה דווקא אני!!! כי לא הייתי מעורב ב"מותרות" ובצחוקים שנאמרו בדינר... **אותו דבר כאן:** אדם גדול שלא לוקח ממותרות העולם הזה... דווקא הוא האדם המפוכח ביותר והממוקד ביותר שהכי מחובר לעולם! הוא הכי מבין מה צריך כאן בעוה"ז? כי אין לו את המותרות שלנו שמסיחות אותנו מהמטרה האמיתית של העולם... **הבנת?? זה קצת עמוק אבל מאוד חשוב...**

שוב: העולם הזה הוא כמו דינר!!! לעולם הזה יש מטרה מאוד ברורה!!! העולם הזה נועד בשביל לשרת אותנו ולתת לנו את הכלים לעשות מה שצריך בשביל שנוצח לעולם הבא... **רק מה???** כמו בדינר... יש את המטרה האמיתית של הדינר... ויש במקביל את כל פעולות ההסחה שהמטרה שלהם להסיח ולהשכיח ממך את המטרה האמיתית... (אם תשים לב זה לא דוגמא לגמרי טובה אבל לא משנה... העיקר העקרון...) אז בעולם שלנו פעולת ההסחה היא **מותרות העוה"ז!!!!** ואדם גדול שמתנתק ומתנזר ממותרות העולם הזה... כלפי חוץ זה נראה שהוא מנותק מענייני העולם... **אבל האמת היא שזה בדיוק הפוך!!!!** דווקא הוא מחובר לעולם הזה ומבין בענייני העולם הזה יותר מכולם... כי הוא היחיד שלא מוסח... הוא היחיד שמחובר לעולם בצורה ממוקדת ומרוכזת בלי כל המותרות האלו שהמטרה שלהם להסיח את דעתנו מענייני העולם...

זו בדיוק הסיבה למה דווקא אדם גדול שמנותק ממותרות העולם הזה... דווקא הוא הדמות הכי אידיאלית והכי מומלצת להתייעץ איתו בענייני

העולם דווקא!!!! כי כל אחד אחר... הוא אף פעם לא יכול לתת לך עצה אובייקטיבית... כי גם אם הוא מבין בענייני העולם אבל הוא גם מבין במותרות!!!! יש לו כל מיני נגיעות ושיקולים מוסחים... שהוא לא יכול לגמרי לענות לך תשובה אובייקטיבית. דווקא האדם שלא לוקח מהעולם הזה יותר ממה שצריך!!! הוא המפוכח והאובייקטיבי והמקצועי ביותר שיכול לתת לך את העצה ההוגנת והכי נכונה בענייני העולם דייקא!!!!

אבל יש פה עוד נקודה... נקודה עוד יותר דקה ועדינה... למה למרבה האבסורד דווקא מי שפחות מעורב בענייני העולם... דווקא הוא יותר מבין... זו נקודה עמוקה שמסתמא לא כל אחד יסכים או בין אותה... ובכן: יש לנו טעות!!!! אנחנו חושבים שבשביל **להבין** בענייני העולם הזה צריך **להיות מעורב** בעולם הזה! זו טעות!!! אדרבה... בדיוק ההיפך!! ככל שאתה **מעורב יותר בענייני העולם!!!**

ככה אתה **מבין פחות בענייני העולם...**

ככל שאתה **מעורב פחות בענייני העולם!!!** ככה אתה **מבין יותר!!!!**

אני אשתמש בתור דוגמא... (רק דוגמא... אל תתפס על תוכן הדברים...) יצא לי פעם לשוחח עם איזה חשמלאי מומחה. מדובר בן אדם בקושי מסורתי. **ופתאום הוא אמר לי משפט מפתיע:** תדע לך: יש לכם רב אחד בבני ברק... שרואים עליו שהוא שמבין בחשמלאות... תנחש מי הרב?? לא פחות ולא יותר הרב קנייבסקי!!! התחלתי לצחוק... מן ר' חיים קנייבסקי מסתמא לא יודע אפילו להרכיב נורה חשמלית... אז איך החשמלאי הזה הגיע למסקנה שבדיוק מן שליט"א מבין ועוד בחשמלאות???

ואז הוא הסביר לי: הרב קנייבסקי כידוע מאוד מקפיד שלא להשתמש בחשמל של שבת!!! ואני בתור חשמלאי יודע מקרוב עד כמה הוא צודק!! למה?? כי הרב הזה מבני ברק **מבין** שהפלורוסנט שדולק **אצלו בבית!!!** זה אומר שאלפי פועלים עובדים **כעת** בתחנת הכח של חדרה בשביל להפעיל את הפלורוסנט הזה... בשביל להבין את זה... צריך ראש של חשמלאי... **החשמלאי החילוני המשך וסנט ביי:** אתם החרדים לא מבינים בחשמל... לכן אתם צועקים שאבעס רק כשאתם רואים שעובדים ברכבת בשבת או בגשר יהודית... אבל הרב הזקן הזה מבני ברק... הוא כן מבין בחשמל... והוא יודע שהחילול שבת הגדול זה לא רק ברכבת אי שם... ולא במרכולים בתל אביב... אלא בפלורוסנט **שלו בבית שלו!!!!** הדבר יצא מפי החשמלאי **ופני ושל חפז!!!!** תחשוב: אני עומד כעת מול חשמלאי חילוני... שהוא בסה"כ מבין בחשמל... והוא אומר לי שאני לא מבין בחשמל!!!! ומי כן מבין בחשמל?? מן ר' חיים קנייבסקי...

ואני שואל אותך: איך זה יכול להיות?? הרי אני ואתה גם עומדים לפעמים מול הנורה החשמלית אצלנו בבית... ואף פעם לא יצא לי לחשוב על תחנת הכח בחדרה... למה לא?? כי... כי למה כן... כי נכון שאני

המכשיר הזה... וממילא הוא הרבה פחות מזהה את האויב... (עד שהוא כמונו נכוה ברותחים ח"ו) **ואילו דווקא אותו אחד שנמצא מבחוץ...** הוא האיש הנכון שעדיין יודע להגדיר בחדות ולקרא לחולה בשמו!!! ולגלות את אזנו של מי שכבר נמצא בפנים ולמקד אותו איזה נשק מסוכן הוא מחזיק בידיים!!! **כן... ידידי וחברי...** אתם שיש לכם מכשיר מוגן מאיזו סיבה שתהיה... ונניח שמוטר לכם... אבל זה לא סתירה שאתם בעצמכם מודים שהוא גם אויב!!! ובשביל לזכור את זה אתם צריכים משהו שיזכיר לכם את זה כל הזמן... ואותו אחד שיזכיר לכם **הוא מוכרח להיות אחד כזה שאין לו מכשיר מוגן!!!** כי דווקא מי שיש לו את זה כבר... הוא פחות מזהה את האויב... הוא כבר מכיר את המכשיר המוגן מהככל כך הרבה דברים שיש בו... וממילא הזיהוי והאבחון שלו פחות ממוקד... הוא פחות יודע לקלוע ללב של הנקודה!!!

ויש פה באמת קונפליקט... כי מטבע הדברים היינו רוצים שמי שיוכיח אותנו יהיה אחד כזה שנמצא איפה שאנחנו נמצאים... דא עקא שאם הוא כבר נמצא איפה שאתה נמצא... הוא כבר יחד איתך... הוא לא יכול למקד אותך! אתה מוכרח שהוא יהיה אדם מרום ממך... אדם שעדיין לא נמצא איפה שאתה נמצא... אתה מוכרח שמי שידבר נגד האינטרנט הוא דווקא אחד שמנותק מהאינטרנט... ולמרות שהוא מנותק מזה... **הבין שהוא לא פחות מבין...** אלא אדרבה... דווקא הוא מבין יותר טוב ממך עד כמה זה בעיה!! דווקא הוא לא מוסח ולא מתבלבל מהכל מיני דברים אחרים שמסיחים אותך באינטרנט... וטוב שהוא מחוץ לזה כי רק ככה הוא יכול להיות חברת הביטוח שלך!!!

זו הסיבה שדווקא גדולי ישראל שמנותקים מהוויות העולם הזה... דווקא הם האנשים המפוכחים ביותר שאליהם אנחנו מגישים את כל הספקות והמבוכות שלנו בענייני העולם... כל הפוליטיקה החרדית... שנוסף ממנה כ"כ הרבה ריח לא נעים... מי הכתובת להכריע ולנהל את זה??? דווקא הטהורי לב הכי נקיים שהכי מנותקים מכל הרפס והטיט הזה... דווקא הם הכתובת!!! למה??? היא היא!!! דווקא איפה שיש כ"כ הרבה "כח אחר מעורב בו" היחיד שנשאר מפוכח ולא מוסח ויודע לעשות מה שהקב"ה באמת רוצה שנעשה... זה אותו גדול שמנותק לגמרי!!! ממה הוא מנותק??? מכל הנגיעות והשטויות שמנתקים אותנו מרצון ה'... מזה הוא מנותק... לכן הוא האיש הכי מפוכח לקבל החלטות...

מצטער... המאמר הפעם לא כ"כ חובבני... למבינים בלבד...

הופך אותך למבין יותר!! אלא אדרבה... זה עושה אותך רק פחות ממוקד... פחות נוגע בנקודה... יותר מסתובב סביב הנקודה... ורואים את זה לאורך כל הדרך בכל נושא בענייני העולם...

אתה יודע איפה זה הכי הכי בולט??? ביחס לאינטרנט!!! כאן כבר לא צריך להגיע למרן ר' חיים קנייבסקי... כאן גם אני ואתה הקטנים... גם אנחנו יכולים להיות בתמונה... **כלפי מה הדברים אמורים???** פעם כתבתי מאמר מאוד חריף נגד האינטרנט... ומישהו התקשר אלי וטען לי: שבין בתרי הדברים... ניכר בעליל שאני בור ועם הארץ בכל מה שנוגע לאינטרנט... ואם ככה טען לי אותו אחד: איך אתה מדבר נגד האינטרנט כשאתה בכלל לא יודע במה מדובר?? ממה נפשך... אם אתה חושב שאתה מבין באינטרנט... זה אומר שאתה בעצמך שקוע עמוק באינטרנט (אז טול קורה מבין עיניך...) ואם אתה טוען שאתה לא מחובר לאינטרנט... אז בכלל... מה אתה מדבר על מה שאתה לא יודע??

אה... טענה!!! בקיצור: טען לי אותו אחד: אם אתה לא מבין מהחיים שלך באינטרנט... אז מה אתה מדבר?? ממתי בן אדם יכול לדבר על מה שהוא לא מבין?? **אה... מה אתה אומר על הטענה הזו???**

התשובה היא כדלהלן: **רק בגלל** שאני עדיין מנותק מהאינטרנט!!! רק מהמקום המנותק הזה... יש לי עדיין את הטביעת עין החדה לזהות את האסון ואת האויב שבזהה!!! אני כעת!!! נכון לעכשיו מבין מאוד מאוד טוב מה הבעיה באינטרנט... **בזכות מה???** בזכות שאני עדיין עומד מבחוץ... כי כשאני עומד מבחוץ ואני מתבונן במושג שקוראים לו אינטרנט... אני מסוגל ישר לקלוע לנקודה ולזהות שיש לפני נשק שיש בו את הכח לחשוף אותי לכל העולם!!! ולהחריב את הבית... ולקחת לי את האשה והילדים... ולכן אני מאוד מבין וזועק על האסון שבדבר...

אבל!!! אם חלילה וחס... יום אחד אני אגיע ח"ו למסקנה שאני צריך מכשיר מוגן לחילה... ולו יצויר שהרבנים אפילו יתירו לי... ואני אתפתה ואקנה... אתה יודע מה יקרה?? **אני אגיד לך בדיוק מה שיקרה:** יהיה לי באמת תועלת מאוד גדולה מהמכשיר הזה!!! מה שנכון נכון... יהיו לי הרבה אפשרויות נוספות... יהיו לי אפליקציות שחוסכות לי המון זמן... ואני מסתמא גם אעשה הרבה מצוות וחסדים והרבצת תורה דרך האינטרנט... אבל אם יום אחד מישהו יצמיד אותי לקיר וישאל אותי: תגיד לי מה זה אינטרנט? האם יש בעיה באינטרנט?? אז אני כבר לא אוכל לענות לו בחדות ובקליעה למטרה כמו שאני יודע לענות כיום!!! אני פתאום אגיד לו שאינטרנט זה אפליקציה כזו או כזו... אני אטען שבאינטרנט יש תכנת חיפוש של דברי תורה... אני אגיד לו שאינטרנט זה אפשרויות שליחה וכו' וכו'... יהיה לי כבר הרבה יותר מושגים והיכרות עם האינטרנט מעבר לאויב והסכנה שבדבר... **מה קרה?? פשוט מאוד:** היות וכבר יש לי אינטרנט... ובאינטרנט הרי יש **כככל מיני דברים...** אז כשאני כבר בפנים... אני כבר פחות מזהה את הנשק המסוכן שאני מחזיק בידיים!!! כי יש לי פה **כככככל מיני דברים...** ומי כמון יודע שזה כל הרעיון של האינטרנט... שיהיו שמה **ככככככל מיני דברים** שבסופו של דבר הם יביאו ויובילו אותך לאן שהם רוצים... ולכן כל מי שכבר מחובר לאינטרנט!!! יש לו כבר קושי הרבה יותר גדול לזהות את ההנהקודה של

טוען שאני מבין בענייני העולם... אבל לא עד כדי כך... (לא בשביל להסתכל על פלורוסטים ולראות בעיני רוחי את האנרגיה שמייצרת אותם...) אז איך יכול להיות שבדיוק מרן ר' חיים קנייבסקי שכ"כ מנותק מענייני העולם... **דווקא הוא!!!** כשהוא מסתכל על הפלורוסט בבית שלו... הוא רואה את זה מהמבט הכי מקצועי והכי מבין... והוא מזהה דרך הפלורוסט שלו את תחנת הכח בחדרה... ואילו אני ואתה שמיייתרים להבין בענייני העולם... בחיים לא חשבנו על זה??? איך זה יכול להיות שאנחנו כבר שנים מחוברים לענייני העולם... והוא לגמרי מנותק... ופתאום הוא מגלה הבנה פרקטית בענייני העולם שאנחנו בכלל לא מתקרבים לכיוון הזה??

העניין הוא פשוט מאוד:

אני מבין בענייני העולם!!! **ובגלל!!!** דווקא בגלל שאני כ"כ מבין... אז כשאני כבר מסתכל על הנורה שדולקת אצלי בסלון... אתה יודע מה אני רואה?? אני רואה כל מיני דברים... אני רואה שזה 15 ואט... אני רואה שזה נורה מהסוג היותר חסכוני... ורגע... בעצם זה עלה עשרים שקל... וחבל... כי בענק התאורה ראיתי את אותה נורה בעשר שקל וכו' וכו'... עד כאן אני... ועכשיו מגיע מרן ר' חיים קנייבסקי... והוא גם מסתכל על אותה נורה שאני הסתכלתי!!! אבל הוא לשם שינוי לא יודע הרי את כל "הידע הרב שיש לי... הוא לא יודע מה 15 ואט ומה זה 20 ואט... הוא לא יודע מה זה הסוג החסכוני ומה זה לא חסכוני... הוא גם לא יודע איפה קונה את זה ומה המחירים... ודווקא בגלל שהוא לא יודע את כל הפיזיקה האלו שאני יודע!!! דווקא לכן הוא מסתכל ישר **לתוך!!! לתוך הנורה!! ישר לתוך הלב של הנורה!!!** ואז הוא שואל שאלה אחת ויחידה: סליחה... **איך זה בדיוק עובד??** זה הרי לא עובד מעצמו... נכון?? מישהו הרי מפעיל את זה... אז מי זה?? ואיך הוא עושה את זה?? ורגע... ואיך הוא עושה את זה בשבת?? **הבנת מה קרה פה?**

אני... מרוב שאני מייבין בענייני העולם... **אז ההבנה שלי מתפזרת סחור סחור סביב הנקודה...** אני מבין בכל מיני פיזיקה שסביב הנקודה... אני יודע כמה ואט יש פה... ומה המחירים... ואיזה חברה... אני גם מבין בנברשות... ואני כבר יודע גם איזה דיבל צריך להבריג בשביל לחבר את הנברשת לתקרה... בקיצור: אני מבין בככככל מיני דברים... ודווקא בגלל שאני מבין בכ"כ הרבה דברים שסביב הנקודה... הרי את הנקודה הבסיסית ביותר אני מפספס ושוכח לשאול!!! **איך זה עובד!!!** את השאלה הזו אני לא שואל... ואילו דווקא אותו אדם גדול שלא מעורב בכלל בענייני העולם... דווקא בגלל שהוא לא מבין בפיזיקה ויודע הקטנים של העולם... דווקא לכן הוא ממוקד ויודע לנגוע ישר לתוך הלב של הנקודה!!! הוא יודע מיד לשאול את השאלות הכי נכונות ולקלוע ישר ללב הסוגיה!!! זה מתחיל כמובן מעסק התורה... שהגמ' שהוא כל הזמן הוגה בה מלמדת אותו ומחנכת אותו לחתור ולקלוע ישר לנשמת הסוגיה... אבל גם אחרי שאותו גדול הוא כבר למדן... אז מצטרף לזה הניתוק מכל הפיזיקה האחרים שלא הכרחיים... כדי לקלוע ישר לעניין!!! **הבנת???** זה שאתה מעורב עמוק בענייני העולם... זה לא

האם היה סיוס הש"ס בזמן שבת המקדש היה קיים???

אמנם כלל ישראל סיימו בח' בטבת את דף היומי... אבל תדעו לכם שלא רק אתם סיימתם... יש עוד מישהו אחד שבעשרה בטבת עשה סיוס!!!! אבל ההבדל הוא שהוא גם התחיל באותו יום!!! כן... מדובר בבניהו בן יהוידע... מהגיבורים של דוד... כן... אנחנו נמצאים כעת במחנה המלחמה... כבר שבועיים אנחנו כאן... כלנו... כל לחמי בית המדרש... כל ערב כלנו לנים בעומקה של הלכה (כציוני הבלתי מתפטר של שר צבא ה' שגילה ליהושע ואמר לו עתה באתי) ואילו בבוקר אנחנו יוצאים לחזית... כעת אנחנו בחזית כדי לכבוש את סוריא!!!!

הכל התחיל לפני שבועיים וחצי. קרוב לעלות השחר נכנסו חכמי ישראל אצל דוד... הם הסתינו שהוא יסיים את פסוקי דזמרה שהוא מתחיל מידי לילה בחצות... שאז הוא קם "להודות לך על משפטי צדקך" והנה... כעת השתרר שקט... חכמי ישראל נכנסו והגישו לפני המלך את מצוקת העם: עמך ישראל צריכים פרנסה!!! בהתחלה דוד ניסה לומר להם שיצאו ויתפרנסו זה מזה... אבל הם הסבירו שאין הקומץ משביע את הארי ואין הבור מתמלא מחוליותיו... ואז השתרר שקט של חרדת קודש ודוד משיח ה' אישר!! צאו ופשטו ידיכם בגדוד... ברגע שהאישור יוצא מפי קדשו של דוד שעליו נאמר "צדיק מושל יראת אלוקים" (שמואל ב' כג) אז זה סוף פסוק!!! דוד מאשר לנו לצאת למלחמה בסוריא כדי להרחיב גבול ישראל. ובשביל "ואכלת שלל אויביך אשר נתן ה' אלוקיך לך... ההוראה יצאה ומיד העניינים התחילו להתגלגל במהירות... מיד יועצים באחיפתל ונמלכים בסנהדרין ושואלים באורים ותומים... כעת אחרי כל הפרוצדורה הזו... לאיפה הולכים??

הולכים לבית המדרש!!! שם נמצאים כל האריות וכל הגיבורים אשר לדוד... הבית מדרש כולו גועש ורועש במלחמתה של תורה... יואב בן צרויה כעת באמצע הריחא דאורייתא... חכמי ישראל נישאים אליו ומודיעים לו שבהוראת דוד והסנהדרין והא"ת קבלו רשות לצאת למלחמת הרשות וכעת אנחנו מורים לך להוציא את הצבא לחזית!!! יואב בן צרויה מיד קם על רגליו... ודופק על השלחן... רבותי: על פי רצון ה', בית המדרש שלנו עובר כעת כמות שהיה לחזית המלחמה... בשעות הקרובות כלנו נעקרו ונמחנה על מערכות אלוקים... בלילה הקרוב אנחנו נלון יחד עם ארון ברית... אימה ויראה אחזה את כולם... לא... אף אחד פה לא מפחד מהחזית... הגיבורים שנמצאים כאן מדובר בשרפי קודש שלא יראים מעבירות שבידם... אבל ללון במחנה שכינה... זה... מי זוכר לפחד מהאויב... כשאתה לן בלילה יחד עם ארון ברית ה'?? מחשבה זרה הכי קטנה... דיבור רע הכי קל... (כל דבר רע... אפילו דיבור רע...) ורחמנא ליצולן ולא יראה בך ערוות דבר ושב מאחרך... (אכמ"ל במשוח מלחמה שהופיע כדן התורה... ס"ס מלחמת הרשות)

והנה... לפתע נשמעה תרועת חצוצרות... כן... הלויים כעת נושאים את הארון לכיוון המוצב!!! כל הגיבורים והחלוצים של דוד יוצאים ביראת כבוד מבית המדרש ומתחילים ללוות את ארון ברית ה' באימה וביראה... ככה אנחנו מהלכים במשך שעות רבות מאחורי ארון ברית ה'... הלויים משוררים הודו לה' כי לעולם חסדו ואילו אנחנו צועדים ברחימו ודחילו לאורו של הארון... (עיין דה"י ב' כ) והנה!!! לאחר שעות רבות של הליכה... הנה... הגענו... הגענו קרוב למוצב פלשתים... אנחנו כבר רואים את האויב מרחוק מתכונן וערוך לחזית...

הנה!!! כאן מסול יתחיל מחר הקרב... אבל כעת ארון ברית ה' נכנס לתוך המקום המוקף מחיצות ואנחנו נכנסים יחד עם ארון ברית ה'... ומכאן ואילך המקום הזה מתקדש בקדושת מחנה לוייה!!! אסור לבעל קרי להיכנס לכאן כדן הר הבית... **חנה!!! כאן אנחנו אוזניים.** כבר שבועיים שאנחנו כאן יחד בקדושה ובטהרה עם ארון ברית ה'... בבוקר יוצאים לחזית ובשם ה' אלוקינו נזכיר... ב"ה תפילת דוד שבירושלים פועלת ובה "אדרוך אויבי ואשיגם ולא אשוב עד כלותם..." ואילו בלילה אנו שבים למחנה ולנים בדבר הלכה... אבל בעצם שכחתי להזכיר... לא כולם יוצאים לחזית... כי הרי יש כאלו שצריכים לשמור על הכלים... (עיין שמואל א' ל' כ"ד) אז יש חלופת משמרות... מי שאתמול יצא לחזית... היום נשאר במחנה לשמור על הכלים...

ובניהו בן יהוידע הוא כידוע אחד מהגיבורים... והוא גיבור!!! איפה הוא גיבור??

איפה שהוא נמצא!!! אתמול הוא יצא לחזית... והוא גילה שם גבורה נוראה... הוא היכה את שני אריאל מואב והוא ירד והיכה את הארי ביום השלג... ואילו היום הוא נשאר במחנה עם ארון ברית ה'... וגם פה הוא גיבור לא פחות!!! הוא השכים לפני עלות השחר... יצא למעין הסמך... שבר את הקרח... (אל תשכח... אתנו כעת נמצאים בחזית מול סוריא... אתנו בהר חרמון... בגובה של יותר מאלפיים מטר מפני הים) וטבל לתוספת טהרה כדי להתקדש בקדושת יוצרו... ואז הוא חזר למחנה ונעצר לפני ארון ברית ה' והתחיל בעלות השחר לגרוס תורת כהנים... הוא התחיל מדיבורא דעולה... מנחה... שלמים... דיבורא דחטאת... מילואים... דיבורא דזב וילדת מצורע... עבודת יוה"כ... שחוטיו חוץ... נ' מצוות דקדושים תהיו... דיבורא דאמור אל כהנים... דיבורא דמועדות... שמיטה ויובל... ועד שכולם חזרו מהחזית בלילה הוא כבר אחז מדיבורא דערבין וחמיסין ושדה אחוזה בסוף תורת כהנים... ביום אחד הוא התחיל וסיים את תורת כהנים... זה אותו גיבור!!! הגיבור שהיום תנא ספרא דבי רב ביומא דסיתווא... הוא זה שהיכה את הארי בתוך הבור ביום השלג...

במאמר המוסגר... שים לב: בניהו בן יהוידע עשה סיוס רק על תורת כהנים... אבל על הש"ס עצמו הוא אף פעם לא עשה סיוס!! **אתה יודע למה???** כי המושג הזה שיש ש"ס שאתה יכול להתחיל אותו **ולסיים אותו** זה מושג חדש של ה-1500 שנה האחרונים... **אבל פעם???** כשהיה בית דין הגדול בירושלים... **לא היה שייך לסיים את הש"ס!!!** אתה יודע למה?? כי בא ניחא כדוגמא את בניהו בן יהוידע... הרי הוא היה בזמן דוד וגם בזמן שלמה... האם בזמנו של דוד היה מסכת עירובין?? **לא!!!** ולמה לא?? כי שלמה הוא זה שתקין עירובין ונטילת ידיים... זאת אומרת עד שלמה אין כזו מסכת בש"ס... **1... ומסכת ברכות??** דווקא כן... מסכת ברכות היא סאוד טרייה... ולפי כמה חודשים הייתה תקופה קשה והיו מתים מאה אנשים בכל יום... ואז דוד המלך ובית דינו יסבו על המדוכה ותקנו מאה ברכות... ועכשיו... בימים אלו ממש!!! הם מתקנים את המאה ברכות... רק בשבועיים האחרונים דוד תיקן את השבע ברכות של קריאת שמע... "שבע ביום הילתך על משפטי צדקך..." (אגב: המטבע עצמו של ברכות... בשלב זה עדיין לא תוקן... את זה כבר יתקן עזרא הסופר ובית דינו בעוד 400 שנה...) **מסכת קידושין!!!** סוגיית יחוד עם פניה **עדיין לא התחדש**... כי רק לאחר מעשה אמנון ותמר דוד גזר יחוד עם פניה... וגם האיסור של הגבונים לבא בקהל... גם זה דוד יתקן רק בשנתיים האחרונות לחייו... דווקא הסוגיה של מקדש במלווה זו אחת הסוגיות המרעישות שהוכרעו ממש בתקופה האחרונה... לאחר שאשול המלך מסר את בתו לדוד תמורת מאה ערלות פלשתים... ופאל סבר דלא הוה קידושין... ואילו דוד סבר שמקדש במלווה מקדש **בציבור: כשבת דין הגדול היה קיים התורה שבעל פה הייתה פרה רובה לן הזמן ללא הפסקה!!! ממילא לא שייך אף פעם לסיים את הש"ס**... כי הש"ס כל הזמן הולך ומתעדכן... בשביל זה עם ישראל עולים לרגל כל חצי שנה בשביל להתעדכן איזה דפים חדשים נוספו למסכת שבת ואיזה דפים נוספו לבבא בתרא מדיני גזירות שבירושלים... זו הסיבה שהסיום היחיד שבניהו בן יהוידע יכל לעשות זה רק על ספר תורת כהנים... כי חומש ויקרא זה גופי תורה שכל תיבה בחומש הזה נדרשת ע"פ ר"ג דברים שהתורה נדרשת בהם... ולכן זה משהו קבוע שלא אמור להתעדכן... גם אם היו שינויים ומחלוקות במשך השנים בדרשות... (עד שדרשה בן זומא וכדו) אבל המבנה קיים!!! מנין הפסוקים והדרשות לא יתעדכנו... אבל הש"ס שלנו? אף פעם לא היה שייך לסיים אותו...

"למען לא נבוש..." מושגים בסוסיים בהלכה.

להקדים להתפלל תפילת ערבית...

אם כבר כולם כעת לומדים דף היומי, אז אולי עכשיו ההזדמנות לערוך הלכה מפורשת שמוזכרת בדף ד: במסכת ברכות ואילו בדור שלנו מכל מיני סיבות מובנות... אנחנו כמעט שכחנו לגמרי את ההלכה הזו... ובכן: **מדינא צריך להקדים להתפלל תפילת ערבית כמה שיותר מוקדם!!!**

שמת לב מה החידוש שהדגשתי??

אז בפה: כולנו יודעים שאסור לאכול לפני תפילת מעריב ומי שרוצה לאכול צריך לעשות שומר וכו' וכו'... **את זה בולטו יודעים...**

יש עוד הלכה שאת זה כבר פחות יודעים... שאסור מדינא לאחר את ק"ש של ערבית לאחר חצות הלילה!!! זה בדיוק מה שכתוב בפירוש במשנה הראשונה של מסכת ברכות!!! זאת אומרת: אם קרה ואתה מתעכב עם מעריב עד אחר חצות הלילה... (כגון: כשאתה רוצה להתפלל בנינו... ורק אחרי 11.45 תגיע לשטיבלאך... וזה הרי קרה...) או **צריך מדינא!!!** לקרא ק"ש לפני חצות... כאן חשוב להדגיש שכמוכן שזה מדרבנן!!! כלומר: זה לא כמו סוף זמן ק"ש של שחרית שאחרי שעבר הזמן אבוד... מעוות לא יוכל לתקון... אבל כאן זה לא!!! כי כאן אליבא דאמת סוף זמן ק"ש הוא בעלות השחר... רק מדרבנן אסור לאחר חצות... ולמעשה אם עבר חצות ולא קראת ק"ש... לא הפסדת... אפשר עדיין לקרא... אבל עברת על איסור דרבנן!!!

עד כאן הדבר השני... שפחות אנשים יודעים אותו...

אבל יש עוד הלכה נוספת שכמעט אף אחד לא זוכר אותה!!!

זה לשון הברייתא בדף ד: במסכת ברכות: **"שלא יהא אדם כל מן הסדה נערב ואומר, אלך לביתי ואוכל המעט ואשקה המעט ואישן קימעט ואח"כ אקרא ק"ש ואחפלא... אלא אדם כל מן הסדה נערב, אם רגיל לקרות קורא, אם רגיל לטנות טונה, וקורא ק"ש ומתפלל ואוכל פתו ומצדך",** והברייתא מסיימת בהתבטאות חריפה במיוחד: **וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה!!!** מה כתוב בברייתא הזו?? כאן כתוב שצריך להקדים את תפילת ערבית!!! להתחיל את הערב איתה!!! לא מדברים פה על חצות... ולא מדברים פה על האיסור לאכול לפני התפילה... הנושא הוא לא למרוח את תפילת מעריב... לא להשאיר אותה לסוף הערב!!! בקיצור: בא נתרגם את זה למילים מוכרות... חז"ל מעודדים את המושג ששמו "מנחה מעריב"... כן... המושג הזה שגדלנו לעיו... שיהודים מתאספים למנחה... ו... ונשארים בבית כנסת... לומדים משניות... מעסיקים את עצמם איכשהו... בשביל להמתין שיעזב זמן תפילת מעריב... כדי לא לדחות את תפילת מעריב!!! לא לדחוף אותה לסוף הערב...

עכשיו: מה הסיבה שאנחנו לא כ"כ זוכרים את ההלכה הזו??

כי בישיבה ובכולל הרבה פעמים לומדים בשעה הזו... (בפרט בשעון חורף) ומי שלומד לא צריך להפסיק מלימודו בשביל להתפלל **מוקדם!!!** ויכול להמתין עד אחרי הלימוד... (ככה לכאורה מוכח מהמלות בדיקת המין ששם מכואר הדיא שצריך להפסיק מלימודו לבדיקת המין... משמע שלשאר מצוות לא צריך להפסיק...)

ובגלל שאנחנו התרגלנו שאפשר לדחות את תפילת מעריב לאחר הלימוד (או לשאר מצוות) אז נדמה לנו שאפשר לדחות אותה לגמרי... לסוף הערב בכלל... **אז הוה שלא!!!**

מצוה להזכיר הלכה שכזו זה שלא ידא אדם בא מן השדה בערב... ועושה לעצמו תזכורת לשעה זו בלילה להתפלל מעריב...

אגב: ביננו... יש עוייבים שתמיד מתפללים הכי מאוחר מעריב... כי אני לא מבווייחין... ואני מחכה שהמיויחין יגיעו... ומניסיון אני מעיד... שזה נטו עצת היצר... כי המיויחין לא מגיעים... והדבר היחיד שמגיע זה רק 11.30 בלילה שאז אתה מבוהל ונדהף לשטיבלאך להתפלל כי זה הרגע האחרון... והדבר היחיד שיצא לך מזה שדחית תפילת מעריב וקבלת עול מלכות שמים לרגע האחרון... **לפן אל תתפתה!!!** אם יש לך מנין מעריב מוקדם... תתפוס אותו... אל תשכח שהמיויחין אמר שאנצל היהודים התפילה היא כמו תחנת דלק... תפילת מנחה היא דלק עד שמגיע זמן תפילת מעריב... ממתים שהגיע זמן תפילת ערבית... מתחילה נורה אדומה להבהב לך שחצר דלק... תבדוק את זה...

תוספת שבת

זמני הדלקת נרות שבת מוקדם פר' ויחי
 ירושלים: 4:18 מוקדם: 4:08
 בני ברק: 4:32 מוקדם: 4:22
 מודיעין עילית: 4:26 מוקדם: 4:16

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

מרנן ורבנן שליט"א בקריאה להקדמת הנסיעות בימי שישי:

יאוחר מהשערת הזמן כפול מהזמן הרגיל להגיע למקום, ואין לסמוך על השערת הזמן של התנאים הרגילים, והדברים מחייבים אותנו יותר, בזמנים אלו שלצערנו יש המבקשים לקעקע את שמירת שבת קודש במיוחד בעניני הנסיעות הציבוריות, ולכן בזה אנו צריכים יותר להזהר שלא יבוא מכשול על ידינו חס ושלום, ואילו שמרו ב' שבתות כהלכתן מיד היו נגאלים

ובעה"ח לכבוד שבת קדשינו

שריאל רוזנברג משה שאול קליין

ג. א. מצטרפים גרשון אדלשטיין חיים קניבסקי

באנו בזה לעורר ולהזהיר בענין נסיעות בערש"ק למקומות רחוקים, בשבועות אלו שהשקיעה מוקדמת, כי הובא לידיעתנו שאוטובוסים שיצאו בערש"ק וישב לכיוון הצפון, הגיעו סמוך מאד לשקיעת החמה, ובמקום א' האוטובוס הגיע כמה דק' אחר השקיעה ונכשלו כמה אנשים בחילול שבת, (וגם מכשילים את החברות והנהגים שצריכים להגיע למקומם לאחר שמסיימים את הנסיעה ונוסעים בפרהסיא בעצם השבת בגלל המאחרים)

ע"כ צריך להקדים הנסיעות בערש"ק ולא לצאת למקומות רחוקים אלא בעוד היום גדול, כדי שלא יבואו לחילול שבת ח"ו. וכבר הורו גדולי הדור זצ"ל שצריך לצאת בעש"ק לא

נסע רבי שלמה שמשון, ואף הוא היה בין הפצועים באותה תאונה. משחלפה תקופה ארוכה של טיפולים. כאשר רבי שלמה שמשון עזב את בית החולים, נכנס לחדרו של מרו ה"חזון איש" זצ"ל, וגאון הדור שאלו אז: "מה גרם לך לדעתך להפגע באותה תאונה?" "וכי חסרות לי עברות?!" תמה רבי שלמה שמשון על השאלה. ואז נענה ה"חזון איש" ואמר: "ובכל זאת, הרי ידוע שתורה מגנה ומצילה" ושוב שאלו: "באיזו שעה, לדעתך, היית אמור להגיע לבני ברק באותה נסיעה בה נפגעת?" נסה רבי שלמה שמשון לשער והשיב ל"חזון איש" מה היתה צריכה להיות אז השעה. והסתבר שהיתה זו שעה קרובה מאוד מאד לשבת. אז הסביר לו ה"חזון איש" זצ"ל: "אם אמנם כך הוא הדבר, הרי מסתבר שנעשו דברים שאינם לפי ההלכה. וכאשר אין נוהגים כהלכה זזה התורה ממקומה (די תורה רוקט זיך...) ואינה מגינה עוד..."

מרן הסטייפפלר - לא הסכים ליסע מחוץ לעיר בערש"ק מעשה הי' במרן הסטיפלר זצוק"ל כאשר נפטר הנדיב הנכבד הר"ר יחיאל לדרמן (מייסד ביהכ"נ לדרמן), והלווייה היתה ביום שישי בבוקר בדרכה לירושלים, וכששאלו את הגר"י אם הוא נוסע לירושלים ללוות את הנפטר הדגול, ענה ואמר: "למעשה הייתי צריך לנסוע בלווייה זו, אבל איך אפשר לנסוע, והרי ערב שבת היום?! ודברים אלו נאמרו בימות הקיץ הארוכים בסוף חודש סיון, שזמן הדלקת נרות בשעה שש".

טבת תש"ס

ב"ד

לתושבי עירנו היקרים הע"י,

באנו בזאת לעורר את הציבור היקר בנוגע לנסיעות מחוץ לעיר בערב שבת קודש, שלצערנו שומעים כמעט מדי שבוע כאן ובערים אחרות על תקלות ועיכובים בדרך, המהווים סכנה לחילול שבת ר"ל ואיך נישא פנינו שאנו התרדים לדבר ה' איננו זיהרים מספיק בשמירת שבת קדשנו, ובנוסף לחומרת העון של חילול שבת יש בכך משום חילול ה' בפרהסיא, ובפרט בעת הזאת שהשבת מחוללת כ"כ בריש כל חוצות ה"י, חובה עלינו להתרחק מאוד מכל חשש חילול שבת. ובאנו להזהיר שאין לצאת לדרך אם אין ודאות גמורה שיהיה סיפק להגיע למחוז חפצנו לפני זמן הדלקת נרות, תוך לקיחה בחשבון את העיכובים ביציאה והכניסה לעיר בשעות אלו, ועיכוב במהלך הדרך, שהינו דבר די מצוי.

וברור שאין לעלות לאוטובוס האחרון שאיחר מלהגיע לתחנה באיחור משמעותי, [נמקום של ספק יש להתקשר למורה הוראה ולשאול האם מותר לצאת בשעה זו].

ובהזדמנות זו הננו קוראים לציבור לחזק מאוד את הזהירות בשמירת השבת, ומן הראוי ללמוד הלכות שבת עם בני הבית בשולחן שבת, ות"ל שיצאו ספרים מצוינים השרים לכל נפש, וישנם בתים הנוהגים ללמוד בכל סעודה הלכה או שתיים, ובדאי שדבר זה מביא ברכה לבית, שהרי השבת היא מקור הברכה.

בברכת שבת
 לשבת הרב מודיעין עילית

08-9740597 ספק 08-9746665 08-9740588 טלפון 71919 עילית 4122 12 יום 12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

הגאון הצדיק רבי יוסף דינקלס - ניצל מהטבח בחברון שלא הסכים לצאת אחר חצות

סיפר בן משפחתו של רבי יוסף דינקלס זצוק"ל, אשר הגאון הנ"ל היה נזהר שלא ליסע מחוץ לעיר בערש"ק אחר חצות היום חוק ולא יעבור. אחרי נישואיו היה גר בעיה"ק חברון, ופעם אחת ארע שהיה ביפו, והיה צריך לחזור לש"ק לביתו, וההסעה היתה אמורה לצאת לפני חצות, אבל התאחרה עד אחר חצות. הגאון הנ"ל שלא ידע שום פשרה בענין ש"ק, לא הקל לעצמו גם הפעם, והעדיף לשבות ביפו ולא לחזור לביתו לשבת. ובאותה שבת היה הפוגרום הידוע בחברון בשנת תרפ"ט אשר נהרגו הרבה מהישוב בחברון ומבני הישיבה הק' במיתות משונות, אבל הוא היה באותה שבת ביפו, וניצל בזכות הזהירות וההקפדה

בגדרי השבת. לאחר השבת משנדעה הבשורה המרה סיפרו לו אותם שניצלו משם, שאחד הפורעים הכירו, וחיפש אתו, ולא מצאו. ללמדך שהזהירות בשמירת שבת ובגדריה בכוחה להציל את האדם מכל פגע רע.

חוסר זהירות בשבת מונע הגנה מתאונה
 סיפור מעניין סופר בשעתו בקשר לחזון איש זצ"ל: שאר בשרו, הגאון רבי שלמה שמשון קרליץ זצ"ל, נסע באחד מערבי השבתות בדרכו מירושלים לבני ברק, בתקופה בה נסיעה מעין זו ארכה כשעתיים תמימות. לפתע ארעה תאונה לרכב בו

תוספת שבת

רבבות כלל ישראל סיימו השבוע את הש"ס במילים:
"תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא"
דברי הגאון הגדול רבי משה שטרנבוך שליט"א בביאור ובחובת לימוד הלכות שבת

עיקר חייו ומחשבתו הוא על חיי העולם הבא, שבכל פעולותיו הוא חושב היאך לנהוג כרצון הקב"ה, ובזה הוא נקרא "בן עולם הבא" - הגם שהוא חי בעולם הזה, [וכמו שמצאנו בדומה לזה תואר "בן עיר שהלך לכרך", והרי שתואר האדם נקבע על פי קביעותו, ואם הוא קבוע בעיר הרי הוא נקרא בן כרך גם כשהוא בעיר, והוא הדין גם "בן העולם הבא" היינו שעוד בחייו בעולם הזה הרי הוא "בן העולם הבא" מאחר שעיקר קביעותו הוא בחיי העולם הבא], ומי שלומד הלכה למעשה, ומשתדל מצידו לנהוג בכל אורחות חייו על פי דין, הרי הוא "בן העולם הבא" כבר בעולם הזה, שהרי הוא קובע את אורחות חייו על פי חיי העולם הבא.

ובפרט אצל בני הישיבות החיוב יותר ללמוד הלכה למעשה, כי תלמידי חכמים משמשים כדוגמא לציבור, ואם התלמיד חכם אינו יודע הלכה למעשה הרי הוא עלול להכשיל את הרבים, וכל בן ישיבה צריך להתחנך לכך - שחובתו אינו רק ללמוד תורה אלא להיות שלם בכל הנהגותיו - שיוכלו לראות אותו וללמוד ממנו הלכה למעשה.

חיוב מיוחד ללמוד הלכות שבת

והנה מלבד חיוב לימוד הלכה למעשה באופן כללי, יש חיוב מיוחד ללמוד הלכות שבת, שבשבת קודש נצטוונו (שמות ל"א ט"ז) "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם", ולשון "ושמרו" משמע שלא נצטוונו רק להימנע מחילול שבת, אלא גם להיות "שומרי" על השבת, והיינו לדאוג שקדושת השבת לא תתחלל, ובכלל זה אנו מחויבים גם ללמוד הלכות שבת, שהרי מבלעדי ידיעת הלכות שבת אי אפשר להימלט מחילול שבת, וכמו שכתב בספר 'ערות דבש' (הובא בהקדמת המשנה ברורה לח"ג) 'שאי אפשר כלל במציאות שינצל האדם מאיסור שבת אם לא ילמוד כל הדינים על בורים היטב היטב', ונמצא שעל ידי לימוד הלכות שבת גודר האדם את הפריצה והמכשול, ומקיים בזה חובת 'שמירה' על השבת שהיא יסוד כל התורה.

ולפי"ז נמצא שבלימוד הלכות שבת מקיימים אנו את ה"ברית" בינינו לבין הקב"ה, שהרי השבת היא אות ברית בינינו לבין הקב"ה, ואנו נתחייבנו לקיים את הצד שלנו בברית לשמור על השבת, וכשאנו מקיימים את הברית מצידנו - ולומדים הלכות שבת מכוח חיובינו לשמור את השבת, אז הקב"ה שומר בריתו אתנו ושומר אותנו בשמירה עלינו. (להוצאת ספר "והגית" בחודש האחרון)

והנה לימוד ההלכה חביב מאוד לפני הקב"ה, וכמו שאמרו חז"ל (ברכות ח' ע"א) "אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות", והרי מבואר שלימוד ההלכה עולה במעלתו על כל לימוד התורה דעלמא, והביאור בזה נראה שבכל לימוד התורה בעלמא יש קיום מצוות עשה רק מצד עצם מעשה הלימוד, [דעצם לימוד התורה הרי מצוות עשה מצד עצמו, שכן התורה היא דבר ה', ולימוד התורה הוא דבקות בהשי"ת], אבל בלימוד ההלכה מלבד עצם קיום המצוות עשה במעשה הלימוד, יש בו גם מעלה מצד שמביא את האדם לשמירת ההלכה ולקיום המצוות, ועל כן אוהב הקב"ה לימוד זה יותר משאר לימודים הנלמדים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.

ובזה נראה לבאר מה שאמרו חז"ל (קידושין מ' ע"ב) "תלמוד גדול, שמביא לידי מעשה", ולכאורה הדברים צריכים ביאור, דהא אדרבה, אם כל מעלת התלמוד הוא משום שהוא מביא לידי מעשה, א"כ אדרבה המעשה עדיף שהוא התכלית, ואילו התלמוד הוא רק היכי תמצוי בעלמא להגיע למעשה, (ועיין בפירש"י שם).

אמנם לפי"ז יתבאר היטב כוונת עומק הדברים, דהלא התלמוד גופא הוא גם מעשה, דלא גרע מכל קיום מצווה, אלא שיש בו עוד עדיפות שזולת עצם המעשה שבו, הוא גם מביא לידי מעשים אחרים, ולכן הוא עדיף מכל שאר המעשים שאינם מביאים למעשים נוספים חוץ מעצם קיום המעשה עצמו.

ועכ"פ נמצאנו למדים מעלת יקרת לימוד הלכה למעשה, שבלימוד הלכה למעשה יש שני דברים, ראשית עצם המעשה מצווה בלימוד מצד עצמו וכמו בלימוד שאר חלקי התורה, ועוד נוסף בו גם עוד מעלה שהוא מביא לידי קיום מצוות נוספות בשמירת ההלכה כראוי.

לומדי ההלכה נעשים בני העולם הבא עוד בחייהם בעולם הזה

והנה כבר אמרו חז"ל (מגילה כ"ח ע"ב ונדה עג.) "תנא דבי אליהו כל השונה הלכות מובטח לו שהוא בן עולם הבא", והרי מבואר גודל שכרו של הלומד הלכה - דמובטח לו שהוא בן עולם הבא, (וזכורני ששמעתי פעם מפי מרן הגרי"ז זצ"ל שכאשר חז"ל מבטיחים, הרי זה במזומן - ולא לתר, ד"הבטחת חז"ל אינו 'צק (דחוי) אלא מזומן"), ונראה בביאור הבטחה זו "שהוא בן העולם הבא", שמי שלומד הלכה הרי הוא "בן העולם הבא" עוד בחיי חיותו כאן בעולם הזה, שכן האדם יכול לחיות בעולם הזה אבל

לתרומות לעלון אפשר גם ב"גדרים פלוס" ו"קהילות"
קופת "אוסף גליונות" קופת "עלון תוספת שבת" או
בטלפון 037630543 שלוחה 2040 .

לפרטים והנצחות או לשליחת דרשות וכד' ניתן לפנות
למזייל a0732951324gail.coa
לשמיעת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

בירור הלכה

פרשת ויחי

בירורי הלכה
אקטואליים
מתוך הסוגיות
והפוסקים

הנידון - בירור גדרי חמור מדינה, והאם בזמנינו יש דין חמור מדינה

ולענין קידוש היום כתב השולחן ערוך רפט' ב' "במקום שאין יין מצוי הוי שכר ושאר משקין, חוץ מן המים, חמור מדינה ומקדשין עליו".

ולענין הבדלה כתב השולחן ערוך סימן רצו' ב' "על השכר ומבדילין אם הוא חמור מדינה וה"ה לשאר משקין, חוץ מן המים".

ולענין כוס של ברכהמ"ז כתב השולחן ערוך סימן קפב' ב' "כוס ברכת המזון אינו אלא של יין, ולא משאר משקים אפי' קבע סעודתו עליהם, ואם אין יין מצוי באותו מקום והשכר או שאר משקין הוו חמור מדינה, מברכין עליהם, חוץ מן המים. הגה: ומה שנוהגין במדינות אלו לברך על השכר, אין למחות דהא י"א דאינו טעון כוס כלל, ועוד דהא עיקר חמור מדינה הוא שכר וקובעין הסעודה עליו ואף על גב דיין נמצא בעיר, מ"מ לא מיקרי מצוי לדבר זה, שהוא ביוקר ואי אפשר לקנות יין בכל סעודה לברך עליו".

מהו גדר הדין "שאיין יין מצוי"

נח' הראשונים מתי אפשר להחשיב שיכר לחמ"מ מה גדר הדין "שאיין יין מצוי" ומה ביאור הג"מ "לא הוה לן חמרא אייתינא שיכרא, אמר אי הכי חמור מדינה הוא".

רשב"ם פסחים דף קז' ד"ה "חמור מדינה. אין יין אחר בעיר הזאת כי אם שכר הלכך מבדילין בו וכן הלכה".

ראבי"ה כתב שאין היין מצוי באותה המדינה, (וכתב הדרישה סימן רעב' ו' "נראה דראבי"ה פירש כן מדקאמר מדינה ולא עיר לכן פירש מדינה כמשמעותה כגון הגמוניא, אבל הרשב"ם ס"ל דשם מחוז נקרא מדינה).

רא"ש סימן יז' הביא פ' רשב"ם דחמ"מ הינו שאין יין בעיר זו, והביא די"מ שאין יין גדל מהלך יום סביב העיר.

וע' בטור סימן רעב' שהביא מח' זו דרשב"ם כתב שנקרא חמור מדינה כשאין יין בכל העיר, ויש מפרשין דלא הוי חמור מדינה אלא אם כן שלא יהא יין גדל מהלך יום כל סביב העיר.

ובהבנת דעת הי"מ נחלקו האחרונים, ע' בב"ח בקפב' והובא במג"א שם ס"ק ב' שדעה זו מקילה יותר מהרשב"ם ואף שיש יין בעיר אצל החנוני שהביאהו ממקום אחר, מ"מ כל שלא גדל בסביבות העיר מהלך יום, אין השיכר חשוב חמ"מ, וז"ל המגן אברהם סימן קפב' ב' "בטור סי' ער"ב כתוב דאם אין יין גדל מהלך

פסחים דף קז' - "בעא מיניה רב הונא מרב חסדא: מהו לקדושי אשיכרא. אמר: השתא ומה פירזומא ותאיני, ואסני, דבעא מיניה מרב, ורב מרבי חייא, ורבי חייא מרבי ולא פשט ליה, שיכרא מיבעיא. סבור מינה קדושי הוא דלא מקדשין עילויה, אבל אבדולי מבדילין. אמר להו רב חסדא: הכי אמר רב כשם שאין מקדשין עליו כך אין מבדילין עליו. איתמר נמי, אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל כשם שאין מקדשין עליו כך אין מבדילין עליו".

פסחים דף קז' "אמרי ליה מר ינוקא ומר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי זימנא חדא איקלע אמימר לאתרין ולא הוה לן חמרא אייתינא ליה שיכרא ולא אבדיל ובת טוות למחר טרחנא ואייתינא ליה חמרא ואבדיל וטעים מידי לשנה תו איקלע לאתרין לא הוה לן חמרא אייתינא שיכרא אמר אי הכי חמור מדינה הוא אבדיל וטעים מידי".

נח' הראשונים האם הספק בג"מ הוא במקום שהשיכר חמ"מ וכ"כ רשב"ם, וברא"ש כתב שמדובר שאין השיכר חמ"מ וכ"כ תוס' קו', לרשב"ם יוצא מח' ר' חסדא ואמימר האם שיכר שהוא חמ"מ מבדילין עליו.

ופסק הרא"ש סימן יז' שאפשר להבדיל ולקדש על שיכר, ורמב"ם פסק שקידוש ל"מ על שיכר ובהבדלה מהני, ע' בטור שמביא את מח' הראשונים האם מקדשין על שיכר שהוא חמ"מ או רק מבדילין, הרא"ש ס"ל שקדשין ומבדילין, והרמב"ם ס"ל שאין מקדשין על שיכר, והרא"ש כתב לחלק בן קידוש היום ללילה.

בשו"ע רעב' ט' כתב לענין קידוש הלילה "במקום שאין יין מצוי, י"א שמקדשים על שכר ושאר משקין, חוץ מן המים. וי"א שאין מקדשין. ולהרא"ש, בלילה לא יקדש על השכר אלא על הפת, ובבקר יותר טוב לקדש על השכר, שיברך עליו שהכל קודם ברכת המוציא, שאם יברך על הפת תחלה אין כאן שום שינוי, ודברי טעם הם. הגה: וכן המנהג פשוט כדברי הרא"ש".

ובמשנ"ב ס"ק כז' כ', "דלדינא יש להזהר שלא לקדש בלילה אלא על היין, או פת אם אין יין בעיר, שהרבה גדולי הראשונים ס"ל שאינו י"ח קידוש בחמור מדינה. וגם המחבר לא הכריע בזה להלכה. ע"כ. וע' בכף החיים סק"נ, שכ', שלפ"מ דקי"ל בכל דוכתא די"א וי"א הלכה כ"א בתרא, ה"נ יש לפסוק שאין לקדש על חמור מדינה, אלא בלילה יקדש על הפת ובבוקר על השכר.

יום סביב כל העיר מקרי אין יין מצוי ע"כ ואף על גב שמצויים יין הרבה אצל החנוני אין בכך כלום. ב"ח

ומאיך הא"ר פ' דעת הי"מ לחומרא שכל שיש יין סביבות העיר נחשב יין מצוי, וז"ל האליה רבה שם "ובקראקא אף שהיין מצוי מכל מקום כיון שהובא ממרחק הוי כאינו מצוי, מג"א סק"ב בשם הב"ח סעיף א ד"ה כתב בהגהת, ולא ראה בשיירי כנסת הגדולה הגהות ב"י אות ד' שחולק עליו דכיון שהיין מצוי שם הוי מצוי".

בשו"ע הרב פסק להקל כהמג"א וכ"כ בתוספת שבת, אולם ע' במשנה ברורה סימן רעב' כד' "ואם יש שם יין אלא שהוא ביוקר מקרי מצוי", נראה שהחמיר כא"ר, דבכה"ג חשוב כמצוי.

ולכאורה עולה שבא"י שגדלים ענבים וכן מצוי היין אין דין חמ"מ דהרי למג"א רק שאין היין גדל בעיר, ולא"ר רק אם אינו מצוי בעיר כלל, בכה"ג יש דין חמ"מ.

דעת הרמב"ם

מאיך ברמב"ם כט' יז' כתב "מדינה שרוב יינה שיכר הוי חמ"מ", הרי דלא תלה הרמב"ם דין חמ"מ אם היין מצוי בעיר, אלא תלה דאם השיכר מצוי בעיר הוי חמ"מ.

ולדברי הרמב"ם אף בא"י שייך שיהיה דין חמ"מ, ויבואר להלן. בשו"ע רעב' ט' כתב "במקום שאין יין מצוי, י"א שמקדשים על שכר ושאר משקין, חוץ מן המים, וי"א שאין מקדשין", הרי דשו"ע כתב שדין חמ"מ הוא שאין היין מצוי, ולא הביא את הגדרת הרמב"ם בדין חמ"מ, נראה דהשו"ע פסק כרשב"ם שרק במקום שאין מצוי יין יש דין חמ"מ, וכן כתב המגן אברהם ס"ק ו' "שמקדשין על שכר. דוקא במקום דהוי חמ"מ דהיינו שאין יין בכל העיר, וי"א שאין יין גדל מזה"כ יום סביב העיר".

וכ"כ המ"ב ס"ק כד' "שמקדשין על שכר - ודוקא במקום דהוי חמ"מ דהיינו שאין יין מצוי בכל העיר בשנה הזו ועיקר שתייתן הוא משכר ושאר משקין" ובה"ל ד"ה שמקדשין" נראה שהביא את דעת הרמב"ם כדעה נוספת שאם רוב שתיית המדינה שיכר אף שמצוי יין בעיר הוי חמ"מ, ונראה בפשטות שהשו"ע לא הביא את דעת הרמב"ם דלא סובר כהרמב"ם אלא החמיר כרשב"ם שרק שאין יין בעיר יש דין חמ"מ, ואף שרגלין לשתות שאר משקים, מ"מ אינו נעשה עי"ז חמ"מ.

(והנה לפי הרמב"ם מובן שפיר הג"מ מדוע אמימר לא הבדיל בשנה הראשונה על שיכר, דאף שלא היה מצוי שם יין, מ"מ בשנה הראשונה חשש דאולי לא אין השיכר מצוי כ"כ ולא נחשב חמ"מ,

אולם לרשב"ם יל"ע אם לא היה יין מצוי בעיר מדוע לא הבדיל על שיכר בשנה הראשונה, ובאמת נראה במג"א שנחת לזה, דע' המג"א ו' ע' מוצ"ש פרמ"ג ולבושי שרד דהוכיחו מכח ק' זו מהג"מ, של"מ מה שכעת אין היין מצוי אלא צריך שכל השנה לא יהיה היין מצוי בעיר, ולכן בשנה הראשונה לא הבדיל על שיכר דלא ידע האם היין שם ל"מ כל השנה).

בפשטות יש מח' בן הרשב"ם ורא"ש, לרמב"ם, ברשב"ם ורא"ש ס"ל שצריך שלא יהיה יין בעיר, והרמב"ם ס"ל שאי"ז אלא סימן,

אבל אם רגלין לשתות בעיר שיכר חשיב שפיר חמ"מ, וכן נראה במ"ב ס"ק כד' ובה"ל שם שיש מח' בן רשב"ם לרמב"ם, ונראה שהשו"ע פסק כרשב"ם ודלא כהרמב"ם, ורק בשני מקומות הביא המ"ב להקל ולסמוך על הרמב"ם באופנים מסוימים, בקידוש היום, ובכוס של ברכהמ"ז.

ע' במ"ב ס"ק כט' לענין קידוש היום שכתב שהיין ביוקר אפשר להקל וכתב בשעה"צ ס"ק לט' ע' בא"ר, וכוונתו דנראה שבכה"ג אפשר לסמוך על הרמב"ם ולהקל אם רגלין לשתות שיכר.

וע"ע במ"ב קפב' ס"ק ז' שכתב להקל לעשות כוס ברכהמ"ז על חמ"מ אף שהיין מצוי, דאפשר בכה"ג לסמוך על דעת הרמב"ם, (וז"ל שם "ואפ" נמצא יין בעיר אלא שאינו מצוי הרבה ומפני זה עיקר שתיית בני העיר הוא שכר ושאר משקין יש להקל לברך בהמ"ז על שכר" וע' בשער הציון שם ס"ק ד' "עיין בסימן ער"ב סעיף ט בביאור הלכה דדעת הרמב"ם דבוה חשיב חמ"מ מדינה, ולענין ברכת המזון בודאי יש להקל כיון שדרך רב העיר לקבוע שתייתן עליהם, וכדמוכח מהרבה פוסקים, עיין בבית יוסף כאן, וכן כתב האליה רבה בסימן ער"ב עיין שם").

א"כ עולה דהשו"ע פסק דלא כהרמב"ם ורק בקידוש היום ובברכהמ"ז היקל באופנים מסוימים, ולכאורה לשו"ע בזמנינו שהיין מצוי בעיר אין דין חמ"מ.

דברי האליה רבא

ובאמת באליה רבה סימן רעב' כתב לפרש את דעת השו"ע כהרמב"ם וז"ל "כן כתב בשו"ע ומשמע דס"ל כמשמעות הרמב"ם שבת פכ"ט הי"ז דמדינה שרוב יינה שכר אף שיש יין שם, עיקר חמ"מ וכ"מ במגיד משנה שם, ודלא כמשמע במג"א סק"ט... וגדולה מזו ראיתי בשלטי גבורים בשם ריא"ז בערבי פסחים כב' ע"ב אות ב' דבמקום שקובעין סעודתן על השכר ורוב שתייתן שכר מקדשין עליו", ולדברי הא"ר שייך אף בזמנינו דין חמ"מ.

דברי השו"ע הרב

ובשו"ע הרב רעב' י' ובקנ"א שם נראה שביאר את דברי הרא"ש ע"ד הרמב"ם, (ורק נח' הרשב"ם והרא"ש כמה צריך היין להיות לא מצוי, האם תלוי במה שאין בעיר או לא). דמוחמת שהיין ל"מ בעיר, מומילא קובעים אנשי העיר את שתייתם על שיכר וכהרמב"ם שמש"כ הג"מ שהיין ל"מ אי"ז אלא סימן דבכה"ג שותים שאר משקין והוי חמ"מ.

וז"ל השולחן ערוך הרב אורח חיים סימן רעב' י' "מדינה או עיר שרוב יינם שכר או שאר משקים דהיינו שדרך רוב אנשי העיר לקבוע סעודותיהם על השכר או שאר משקים כמו שהוא דרך לקבוע על היין במקום שהיין מצוי הרי משקין אלו בעיר זו כמו יין ונקראים שם חמ"מ מדינה לענין כל הדברים הטעונים כוס וכל שאין יין הרבה גדל סביבות העיר כמהלך יום שאף שמצוי הרבה יין אצל החנוני מן הסתם אין דרך רוב אנשי עיר זו לקנות יין תמיד מן החנוני אלא קובעים רוב סעודותיהם על שאר משקים והרי הם חמ"מ מדינה ואף במקומות שהיין גדל שם ובשנה אחת לקה

היין ואינו מצוי כל כך ורוב העיר קובעים רוב סעודותיהם בשנה ההיא על שאר משקים הרי משקים אלו חמור מדינה בשנה ההיא. ויש חולקין על כל זה ואומרים שאינו נקרא חמור מדינה אלא אם כן רוב השנה אין היין מצוי כלל בכל העיר אפילו אצל החנוני אבל אם רוב השנה הוא מצוי אצל החנוני אף שהוא ביוקר אין שום משקה נקרא חמור מדינה לענין כל הדברים הטעונים כוס (חוץ מברכת המזון מטעם שנתבאר בס' קפ"ב) אף בשעה שאין היין מצוי כלל בעיר. ומנהג העולם כסברא הראשונה".

ולדברי הגר"ז עולה שאף בזמננו שייך דין חמ"מ

באמת יש לעין דלכאורה מדוע השו"ע השמיט את הבנת הרמב"ם שאם שתיית השיכר מצויה יש דין חמ"מ, ולפי"ד השו"ע הרב מתישב דאין באמת מוח' בן הראשונים בזה וכ"ע ס"ל שעיקר חמ"מ הוא אם קובעים סעודתן עליו ומובן מדוע השמיט השו"ע את הבנת הרמב"ם, ומובן על מה סומכים לעשות על חמ"מ, כיון שהיום מצוי לשתות חמ"מ יותר מיין.

ונפק"מ גדולה בזה בזמננו היין מצוי בעיר ואם נימא שהשו"ע פסק ברשב"ם והרא"ש שרק שאין היין מצוי יש דין חמ"מ, א"כ לכאורה בטל דין חמ"מ, ולא"ר והשו"ע הרב שייך דין חמ"מ אף בזמנינו.

מנהג הגדולים לקדש ביום על שיכר

מ"מ באחרונים הביאו דמנהגם היה לקדש ביום על שיכר והאריכו טובא על מה סומכים לקדש על חמ"מ הרי היין מצוי. ע' בב"ח ובמג"א, וז"ל המגן אברהם סימן רעב' ט' "וכתב הב"ח תימה על הגאונים אשר היו לפנינו כגון מהרש"ל ומהר"ר שכנא שאע"פ שהיה להם יין בביתם קדשו על השכר בשחרית בשבת וכן נהגו כל העולם ע"ש שהאריך, ול"נ דטעמם משום דבמדינתנו השכר הוא חמור מדינה וא"כ אפי' יש יין בעיר רשאי לקדש עליו אלא ש"א שאין מקדשין עליו מ"מ הא"ר דמקדשין אריפתא אם הוא חביב עליו..."

וע"ע בערוה"ש רעב' שהאריך בזה ומביא את ת' האחרונים, וז"ל "מיהו גם גדולי הדור נהגו בשחרית לברך אשכר עב"ח ומג"א שהמהרש"ל והר"ר שכנא עשו כן והיה להם יין ע"ש, וטרחו המפרשים ליתן טעם בזה יש מי שכתב שרצו לפטור המשקין שבתוך הסעודה (ב"ח) ויש מי שכתב מפני שהיין ביוקר (ט"ז סק"ז) ויש מי שכתב משום דבמדינתנו הוא שכר חמור מדינה (מג"א סק"ט) או אולי היה השכר חביב עליהם...אמנם כל הטעמים אין מתקבלים על הלב דסוף סוף וודאי יין טוב מן שארי משקים ולמה לא עשו קידוש על היין גם ביום כיון שהיה להם יין בביתם או בעיר, והאריך שם ותו"ד שהיות ואין מצוי במקומם יין טוב אפשר להקל, וכתב עוד דרוב האנשים במדינתנו אין שותים בחול לא יין ולא שכר לכל סעודה ומה שייך לקרותם חמור מדינה ולכן בדחק גדול כזה יש להקל.

והנה אומנם מצאנו שהקילו לענין כוס של ברכהמ"ז, ע' ברמ"א קפב' וע' מ"ב ס"ק יג' וע"ע בה"ל רצו' ב' דמשמע דרק בכוס ברכהמ"ז היקל הרמ"א דמהני בכה"ג, וז"ל המ"ב שם ס"ק

יג' "אבל לענין קידוש והבדלה משמע דגם רמ"א מודה דצריך לחזר דוקא אחר יין כיון דיין נמצא בעיר אלא שהוא ביוקר, וכתב הביאור הלכה סימן רצו' בהבדלה אם היין מצוי יקדש על יין, וז"ל "ומשמע מהרמ"א לעיל בסימן קפ"ב ס"ב בהג"ה דבמקום שהיין מצוי אף שהוא ביוקר מקרי מצוי ויבדיל על היין דלא שרי שם אלא משום שא"א לקנות יין בכל סעודה לברך עליו".

ומצאנו שדנו האחרונים מדוע הקילו בקידוש היום לעשות על חמ"מ אף שהיין מצוי בעיר.

אולם יל"ע מדוע היקל הרמ"א ברצ"ו במצאי פסח לקדש על שיכר מחמת חביבותו אף שהיין מצוי.

ההבנה בדין שלא יהיה היין מצוי

יל"ע מה ההבנה בדין שלא יהיה היין מצוי, א' האם הוא מגדיר את גדר חמ"מ דאי יין מצוי אין השיכר נחשב חמ"מ.

ב' או שזה סימן שמשקה זה חשוב ורגלים לשתותו, דאם היין מצוי חסר בחשיבות שאר משקין.

ג' או שאף שהיין מצוי נחשב שפיר חמ"מ, אלא דין זה הוא תנאי, דהיות ועיקר הדין הוא לקדש על יין, ורק בשאין היין מצוי הקילו לקדש על חמ"מ, (וקצת משמעות לזה מלשון הב"ח סימן רעב' "מיהו דוקא כשאין יין בעיר אבל כשיש יין בעיר פשיטא דייין קודם").

אם ננקוט כדרך א' דכל שייין מצוי בעיר אין דין חמ"מ (כן הוא פשוט דעת השו"ע) לכאורה בזמנינו ל"ש דין חמ"מ וכ"כ הקצות השלחן צו' "ובא"י שהוא מקום גדול היין אין שום משקה נקרא חמור מדינה חוץ מן היין".

אם ננקוט כדרך ב' דאם היין מצוי חסר בחשיבות שאר משקין (וכן נראה ברמב"ם וכן נראה הכרעת השו"ע הרב והא"ר) אפשר לומר שאף שבזמנינו מצוי יין, מ"מ היות ואין רגילים בו כ"כ, ורגילים בשאר משקין אפשר דיהיה דין חמ"מ (וכ"כ כמה מפוסקי זמננו וכ"כ הגרי"ש"א קובץ תשובות ח"א סי' נ"ז אות א').

אולם אכתי להנ"ל צ"ע דברי הרמ"א ברצו' שהתיר לעשות הבדלה על שיכר במוצאי פסח מחמת שחביב אף שייין מצוי, ואם ננקוט כדרך ג' שהתנאי שלא יהיה יין מצוי זה מחמת דין קדימה אפשר שכשיש חביב הוא קודם. (ופשוט שלהבנה זו שייך בזמנינו דין חמ"מ אף שהיין מצוי).

א"כ עולה שהנידון האם אף בזמנינו שמצוי יין אי שייך דין חמ"מ, א' תלוי בדעת הרשב"ם והרמב"ם ולכאורה השו"ע פסק להחמיר כרשב"ם, אולם ע' שו"ע הרב וא"ר שמקלים בזה.

ב' עוד תלוי נמי בהבנת הגדר "שלא יהיה יין מצוי" דלהבנה הב' והג' שנתבאר לכאורה אף בזמנינו שייך דין חמ"מ.

ג' יש מפורסי זמננו שנקטו שאף שהיין מצוי בחנויות ובבתים, מ"מ בזמנינו יש דין חמ"מ דהיות ואין רגילים כ"כ בשתיית יין דהרי ללא מצות קידוש והבדלה כמעט ולא היו המשקים הללו מצויים, לכן לא נחשב היין למצוי ויש דין חמ"מ.

וא"כ יש כמה צירופים להקל בזה בשעת הצורך.

מה נחשב חמר מדינה

בב"י רעב' כתב אף שאר משקין נחשבין חמ"מ וכ"כ השו"ע ומבדלין על שיכר אם הוא חמ"מ וה"ה לשאר משקין, חוץ ממים וכבר הרשב"ם כתב "חוץ ממים" (משמע שא"צ משכר ויתבאר להלן) ע"כ נראה שמה שכתבו הראשונים רשב"ם רא"ש ורמב"ם שדין חמ"מ הוא רק שהיין לא מצוי וכפי שפ' כ"א לדרוכו, אינם מגדרים לבדם את דין חמ"מ אלא הם תנאי מוכרח שיתקיים כדי שהיה דין חמ"מ דאלת"ה א"כ אף בכה"ג שאין היין מצוי יהני מים לקידוש, אלא ודאי דיש עוד תנאים לדין חמ"מ

ובאמת מצאנו באחרונים כמה לשנות מהו גדר חמ"מ,

"רגילים לשתותו בקביעות" - "משקה" - "חשיבות" - "קובעים עליו סעודה"

"רגילות לשתותו בקביעות" - ע' מג"א קפב' ב' רגלים המון העם יום יום", וע"ע במג"א רעב' ו' לענין י"ש דאין מקדשין אלא במקום שרוב שתיית ההמון ממנו.

(אם לא שותים הרבה מחמת דהוא יקר, ע' בשו"ע הרב דמ"מ חשוב הוא חמ"מ, וע' מ"ב קפב' ט' "אבל אם אין שותין אותו אלא לפרקים... לא היו חמר מדינה מידי דהוי שאר משקין כגון יין תפוחים ויין רמונים", וע' שעה"צ בקפב' ז' "מגן אברהם ואליה רבה ומגן גבורים. ועיין שולחן ערוך הגר"ז משמע שמיקל בזה, דסבירא לה דהוא בכלל חמר מדינה. ואולי דהמגן אברהם מיירי דמה שאין שותין אותו רק לפרקים הוא מפני שאין חשיב להם למשקה, אבל אם מניעתו הוא רק מפני היוקר, גם הוא מודה דחשיב חמר מדינה, וכן משמע קצת בעולת תמיד").

"משקה" ע' לשון המ"ב רעב' ס"ק כה', רצו ס"ק ט' לענין חלב "אין רגלין לשתותו למשקה" ויל"ע מה כוונתו לשתותו למשקה" ואפ"ל ע"ד מש"כ האגר"מ או"ח ב' עה' שהאריך בגדר חמ"מ וכתב שחמ"מ הוא דאין שותים לצימאון אלא מחמת חשיבותו וז"ל "וחשיבות משקה הוא שאין השתיה מחמת שצריכים להם לצמאם אלא שותים אותם אף בלא צורך לגופם אלא בשביל כבוד הסעודה וכבוד האורחים, דאין שום אדם שותה יין וי"ש ושכר לצמא דע"ז שותין מים שיותר עדיפי אלא רק לכבוד בעלמא שותין אותן ואלו המינים נקראים בשם משקה וחמר מדינה".

"חשיבות" דנו האחרונים לענין משקה "קוואס" ו"בארשט" ע' מג"א, ע' טז' וע' מ"ב וע' בשו"ע הרב סימן קפב' סעיף ג' "וכל זה במשקים חשובים כשכר וכיצא בו אבל משקים גרועים כמו מה שקורין במדינות אלו קווא"ס או בארש"ט אין להם חשיבות יותר ממים ואין מברכים עליהם ברכת המזון אפילו במקום שדרך רוב אנשי העיר לקבוע סעודה עליהם... לפי שאינו נקרא חמר מדינה אלא מה שיש לו חשיבות באותה מדינה כעין חשיבות יין בכל המדינות".

"קובעים עליו סעודה", ע' שו"ע הרב קפב' רגלים לקבוע עליהם סעודתם כמו שקובעים על יין במקום שמצוי מהני לברך עליהם ברכה"ז אף שייך מצוי

האם צריך משקה משכר

ע' בהלכות קטנות ח"א סי' ט' שכ' וז"ל: ומה שנשאל אם מקדשין על הקפה, לא מחכמה, שאין לקדש אלא על חמר מדינה דמרווי ומשכר דומיא דיין. יש שהוסיפו שהלשון חמר מדינה משמע שצריך משקה המשכר.

ובאמת פשטות השו"ע כתב "שכר ושאר משקין חוץ ממים", משמע בפשטות שא"צ משקה משכר. ועוד האחרונים לא הזכירו בסי' רצו' ובסי' קפ"ד שדנו על המשקאות שהיו משקין משכרין וכן נראה מהאחרונים בסי' קפ"ב שדנו לגבי בורשט וקוואס ולא הזכירו כלל תנאי שכרות וכן לגבי תפוחים ולאקרי"ן לא הזכירו כלל תנאי שכרות, וכ"כ להלכה כמה מפוסקי זמנינו דאין תנאי דיהיה משקה משכר.

משקאות שנזכרו באחרונים

חלב - ע' שער"ת רצו' הביא מהברכ"י וע' מ"ב רעב' ס"ק כה', ורצו ס"ק ט', ויש לדון בכונת דבריו, היה אפ"ל דחלב הוי חמ"מ ורק אין רגלין לשתותו, וע"ע במהרש"ם שכתב שאם רגלין לשתות החלב אה"נ חשיב חמ"מ, או אפ"ל ע"ד מש"כ האגר"מ "אין רגלין לשתותו למשקה" דאין חלב נחשב משקה ששותים מחמת חשיבותו ואינו בגדר "משקה", ולכן אף במקום שרגילים לשתותו לא יהיה חמ"מ.

קוואס ובארשט - אף שהמונים שותים מ"מ הוא משקה פשוט ולא חשוב יותר ממים (מ"ב רצו' ס"ק י').

מי דבש - חשיבי יותר מקוואס ובארשט ומ"מ אין רגילים לשתותן כל השנה לא הוי חמ"מ (מ"ב רצו' ס"ק ט')

יין תפוחים ויין רמונים - "אבל אם אין שותין אותו אלא לפרקים אף דבעצם הוא חשיב יותר מחבירו לא הוי חמר מדינה מידי דהוי שאר משקין כגון יין תפוחים ויין רמונים". (מ"ב קפ"ב ס"ק ט')

י"ש - אם חביב לו יין שרוף יכול לקדש עליו ביום לכתחלה במדינתנו שהוא חמר מדינה אך שיזהר ליקח כוס מחזיק רביעית ולשתות ממנו מלא לוגמיו שהוא רוב רביעית (מ"ב סימן רעב' ל')

באמת בפוסקים האריכו טובא בכמה סוגי משקאות האם הם חמ"מ, חלב, תה, קפה, בירה שחורה ולבנה, מיץ תפוזים, משקאות קלים,

ובאמת נראה שגדר חמ"מ בזמנינו תלוי האם מתקיים, א' התנאי שאין היין מצוי (וע' מה שהארכנו לעיל מהו גדר אין יין מצוי, והבאנו בזה ג' הבנות, וכתבנו כמה צירופים להקל) ב' תלוי בגדרים שהתבארו ובלשונות האחרונים בזה מהו גדר חמ"מ, (ולכאורה הדברים משתנים כפי המנהג המקום והרגילות). צריך לדון בכל משקה מהו גדר המשקה, ומה עיקר התנאי של חמ"מ, האם "רגילים לשתותו בקביעות" \ "משקה" \ "חשיבות" \ "קובעים עליו סעודה" (דוג' מיץ תפוזים הוא חשוב אבל לא קובעים עליו סעודה, חלב אפשר שחשוב ואף אם נימא שקובעים עליו סעודה, מ"מ אפשר דאינו בגדר "משקה" וצ"ע).

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (כ"ק פב.)

פרשת ויחי

והיו שרצו לדון כיצד הותר הדבר, לעכב את שאר הנוסעים בצומת שהי' להם רמזור ירוק, ולעצור את התנועה שלהם, בכדי לאפשר למרן שליט"א לחצות את הצומת ברמזור אדום, והרי קיי"ל דאין מכבדין בדרכים, - וא"כ יש לדון האם נכון וכשר הדבר.

- ב -

והנה המהרש"א הנ"ל תירץ את מה שהקשה, מדוע המצרים כיבדו את השבטים שילכו לפנייהם בראש השיירה, והרי אין מכבדין בדרכים, - די"ל ע"פ דברי התוס' בברכות (שם, בד"ה אין מכבדין), דהא דאין מכבדין בדרכים, זהו רק בשניים שפגעו זה בזה בדרך במקרה, - אבל אם מתחילה נועדו ללכת יחדיו, כן מכבדין את הגדול ללכת בראש, - ועפ"י י"ל דלכן המצרים כיבדו את השבטים ללכת בראש, כיון שמתחילה נועדו ללכת יחדיו וכל הליכתם הייתה בשיירה אחת.

אמנם אכתי צ"ב במעשה עם מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א הנ"ל, דהתם הרי שאר הנוסעים בכביש לא היו בשיירה אחת עם מרן שליט"א, ולא נסעו כלל לאותו מקום, אלא נפגשו בדרכם בצומת בדרך מקרה, ובכה"ג קיי"ל דאין מכבדין בדרכים, וא"כ לכאן צ"ב כיצד הותר הדבר, לעכב את שאר הנוסעים בדרכם.

- ג -

והנה יעוי' במאירי (שבת נא:): שכתב וז"ל, 'ולי נראה, שאע"פ שסתם בנ"א אי"צ לכבד זה את זה בדרכים, אין הטעם אלא מפני שא"כ הרי כל אדם צריך להתעכב בכל רגע, - אבל כל ששני בנ"א הולכים, ומעלת היחיד מפורסמת על חבירו, אין ספק שצריך להניח לו מקום לילך ראשון' עכ"ל, - ובשו"ת 'שבט הלוי' (ח"ב סו"ס קיג) ציין לדברי המאירי הנ"ל.

ומעתה לפי"י י"ל, שלגבי יחידים מפורסמים כמו גדולי הדור, אזי צריך לכבדם גם בדרכים, ולהקדימם לילך בתחילה גם בכה"ג שפגעו זה בזה בדרך מקרה ולא הלכו יחד בשיירה אחת, - ובזה יש לבאר את המעשה עם מרן שליט"א, שלגביו יש חובת כיבוד גם בדרכים להקדימו לילך בתחילה.

ולפי"י מי שנוסע ברכבו בדרך, ורואה שמאחוריו נוסע אדם גדול יחיד מפורסם, אזי לפי דברי המאירי, לכאן הוא יצטרך לעצור בצד הדרך, בכדי לתת לאותו גדול לעוקפו ולהקדימו בדרך, - [ואמנם לגבי הדרכים שבמנינו יש לפלפל בזה עוד, אך אכמ"ל], - וע"ע במש"כ בספר 'חשוקי חמד' (ברכות עמ' רפה).

ויצל יוסף לקבר את אביו ויעלו אתו כל עבדי פרעה זקניו ביתו וכל זקני ארץ מצרים: וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו רק טפס וצאנם ויבקרם עזבו בארץ גשן: ... וישאו אתו בניו ארצה כנען ויקברו אתו במערת שדה המכפלה אשר קנה אברהם את השדה לאחוזת קבר מאת עפרן החתי על פני ממרא: וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו וכל העלים אתו לקבר את אביו אחרי קברו את אביו: (ג, ז-יד).

הנה הגמ' בסוטה (יג.) הקשתה, מה הביאור במה שמבואר בפסוקים הנ"ל, שבהליכתם בתחילה בדרך 'הלוך' לקבור את יעקב, המצרים קדמו לשבטים, וכדכתיב ויעלו אתו כל עבדי פרעה זקניו ביתו וכל זקני ארץ מצרים, ורק אח"כ כתיב וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו.

ואילו בדרך 'חזור' בדרכם חזרה לארץ מצרים, מבואר בפסוקים שהשבטים קדמו למצרים, וכדכתיב וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו, ורק אח"כ כתיב וכל העלים אתו לקבר את אביו, - וצ"ב מדוע בתחילה סדר הליכתם הי' כך, ולבסוף הסדר הי' כך.

ותירצה הגמ', שבתחילה המצרים לא הכירו בכבודם של ישראל, ולכן בדרך 'הלוך' לא נהגו בהם כבוד, - אך לאחר שראו את כל הכבוד שעשו מלכי כנען ליעקב אבינו, שתלו את כתריהם בארונו של יעקב, ונודע להם שכל המשפחה של יעקב אבינו הינה משפחה חשובה ומכובדת מאוד, וכל השבטים חשובים ומכובדים, אזי הם התחילו לנהוג בהם כבוד בדרך 'חזור', ולכן הם כיבדו את השבטים ללכת בראש השיירה, - (ודברי הגמ' הנ"ל, הובאו ג"כ ברש"י כאן).

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

והנה המהרש"א (שם) הקשה, מדוע המצרים כיבדו את השבטים ביחזורי שילכו בראש השיירה, והרי קיי"ל בברכות (מו:): שאין מכבדין בדרכים, והיינו שבהלכי דרכים אין להם לכבד את הגדול שבהם, ולומר לו לך לפנינו, - וא"כ צ"ב מדוע המצרים כיבדו את השבטים שילכו לפנייהם בראש השיירה, והרי אין מכבדין בדרכים.

והנה כידוע שרשכבה"ג מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א נסע בחג הסוכות האחרון לירושלים, להשתתף בכנסים הגדולים שנערכו ב'נוה יעקב' וב'גבעת שאול', - וכידוע מרן שליט"א נסע בליווי משטרתי, ופינו לו את דרכו בכדי שיוכל לנסוע מהר, - וגם כאשר הגיעו לצומת עם רמזור אדום, עצרו את התנועה והתירו למרן שליט"א לחצות את הצומת ברמזור אדום.

ונתיישבתי בדעתי כי מכיון שמחר הם פותחים את החנות שלהם, וכסף לתת להם למטרה זו אין לי, חייב אני לכל הפחות לעזור להם בעיצה, ויש בזה מצוה רבה, - ואם כן מי יאמר שהמצוה הזו מוטלת רק עלי, גם עליכם מוטלת המצוה הזו, ואתם קיימתם אותה בזה שחייכתם לי וע"י כך יכולתי לסייע להם בעיצה!

- ז -

והנה מבואר בדברי החזו"א הנ"ל, שאע"פ שכל הממתינים לבואו של החזו"א לשמחת ה'תנאים', לא ידעו כלל מהמצוקה של בני הזוג הנ"ל, ובעצם לא היו חייבים לסייע להם, כיון שלא ידעו מהם כלל, - אך מ"מ החזו"א הי' רשאי לעכב אותם, מחמת הטענה שגם עליהם מוטלת מצות חסד, וכל הממתינים מקיימים את המצות חסד ע"י שימתינו ויאפשרו לחזו"א לעזור לבני הזוג הנ"ל!

ומעתה לפי דברי החזו"א הנ"ל, יש ליישב גם את המעשה עם מרן שליט"א, שמעתה י"ל שהנה מרן שליט"א הוזמן להשתתף בכנסים הנ"ל, בכדי להרבות בכבוד התורה ובכבוד שמים ולחזק את עיקרי הדת, ואילו מרן שליט"א הי' נאלץ להתעכב בדרכו בפקקי התנועה שבדרכים, הדבר לא הי' אפשרי למרן שליט"א להגיע לכנסים הנ"ל בצורה כזו.

- ח -

ומעתה י"ל, שכיון שבעצם כל כלל ישראל מחוייבים להרבות בכבוד התורה ובכבוד שמים ולחזק את עיקרי הדת, ורק מ"מ אין בכוחו של כל אחד ואחד לעשות זאת בעצמו, - לכן י"ל דכל אחד ואחד מחוייב לאפשר לגדולי הדור לעשות זאת במקומו, גם אם מחמת כך הוא יצטרך להתעכב בדרכו זמן מה, וכדברי החזו"א הנ"ל, 'מי יאמר שהמצוה הזו מוטלת רק עלי, גם עליכם מוטלת המצוה הזו, ואתם קיימתם אותה בזה שחייכתם לי'.

ולכן י"ל דאע"פ דיש מקום גדול לומר, שמשום כבוד התורה גרידא לא היו רשאים לעכב את שאר הנוסעים בצומת, כיון שהם לא ידעו כלל שמרן שליט"א נמצא לידם, והם לא התחייבו כלל לכבדו אז וכנ"ל, - אך מ"מ היו רשאים וצריכים להקדים את מרן שליט"א ואע"פ שעייכבו את שאר הנוסעים, משום המצוה להרבות בכבוד שמים ובכבוד התורה ולחזק את עיקרי הדת, שבמצוה הזו כולם חייבים.

ואע"פ שהנוסעים לא ידעו אז כלל, שהעיכוב שלהם נגרם בשביל המצוה להרבות בכבוד שמים וכו', מ"מ לא אכפת לן בזה, וכדברי החזו"א הנ"ל, שכל הממתינים לבואו ג"כ חייבים במצות חסד, ואע"פ שהם לא ידעו כלל מבני הזוג הנ"ל, ודו"ק.

אמנם אכתי צ"ב במעשה עם מרן שליט"א, - דהנה יש לחקור, לדברי המאירי שיש חובת כיבוד בדרכים ל'יחיד מפורסם', האם הגדר בזה הוא, שיש לקטן 'חובת כיבוד' לכבד את הגדול, - או"ד שהגדר בזה הוא, שיש לגדול 'זכות קדימה' לפני הקטן, ולכן הקטן חייב לכבדו.

והנפ"מ בזה תהי', בכה"ג שהקטן והגדול נפגשו בדרכם, וכל אחד נמצא בתוך רכבו, והקטן לא רואה שברכב שלידו נמצא גדול הדור, - שמעתה אי נימא שלגדול יש 'זכות קדימה' לפני הקטן, אזי יהי' מותר לגדול להקדים את הקטן ולעכבו בדרך גם בעל כרחו של הקטן, כיון שלגדול יש 'זכות קדימה בעצם' לפני הקטן, ואין שום נפ"מ אם הקטן יודע שהגדול נמצא לידו, או שאינו יודע.

אך אי נימא שלגדול אין זכות קדימה בעצם לפני הקטן, אלא זהו רק 'חובת כיבוד' שמוטלת על הקטן, שהוא מחוייב לכבד את הגדול ולהקדימו בדרך, - א"כ לכאוי י"ל, שבכה"ג שהקטן אינו יודע כלל שהגדול נמצא לידו, אזי לא חל עליו חובת כיבוד כלל, וא"כ בכה"ג הגדול לא יהי' רשאי להקדים את הקטן ולעכבו בדרך בעל כרחו של הקטן, - כיון שהקטן אכתי לא התחייב לכבד את הגדול, כל זמן שאינו יודע שהגדול נמצא לידו, ולגדול הרי אין זכות קדימה בעצם, ודו"ק.

- ה -

והנה שאלתי כמה ת"ח גדולים בעניין החקירה הנ"ל, והשיבו שיש מקום גדול לומר, שאין לגדול זכות קדימה בעצם לפני הקטן, אלא זהו רק חובת כיבוד שמוטלת על הקטן לכבד את הגדול וכנ"ל.

ומעתה לצד זה שוב צ"ב במעשה עם מרן שליט"א, כיון דהתם שאר הנוסעים בצומת לא ידעו שעצרו את התנועה מחמת כבודו של מרן שליט"א, והם לא ידעו כלל שמרן שליט"א נוסע לידם, וא"כ הם לא התחייבו כלל בחובת הכיבוד להקדימו בדרך, - וא"כ שוב צ"ב כיצד הותר הדבר, לעכב את שאר הנוסעים בדרכם בעל כרחם.

- ו -

והנה בספר 'מעשה איש' (ח"א עמ' קצט) הובא מעשה על החזו"א זצ"ל, שפעם אחת הזמינוהו לשמחת אירוסין, והחזו"א אמר שכיון שזמנו מוגבל, הוא מבקש מהם שיבואו לקרוא לו ממש כשהכל כבר יהי' מוכן ומזומן.

וכך עשו, וכאשר באו אל החזו"א, מצאוהו שיושבים בחדרו איש ואשה והם מקריאים לפניו רשימה של סחורות, ועל כל אחת מהן הם שואלים מה טוב יותר ומה טוב פחות, ובאיה מקום זול יותר לקנות את הסחורה, ועוד שאלות דומות... כך המתינו השניים במשך שעה ורבע ליד הדלת, כשהחזו"א רואה אותם שהם מחכים לו.

לבסוף כשסיימו לשאול כל מה שהיה להם, ליווה אותם החזו"א בצאתם ובירכם לשלום, מייד לאחר שיצאו חבש החזו"א את כובעו והחל ללכת עימם ליתנאים, בדרך פנה אליהם ואמר להם: בוודאי תמהים אתם, שהנה אמרתי שברצוני לבוא לאירוסין, ובוודאי יושבים שם וממתינים לי שאבוא, ומה זה שישבתי זמן רב עם בני הזוג הזה?

אבל הסיבה היא, שהם ניצולי שואה ועברו עליהם צרות ותלאות רבות, הם הגיעו ארצה שבורים ומדוכאים, ואין להם גם פרנסה, יעצתי להם איפוא לפתוח חנות, והנה עתה באו להתיעץ עמי כיצד לנהל את המסחר, מה לקנות ומה לא.

ניתן לזכות את הרבים ולהגדיל תורה ולהאדירה
ע"י הקלטת תגובות הערות והוספות
בקו 'מינו זכים': 02-633-5850

כמו כן בקו זה ניתן להאזין
לתגובות שהתקבלו במערכת

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 1515-271-55442 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973 (מערכת נסיונית)
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

ניתן לתרום להוצאות הפצת העלון, דרך עמדות 'נדרים פלוס' - [לעבור לקופות נוספות - להיכנס ל'קן צרכי הרבים' - ולגלול למשבצת המציינת: 'עלון מים זכים' - הדברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את העלון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת. להנצחת שמות לע"נ ולרפו"ש וכדו' (50@), ובכל ענייני העלון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)

הפרשה המחכימה

פירושים מבית 'הפרשה המחכימה' - אוצר מופלא של לקחים מעשיים ואקטואליים מהפרשה פרשת ויחי תש"פ גליון 110

שליטת הצדיקים בטבע

שאלה: האם יש ביכולת האדם לשלוט במעשי הטבע?

ב. בראשית מזח, יט: "ואולם אזויו הקטון יגדל במזו וזרעו יהיה מלוא הגוים". פירש רש"י "כל העולם יתמלא בצאת שמעו ושמו, כשיעמיד חמה בגבעון וירח בעמק אילון". הרי שבכח הצדיקים לשלוט על מעשי הבריאה ולהעמיד את השמש והירח כפי רצונם. גם על יעקב כתוב (לעיל כה, ה) "כי בא השמש", ופירש רש"י "משמע ששקעה לו חמה פתאום שלא בעונתה כדי שילין שם". וכן כתוב (לעיל לב, לב) "ויזרח לו השמש", ופירש רש"י "לשון בני אדם הוא, כשהגענו למקום פלוני האיר לנו השחר, זהו פשוטו. ומדרש אגדה (ב"ר עה, ה) 'ויזרח לו' – לצרכו, לרפאות את צלעתו, כמו שכתוב (מלאכי ג, כ) 'שמש צדקה ומרפא בכנפיה'. ואתן שעות שמייהרה לשקוע בשבילו כשיצא מבאר שבע, מיהרה לזרוח בשבילו (סנהדרין זה: ב"ר סה, י)". והיינו שבפשטות כוונת התורה "ויזרח לו השמש" דמשמע שזרחה לו, אף שלכאורה זרחה לכל העולם, אבל כך הוא לשון בני אדם לומר זרחה לנו השמש. אך לפי מדרשו הכוונה שבאמת זרחה דוקא לו, והיינו במה שהקדימה לזרוח קודם זמנה בכדי לרפאותו. וכן פירש בתרגום יונתן שזרחה השמש קודם זמנה בשביל לרפאות את יעקב. ולפי מה שנתבאר יש להוסיף, שגם בלא הקדמת השמש נחשב ש"ויזרח לו השמש", משום שכל מעשי הבריאה וזריחת השמש היא לכבוד הצדיקים. ונמצא מבואר שהשמש זרחה ושקעה בשינוי זמנה, הכל למען הצדיק – יעקב אבינו.

וכן כתוב (דברים י, טו) "רק באבותיך חשק השם", ופירש הספורנו ש"הקדוש ברוך הוא שינה את טבע אותם הנכבדים בגללכם בזכות אבות, ואין זה בלי ספק אלא כדי להשיג דבר יותר נכבד מן השמים והארץ, והוא האדם השלם בהיותו דומה לבוראו כפי האפשר כאמרו בצלמנו כדמותנו". והיינו שקודם לכן כתוב (פסוק יד) "הן לה' אלוקיך השמים ושמי השמים, הארץ וכל אשר בה", והוא התקין את כל מעשי הבריאה כולם וטבעיהם, מהלך החמה והכוכבים וכל הארץ ומלואה תבל ויושבי בה, ומדוייקים הם בדיוק עצום. ובכל זאת שינה אותם לכבוד הצדיקים, וכמו שהעמיד שמש בגבעון (יהושע י, יב), והכוכבים במסילותם נלחמו לישראל (שופטים ה, כ), והארץ הצמיחה מאה שערים ליצחק (לעיל כו, יב). ומוכח שהצדיקים הם נזר ועטרת תפארת הבריאה.

לעילוי נשמת אבינו מורינו הרב דרור בן-דרוד זצ"ל הכ"מ, מחבר לוח 'ביכורי יוסף' וספר 'מפליא ליעין', שהשקיע בנו ובסוכביו אהבת תורה ויראת שמים, חשיבות הדקדוק בתפילה ובמצוות ועוד. נלב"ע בב' במרחשוון תנצב"ה

תורה צריכה גם מידות טובות

שאלה: האם יש מעלה להיות חכם בלא מידות טובות ויראת שמים?

א. בראשית מזח, יט: "ויאמר ידעתי בני ידעתי, גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל, ואולם אזויו הקטון יגדל במזו". פירש רש"י "ידעתי בני ידעתי – שהוא הבכור, גם הוא (מנשה הבכור) יהיה לעם' ויגדל, שעתיד גדעון לצאת ממנו, שהקדוש ברוך הוא עושה נס על ידו, 'ואולם אזויו הקטון (אפרים) יגדל ממנו', שעתיד יהושע לצאת ממנו, שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל". והיינו כידוע שהתורה היא החשובה מכל, והיא הגדולה האמיתית. אלא שקשה, כיון שמעלת התורה חשובה מכל, אם כן למה הזכיר כלל את מנשה ובירכו "כאפרים וכמנשה". יש שתירץ שכיון שברכה זו מברכים את התינוק ביום המילה (כמובא בתרגום יונתן פסוק כ), ועדיין אין יודעים אם יצא חכם בתורה כאפרים, או עסקן כמנשה, לכן מברכים אותו שיצליח כפי הדרך המתאימה לו, וכפי הדרך שהועידו לו משמים. והכתב סופר תירץ שמברכו שגם אם יבחר לעצמו להיות 'כמנשה' ולהתעסק לטובה בשאר דברים, אבל תחילה צריך להיות 'כאפרים' – ללמוד תורה.

אמנם שמעתי עוד לתרץ, שבשעה שהקדים יעקב את אפרים, היה יכול מנשה להיפגע ולקעוס על כך, אבל משראה יעקב שלא נשתנו פניו, הבין שהוא בעל מידות טובות, ולכן הוסיף לברך "כאפרים וכמנשה", שתהיה גם בעל מידות טובות, שהרי לא שייך להיות תלמיד חכם אמיתי בלא מידות טובות, ותורה בלא יראת שמים כמעט אינה שוה מאומה, ו'נבילה טובה הימנו' (כמוזכר באות שגאיה מקור ההפניה לא נמצא, ובהרחבה בדברים י, יב 'חובת יראת שמים'. ד, א 'עיקר שמירת התורה'. ד, מד 'התורה מגדלת'), וכעין מאמר רבי יוסי (יבמות קט): "כל האומר אין לו אלא תורה, אפילו תורה אין לו" (וכמו שהרחבנו בדברים ח"א ה, א 'חובת ההשתלמות בכל החלקים').

תשובה: אף חלומד תורה, לא יסתפק בכך בלבד, אלא עליו להשלים את עצמו להיות בעל מידות טובות ויראת שמים, ובלא זה כמעט שלא שוה תורתו.

כל הזכויות שמורות. טל' 02-5864229 דוא"ל: BH5864229@GMAIL.COM המעוניין לקבל עלון כל שבוע במייל, ישלח למייל

אם נמלכו בית דין לעבר את החודש ולהוסיף יום אחד או חודש העיבור, חזרת להיות קטנה ובתוליה חוזרים. הרי שכפי כח בית הדין לקבוע את השנים והחדשים, כך יקבע טבע הבריאה. **וכתב** הרא"ה (משמרת הבית להרא"ה, על תורת הבית להרשב"א, בית ז' ש"ג) שגם מה ש'וסת החודש' שהוא טבע האשה לראות דם ביום מסויים מידי חודש, תמיד תראה באותו יום בין אם החודש מלא ובין אם החודש חסר, הכל כפי יום החודש שנקבע על פי קידוש החודש של בית דין, והוא הגורם במציאות את הוסת באותו היום. וכן כתב הש"ך (יו"ד קפט, יג) "שכל מה שבית דין של מטה עושים, בית דין של מעלה מסכימים עמהם... ואף בחידושי הגוף כן, וכמו שדרשו חז"ל (בירושלמי הנזכר)".

וכבר תמה ה'אור החיים' (שמות יד, כז) מהו הנס המופלא הנזכר בתורה של קריעת ים סוף, וחז"ל עשו מזה כל כך ענין גדול, הלא גם במשך הדורות מצינו שהטבע נשתנה כפי רצון גדולי הדורות, וכמו שמצינו (חולין ז, ט) שנהר גינאי נחלק בעבור רבי פנחס בן יאיר, וכן על זה הדרך. וכתב "אכן תנאי זה הוא בכלל התנאים שהתנה ה' על כל מעשה בראשית להיות כפופים לתורה ועמליה, ולעשות כל אשר יגזרו עליהם, וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ב"ה, ולזה תמצא כמו כן בשמים ובארץ ובכוכבים ובשמש וירח שלטו עליהם הצדיקים יחידים, ואין צריך לומר מרובים (כלומר שכל שכן שחכמים מרובים יכולים לשלוט על הבריאה) כאשר חקק ה' להם בעת הבריאה, והוא סוד אמרו (ישעיה מג, א) 'בוראך יעקב' (כאילו יעקב שהוא בני ישראל נחשבים כבורא השמים והארץ), ואמרו רז"ל (ויק"ר לו, ד) שאמר הקדוש ברוך הוא לעולמו מי בראך? מי יצרך? ישראל! והכל בכת התורה". ולכן כל השתעבודות הטבע לצדיקים שהיה לאחר מתן תורה, אין בו חידוש כי כך התנה הקדוש ברוך הוא במעשה בראשית. אך החידוש בקריעת ים סוף הוא שאפילו שמש רבינו עדיין לא קיבל את התורה, כבר היה בו כח לבקוע את הים משום שהוא עתיד לתת את התורה בעתיד. **ומוכח** שבכח הצדיקים, לומדי התורה ועמליה, לשנות ולכופף את טבע הבריאה כפי דיבוריהם ומעשיהם, וכאומרם (עין שבת נט:): 'צדיק גזור והקדוש ברוך הוא מקיים'. [ונגמרא (תענית כג.) מובא שאמרו לחוני המעגל, עליך נאמר "ותגזר אומר ויקם לך" (איוב כב, כח)]. והיא אחת הסיבות שיש לחזור אחר ברכת צדיק, כי בכוחו, ובפרט על ידי תפילתו – לשנות את טבע הבריאה ולרפאות את החולה. וכן מבורא בספר העקרים (ד, כב) ש"הטבע משתנה על פי הצדיקים כפי מה שירצו... ומחוייב לפרסם שהטבע משועבד ומוכרח לעשות רצון שומרי התורה ומקיימי מצוותיה... שהטבע הוא נכנע ומשועבד למקיימי מצוות התורה". וכן כתב בעקידת יצחק (שער טו) ש"שינוי הטבע על ידי תפילת הצדיקים הוטבע בכל כוחות הטבע מראשית יצירתם מבוראם להשתנות כחפץ הצדיקים". (וב'לב טהור' מאמר 'כח הטבע כפוף לתורה' הארכנו מאוד).

תשובה: טבע הבריאה כפוף ללומדי התורה ועמליה, ולכן בכוחם לשנות הטבע.

המתבונן יראה, כאן יש בית הכנסת, יש כאן עוד כמה בנינים, עוד בית הכנסת. כאן יש רחוב, ויש עוד רחובות. כאן יש שכונה, ויש עוד שכונות, הר נוף, רמות, סנהדריה. כאן יש עיר, ויש עוד ערים, ירושלים, בני ברק, תל אביב, חיפה. כאן יש מדינה, ויש עוד מדינות ישראל, אמריקה, סין, יפן, הודו. כאן יש כדור הארץ הזה, אבל יש עוד עולמות, שמש, ירח וכוכבים, גלקסיות אין מספר, אדם יחשוב לעצמו: מי אנחנו אפילו פחות מאבק של קמח ביחס לכל זה. אך זה אינו, כפי שנתבאר כאן, עם כל העולם הגדול מלא עולמות, יכול האדם הקטן הזה לחולל מהפיכות, להעמיד השמש בגבעון, להזריח ולהשקיע את השמש כפי צרכיו האישיים של יעקב וכדומה. כל הבריאה מסתובבת בשביל האדם השלם – שהוא נזר הבריאה. אבל השאלה איזה סוג אדם?

הגמרא (בבא בתרא קיט:) מביאה שבנות צלפחד צדקניות הן שלא נישאו אלא להגון להן, ואפילו קטנה שבהן לא נישאת פחות מארבעים שנה... מתוך שצדקניות הן נעשה להן נס שיכלו להוליד ילדים כיוכבד. ופירש הרשב"ם שבטוחות היו בצדקתן שיעשה להן נס, ולכן נתעכבו עד ארבעים שנה בשביל להינשא להגון להן. וקשה, הרי קיימא לן ש'אין סומכין על הנס' (פסחים סד: וקידושין לט:), ובשול"ת מהרש"ם (ח"ו סימן קנ) הוכיח מזה שצדיקים יכולים לסמוך על הנס, ע"ש. וכן משמע בפשוט דברי הגמרא שאמרה 'מתוך שצדקניות הן, ולכאורה מה ענין זה לזה, והיה אפשר לפרש שמתוך שצדקניות היו לכן נעשה להן נס, אבל לפי הנתבאר הכוונה שדוקא משום שהיו צדקניות לכן יכלו לסמוך על הנס. אבל לכאורה זה עצמו קשה, כיצד יכולים הצדיקים לסמוך על הנס, ומה הם שונים בענין הזה משאר בני אדם. **ונראה** הטעם, שהרי כתב הרמב"ן (שמות יג, טז) ש'מן הניסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בניסים הנסתרים... אין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם". והיינו שכל מעשי הקדוש ברוך הוא בבריאה הם ניסים, אלא שהטבע הוא נס נסתר שהקדוש ברוך הוא מלבישו באופן שלא יראה נס, והניסים הרגילים הם ניסים גלויים שכל הרואה אותם מבין שהם ניסים. וכיון שנתבאר באור החיים (שיובא להלן) ש'תנאי התנה הקדוש ברוך הוא במעשה הבריאה להיותה כפופה ללומדי התורה ועמליה, אם כן יש לומר, שכמו שכל אדם יכול לסמוך על הטבע אפילו שהוא נס, משום שהוא נס נסתר ורק על נס גלוי אין לסמוך. כך אצל לומדי התורה שטבע הבריאה משועבד אליהם, אף הנס הגלוי נעשה להם כטבע, ולכן יכולים הם לסמוך על הנס. הרי לנו שכל הבריאה והטבע כפופה לתורה ולומדיה. וזהו שאמרו (זוהר, פרשת תולדות קלד. פרשת תרומה קסא. וב"ר א, א) 'אסתכל באורייתא וברא עלמא', פירוש שהקדוש ברוך הוא מביט בתורה וברא את העולם, ולכן פשוט שמעשי הבריאה וטבעה כפופים ללומדי התורה ועמליה. (ועיין עוד ב'נפש החיים' ש"ד שהאריך בזה).

ידועים דברי הירושלמי (כתובות א, ב. נדרים ו, ה. סנהדרין א, סוף ב. וילקוט שמעוני תהלים נז, ג) על הפסוק (תהלים נז, ג) "אקרא לאלוקים עליון לאל גומר עלי", פחות מבת שלש שנים ויום אחד שהיא בת בתולים, ב'נפש החיים' ש"ד שהאריך בזה).

נא לסייע לעלון ב'נדרים פלוס' עבור 'שבט אחים' – רמות פולין' (שלוחה 3044) בקטגוריה 'עלון הפרשה המחכימה'

לענין הלכה

הערות מעשיות בהל' קריאת שמע ותפילה, קידוש לבנה
גליון זה מודפס לעורר לב המעיין בלבד ולא לסמוך עליו למעשה גליון 247

אע"פ שלא שמע שליח ציבור שאמר "יתגדל" (רמ"א נו סעי' א), אפילו אם בא בעת גמר אמירת "אמן יהא שמייה רבא" וכו', יענה עמהם, ולא יאמר אמן, דאמן קאי על "יתגדל דשליח ציבור, אבל "יהא שמייה רבא" שבח בפני עצמו הוא (מ"ב שם).
ואם בא בעת שרוב הציבור אומרים "אמן יהא שמייה רבא" יאמר גם כן עמהם "אמן יהא שמייה רבא", אם יכול לכוון אז דעתו בעניית אמן להתבונן על מה שהוא עונה. (מ"ב שם ס"ק ט). [ואף שכבר כלתה אמירת השי"ץ, עי' שו"ע סי' קכד סעי' יא והמ"ב שכתב בסי' קכד ס"ק מב שאמירת הציבור היא גם כן חלק מכלל הברכה].

אוי שהחרבתי את ביתי וכו'

בכל יום שלשה פעמים אומרת כך עי' בגן יהודיע טעם שלשה פעמים כנגד שלש תפילות דאמרו רז"ל בזכות שלשה תפילות תהיה הגאולה. ונמצא עיכוב הגאולה הוא מידינו, שאם היו נוהרים כראוי תהיה הגאולה ויבנה בית המקדש ויהיה קיבוץ גלויות, לכן יוצאה שלשה פעמים ביום ואומרת דברים אלו עכ"ל.

בגירסה שלפננו (ברכות דף ג) הלשון "אוי לבנים שבעוונותיהם החרבתי את היכלי", ועי' בהוי"צ בגמ' עוז והדר שהוספה זו מהצנזור.

ד' שפתי תפתח

קודם שיתחיל "ברוך אתה", יאמר ד' שפתי תפתח וכו' (שו"ע סי' קיא סעי' א) והטעם עי' בלבוש שם מפני שאנו מתפללים בו **שיפתח ד' יתברך שפתינו, כדי שנוכל להגיד תהילותיו בכוונה, ולכן הוא חלק מהתפילה.** ועי' במ"ב (סי' קיד ס"ק כא) דאם טעה בדבר שצריך לחזור לתחילת התפילה אינו צריך לחזור ולומר "ד' שפתי", ואם נזכר לאחר שסיים את כל התפילה ומתחיל את התפילה מתחילתו עליו לחזור ולומר שנית ד' שפתי.

ואף בתפילת שחרית ומעריב שצריך לסמוך גאולה לתפילה יאמר פסוק זה, ומלבד זה אסור להפסיק בשום פסוק, ואף בשבת ויו"ט יש להזהר בזה. (עי' אשי ישראל פי' כג סעי' יד).

דיני קידוש לבנה

במוצאי שבת שעברה פ' ויגש לאחר מעריב במנינים הראשונים שגמרו מוקדם, בחלק המקומות הלבנה היתה נראית ומאירה רק נתכסית על ידי עננים, והתעורר שאלת רבים האם יוכלו לברך על הלבנה. [ובמנינים יותר מאוחרים, נתכסה הלבנה בעננים עבים יותר עד שלא לא היה נראית כלל], וע"כ רבים נמנעו מלומר קידוש לבנה, **ויש לשים לב שכבר במוצאי שבת הבאה פ' ויחי הוא לאחר סוף הזמן!** וסוף זמן קידוש לבנה בחודש הזה - הוא בליל שישי ובדיעבד עד ליל שבת בשעה 19:45 (ועי' להלן).

סוף זמן קידוש לבנה

לדעת השו"ע (סי' תכו סעי' ג) מברכין עליה עד ט"ו מיום המולד, ולא ט"ז בכלל וביאר המ"ב דזה ט"ו יום מעת לעת [החודש עד ליל שבת בשעה 19:45] וכן עי' **בהל"ל** (שם) שבדיעבד אפשר לסמוך על שיטה זו.

ולדעת הרמ"א אין לקדש אלא עד חצי כ"ט י"ב תשצ"ג מן המולד [שהוא כשש שעות קודם]. והטעם דלאחר ט"ו א"א לברך דכיון שעבר ט"ו יום הולכת הלוח וחסור ואין כאן חידוש (מ"ב שם ס"ק יח).

בחודש זה המולד היה בליל שישי כט כסלו בשעה 19:45 (לפי לוח הגרימי"ט) ויוצא שט"ו יום מעת לעת הוא בליל שבת עד בערך שעה זו. ואח"כ מתחיל ליל ט"ז, ולכן בדיעבד מותר לברך בליל שבת עד שעה זו.

מוצאי שבת הבאה פ' ויחי: בדיעבד שעבר גם הזמן השני (ליל שבת בשעה 19:45) יש עוד זמן לברך בלא שם ומלכות שהוא

הלכות מתחילת מס' ברכות - לרגל התחלת הדף היומי

קריאת שמע שעל המטה [ברכות דף ב - דף ד]

קורא על מטתו פרשה ראשונה של ישמע' ומברך המפיל חבלי שינה על עיני וכו' (שו"ע ריש סי' רלט). **וברמ"א** שם ויקרא קריאת שמע סמוך למטתו. **ואין אוכלים ושותים ולא מדברים אחר קריאת שמע שעל מטתו אלא יישן מיד** שנאמר 'אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה' - אמרו בלבבכם: מה שכתוב על לבבך, על משכבכם מה שכתב ובשכבך. (עי' אשי ישראל פי' לה).
אם התפלל ערבית מבעוד יום: צריך לקרות כל הפרשיות, ויכוין לצאת בהן המצות עשה של קריאת שמע וגם המצוה של זכירת יציאת מצרים. וטוב לומר תמיד כל קריאת שמע, שהיא רמ"ח תיבות [בצירוף יקל מלך נאמן], לשמור רמ"ח אבריו (מ"ב ס"ק א).

תאב לאכול ולשתות: (עי' מ"ב סי' רלט ס"ק ד) אחר קריאת שמע - אם תאב לשתות או לדבר איזה ענין נחוץ, נראה שמוותר, אך יחזור ויקרא פרשת שמע, **אכן אם כבר אמר ברכת המפיל יזהר בזה,** כי יפסיק בין ברכה להשינה.

נשים: גם צריכות לומר סדר קריאת שמע שעל המטה (שער הצינון סי' רלט ס"ק טז), ועי' **באליה רבה** (שם ס"ק ד) דכיון דק"ש משום שמירה אף נשים צריכות שמירה. ועי' **בשו"ת תשובות והנהגות** (ח"א סי' קצח) דאפשר להקל לאשה כעיקר הדין ומספיק שתקרא פרשה ראשונה של קריאת שמע, ויהי נועם, ביחד אפקיד רוחי וגוי ברכת המפיל.

לכתחילה אין לסמוך על קריאת שמע על המטה

נוהגין בהרבה מקומות בחו"ל וכן בקצת מקומות בארץ ישראל להתפלל מעריב מוקדם בימות הקיץ. ובאופן זה חייב לחזור ולומר ק"ש כשיגיע זמנה. **במשנה ברורה** (סי' רלה ס"ק יב) כתב שאין כדאי לסמוך על הקריאה שקורא על מטתו אפילו אם מנהגו לקרות כל הג' פרשיות, דהא צריך לכוון לצאת ידי מצות עשה של קריאת שמע, וקריאת שמע על מטתו אין אנו מכוונים בה לשם מצוה כי אם להבריה המזיקין. ועוד, שאפילו אי נימא דאין צריך כוונה לצאת המצוה עשה, צריך על כל פנים כוונת הלב לקבל עליו עול מלכות שמים במזוהר, ובאותה שעל מטתו אין מכוון לזה.

מאימתי 'קורין' - קריאת שמע ע"י שומע כעונה

עי' גר"א **בשנות אליהו** שמדייק לשון קורין שא"א לצאת קריאת שמע בשומע כעונה וכן דעת המג"א **ופמ"ג**.
אכן **במשנה ברורה** (סי' סא ס"ק מ) הביא שכתבו רוב האחרונים דיוצאין קריאת שמע בשומע כעונה. וני"מ בזקנים או ילדים [עי' שו"ע סי' ע סעי' ב ומ"ב ס"ק ו] שקטנים חייבים בקריאת שמע כשהגיעו לחינוך] שקשה להם לקרוא לבד, שיש עכ"פ להוציא אותן בפסוק ראשון של ק"ש וברוך שם כבוד וכו'.

לענות קדיש בקול רם

"יש לכוון בעניית הקדיש ולענות בקול רם" (עי' שו"ע סי' נו סעי' א). **שעל ידי זה מתעורר הכוונה ועל ידי זה מתבטלין גזירות קשות.** ומכל מקום לא יתן קולות גדולות שיתלוצצו עליו בני אדם ויגרום להם חטא (מ"ב שם ס"ק ה).

להשתדל לרוץ כדי לשמוע קדיש

יש להשתדל לרוץ כדי לשמוע קדיש (שו"ע שם) שענית "אמן יהא שמייה רבא" הוא מצוה גדולה מאד (מ"ב שם ס"ק ו).

בא באמצע קדיש

מי שבא לבית הכנסת ושומע הקהל עונין קדיש, עונה עמהם

יום ט"ו – [וי"מ עד ליל ט"ו וי"מ עד ט"ו שלמים מן המולד] עד מוצאי שבת הבאה (עד 19:45) והובא **בבה"ל** (שם ד"ה ולא) בשם מקצת מפרשים דיכול לברך, ואף דאין הלכה כמותם, מ"מ כתבו איזה אחרונים בדיעבד אם לא קדש עד ט"ו יקדש בליל ט"ו **בלי שום ומלכות** [וע' **שו"ת חתם סופר** או"ח סי' קב] ע"ש. ומנהג העולם, כתב **המטה אפרים** (סי' תקפא אלף המגן ס"ק כב) שמי שלא קידש עד זמן זה, אומר את דברי הגמ' (סנהדרין מב, א) או את דברי הטור על דין קידוש לבנה [וע' שבט הלוי להלן שהביא הרמב"ם פ"י מברכות ה"ז]], 'הרואה לבנה בחדושה אומר ברוך אתה ד', ואומר את כל נוסח הברכה, ויש נוהגין לומר הנוסח עם 'ברוך רחמנא' וכן ע' **בשו"ת שבט הלוי** ח"ו סי' כא דיש ספק ספיקא לברך כקורא הברכה בדרך לימודו. וע' **הלי' חג ב' חג** (ראש חודש עמי' שא) שכתב צ"ע בזה.

גדר ענן עב או דק

ע' **רמ"א** סי' תכו סעי' א דאין לקדש החודש אלא בלילה בעת שהלבנה זורחת ונהנין מאורה. וביאר **המשנה ברורה** (שם ס"ק ג) **דהיינו בעת זריחתה ניכרת על גבי קרקע**. ויש לעיין לפי זה בזמנו שהרחובות מוארים בחשמל, ולא רואים את זריחתה על גבי קרקע, וע' **בברכי יוסף** (תכו ס"ק ד) דהנאה זו אין צריך שפועל הינה הוא מאורה, אלא כל שמאירה באופן שראוי ליהנות מאורה רשאי לברך.

ולכן צריכים לשער אם היה מקום חשוך ללא מאור החשמל האם יכולים לראות את מאור הלבנה.

וע' **במשנה ברורה** (שם) בשם **הרדב"ז** **דאם נתכסה הלבנה בעבים, אם העב דק וקלוש ונראית הלבנה ממנו ונהנה בה, מברך, ואם הענן עב אינו מברך**. עוד כתב דאם יש מסך בינו ללבנה דאם המסך דק וקלוש, שעובר ממנו אור הלבנה עד שהוא נהנה ממנה ויכול להכיר מן הדברים שהם ניכרים לאור הלבנה, יכול לברך עליו, ואם המסך הוא גס ואין נהנה מאור הלבנה, אין לברך, דהוי ברכה לבטלה. וע' בשער הציון (שם ס"ק כה) דלכתחילה יותר טוב לפתוח חלון וכי' וכל שיודע בבירור שמה שמאיר נגדו הוא אור הלבנה ולא זרהררית בעלמא כעין דמות הלבנה יכול לברך ע"ש.

ונמצא בזמננו אם אפשר לראות הלבנה דרך העננים, ורואים שניכר זוהרית הלבנה [שבמקום שלא היה חשמל עדיין היה אפשר להנות ממנה] אז אפשר לברך. אכן אם נתכסה בענן עב שמסתיר את זוהרית הלבנה אז א"א לברך, ולכן במוצאי שבת שעברה היה זמנים שהיה מכוסה עם ענן עב מאד, ובזה לא היה אפשר לברך, והיה זמנים שהיה מכוסה עם ענן דק יותר, והלבנה היתה נראית, והיה נראית עדיין זוהרית הלבנה ובאופן זה ת"ח רבים הורו שאפשר לברך², ויש רבים שנמנעו מזה מחמת החשש³.

ברכת לבנה בליל שבת

אין מקדשים אותה בליל שבת - והרבה טעמים נאמרו בזה על פי קבלה, ומכל מקום אם לא קדשו עד שבת ויום טוב ויעבור הזמן, בודאי מותר לקדש גם בשבת ויו"ט אפילו יחיד (**משנה ברורה** סי' תכו ס"ק יב). וכתב **הערוך השולחן** (ס"ק ו) שיאמר רק את ברכת הלבנה, ולא את תפילות והפסוקים שאחריה.

¹ **הגאון היעב"ץ** מ'קיל להוציא הברכות עם השמות בדרך לימוד, וכן דעת **שכה"ג** בשם **רבינו פרץ ומאירי** דאפשר לברך ביום ט"ו.

² ויש לצרף סברת בעל הספר יהושע דס"ל דמברכין גם כשהלבנה מכוסה לגמרי בעבים אם היא מאירה ויש אור דהלילה מאיר דבזה גופא נחשב שהלבנה זורחת כל שכן כשוראים אותה דרך העבים מדלא הזכירו הראשונים תנאי זה דיאותו לאורה [ואף כ' להעמיד דברי הרדב"ז באופן שעבים מחשיכים אורה ולא באמצע החודש] והביאו בדעת תורה למהרש"ם ר"ס תכ"ו, וכן ע' במקור חיים סי' תכו שכי' "לולא דמסתפינא אימינא אם עבר מולד הלבנה והיא זורחת רק שתפוס ואי אפשר לראותה ורואה זריחתה אן אפילו רק יודע שזורחת מברך" ע' הלי' חג ב' חג ראש חודש עמי' רסט הע' 24. אך **הבה"ל** נקט לא כדבריהם. [וע' **בבה"ל** (שם) מעיקר הדין גם סומא יכול לברך כיון שראוי להנות לאחרים רק טוב שיבקש מאחר שיוציאו בברכה].

³ **באופן שעננים מכסים הלבנה במהירות** - ע' **בה"ל** ס"א שהביא את דברי הגר"ה צאנזר זצ"ל דאפילו אם נתכסה בענן אם ראה תוך כדי דיבור יכול לברך דהוה כמו ברק ורעם, והבה"ל כתב לדחות קצת דעכ"פ צריך ליהנות מאורה.

אם ראה רק מקצת הלבנה - ע' בלקט יושר עמי' ע שהביא מרבו תרומת הדשן שאפשר לברך וכן נקט הגרש"ז אויערבך זצ"ל (הליכות שלמה ראש חודש פ"א דבר הלכה מד).

וע' **בשער הציון** (שם ס"ק יב) דעל פי פשוטו יש לומר, משום דעושיין את המצוה בשמחה ורגיל לבוא לידי ריקודין, וזה אסור בשבת ע"ש.

טעם נוסף שלא לקדש הלבנה בשבת, כתבו **בשדה חמד (אסיפת זקנים מערכת ראש השנה** סי' ב אות ב) **ובשו"ת מנחת יצחק** (חי"ב סי' קכ ס"ק כ) שיש לחוש שיוציא את הסידור לרשות הרבים ע"ד. [ועכ"פ יש לזוהר בזה במקום שאין עירוב].

מנהג הספרדים שאין מברכין עליה לכתחילה כשהיא מכוסה אף במכסה דק וקלוש, אך אין זה לעיכובא אלא שאינו מהודר לברך עליה כשהיא מכוסה בענן (**חיד"א מו"ב או' קפד, בן איש חי ויקרא שנה ב' סי' כ"ג**) וכן ע' **בארחות רבינו** (חי"ג עמי' רנה) שכן נהג **מרן הקהלות יעקב זצ"ל**.

וע' **בה"ל חג ב' חג ראש חודש** עמי' רסז [שלא מצא לזה זכר **בהרי"ז** או מדברי תלמידיו] דאין להפסיד מנין וכדו' עבור זה. ואצ"ל שאם יש חשש שלא יוכל לברך עליה שוב באותו החודש שמברך, מ"מ הדור מצוה הוא אם יכול להמתין מלברך עליה עד שתתגלה לגמרי.

החישוב בחו"ל

זמן קידוש לבנה בחוץ לארץ הוא לפי אופק ירושלים, דהיינו שאם בירושלים הזמן הוא שתיים עשרה בלילה בליל ד', אזי באמריקה הזמן הוא שבע שעות קודם שהוא שעה חמש אחה"צ. [ועדות לישראל להגרי"א **הענקין זצ"ל** עמי' קמא **ובלהורות נתן** ח"ו ומ"מ הנוהגין לעשות בכל מקום לפי האופק שלו אין למחות בידם ואם הוא תוך ט"ו ימים למולד לאופק ירושלים יש להקל (הלי' חג ב' חג ראש חודש עמי' שג - ע"פ **שו"ת להורות נתן** ח"ו כז - ל סוף התשובה)].

פרשת יחי

בבן איש חי (סוף ויקרא שנה ב) הביא שטעם אמירת שלום ג' פעמים כדי לעורר זכות יעקב אבינו ע"ה ששמו כפול, ואם הוא מלא בו"ו מספרו 'שלום'.

זה גם מגן נגד הקטרוג של עשו ע"ש.

סגולה להנצל מאויב ומכל רע באותו חודש

ע' **אליה רבה ובאר היטב** סי' תרב ס"ק ד "שמעתי שמי שקידש הלבנה שוב לא ידאג שימות מאותו יום בחודש". [וע' **בכף החיים** סי' תכו ס"ק יב דהיינו ממיחה משונה] וכע"ז **החיד"א בעבודת הקודש** במורה באצבע או' קפ"ח, **וכף החיים להגרי"ח פלאגי זצ"ל** סי' לה ו' ג', **ובנוהג כצאן יוסף** דיני קידוש לבנה **מעשה בא' שפגע בו עכו"ם** ורצה להורגו וביקש שיניחנו לעשות מצוה קודם מותו והלבנה היתה בחדושה וקידשה בכונה גדולה ונעשה לו נס כשדילג ג"פ כמנהג נשאו הרוח וניצול ממנו, והביאו **הבאר היטב** שם.

לרגל תחילת היומי ניתן לקבל גליון
"ללמוד ולקיים" הערות מעשיות על סדר
הדף היומי שניתן לקבל בדוא"ל

לע"נ מו"ז רבי מנחם פינחס זצ"ל
ב"ר יצחק יהודה הי"ד [יארע]
שהזיק ביהדות במסירות נפש בסיביר בשנות השואה,
ולאחר מכאן למד שנים רבות בישיבת עץ חיים דלונדון
נלב"ע י"ג טבת תשנ"ט

לע"נ הגה"צ רבי יהודה אריה שכטר זצ"ל
נלב"ע י"ד כסלו תש"פ - לרגל השלשים
לתרומות הערות והארות, 0533-163-916 נא להשאיר החזעה
(מ. הרסקין מודיעין עילית)

ניתן לקבל הגיליון במייל g089285647@gmail.com
ניתן לתרום עבור גליון 'לענין הלכה' דרך נדרים פלוס
קופת "אוסף גליונות": קופה פנימית "לענין הלכה"

¹ וע' בהרמ"ע מפאנו תשובה עח שכ' דכשיראה האדם עצמו למעלה מעשרה בנקודה הנכחית על ראשו הנה בצאתו כלפי הירח לברך ליוצרה מחזי כיוצא חרין לתחום [דהיישין למ"ד יש תחומין למעלה מעשרה] ועוד דעדיף כבוד שבת כלה מלכתא וקדושת יום טוב גם כן בלי ספק מהקבלת פני לכה. אין מערבין שמהה בשמהה ע"ש.

יודיע דרכיו למשה

יריעה נרחבת של אמרות הדרכות הנהגות וזכרונות ממורינו הגאון הגדול

רבי משה שפירא זצוק"ל

נכתבו ע"י אחד מתלמידיו הקרובים עבור "אוסף גיליונות"

בחלוף ג' שנים לעלותו לגנזי מרומים בעצם היום הזה - ' בטבת תשע"ז

אמרות הדרכות הנהגות וזכרונות ממורנו הגאון רבי משה זצ"ל, [להלן "הרב"], חלקם הגדול מכלי ראשון, וחלקם מפי אנשים ברי סמכא, [למעט בלשון "שמעתי וכדו', שאינם אלא שמועות], הרבה פעמים נשזרו בדברים התבוננויות בהם, ויש להבחין בין העובדה לבין הפרשנות. בענין דקדוק הדברים, הדברים לא נכתבו בשעת מעשה, אלא מתוך הזיכרון, ויש שהם מלפני כ- 20 שנה. כמו כן יש שמטעמים שונים א"א היה להביא את הדברים באופן מלא, ולכן נוסחו הדברים בריכוך מה או כיו"ב, וגם מפני כל טעמים אלו א"א ללמוד מדקדוק הדברים. ובפרט כידוע שבמענה פרטי הרבה פעמים שאין לדבר אלא מקומו ושעתו, ובפרט אצל מורנו הרב ז"ל שהיה משתדל בדבר ליתן לכל יחיד מקומו שלו, וע"כ גם בשאלות והתיעצויות פעמים שראינוהו עונה לפי דעתו ומקומו של השואל, ואף בדברים שידענו שיעקר דעתו ז"ל איננה ממש כפי שענה.

פגש פעם אחת אי מתלמידיו החביבים עם ביתו הקטנה, ושאל לשמה, ובירכה "שיהיה לך בעל תלמיד חכם, ובנים תלמידי חכמים". [ותעניי אמן...]

אי שאלו בתחילת ימי השובבי"ם, על דבר תיקון שובבי"ם מה ואיך לעשות. וענה, העיקר הוא לימוד התורה בטעם כראוי, למצוא את הטעם הטוב והערבות בלימוד התורה, שזהו תיקון הדבר משורשו.²

נשאל ע"י בחור שמבקשים ממנו ללמוד חברותא זמן חורף סדר אי עם אחד הפחות ממנו טובא, רק שיש מצוה גדולה בדבר.. והשיבו מצוה עוברת דוחה ביטול תורה, אבל לא דוחה ירידת מדרגה בתורה ושינוי בשיעור קומת הת"ח של האדם. וכמדוי שאמר שבגיל הזה, סדר אי של חורף שלם יכול לשנות את מדרגת האדם, ובוה לא נתחייבנו.

הוצרך פעם ליסוע לכמה ימים ולבטל מתורתו בשביל מצוה עוברת שא"א לעשותה ע"י אחרים. [מצוה גדולה מאד]. ושח בעגמה לתלמידים שהיו אצלו בבית כשנדע לו כך - מי מביא לאדם את המצוות האלו שא"א לעשותם ע"י אחרים. כי בניצ"ב בפי שה"ש שלו, זה מגיע מהבעל דבר...³

היה אצלו אחד ודיבר איתו שמארגן מסגרת לימוד בימי בין הזמנים של שש שעות לימוד רצופות. [היה זה דבר חדש באותה תקופה]. הרב התלהב מאד מן הענין, ונתן לו מדיליה 500 דולר. ובאותו זמן ישב אצלו בעל יכולת אחד, ושידל אותו הרב שיתן גם הוא סכום נכבד לטובת ענין נשגב זה.

היה אצלו עשיר גדול מאד והרב דיבר איתו לתמוך באיזה ענין שהיה תורה לבד, בלא שום עניני יהדות נוספים. ואמר הלה, הרב יודע שאין דרכי להשקיע בדברים האלו. ענהו הרב, [בערך כך] נו, אם כך יזכה בזה אדם שיותר ראוי ממך..

שמעתי שבעל יכולת אחד נתייעץ עימו על האפיקים שראוי לו להשקיע את כספי הצדקה שלו. ושלחו להיועץ על כך עם הגראי"ל ז"ל. [הרב כנראה ידע מה הוא הולך לשמוע שם, והעדיף שישמע זאת שם]. ואמר הגראי"ל ליתן לתורה בטהרתה. [כוללים וכיו"ב]. וחזר הלה מאוכזב קימעא אל הרב כמבקש היתר לסטות קצת מן הדברים. אמר לו הרב, הגראי"ל הוא האדם הנקי ביותר⁴ בעולם, וא"א שלא להתחשב בדבריו..

תורה

מעלת התורה

"החיים של האדם הם רק הזמן שהוא לומד תורה, כל זמן אחר איננו חיים באמת. משמעות ה"חיים" שיש לאדם בזמן שאינו עוסק בתורה, היא משולה לפרכוס זנב הלטאה אחר שחתכו את ראשה, איזה שיריים של חיים, צל מהם..."¹

מבקש ה' אחד ביקש מהרב לקבוע לו זמן לשאלה שמציקה לו מאד, וייחד לו זמן בפרטות, ושאל הנ"ל כך. שמנסה לעשות פעולותיו לשמה, ומרגיש בעצמו שסוף דבר לעולם אינו עושה אלא בשביל עצמו, וגם אם בא לעשות לשמה, גם זה אינו עושה אלא להשיב רצונו שרוצה לעשות לשמה.. ובסוף הכל חוזר אצל עצמו, ואיך יכול האדם לפעול בעצמו שיהיו פעולותיו באמת בלתי לה' לבדו. ואמר במתנינות, אנו אין לנו אלא תורה. הדבר היחיד שיכול להפך את האדם משורשו, ולעשות רצונו להיות בבחינת לעשות רצונך אלוקי חפצתי באמת, הוא רק ע"י עסק התורה כדבעי בעמל ובטורח, ועסק זה הוא שמחפך את האדם עצמו ויכול להביאו למדרגה זו.

דיבר בליל שישי על כך שישאל שיצאו ממצרים התכוננו למתן תורה בימי ספירת העומר, ע"י לימוד והתבוננות במה שראו במצרים, וע"י דברי הרמב"ן בסוף פ' בא שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמן בכל דבריו ומקרינו וכו', וכי הרמב"ן שדברים אלו למדים מניסי יציאת מצרים, וזה שעשו ישראל אז, וע"י זכו ל"חלק בתורת משה רבינו", ולהגיע למתן תורה.

שאלו אי לאחמ"כ, אם כן היה ראוי גם לנו שתהיה עבודת ימי הספירה אצלו בבירור והשרשת עיקרי האמונה שקיבלנו ביציאת מצרים, וע"י לבוא להכנה הראויה למתן תורה ולחלק בתורת משה רבינו.

ענהו הרב, זה היה לפני מתן תורה, אבל מאז מתן תורה, הכל דרך התורה, וגם ההכנה לקבלת התורה, אף היא דרך התורה נעשית, ואצלנו עבודת הספירה היא תוספת בלימוד התורה.

הברכה השגורה לילדים וכדו' שביקשו את ברכתו, "שתהיה תלמיד חכם גדול".

¹ שמעתי שהג"ר שמשון פינקוס ז"ל חזר על דברים אלו ברבים בשם הרב, ואמר, אדם שמסוגל לומר הגדרה כזו, רק הוא מבין מה זה תורה.

² ע"י הרחבה ביסודות אלו בס' אפיקי מים בכיאור ד' הרמב"ם סוה"ל איסורי ביאה אין מחשבת וכו' אלא בלב פנוי מן החכמה, ובחכמה הוא אומר אילת אהבים ויעלת חן דדיה

³ אמר פעם שמבטלין ת"ת למצוה עוברת שא"א לעשותה ע"י אחרים, זה עדיין נחשב "ביטול תורה".

⁴ או הדעה הנקיה ביותר.

היה אצלו יהודי אמריקאי [לא תורני] עם משפחתו, ואמר לרב שבנו הבחור הולך עכשיו ללמוד שנה אחת בישיבה, והוסיף כמסתפק, אולי שנתיים, והוסיף בפסקנות, ואח"כ הוא ילך לקולג'... נענה הרב, שנה בישיבה - אמר בהתפעלות, - זה עולם ומלואו. שנתיים בישיבה, הריים את שתי ידיו למעלה, זה ממש "נישט שייך"... ואחר כך - זה בעז"ה נראה אח"כ... מוקדם עוד לדבר...

בהלוותו של הרב שך מצאו אי מתלמידיו מלפנים, וניגש אליו ושאלו. הרב, מה צריך עכשיו לחשוב?

ענהו הרב, לחשוב בלימוד! זה גם מה שהוא צ"ל היה עושה עכשיו... [ונכנסו בשיח עמוק של ד"ת בגדרי מלאכת מבשל בשבת].

דרכי הלימוד

מאד החשיב את כוח הסברה של למדן אמיתי, היודע מתוך הדבר עצמו [וגם קודם הראיות] מה נכון לומר ומה לא לומר.

בשיעוריו הפומביים עשה ענין גדול מדיוק לשון חכמים, והראה שהכל בדוקא. וכמה פעמים גם שהתבטא בחריפות על ה"לאו דוקא"⁵. [ומטו שפעם אחת הוכיח דבר מלשון חז"ל, ואחד השומעים הפטיר "נו, לאו דוקא"... והרב השיבו בחריפות - חז"ל לאו דוקא! אתה לאו דוקא! ופעם אחרת היה שנתקשה גם במשמעות דבריהם ז"ל שהיתה נראית ומשתמעת באופן אחד, וציטט אחד שפלוני אמר שזה "לאו דוקא". והגיב הרב, "ביטלו הוא ואלף כיוצא בו, ואות אחת מדברי חז"ל לא תהיה לאו דוקא..."]

והנה תלמידים שלא שימשוהו כל צרכם הפליגו מזה עד... וחשבו שכל זאת בדרכו. אבל באמת אצלו היו הדברים במשקל, ועיקר ההכרעה היתה מתוך ההבנה הישירה והנכונה בשורש ועומק הדבר עצמו, וכיון שבאמת דברי חכמים מדוקדקים, היה טורח להראות היאך הדברים מכוונים גם בלשונם ז"ל, אבל במקום סתירה כביכול בין צחצוח הלשון לבין הכרע הסברה, שאין בכוחנו להעלותם כאחד, ראינו גם ראינו [והיה ניכר יותר בחבורות המצומצמות ששם היה ניתן לשאלו] שעיקר ההכרעה אצלו היתה תפיסת והבנת שורש הענין, והלשון נדחית מפני המכוון, ולא להיפך. והפליג בזה בהספדו בשיבת מיר על הג"ר נחום פרצוביץ ז"ל שנודע בעולם התורה בכוחו הגדול לכוון עומק יסודות הדברים בצחצוח לשונות הראשונים, ונביא מעט מתוך הרחבת הדברים [הדברים במילואם בקובץ "ישורון" כרך כ"ב] "מדברי הכתוב לחוד א"א לדעת כלום, צריכים לרבי כדי לדעת לקרוא מה שכתוב, גברא רבה הינו אותו אחד שביכולתו לומר שדברי הכתוב סותרים את התורה עצמה, [היינו ההבנה של אותו הגברא רבא שעצמו תורה, כמו שהאריך לבאר שם], וממילא צריך ליישב את זה, ואפשר ליישב זאת בדרך דוחק ועל דרך מה שאמרו בגמ' שבקיה לקרא דאיהו דחיק ומוקי אנפשיה..."

להלן שם, "שמעתי פעם ממנו עצמו" כי מה שכתוב אינו מלמד, ובשביל זה צריכים לרבי כדי לדעת כיצד צריך לקרוא ולהבין, איך לדחוק ולומר - אמנם כתוב, אבל הרי זה איננו כך, לא זו הכונה. מימרא זו היתה מרגלא בפומיה, "אבער דער מעשה איז דאך ניט אזוי". [אבל הדבר הרי איננו כך...]. ליבו היה כלב הארי ותמיד היתה לו הבנה ותפיסה בלב ליבה של הסוגיא, בתוך עומק ושורש הסוגיא, שם היה לו מה לומר ומשם פיתח את הדברים. הכח הזה הוא צריך להיות ירושתו, אותו כח של הגברא רבא שיכול לומר שהשורש מכרעת את הכתוב כי סברתו היא עצמה תורה". ודו"ק מזה לדעתו ז"ל עצמו על משקל כוח הסברה של למדן אמיתי, לעומת דקדוק הלשון.

וכמה שאהב סברא מוכרחת מהבנה מעמיקה ולמדנית של תוך הענין, כך מאוד לא אהב סברות הכרס. והביא פעם דברי התרוה"ד שכי בענין גדר תערובת בבורר, "מאד היה נגד סברת הלב דשני מינים שניכרים בהפרדתם וכו' דיהא ברירה שייכא בהו וכו', אפס הואיל וכי בסמי"ג דהבורר וכו' חייב חטאת, אין לחלק ולהקל בלא ראייה ברורה". ופעם אמר לו אי הוראה בענין כיבוס בחוה"מ בשם איזה פוסק חשוב, ושאל בתמיחה "יש לו איזה ראייה לזה, או סתם סברת הכרס ז"ל, ופעם אחרת שח לנו על איזו שאלה חמורה מאד בעניני אישות שנתגלגלה לפתחו, והלך לצורך ענין זה אצל כל גדולי ההוראה. וסיפר בהתפעלות על אופן מענהו של הגר"מ פיינשטיין ז"ל איך שפתח הענין משלש סוגיות בגמ'. ומאידיך

⁵ עיי' בלשון קדשו של הגר"א בפי' ישעיה פ"ב ולאן דוקא חס מלומר כן על דברי חז"ל.
⁶ "שמעתי שהיה זה כשאמר בשיעורו שגם בעלי החיים מתים ע"י מלאך המות, והוכיח כן מלשון הגמ' בפי' המפקיד, מלאך המות מה לי הכא מה לי התם, ומבואר שגם בהמות מתות ע"י מלאך המות.
⁷ הרב בשנות לימודו בישיבת מיר היה מדבר הרבה בלימוד עם הגר"ר נחום ז"ל.
⁸ // שח א' שגר בילדותו ליד ישיבת חברון, שבתור ילדים היו מטפסים הרבה על החלונות וצופים אל תוך הישיבה, ואמר דברים רבים היו משתנים בנוף הישיבה בזמנים השונים שהסתכלנו, אבל דבר אחד היה תמיד, שר' משה שפירא ישב ולמד...
⁹ וא' שהיה מצוי עימו רבות אמר שכמדו' שמעולם לא ראהו מפהק.

שח בתמיחה ובפליאה על פוסק אחר שהתיר בפשיטות מכח סברא בעלמא, ואמר, "שאלתיו, על סמך זה לבד?!, וענינו כן... ופעם אחרת היה איזה שאלה הלכתית שנסתפק בה לעצמו, והיה מי שהציע לשאול לפלוני, וחישב בתחילה לעשות כן, ושוב נמלך ואמר, מה הוא יגיד! סתם סברא... זה אפשר לעשות לבד..

אי שאלו שחשקו ללמוד מס' ברכות וכיו"ב מן הדברים הנוגעים למעשה, כיון שמרגיש בעצמו שכשמקיים מצוה שלמד עניינה משורשם, יש לו טעם אחר לגמרי בקיום מצוה זו, וע"כ רצה ללמוד ענינים שכאלו.

והשיבו, המצוה הכי גדולה היא לימוד התורה. ומצות תלמוד תורה מתקיימת כשהלימוד נעשה בשמחה ובטעם. והדברים שעל ידם הלימוד הינו הכי ב"גישמאק", זהו השיקול הראשון והעיקרי בשביל לבחור מה ללמוד.

עודד צעיר אי' מאד לכתוב חידושי תורתו, וזמן רב שדיבר עימו בחשיבות ענין הכתיבה עד שהצליח שאכן ההוא יתרגל בדבר. ואחר שנים רבות סיפר לו פעם הלה שבביתו יש עשרות רבות של קלסרים של חידושי, "והכל בזכות הרב". וצהבו פניו מאד..

"רבותינו דיבקו אותנו בלימוד הרמב"ם משום שבלמוד זה מגיעים לשורשי הדברים".

שמעו ממנו כמה פעמים הנוסח ללמוד "תוספותדיק". והמשמעות היתה לימוד מתוך אחיזה עמוקה של כל המו"מ והשקו"ט של הסוגיא, ולא רק יסודי ונשמת הענין לבד.

בקיאות ושקידה

עם כל כח עיונו הגדול שהיה עומק אחר עומק וכל זמן שממשמש מוצא טעם, היה לפלא גודל בקיאותו בכל חדרי תורה, ואף שקידתו העצומה עמדה לו. בשנים קדמוניות כשלא היה מסובל בעול שיעורים ושאר עניני ציבור, היה רגיל בסדרים ארוכים מאד שעות ע"ג שעות⁸, וגם בשנים היותר מאוחרות קשה לתאר איך היה יקר לו למצוא עוד ועוד זמן ללמוד, ומהם באיחור שבת והשכמת קום ושניהם גם יחד במיעוט שינה נורא שכמעט א"א להבין היאך מסוגלים לחיות כך, לא כ"ש ללמוד וללמד ולהיות בנינוחות ובישוב הדעת מופלא כידוע... [שח אי' שבשנים האחרונות היה איזה יום בבין הזמנים שהוצרך ליכנס אצלו באיזה ענין כו"כ פעמים באותו היום, ואמר הלה, בתחילת הבוקר כבר מצאתיו לומד בחדרו שבכולל, ובמשך היום נכנסתי אצלו כו"כ פעמים עד שעות הערב המאוחרות. מה היה לפני ואחרי, אינני יודע, אבל מה שראיתי אני היה ט"ו שעות רצופות שהוא שקוע בתלמודו].

נביא קצת עובדות מדיעת התורה שלו. ארשום הידוע לי ממסכתות שאמר בהם שיעורים רבים [בלא בדיקות מקיפות, ודאי ששיירנו כאן עוד מסכתות וענינים]. [בחלק מהדברים דלהלן מסר שיעורים כו"כ פעמים. כמובן רובם אמר רק על איזה חלקים מתוכם]. - שבעית, [מתחילה ועד סוף], שבת [כו"כ חלקים בה], עירובין, פסחים, שקלים [על הסדר, ונפסק במחלתו], יומא, יבמות [גם עגונות], כתובות גיטין קדושין נדרים ב"ק ב"מ [גם רבית ופי' האומנין] ב"ב סנהדרין [על הסדר] מכות שבעות עדויות [מתחילה ועד סוף] זבחים חולין בכורות תמיד [מתחילה ועד סוף] נדה. כלים אהלות נגעים פרה טהרות מקואות מכשירין זבים טבול יום ידים עוקצין. [כל טהרות מתחילה ועד סוף בשני מחזורים כל הסדר [חלק מהמסכתות נשנו עוד פעמים]. זהו הידוע לי בשי"ס. ובשאר חיבורים, שורשי מנין המצוות להרמב"ם. ספה"מ להרמב"ם. רמב"ם הלי תפלה. טור ב"י הלי שבת¹⁰.

ובשאר חלקי התורה. על פרשיות התורה רבות רבות בשנים במסגרות שונות. וכן על מועדים. רמב"ן עה"ת. ביאור הגר"א על משלי. מסכת אבות מתחילה ועד סוף פעמיים. פרק חלק בסנהדרין, פרק הרואה בברכות, אגדתות רב"ח סבי דבי אתונא. רמב"ם הלכות דעות. [60 שיעורים]. י"ג עיקרים להרמב"ם. מצות אמונה. ספר יצירה שערי אורה פירס רימונים להרמ"ק [עם פלח הרמון לרמ"ע מפאנו] מסלת ישירים אדיר מברום נפש החיים, מעלות התורה עם ביאור אור תורה להג"ר אייזיק חבר, לשם.

¹⁰ = תמיד ההרגשה במחיצתו היתה שאפשר לשאול בכל תחום ובכל מקום, וכך נהגו רבים, שאלו ונענו. וא' שהיה קרוב למקובל מפורסם מאד אמר שאין כזה דבר שם לשאול סתם כך במקומות אחרים, וכשהכיר את הרב התפלל להתוודע למושג כזה שאפשר לשאול בכל זמן בכל מקום, ונענים בהרחבה באר היטב. ואמר לי הגר"מ"ה הירש שליט"א בשם ידידו להבחיל"ח הג"ר אפרים זורייבין ז"ל שאמר לו על הרב "כל מקום שמדברים איתו, הוא ממש מונח". [ושמעתי שהג"ר אפרים הנ"ל ז"ל נזף פעם באיזה אברכים שהתחילו לעסוק בנסתרות. השיבו לו אלו, והלא גם ר' משה לומר. השיכם בחיך, ר' משה התחיל לעסוק בקבלה רק כשכבר לא נשאר לו מה ללמוד...]

ללמוד וללמד

"אם אתם מגיעים לשיעור, לא מתבוננים אחר כך ולא משקיעים בדברים, [א] בשיעורים שהיה שייך להכין לפני, גם להכין, פשוט חבל על הזמן, אין לזה שום ערך, זה כלום".

היה גברא דווקא כידוע, והיה ידוע שמקפיד על כך ואיכפת לו שימסרו דברי תורתו באופן מדוקדק ומכוון, ועל כן היו שמפני המורא לא אמרו את דברי תורתו בשמו. אבל פחות ידוע [ובאמת לא דיבר בזה מאומה ברבים], שהיה איכפת לו גם דבר זה שישנם אנשים ששומעים אותו שנים ולוקחים את דבריו ושמים בכליהם, [כידוע...], ודורשים אותם בע"פ ובכתב בלא להזכיר באמת את מקורם. ובעגמה אמר פעם ביחידות לתלמיד ותיק שעשה כן בשגגה, "שנים אני נגב, אנשים יושבים פה ואוכלים להנאתם... אבל שאתה תעשה לי את זה?".

היה א' שכתב והקליד מדבריו כמויות עצומות [כ - 10,000 עמי לפחות], ולא הרשהו אפי' לא להראותם, ואף לא לתלמידים קרובים שבקשוהו ליתן להם, ואפי' על כאלו שחשבו שיתן להם רשות, שאל ואמר

לאו. [כמעט ללא יוצא מן הכלל].
ואפי' פעם אחת ששמע שיצא מתחת ידו כתבים מסוימים, יצא מגדרו והתקשר אליו על כך... ושאלתיו מפני מה אינו מרשה -- ואמר [בערך] שמפני חסרון בכיוון הדברים למקורם. [וע"כ לא הרשה אפי' להראותם וליתן חלק מהם ואפי' לתלמידים קרובים].

דבריו היו בכח החיות מיוחד, ואפי' דברים שהיה חוזר עליהם פעמים רבות, מ"מ היה שוב נכנס בהם ומביע אותם

כדיטוגמא חדשה. ומכאן זה גם היה דבר נפלא שפעמים הרבה מאד ששזר בכל פעם פנינה נוספת בדברים, ולא הרי זה כהרי זה, והיו דברי תורתו משלימים זה את זה, הן בהבנת והטעמת הענין מפנים נוספות ומגוונות, והן בהסתעפות הענינים והנקודות והמקומות המתבארים על פיהם.

שאלו א' מתלמידיו [אב תשע"ד] שעומד להתחיל להגיד שיעור בקיאות בשי"ג ישי"ק, ורוצה לקבל הדרכה. אמר לו הרב כך, "תפקידו של מגיד שיעור¹¹ בזמנו איננו למסור את התורה, התורה נמצאת היום בכל מקום וניתנת להשגה בכל דרך, [יש אפי' הקלטות...], התפקיד של מג"ש היום הוא לתת את הטעם, הטעם בגמ', הטעם ברש"י, הטעם בתוס', וזה תלוי בשעת מעשה של הלימוד, כל תלמיד היושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מור תיכוונה, [הביא זה בקשר ל"גישמאק" בלימוד], זה מה שקיבלת וזה מה שאתה צריך למסור".

נגלה ונסתר

הגם שראה חשיבות גדולה מאד בלימוד הקבלה, וחפץ וקיווה ושמח בתוספת העיון והעסק בלימוד זה ע"י לומדים מובהקים, מ"מ היה ברור לכל הקרובים אליו כי כבודם של דברים אלו מונח במקומם דייקא, ועיקר עסקו של האדם צריך שיהיה בשמעתתא כדרכה של תורה. והאופן הנכון לדברי תורה אלו הוא רק כשמגיעים בהכנה המתאימה של מילוי כרסו במדרגת השמעתתא כדבעי, וגם לאחר שמילא כרסו, מ"מ עדיין עיקר העסק הוא בשמעתתא, ונתן לעתים קיצבה ושיעור שיותר ממנו א"א להוסיף בלימודים אלו על חשבון השמעתתא. [ובחורים צעירים מקרובי משפחתו או כיו"ב, פעמים שהיה נוזף בהם כשהיה רואה שבאים לשיעוריו או עוסקים באגדה].

אמר פעם, "מה גידל ר' ירוחם במיר? 'משגיחים'!! התלמידים המובהקים של ר' ירוחם היו 'לומדים' גדולים...". וכן ניתן לומר גם עליו ז"ל, שכל אלו שגדלו אצלו בנערותם ומתחילת גידולם - ראשם ורובם בשמעתתא¹².

בשנים שלימד בבית התלמוד התחתן אחד מתלמידיו כשלא היה בארץ, ובשובו ארצה הגיע לשבע ברכות שלו. רוחו היתה טובה עליו, וכשבא לשאת דבריו ורצה לדבר בענין ד' הרמב"ם פ"א מהל' עבודה זרה בענין טעות דור אנוש, ומעשה אברהם אבינו וכו', ואמר לאי המסובים תפתח את הרמב"ם ותבדוק שאני אומר נכון, וחזר על כל הפרק בע"פ מתחילתו ועד סופו.

בלמדנו אצלו במוצאי שבתות שורשי ספה"מ להרמב"ם כשאחזנו בענין שנביא יכול לעקור דברי תורה לפי שעה, באותו יום ה' שקודם לכן יצא לאור רמב"ם מדע בהוצאת רש"י, והוא ז"ל ישב עם המהדורה החדשה, ואנו בני החבורה ישבנו עם הרמב"ם הישן, והקריא דבריו בענין זה בפ"ט מ"סוה"ת, והקריא. ובתוך דבריו ציין שינויי הנוסח שבדפוס שלנו, וז"ל "בכל אם יאמר לך הנביא עבור על דברי תורה כאליהו בהר הכרמל שמע לו, חוץ מע"ז, והוא שיהיה הדבר לפי שעה כגון אליהו בהר הכרמל שהקריב עולה בחוץ וירושלים נבחרה [יאצלכם כתוב נבחרת לכך"]], והמקריב בחוץ חייב כרת וכו' ואילו שאלו את אליהו ואמרו לו נעקר [יאצלכם כתוב נעקור"] מה שכתוב בתורה השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה, היה אומר לא וכו' אלא המקריב בחוץ חייב כרת כמו שצוה משה, אבל אני היום אקריב [יאצלכם כתוב אקריב היום] בדבר ה' וכו'.

כשהתחיל

בלימוד מסכת תמיד, אמר שכבר נתרחק מעניני קדשים ועשרות שנים שלא למד ענינים אלו, אחר זמן לא רב דיבר באיזה יסוד של תוס' בענינים אלו ואמר, באיזה חוזר על זה בארבע מקומות בקדשים, ומנאם.

א' מהקרובים

אליו הראה לו פעם מחברת שכתב הגר"ח קניבסקי שאלות למבחן על כל השי"ס. אמר לו הרב משועשע, נו, תבחן אותי... שאל הלה ה' שאלות ממקומות שונים, ונענה לאלתר הדין המסכת והדף, ואח"כ הרב הפסיק את המבחן..

אמר לאחד, "פחות מתשע שעות לימוד ביום לא שייך לגדול ת"ח".

שאלו א' על הדברים הנוראים של הגר"ח מואלוז'ין בדרשתו שמי"ש שמי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק שיע"ז נאמר הכרת תכרת הנפש ההיא רח"ל, הוא גם נידון בשעות, ויתכן שישנם איזה שעות ביום שאפשר לו ואינו עוסק, ונכנס בכלל זה. ושאלו הלה ליתן איזה קיצבה בדבר זה, שהדברים נוראים, וכפשוטו ממש לא מצאנו ידיו ורגליו...

ועיקר מענהו היה כך, גם על הדבר הזה נאמר "הנהג בהם מנהג דרך ארץ" [ברכות לה:], בפסוק כתוב אל תצדק הרבה למה תשומם. למה תשומם זה גיפערלאך, [נורא]. צריך לא לצאת מדרך העולם..

היה חוזר הרבה על דברי התנחומא פ' נח שתושבע"פ קשה ללמוד ואין לומד אותה אלא מי שאוהב את הקב"ה בכל ליבו ונפשו ומאודו, לפי שהיא עזה כמות וקשה כשאל קנאתה וכו'. ופעם כשדיבר על כך [בהספדו על הגי"ר משה שמואל שפירא ז"ל] קרא בהתרגשות, "קשה כשאל קנאתה, התורה לא סובלת שמכניסים איתה שום דבר אחר חוץ ממנה... ודיבר בזה בהתרגשות גדולה בדברים היוצאים ממעמקי הלב והיתה מכך התפעמות גדולה לשומעים.

א' שאלו שלא עולה בידו לימוד הבקיאות בשיבה, שאם מתעמק, הרי נהיה לעיון, ואם אינו מתעמק אין הדברים נקבעים בליבו כלל. יעץ לו הרב ללמוד בסדר ב' טור וב"י, [אמר לו בתוך הדברים, טור ב"י זה טעם גן עדן, והזכיר גם מדי הנוב"י בתשובה שכתוב לאי בנייפה - ארבעה טורי אבן לא פסלת לך...]. והלה אכן עשה כן במשך שנים וראה ברכה מרובה בלימודו זה.

¹¹ הכונה לתלמידיו בישיבות בחו"ל ובא"י שהרכיז בהם תורה, בעיקר בשנים מוקדמות

¹² י"ל אם הכוונה גם למג"ש בעיון.

כל שיעורי לא היו על חשבון סדר א' או ב', אלא בשעות בין הסדרים, [או קודם סדר א', או בצהריים קודם סדר ב', או בלילה, או ביום שישי].

היה זהיר מאד בהצנעת ענין לימוד הנסתר, ובעבר היה נשמר בזה יותר ויותר וכשהיה מזכיר דברים מספר הזוהר היה אומר "חז"ל וכיו"ב, וכן ספרים מדברי רבותינו בנסתרות היה מעלים שם האומר, ואפי' בפעמים ששאלוהו מפורשות למקורי הדברים, נמנע מלומר. ואמנם בשנים המאוחרות יותר כבר לא הקפיד עד כדי כך, והיה מזכיר ברבים גם מסי הזוהר, ואם מדברי הארז"ל ועוד, אמנם מ"מ עדיין היה מוצנע אצלו חלק הסוד שבדברים וכל עסקו בחלק זה, והיה מקפיד בדבר.

המעשה הבא הינו אמין לגמרי [הגם שיתכן שנשמע לא כך]. א' מתלמידיו יום א' פנה אליו ידיד והציע לו לבוא עימו למקום מענין. ובליל שישי באזור חצות הלילה לקחו לאיזה מקום שומם בהר במבואות ירושלים ונכנס עימו שם בתוך ההר, והלכו במקום עד שהגיעו אצל מערה גדולה, ובה ישבו מספר אנשים [שאין מראיהם כבני תורה, ונראים "עמד"] ובידיהם נרות להאיר האפלולית במקום, ולומדים זוהר. היה שם א' [ממוצא ארופאי] עם מראה של דמות רוחנית, אבל גם הוא עפ"י מראהו לא ת"ח ולא "בן תורה", עם סבר נעים, והוא היה אומר השיעור, וקידמו לשלום והזמינו לשבת עימם, ונתנו גם לו ספר הזוהר וישבו ולמדו, והלה מבאר ומפרש הדברים בשפה ברורה ובענימה, ואותו התלמיד מרגיש בתוכו שהענין עושה לו משהו...

אחר זמן ניכר אותו התלמיד לפתע שטרם התפלל מעריב, ויצא אל ההר השומם להתפלל. והנה בגשתו להתפלל מצא בעצמו רגשי קודש נפלאים, והתפלל תפלה שכוון שלא היתה לו מעולם... ותפעם רוחו...

אחר איזה זמן ביקש מהרב זמן ביחוד לשאול דבר, וייחד לו זמן, וסיפר לו כל העובדא ושאלו אם דבר זה מורה על קדושת הלימוד וכו'.

והשיב הרב, הלימוד הזה הוא "גילוי עריות". אופן לימוד כזה בתורת הנסתר בלא ההכנה הראויה של האנשים הראויים ללמוד וללמד זה בבחינת גילוי עריות. והרחיב בדברים בגנות הגישה אל הקודש בלא להיות ראוי לזה באמת¹³.

"השם "מחשבה" מאד לא אהוב עלי, אני לא יודע מה זה... אנחנו לומדים "תורה".

כבוד התורה

מיסודי תורתו היה האמונה בקדושת ורוממות התורה, ובאין סוף של חכמת התורה. ותמיד היה מרגיש, ומביע את ההרגשה, כי לעולם איננו אלא בתחתית ההר, וכל שאנו מעמיקים מבינים ומשיגים, אינו אלא כטיפה מן הים האין סופי של חכמת התורה. והלשונית - "לפי ערכנו", "כמה שאנחנו מסוגלים להבין", "משהו, אפס קצה", וכיו"ב, כל אלו היו לחם חוק בפיו תמידים כסדרן כשהיה בא לבאר ולפרש עומקו ורוחבו של ענין.

תלמיד א' שהיה מתיגע ומעמיק הרבה בדבריו, פנה אליו פעם ואמר בכמין יאוש, "אני משקיע הרבה להתבונן ולהעמיק בשיעור, ואחרי הכל אני מרגיש שעדיין אינני באמת מבין..."

ענה לו הרב, "גם אני לא מבין... כולנו לא מבינים... אנחנו מנסים, משתדלים, עד מקום שידינו מגעת..."

מרבץ תורה א' מבוגר שהרב נהג בו ידידות שאלו פעם ביאור בדברי האר"י ז"ל שכי' שענין מסוים מכוון כנגד ענין אחר, שני דברים שעל פניו לא היה נראה ביניהם שייכות, ותמה הלה לפשר הדברים, והרחיב בגודל התימה שאין שום קשר ושייכות בין אלו לאלו... עד שהרב פרץ בצחוק ואמר לו, בסדר, בסדר... [כאומר, וכי באמת חשבת עד היום שהכל אתה כבר יודע?!] וביאר לו הענין בארוכה דבר דבור על אופניו.

שאלו פעם צעיר א' בעל כשרון שהיה חביב עליו ביאור בדחז"ל, ואמר לו הרב, ומה אתה אומר? והלה השיב מה שחשב בזה. נענה הרב ואמר לו, נו, עוד יותר... תגיד יותר... נענה הלה בתמיחה, עוד יותר?! [כאומר, וכי שייך לומר עוד], והרב לא חשך ממנו את שבטו, "עוד יותר?! עוד יותר?! ותתח וביאר בארוכה עומק הענין.

המליץ לא' ללמוד איזה חיבור, ואחר זמן שאלו הרב אם למד שם ענין פלוני. השיב הלה בחיוב. שאלו הרב, ואיך הבנת זאת? ענה, לא

יותר, או עכ"פ כאלו שהיו קשורים עימו בכל הענינים, ולא לאלו שבאו אליו מתחילה לשמוע לקחו באגדה בלבד.

¹³ = אולי ביאור הענין כך, התורה נקראת אשה, והיא בת זוגו של האדם. כשאדם עוסק בחלקי התורה שצריך לעסוק בהם, והוא בר הכי לקנות אותם כדבעי, זהו האשה המיועדת לו ויש כאן חיבור נכון שלו עם התורה.

אבל כשאדם עוסק בחלקי תורה לא לו שאין ראוי ונכון לו לעסוק בהם, זו אינה האשה המיועדת לו והרי זה כבחינת... והטעם הנפלא בדברים באמת גם הוא מפני כך, שכשהאדם עוסק בדברים שהם לפי ערכו,

הבנתי. אמר הרב, טוב מאד. עכשיו אני רואה שאתה מבין משהו, אם היתה אומר שהבנת הייתי יודע שאתה לא מבין כלום.

חברותא מתלמידיו למדו ספר קל"ח פתחי חכמה, כשסיימו את החיבור נועצו בו מה להתחיל ללמוד עתה. הרב הרזה וענה להם, עכשיו שסיימתם והשלמתם את הקל"ח, דומני שאתם יכולים להתחיל ללמוד קל"ח...

היה פעם בשלוי' זכר ודיברו אודות טעם מנהג אכילת הארבעים בשלוי' זכר. והיה שם ת"ח א' ואמר שזהו המאכל הזול ביותר שהיה בירושלים [מהמאכלים המשביעים], וע"כ פשט המנהג להביאו... נענה הרב ואמר, זהו הטעם ה"זול ביותר" ששמעתי על ארבעים בשלוי' זכר.

כבוד ת"ח

הקריא פעם בשיעור מדברי הגרע"א, ובתוך דבריו שם תמה הגרע"א על המשנה למלך וכי' בלשון זו "ולא זכיתי להבין דברי קדשו". והתרגש והיה לחלוחית בעיניו, ואמר בהתפעלות, "כמה זמן היה בין המל"מ לרע"א... מאה שנה... "לא זכיתי להבין דברי קדשו", אה! ר' עקיבא איגר..."

כתב פעם מכתב פרטי להגר"ש ע"ד הוצאה לאור של הספר שערי לשם שבו ואחלמה. [ולאחמ"כ נתפרסם ונדפס שם בשער הספר עפ"י הוראת הגר"ש ז"ל]. וז"ל שם "אחר נטילת הרשות אפתח בדברים אע"פ שאיני כדאי, וכי' ובסיום המכתב והנני יוצא בקידה כדרך ביאתי, ועצם פתחון פי בזה אף הוא זקוק להיתירא דעת לעשות לה'.

היה איזה פולמוס הלכתי ציבורי, שדעת עצמו היתה בזה שיש מקום להתיר, [ואחמ"כ אפי' הורה כך לא' שהיה אצלו שעת הדחק והיה קצת מוכרח להורות לו], אבל נתפרסמה ברבים הוראת הגר"ש בזה לאיסור. ואחמ"כ בשיעור ביום שלישי במשלי נשאל אחר השיעור [בציבור קצת] מה עושים בדבר פלוני. וענה בפשטות, כבר הורה זקן... הרב אלישיב הכריע לאיסור.

ת"ח א' מתלמידיו נכנס אצלו להראות בביקורת ספר שכתב גברא רבא מאד, שכתב משהו בענין יוסף הצדיק באופן שלדעת הלה לא היה הולם ליחס הראוי ליוסף הצדיק. הרב הסכים עם הביקורת במקום זה כשלעצמו והצדיק אותו, אבל הוסיף, אבל אתה מבין שאם היינו שלושתינו כאן בחדר [המחבר הנ"ל, הרב ז"ל, והתלמיד], ויוסף הצדיק היה נכנס, אתה מבין מי משלושתינו היה מתעלף ראשון...

הספיד פעם באיזה מקום, ואחריו דיבר הגר"ש בורנשטיין ז"ל [הגר"ש"ב בבחרותו היה משומעי לקחו בקביעות, ולקח ממנו הסכמה לספרו "אורה ושמחה" פורים¹⁴], הרב היה צריך ללכת לאחר שהספיד, אבל לא רצה ללכת עם עלותו של הגר"ש"ב, ירד איפוא מן הבימה והתיישב בתוך השומעים בצד השלישי האחרון של ביהמ"ד, ורק אחר כמה רגעים בתוך הספדו של ר' שמואל יעקב, יצא בהבלעה מן המקום. [מדאיריני, בחתונת בן זקוניו של הרב, כשפתחה התזמורת בשיר "אשרי מי שגדל בתורה וכו', יצא הגר"ש"ב מן המעגל והחל לרקד בעוז לפני הרב. כל מי שהכיר את הרב אפי' מעט, יודע שהדבר פשוט שהרב ממש סבל מכל רגע כזה, ואעפ"כ לא אמר ולא רמוז דבר. דומני שמפני כבודו של ר' שמואל יעקב חשב שאין ראוי שיאמר לו מה לעשות...]

אמונה ובטחון

בתקופה שהיה הרבה פיגועים בירושלים, והיה פחד להסתובב... אמר בשיעור ביום שלישי [משל], להתרגל ולהרגיל את הילדים לומר את המזמור יושב בסתר, לומר את זה כל פעם לפני שיוצאים מהבית, שזה שיר של פגעים ומסוגל לשמירה. והזכיר שהחזו"א כותב באגרת בזמן ההפגזות בירושלים, תהיו רגילים בשיר של פגעים.

פעם אחת שנים שקרובים אליו יצאו לטיול כל שהוא, ואמר, תהיו רגילים בשיר של פגעים, תאמרו יושב בסתר.

א' נועץ בו על תוכניותיו לבאות, אמר לו בתוך הדברים, "אתה שואל על שנה הבאה... אפי' הקב"ה לא מתכנן לשנה הבאה..."

שאלוהו פעם ע"ד איזו הצעת עבודה שהיה בה צד פסידא לחיי הבית, שקל את הצדדים והשיב בנוסח זה, "לא מחויבים בהשתדלות הזו".

הם מתקבלים אצלו כרבעי בישוב, ואין בהם התפעלות חריגה ויוצאת דופן. וההתפעלות החריגה היא רק מכה זה שהדברים באמת אינם לפי ערכו של האדם, ע"כ הוא יוצא מכליו ומרגיש שהוא יוצא חוץ למחיצתו לגמרי, משום שבאמת כך הוא שאין זה הוא, ואין לו קנין אמיתי המיישב הדברים אצלו באמת, ומזה נובע ההתרגשות הנפלאה הזו שזה באמת טעימה ממשוה שמעליו לגמרי. [ובכלל דבריו ז"ל כנראה גם מאמרם ז"ל משהרב ביהמ"ק ניטל טעם וכו' וניתן לעוברי עבירה שנא' מים גבויים ימתקו ולחם סתרים ינעם. ודו"ק].¹⁴

"יומר בענותותו עשאני כתבע בואו והעידוני, ועל אף שאין צורך ולא תועלת בעדותי... ע"ש בהמשך ההסכמה בדברים חשובים.

א' שלא זכה להפקד בוש"ק ודיבר עימו כמה פעמים על הענין, והמליץ לו ללמוד היטב ד' ספר העיקרים שהאריך ביסוד זה שמי שבוטח בקב"ה לגמרי באיזה דבר שיתקיים, כך יעלה בידו. ואמר לו תלמד את זה, ותבטח בקב"ה לגמרי שכך יהיה, וכך יהיה. [אמר פעם בשם הגר"א דסלר ז"ל בשם הגר"א ז"ל, שכלל זה שמה שבוטחים לגמרי, מגיע, זהו כלל ללא יוצא מן הכלל].

תפלה

בזמן מחלתה של בתו [תשמ"ב תשמ"ג] דיבר זמן ארוך [18 שיעורים] בשיעורים בליל שישי בעניני תפלה. [אמר אח"כ למישהו פעם, זו היתה הסוגיא שלי אז...].

מי שזכה לעמוד קרוב אליו בתפלת שמו"ע פעמים הרבה ששמע תפלת לחש שלו, קשה מאד לתאר מה ששמענו פעמים הרבה את קולו משתפך כבן המתחטא לפני אביו, תחנונים בקול נעימה מרוממת מלאת המיה וגעגוע, והיה ניכר עליו שנמצא במקום אחר...

א' מבני החבורה זמן ארוך שלא היה לו ילדים, ונכנס א' ושאל לרב שרוצים חביריו לעשות דבר למענו, ומה לעשות?

הרב השיב, להתפלל, רק להתפלל, זה מה שצריך לעשות.

עניית אמן. הביאו לפניו איזה תינוק קטן, ושאל אודותיו, הוא כבר יודע לומר אמון. מאד היה מורגש אמירת ה"אמן" שלו בחזרת השי"ץ. מאד היה רגיל אחר שברך מישהו [בפרט קטנים] לומר לו, ותגיד אמן..

דרכי עבודת ה'

אמר, דרכים רבים יש לעליה בתורה ובעבודה, לא ראי זה כראי זה, הדרך הגרועה מכולם היא – לקפוץ כל פעם מדרד לדרך...

דיבר פעם עם אחד ממקורביו על כך שאדם צריך לראות הנעשה סביבו, ואמר בתוך הדברים "זה מה שהקב"ה מראה לי". ושח שפעם היה בעל התניא עם בנו [האדמו"ר האמצעי] יחד בבית, והיה שם בנו, נכדו, התינוק [לימים בעל ה"צמח צדק"], והיו שניהם שקועים בשרעפיהם והתינוק החל לבכות. בעל התניא למרות שקיעותו שם ליבו שהתינוק בוכה, אבל בנו מחמת שקיעותו לא שם ליבו לכך. ניגש אליו בעל התניא ואמר לו, אם שקועים במחשבות ולא שומעים שתינוק בוכה, מחשבות כאלו זה עדיין מוחין דקטנות...

היה מתייחס הרבה בדבריו לנעשה, ואם היה פיגועים וכיו"ב היה תמיד מרגיש את הדיבור משמים שיש בכל ההתרחשויות, וגם בשיעוריו לרבים היה מעורר על הדברים והמאורעות המשמעותיים פעמים הרבה והיה מאד מרגל בפומיה, "הקב"ה מדבר אלינו..."

נשאל אם דברי הנפה"ח בביאור הגמ' של יפשפש במעשיו, דהיינו לבדוק המידה כנגד מידה של היסורים, הם הלכה למעשה גם לנו בעניותנו [וכפי שטמו משמיהו דמצוקי ארץ שאמרנו כן]. ואמר הן. וכמדוי שפירש טעמו שאלו דברי הגמ' והם דברי תורה ולא שייך בזה שינויי עיתים.

כבוד הבריות

היה א' מתלמידיו שהגיע אצלו לביקור בחוה"מ, ותכף אחר בואו נכנסו איזה משפחה אמריקאית ממכריהם, יהודי בעל בית [אולי אמיד] ואשתו ובניו ובנותיו הגדולים, [כנראה ביקור מתוכנן], והרבנית נכנסה עימם, והחלו לשוחח בעניניהם הפרטיים.

התלמיד הנ"ל מיאן להבין שבסיטואציה שנוצרה נוכחותו שם איננה במקומה, ונשאר לשבת... הגם שהדבר היה מאד לא לענין, וגם האורחים קצת נתרעמו על כך וכו', אעפ"כ חלף זמן ניכר עד שהרב נאלץ למרות רצונו לומר לו בעדינות שאולי עדיף בזמן אחר...

א' מתלמידיו המבוגרים והותיקים פעם המתין לו אחרי שיעור לדבר איתו, אבל הואיל והיו לפניו בתור כמה אנשים הקדים הרב לדבר איתם,

ואחר ששוחח עם כמה מהם נאלץ הרב ללכת הגם שהיו עוד שעדיין המתינו עליו, והתלמיד הנ"ל בתוכם.

אחר איזה שבועות הגיע התלמיד הנ"ל לשיעור את השיעור בליל שישי, וישב סמוך לכניסה. בהכנסו של הרב לשיעור, וכל הציבור כבר קם על רגליו, הבחין בתלמיד זה שישב שם, עיקם איפוא את דרכו קצת ופנה אליו, מה שלומך, מה שלום הילדים והמשפחה... וברדתו מהשיעור כשחלף שוב על פניו, שוב דרש בשלמו ובשלום כל אשר לו.

סיפר ראש ישיבה שהרב הגיע למסור שיעור בישיבתו, אחד מן הבחורים לקח ממנו את המעיל לפני השיעור, ואחרי השיעור התפללו מעריב, והבחור בא והחזיר את המעיל כשהרב היה עדיין באמצע אמירת עליו לשבח. הרב הפסיק, אמר לבחור תודה רבה במאור פנים, ואח"כ חזר והתחיל עליו מהתחלה.

מאיך מספר אותו ראש ישיבה שגביר אדיר אחד סיפר לו שרצה לפגוש את הרב, ובא לכותל לוותיקין לפגוש אותו. אחרי שחרית ניגש אל הרב כשהרב היה עדיין באמצע אמירת "עלינו", ואמר אני פלוני אלמוני... והרב לא התייחס אפילו ברמזיה עד אחר עליו. [אותו גביר אמר במליצה מנהלי מוסדות מפסיקים לכבודי אפי' באמצע התפילה], וכידוע כמה היה עליו עול כספי מענינים רבים.

הנהגה עם תלמידים

היה רגיל לקיים ד' הרמב"ם פ"ד מהל' ת"ת על חובת הרב שאם לא הבינו התלמידים את הדברים מפני התרשלותם בד"ת, חייב הרב להוכיחם על כך, וכידוע, אבל ראינוהו הרבה גם מקיים דבריו שם סופ"ה שחייב הרב לקרב את תלמידיו לאהבם ולכבדם, וכמובן לפי הענין והצרכים השונים כך היה מרבה בזה, [ופעמים ככל שהתלמיד היה ראוי לזה יותר, כך היה מקבל פחות...], ונביא קצת מניהוגי קירבה הערכה וכבוד שנחג בתלמידיו.

קצת מדברים שאמר לתלמידים שונים בהזדמנויות שונות. "אתה תהיה הרבה יותר

ממני, הרבה יותר..."

"לפי הכוחות שלך היה ראוי כבר שהשכינה תשרה עליך... [וסיים בתוכחה, ובנתיים זה לא נראה באופק...]"

נסתפק פעם באיזה דבר לעצמו היאך לעשות, פנה לא' שעמד שם [כבן 25] ונועץ בו איך לנהוג.

א' מתלמידיו חידש ביאור נפלא מאד בשיטת הרמב"ם באיזו סוגיא בפי' חזקת הבתים והרב החזיק מזה מאד, אחר זמן נכנס הלה אצל א' מגדולי ראשי הישיבות, ואמר לו את הביאור הזה. כשסיפר על כך לרב אמר לו ברוח טובה, "נו, לימדת את ר'... איך לומדים רמב"ם!..."

א' מתלמידיו הביא לו קונטרס שכתב במס' חולין, אחר איזה זמן פנה אליו הרב ושאלו אם יש לו עותק מיותר, שכן א' אמר לו שהוא מתחיל ללמוד עכשיו ענינים אלו, "ואמרת לי שיש א' שכתב ע"ז טוב, ורציתי להביא לו את הקונטרס שלך".

נתקשה פעם בשיעור מהו המקור לד' הרמב"ם ששומרי המקדש היו מהלכים ומסובבים, והניחו בתימה. לאחמ"כ בחוה"מ פסח נכנס אחד מבני החבורה והציע מקור לזה¹⁵. הרב נהנה מאד ובשיעור הראשון בזמן קיץ פתח השיעור ואמר, בחוה"מ היה אצלי פלוני ואמר מקור נפלא...

עוד ניהוגי חיבה. בחור א' שהיה בתקופה מורכבת והיה קרוב עימו אמר לרב פעם את מספר הטלפון שלו, [היה זה בתקופה שפלאפונים לבחורים היה דבר לא מקובל], בבין הזמנים הופתע לקבל טלפון לפלאפון שלו מהרב, "דאגתי לך, מה שלומך...".

¹⁵ מצאנו השומרים הסובבים בעיר, אשכחן יתי וכו' נטרי מטרת מימרא דמשכן זימנא דמסחרן יתיה חזור חזור.

¹⁵ הרמב"ם והרמב"ן כתבו שהשומרים היו מהלכים, והתקשה שהרי פטות המשניות ייש תמיד ומידות משמע שכל אחד היה מקומו הקבוע לו. והראה הלה בתרגום שה"ש עה"פ

בחור אי שח לו פעם את הזמן שנולד בו, אחר זמן רב בבוא אותו היום פנה אליו הרב, "היום יום ההולדת שלך..."

בחור ממקורביו הגדולים שהתארכה הגיע אליו עם כלתו אחר הארוסין, הרב פנה אליה ואמר "הוא ואני – ידידים ותיקים..."

"בחור כמוך נוסע בטרמפים! זה לא טוב, אם רואים אחד **כמוך** נוסע בטרמפים, יאמרו התיירו פרושים את הדבר.. אתה לא יכול לעשות את זה..."

אחד מתלמידיו החביבים אמר לו פעם דקדוק נפלא בלשון המשנה בפסחים המורה כד' הגר"ח בספרו¹⁶. הרב נהנה והתפעל מאד, ואמר לאותו תלמיד שישב אז מאחוריו ברכב, פלאי פלאים, מגיע לך נשיקה על המצח על כזה וורט...

לימים אחר איזה שנים בחו"מ פסח כשבא אותו תלמיד להקביל פניו ברגל, נתגלגלה השיחה על דברי הגר"ח הנ"ל, ואמר אז הרב לבנו שנכח שם, אתה יודע את הדיוק שאמר הגר"ח במשנה.. וחזר על הדיוק משמו, והפטיר לבסוף, "גם אני אמרתי את זה פעם..." ודו"ק.

צעיר אי שהתקרב לתורתו והיה מגיע לשיעוריו, והיה מחדש הרבה והרב הכיר בו שעדיין אינו מודרך כל הצורך בלימוד, אמר לו, אני חושב שכדאי לך בשלב זה לסכור את מעינותיך, ולהשקיע יותר בשיעורים שלי [לא היה מצוי אצלו כלל שיגיד כזה דבר כשזה נוגע לעצמו].

והרב בעצמו יצא מגדרו למען הענין, ואותו אי למד בב"ב, ובמשך תקופה לאחמ"כ הרב אחר השיעור במשלי ביום ג' היה פונה אל אותו שהיה מקליט את השיעורים בליל שישי ומוכר את הקסטות של השיעור, וביקש ממנו לקנות [עמד על כך שיהיה בכסף מלא] את הקסטה של השיעור שעבר, ובבואו לב"ב כדרכו מידי יום ג' אחה"צ לשיעוריו שם, היה אותו הבחור מגיע אליו ומקבל ממנו את הקלטה בשביל לעבוד על השיעור.

בחתונת תלמיד קרוב מאד [שהיה יתום], היה הרב מקודם ההתחלה ועד אחרי הסוף, ועל אף שהתחתן בבית וגן, לא חזר הרב לביתו אף לא בשעה שהיה החתן בחדר יחוד.

עוד נקודה היתה ניכרת, הכבוד לתלמידים. גם אלו שהיו נועצים בו כל דבר ועשו כל מעשיהם על פיו, נשמר מאד מלהתערב ולחוות דעה במה שלא נשאל, ותמיד הניח להם מקומם. ושח אי מתלמידיו הותיקים שהיה בקשר קרוב הרבה שנים סיפר שהיו כמה דברים בודדים בחיים שעשה בלא להיועץ עימו, מפני שהיתה לתלמיד נטיה ברורה בזה לצד אחד, וכיון שידע שדעת הרב לא כך, ע"כ לא שאלו ע"כ ועשה כדעת עצמו הגם שידע שדעת הרב איננה כך.

וסיפר שכמה פעמים שהרב קילסו ושיבחו על החלטות אלו. [והגם שברירא ליה עד היום שדעת הרב לא היתה כך].

עונה

מאד לא היה רגיל לדבר על עצמו, [גם לא כדרך הצדיקים שמספרים על אחר ומתברר לאחמ"כ שבדידהו הוה עובדא], והיה נראה שדברים כאלו מאוסים מאד אצלו. סלד מאד מטפיחות שכם עצמיות. לומר לו איזה תגובה על השיעור ברוח של ציון על מעלת השיעור וערכו, תמיד נתפס כדבר שלא ממין הענין כלל ואין לזה מקום. חי בצילו של החיוב ותחת התביעה ותמיד נתן תחושה שמרגיש את עצמו בחסר גדול, ולא עסק כלל בלתת או להתעניין בציונים של עצמו¹⁷.

פעם נסע עם תלמיד צעיר חביב ברכב, הרב מקדימה והנ"ל מאחור, ושאלו הרב לשלום לימודו. וענהו הלה תכף "טוב מאד!". הרב הסתובב מופתע והסתכל עליו בתמיהה.

אמר לו פעם אי מתלמידיו שמרגיש על עצמו התעלות בהבנת התורה. ענהו, זה תניח לאחרים לומר עליך.

הגם שהיה זהיר מאד בכבוד **דברי תורתו**, ולא הסכים למוכרם בזול, וגם דרש שיתבוננו בהם בשימת הלב הראויה. אבל במה שנוגע אליו עצמו מאד לא אהב ניהוגי וגינוני כבוד ושנא את הרבנות, בשום מקום ממקומות תפלתו לא הרשה שימתניו עליו לקריאת שמע ולשמו"ע, לא סבל שישירו בבואו לחתונות וכיו"ב, העדיף שלא יקראו בשמו כשמכבדים אותו בסנדקאות או סידור קדושין וכיו"ב, לא רצה שישמשוהו ויעזרו לו כמעט בשום דבר, אם לקח בידו איזו שקית וכיו"ב לא הניח שיקחוה ממנו, לא הניח שינשקו את ידו, לא סבל שמצלמים

¹⁶ וזהו הדקדוק, שהגר"ח כ' בספרו בהל' חמץ ומצה שלמ"ד אין ביעור חמץ אלא שריפה, יסודו הוא דין בחפצא, ולמ"ד שהשבתתו בכל דבר, יסודו אינו דין בהחמץ עצמו אלא דין בגברא, ע"ש, וכידוע. ואמר אותו התלמיד לפניו שהדבר מכוון בלשון המשנה, שהנה תנן ר' יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה, והכמים אומרים אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים. העיר, שהנה בלישנא דר"י אמר אלא "שריפה", ועפ"ז בלישנא דהכמים היה צריך לומר אף "פירור וזריה" או "הטלה" לים, או נימא איפכא שכיון שחכמים אמרו "מפרר

אותו, הקרובים אליו ידעו שאם מזכירים את שמו בכתובים צריכים למעט בתוארי הכבוד שלא יקפיד, ועוד ועוד כיו"ב.

מאד היה זהיר ומוזהיר מלהלך בגדולות ונפלאות, או לקפוץ למקומות שאינם הולמים. אי נועץ בו שרצה להשקיע בעניני שבת קודש, אמר לו הרב בתוך הדברים, שייכות לשבת זה לא לנופף עם הידים ב"נשמת", שייכות לשבת זה עם התבוננות..

פעם הציעו לאי מתלמידיו מתנה זוג תפלין דר"ת, ושאל את הרב אם לקחתם. והשיב בתחילה, אתה יודע משי"כ בשו"ע מי מניח ר"ת... ["אלא מי שהוא יר"ש ומפורסם בחסידות"]. וחזר ואמר תיקח את זה, שיהיה אצלך, שאם פעם תלמד את הענין ויצא לך שאתה רוצה להחמיר את זה, תהיה לך את האפשרות..

והוסיף אבל אם עושים את זה, אז כמו תפלין, לא כשרוצים כך, כשלא רוצים כך.. אלא כל יום, כל יום, כמו תפלין. והענין אחד כמדוי, ראשית, שחומרות כגון דא אינן מיועדות אלא למי שלומד הענין ורוצה לחוש לזה, אבל קודם לכן אינו הצורה הראויה לזה. והבי, שכשכבר בא לעשותם, היינו שעומד במדרגה זו ומצבו כך, ואינו תלוי במצב רוח וכיו"ב.

חינוך

מתוך שיחה עם מישהו שביקש לשמוע דברים של עיקר בחינוך הילדים. - "החינוך בבית אינו עובר ע"י שיחות והרצאות, בית זה לא סמינר... החינוך בבית הוא באוירה ובמציאות הבית, צריך להיות חי ומורגש בבית מציאות ה', שהקב"ה יודע כל דבר ומשגיח ורואה כל דבר, כל מה שנעשה מונהג ע"י הקב"ה, והכל לטובתנו, כל הדברים האלו צריכים להיות מציאות חיה בבית, וכך עובר החינוך.

שקר. אסור בשום אופן שיגידו על דבר שלא היה, שהיה, או כיו"ב, וזה חמור מאד ולא שייך, ואף שבעלמא אסור להכות, ע"י צריך להכות. [והמובן ממנו בטעם הדבר היה מפני שהשקר צורתו נעדרת ואיננו יודע לחיות עפ"י המציאות הנכונה כמות שהיא]. [אמר שמש"כ הגר"א באגרתו להחמיר מאד בענין השקר, אין הכונה לשקר לצורך התגוננות, "לא אני לקחתי" וכדו', זה אינו בכלל, הכונה לשקרים סתם].

הזכיר בתוך דבריו לעיל שבעלמא אסור להכות, והרחיב קצת "מכות זה דבר שצריך להיות נקי מאד, בלי כעס, ועם כוונה **אמיתית** לטובה. הרבנית דסלר ע"ה סיפרה לי שאביה ר' נחום וועלוול מקלם היכה אותה בחייה ב' פעמים, ובשני הפעמים היה זה למחרת יום עשיית המעשה שעליו הוכתה, והוסיף עוד פרטים בזה, ובב' הפעמים היתה ההכאה על דבר שהיה נראה לו כהשחתה במידות".

מציאת חברים. "המבצר הוא הבית. יש לכוון את הילדים למצוא חברים שמתאימים לבית שלנו, שמרגישים אצלם כמו בבית, אם כאלו כדאי להתחבר. צריך לכוון את הילדים לזה, לומר להם איך ומי, חס וחלילה לא לתת להם למצוא את החברים בעצמם". **עד כאן מהשיחה ההיא.**

במענה לשאלה, [שנת תש"ס בערך] "אין לתת לילדים להיכנס לבית שיש בו אינטרנט. ילדים שמסתובבים בכזה בית זה מסוכן".

איך היחס למכשירים אלו?

"מוקצה מחמת מיאוס. זה צריך להיות דבר מאוס ומבוזה".

"הענינים הרוחניים, עליהם צריך להיות מושתת הבית, הם צריכים להיות ברורים ומוחשיים יותר מן הכל. שיש הקב"ה, והוא רואה, ומשגיח, והדבר הטוב ביותר זה לעשות את רצונו, ומי שעושה כן – אשירי. זה צריך להיות הדבר המרכזי בבית".

"נכון, הורים לא צריכים לנמק לילדים למה הם אומרים כך או כך, הם באמת לא צריכים, אבל למעשה אם אתה רוצה שישמעו בקולך, כדאי לך להיות מובן כמה שיותר..."

ציטט את האימרה "אם לא יזיק, לא יועיל... [נ"ב, מי שאינו מסב נזקים בילדותו, אין לצפות ממנו לתועלת בגרותו]

ציטט "ביו אז מיקען עסן אביסל לעקאח, מעדארין עסן אסאך שטריי" [עד שאפשר לאכול קצת "לעקאח", [העוגה המקובלת בשמחות...], כינוי לנחת], צריך לאכול הרבה קש.

וזורה, ועפ"ז בר' יהודה היה צריך לומר "שורף". ואמר שלד' הגר"ח הדברים מכוונים, שלד' יהודה הוא דין בחפצא, ועל כן דיברו על החמץ עצמו שטעון שריפה, אבל להכמים שהוא דין בגברא, ע"כ אמרו לזה בגברא, "מפרר וזורה או מטיל".
¹⁷ כמובן שאין הדברים מומלצים לחיקוי כלל אחד, ורבים גדלו מההיפך, וגם הוא ז"ל בעצמו, לאחריים פעמים הרבה שהיה מחמיא ומשבח וכו'.

ילד שכשהאבא לומר איתו קשה לו לשבת וכל הזמן קופץ וכי"ב, העצה זה לא להכריח אותו לשבת, זה לא ילך, תלמד איתו ביער, הוא יטפס על העצים, ואתה תלמד איתו כך..

היה בעד ילדים שובבים ולא ראה בכך כל חסרון, ואדרבה..

תלמיד בא לבקרו עם משפחתו, והרבנית תחי' הוציאה איזה משחק שהיה בו כמה לחצנים הפותחים כמה אשנבים, ואי הפעוטות לא הבין איך פותחים את האשנבים האלו, ובא אל הרב ושאלו "איך פותחים את זה?". הרב ששוחח באותו זמן עם התלמיד בדברי תורה, הפסיק משיחתו, הביט בילד ושאלו, ומה אתה אומר?, ענהו הילד, אני לא יודע. התזירו הרב, אז תנסה ותבדוק, והלה ניסה וניסה, והרב מלוח בעיניו ומביט בנסיגות, ולא מסייע, עד שעלתה ביד הילד למצוא את הפתח, והרב השתתף בשמחתו.. סיפור אופייני להנהגתו ולחינוכו שצריך להשתדל לגדל את האדם עצמו ולעזור להתרומם ולהוציא לפועל את כוחותיו **הוא**. ודו"ק.

אי' שהיה קשור עימו בתקופות מורכבות בחייו, אמר דבר נפלא. "הייתי מדבר עם הרב על דברים גבוהים השייכים לבעלי מדרגות, ומצד שני הרב לעתים היה צריך להוכיח אותי על דברים בסיסיים מאוד. **מעולם, אף לא פעם אחת**, הרב לא ערך בפני את ההשוואה הכיכ מתבקשת – איך אתה מדבר איתי בשמים כשאתה... תמיד כשדיברתי איתו מנקודת הגובה שלי, הוא היה אתי שם במלוא הפשטות כביכול באמת זה מה שאני, ורק זה אני..."

בחור אי' לא מוכר הגיע אליו ושח איתו באריכות על

לימודיו ועיסוקיו, והיה מהם לימודים שונים ומשונים. בסיום השיחה אמר הרב לאותו אי' שיחדל מרוב לימודיו הני"ל, והמליץ לו לישון מוקדם ולהתחיל ללמוד באישון לילה, [ממש], ולעסוק אז באיזה לימוד שנמשך אליו לפי טבעו, [הסיכום אז היה על מסי' תמורה], ולבד מזאת המליץ לו ללמוד ספר דרך מצוותיך לבעל הצמח צדק מצות האמנת האלוקות, וסי' קנאת ה' צבקות לרמח"ל. עכ"ד.

לימים פירש בעל המעשה את הדברים, שכנראה הרב ראה בו שיש לו משיכה לדברים חריגים ובלתי מקובלים, והשתדל במידת האפשר להכניס את כל ה"משוגעין" האלו כמה שיותר קרוב אל תחום בתי המדרש, ואכן השנים הוכיחו שכנראה זו היתה הדרך.

היה לומד הרבה מאד עם בניו.

שח ששאל לבניו בשלחן שבת לחדודי, "שתי פרשיות בחומש בראשית מתחילות באותו לשון, אלה תולדות נח, אלה תולדות יצחק. מפני מה מכנים לזו "תולדות", ולזו "נח"."

וסיפר בהנאה שענו [כפי שרצה], אלה תולדות נח כי רש"י נח איש צדיק, תולדותיהם של צדיקים מע"ט, ונמצא שתולדות נח הם נח עצמו, אבל תולדות יצחק כי רש"י יעקב ועשו האמורים בפרשה, ונמצא שהפרשה איננה יצחק, אלא "תולדות".

שאלם פעם בשבת ערב ר"ח, שידוע בשם הגר"ח שלקושיא אחת אפשר לומר תירוץ אחד, וכן לשניה, אבל כשמוגיע לשלש פעמים, כבר צריך למצוא תי' אחד על כל שלשתם. ואמר לילדים שיראו במה שקראו היום משהו מעין זה. והתשובה, שכשלא היה דוד בסעודת ר"ח ביום הראשון שאמר שאול, מקרה הוא לא טהור וכו', אבל כשלא בא גם ביום השני, חזר שאול ושאל מדוע לא בא בן ישי **גם תמו** גם היום אל הלחם, היינו שאחר שלא בא גם היום, חוזר וניעור הקושיא גם על אתמול.

אי' הכניס את ילדיו לאיזה מוסד חינוכי, ולאחר זמן היתה לו ביקורת על אחד מאנשי הצוות, ושקל האם לדבר על כך עם ההנהלה.

הואיל והדבר היה נוגע לפרנסתו של אותו איש צוות, שאל את הרב קודם לכן אם אכן לגשת לדבר על כך.

אמר לו הרב, אל תאמר כלום, אתה הכנסת את הילדים שלך לשם לא מזמן ולא מתחילים עם ביקורת. שנה ראשונה שנמצאים במקום אומרים רק מחמאות. אחרי שנה של מחמאות ושבחים, גם את הביקורות ישמעו ממך.

אמרות חכמה

נשאל פעם ע"י אי' מקרוביו אודות איזה גברא רבא שהרב החשיבו, ובאמת דיבר בשבחו, אבל בסוף אמר "אבער די מעלה פון "אני חכמה שכנתי ערמה", די מעלה הער האט נישט גיהאט" – אבל מעלה זו של "אני חכמה שכנתי ערמה", מעלה זו לא היתה לו. [הלה היה נחשב ל"תמים"].

דיבר פעם בענין ד' הזוהר שכי' שבשנת שש מאות יתפתחו תרעין דחכמתא וכו'. ואמר לפניו אי' מבני החבורה שהיה מי שאמר שדברים אלו התגלו ויצאו לפועל בשיטת הלימוד של הגר"ח, והמוסר של ר' ישראל.

נודעף הרב ואמר בהדגשה, "זה לא מדרך החכמה לנסות להניח את האצבע על כל דבר, להראות במסוים - הנה זה... זה לא מדרך החכמה.

היתה הצעת שידוך שנפגשו, ואחר הפגישה הראשונה דנו בזה עם הרב, והוחלט לענות בשלילה. אחר שענו והענין ירד מהפרק, נתחדש אצל הבחור איזה פן חדש בדיון על הענין שמכוחו חשב

שאוילי להחזיר את הענין. וחזר אל הרב ושטח בפניו נקודה זו שנתחדשה ושאלו אם לומר שמתחרטים ומעונינים להמשיך. הרב התבונן בדברים, [וכנראה לא היה הדבר מוכרע בעיניו], והגיב במליצה על לשון הגמ' "מעולם לא אמרתי דבר וחזרתי לאחוריי", נו, כבר אמרנו שלא, שישאר כך.

יחסו למדינה

מאד שידר והביע ריחוק וניכור ממוסדות המדינה למיניהם, והיושבים אצלו בקביעות זכו ונקבעו דברים אלו בליבותיהם¹⁸. ובפרט היה חוזר ללא הרף על חומר [ושטות] ענין הבטחון ביכולות הכח ועוצם היד של הממסד, ואין מספר לפעמים שדיבר ברבים על חומר הענין שסומכים ונשענים על הצבא, ואמר שדברי הרבה של האנשים האלו הם שמביאים את הצרות, והם כרודפים, שבשל אלו צריך אסונות להראות כמה אי אפשר לבטוח בהם ואין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים.

מאד לא אהב את הלשון העברית, ופעמים הרבה שהיה מראה בה דברי שטות, פחיתות, או שיבושים והטעיות בכוננות זדון¹⁹.

נשאל ע"י אי' מתלמידיו שאשתו היתה גננת במקום ממלכתי דתי, ובבוא יום העצמאות אמרו לה שצריכה ללמד את התלמידים על היום. ונבוכו מה עליה להלעיט ילדים קטנים אלו בענין יום זה. [והמעביד עמד על כך שהגננת הקבועה היא דוקא תלמד את הילדים]. ושאל להרב, [ונודעף כמובן על כך שמכריחים אותה על הדבר, והרהר ואמר, שתאמר לילדים שדבר זה שיהודים יושבים ומקיימים מצוות בארץ ישראל, זה דבר גדול מאד.

כמדוי' שפעמיים בלבד שמעתי אומר על יהודי את הנוסח "ימח שמו וזכרו", שתייהם היו על ראש הממשלה הראשון [בי"ג]. [מדאירינין, שמעתי שכשמת הפרופ' הידוע לקבלה ג"ש, שהיה רשע גדול כמפורסם, הביא הרב 'לחיים' לאחד משיעוריו ושתה עם הציבור, משום באבוד רשעים

¹⁸ שעומד על הפרק ענין הגיוס.

¹⁹ =ולאידך, היתה חביבה עליו שפת האידיש וכמה משיעוריו נאמרו בה, והיה אומר שהדקות של לומדע"ס מתבטאת יותר בלשון זו.

¹⁸ ומהאי טעמא גם ענין "בחירות" אצלו, תמיד היה מעיב על זה הצל של הזיקה עם המדינה ומוסדותיה. הגם שכמובן היה מורה ובא לשואלים להצביע, וגם ליסוע למרוחק [עובדא הוה ברדי שחייב בנסיעה שלקחה רוב היום], ופעמים שהשקיע וטרח שיעשו כן. ובכחירות האחרונות לחיי אומר לא' שדעתו שגם מי שלא הצביע כל ימיו, הפעם צריך להצביע, מפני

רינה. ואמר, שהרב דסלר היה לו לשון נקיה במיוחד ומשקולת של זהב בפיו, ועל אותו רשע שמעתינו אומר "ימח שמו וזכרו".]

ללמוד על מנת לעשות

מדבריו, "כי רבנו יונה בשערי תשובה [בי י"ט] ימי האדם כצל עובר וכו', ואמרו רז"ל לא כצילו של אילן ולא כצילו של כותל, אלא כצל עוף הפורח, רצונם לומר כי חייב האדם להמשיל העולם הזה בלבבו כצל עוף הפורח וברגע קטון עובר. עכ"ל. ולכאוי קשה, שהביא מחז"ל שאכן כן הוא שהעולם כעוף הפורח, והסיק מזה שרצונם לומר שהאדם מחוייב להמשיל את העולם על דרך זה, ולכאוי זה היכן מצא בחז"ל שהאדם מחוייב בזה. והביאור, שאם כתוב בקרא שימיו כצל עובר, ודאי שנוצר חיוב על פי זה, דהא ליכא שום גילוי מציאות של תורה שאינה מחייבת". [אפיקי מים שבועות ענין מ"א].

אמר בשיעור, רואים בגמ' בחגיגה שאפ"י לימוד של מעשה מרכבה יש בו מושג של נאה דורש ונאה מקיים, כ"ש בלימוד שלנו. והקיום של הד"ת האלו הוא לחיות באמת עפ"י הדברים ולהעשות יותר ירא.

היה פעם שנסעו איתו לשבת באיזה מקום, ודיבר באותה השבת ג' פעמים, והיו הדברים מאירים ושמיים, ובתום השבת ניגש אליו אחד מן המשתתפים להודות לו, ואמר לו שמאד נהנה מדבריו. ענהו הרב, תאמין לי שלא היתה לי שום כונה כזו, אני לא חיפשתי ליהנות אותך. אם תאמר לי שהיתה לך תועלת מן הדברים, אז תגרום לי קורת רוח... הגיב הלה לאלתר, ודאי, אני חושב שהיתה לי הרבה תועלת מזה.. על כך הגיב הרב, ישר כח, כעת שימחת אותי.

אמר על אחד מכותבי תורתו, הוא יהודי שעם הדברי תורה האלו כך הוא חי, וכך הוא עובד את הקב"ה.

מצוות

יש להביא קצת מניהוגי דקדוק הדין שלו, שהיה מדקדק במצוות מאד. ואי ששימשו בקירוב מאד עד לימיו האחרונים ממש, אמר שגם בתקופת מחלתו האחרונה, כל מה שיצא ממנו היה דקדוק הלכה.

והרואה יראה מדרכו ז"ל גם בזה, שפעמים הרבה שעמד בדברים שגם מדקדקים אינם מקפידים ע"ז כ"כ, ואמר פעם, "השו"ע איננו מספיק לכוון את חיוו של אדם, דברים רבים מאד ישנם שאין בשו"ע. רבנו יונה אומר שאדם חייב לדמות בעצמו כל העוה"ז כאילו הוא צילו של עוף הפורח, זה כתוב בשו"ע. רמב"ם הלכות דעות אין בשו"ע. וגם זה יראה המעיין קפידות רבות גם בענינים שלא נזכרו בפוסקים.

היה חוזר הרבה על דברי הגמ' [ברכות ה'] להורותם זה תלמוד, שאופן ההוראה הנכון הוא כשהוא עולה ובא מתוך לימוד הסוגיא בש"ס. [ופעם עשה עצמו כמסתפק על ספר הלכתי שהתשובות שם היו "מותרי" "אסורי" וכדו', אם יש בו קדושת כתבי הקודש...]. אי שאלו פעם ע"ד לימוד הלכה, ואמר שהצורה הנכונה ללימוד הלכה זה מהטור וב"י ואילך שיש איזה תפיסה בשורשי הדברים. [אם לא במקום לאפרושי מאיסורא]. ובנידונים הלכתיים כשדנו איתו, במקום שרגילים לשמוע מאחרים שמות של פוסקים אחרונים, ממנו ז"ל היו רגילים לשמוע - רש"י תוס' רמב"ם וכדו', והיה חי את הדברים מהסוגיא.

קריאת שמע

באמירת קריאת שמע היה ניכר כוונה מיוחדת בפסוק האחרון שבקרי"ש שמקיימים בו זכירת יציאת מצרים, ופעמים שהיה חוזר כמה פעמים על התיבות. [ואי אמר שפעם שמעו אומר קרי"ש ביחידות, וחזר על פסוק זה כט"ו פעמים].

אי שאלו ע"ד קרי"ש מג"א. ואמר, ספיקא דאוי לחומרא.

תפלה

היה מעורר הרבה על דברי הרמב"ן שחיוב תפלה בעת צרה מדאוי. וכמה וכמה פעמים בעיתות שונות שהיה מדבר ע"ז שזהו חיוב מן התורה ואין להתיר בזה. ומאד היה חשוב אצלו אמירת הג' פרקי תהלים שאחר התפלה כמו שתיקנו גדולי ישראל בשנת תשס"א בערך²⁰. והיה אומרם מידי יום אחר שחרית במתון ובנחת, והגם שהמתנינו עליו אנשים לא היה נוה לו ליפנות אליהם קודם שסיים הג"פ הני"ל. ופעם עורר ע"ז גם בשיעורו בליל שישי, ואמר שיתכן שדבר זה יותר חשוב מכל התפלה, שהתפלה, עכ"פ ג"פ ביום, מדרבנן, ותפלה בעת צרה דאוי.

אמר שאיסור אכילה קודם התפלה, מבואר ברמב"ם בשרש התשיעי שהוא מדאוי. [שכי' שם דוגמא ללאו שבכללות שאין לוקין עליו, והביא ללא תאכלו על הדם וכל האיסורים הנכללים בו שאין לוקין עליהם משום שהוא לאו שבכללות, ובין כל האמורים בסוגיא דסנהדרין שם, הוסיף הרמב"ם גם האכילה קודם התפלה האמורה בסוגיא דברכות²¹].

שנים שהתפלל שחרית כותיקין בכותל המערבי.

קודם תפילת מנחה היה נראה שלעולם יושב לומר אשרי. [אי"ה כנראה עפ"י משמעות לשון הר"מ פ"ט מהלכות תפילה הי"א שאומרים אשרי מיושב].

הורה פעם שאי"צ להמתין שלא לפסוע בתוך ד"א של המתפלל שמו"ע אחר שנגמר המנין וגמרו הכל את תפילתם, שאין לו זכות לעכב יותר.

הורה פעם שמי שניכר עליו שאינו משים לב כלל שעומד בתפלה, אפשר לעבור לפניו בתפלתו, עפ"י הגר"ח בספרו שכמתעסק הוא ואין לזה שם תפילה כלל.

ונשמרתם מאד לנפשתיכם

היה מקפיד מאד בשמירת הגוף, הן במאכלו ובמשקהו שיהיה בהקפדה על בריאות המאכלים ולא זולת. והן בשאר דברים.

"ילד שנכנס לכביש או עושה דברים מסוכנים, צריך למנוע אותו מזה ויהי מה. זה לא נוגע לכל השיטות והצורות ל"חינוך". החינוך נועד בשביל ליטוע בו עצמו את ההנהגות האלו, ולזה יש כללים איך הדבר הנכונה ליישב את הדברים אצלו כדבעי. כאן זה לא נוגע לזה, כאן צריך פשוט שזה לא יהיה!, ולזה שהדבר לא יהיה, כשרה כל דרך שבפועל תמנע אותו".

אי שאלו שמרגיש עתה תשישות, האם לדחוק עצמו ולהתאמץ ללמוד כרגיל למרות זאת. והשיב, עם הגוף לא מתחילים אף פעם, הלכה כמותו בכל מקום. תלמד כעת דברים קלים יותר. [הלה הוסיף ואמר שחשב אם כך ללמוד הקדמת פיה"מ להרמב"ם. וע"ז אמר הרב, לא, רק גמרא].

היה אחד שהיו לו כאבי ראש זמן ארוך כל אימת שהתחיל להתרכז, ונועץ ברב, והמליץ לו ללמוד נביא, וגם טרח בעצמו להשיג לו ספרים על נביא להטעים לו הלימוד.

זהירות בדרכים. הנהג שהיה לוקחו מידי יום לכותל, היה להם חברותא בדרך, וסיימו כמה מסכתות כך. והסדר היה שהרב היה לומד בגמ' לבדו, ורק בזמן שהיה רמזור או עצירה מעין זו, אז היה הרב קורא באזניו את הגמ', שלא לטרדו מהריכוז בנהיגה.

תפלת הדרך היה אומר במתון, ופעם שנסענו בדרך שהיתה מוחזקת קצת מסוכנת אמר בקול רם במתינות ובנעימה התפלה והפסוקים מילה במילה. [תפלת הדרך, יושב בסתר, ויסעו ויהי חיתת וכדו'].

²⁰ גם מזמור שיר חנוכת הבית, שאומרים בו מה בצע בדמי וכו', ומקיים בזה לא תאכלו על הדם, עד שתתפללו על דמכם...

²¹ וכן נהגו הגר"ש והגר"א"ל עד סוף ימיהם שהיו אומרים זאת מידי יום אחר שחרית במעמד הציבור. ²² ופעם אמר שאירע שלא חש בטוב והיה צריך לאכול קודם התפלה, ואמר קודם אכילתו

ברית מילה וקריאת שמות

כשהיה סנדק, היה משתדל שלא לאכול באותו היום עד אחר הסנדקאות.

רצו לתת "עמידה לברכות" לסבא שהיה על כסא גלגלים, ובמצבו לא יכל לעמוד, ושאלוהו אם יש בזה חסרון שאינו "עומדי", ואמר שאין בכך כלום. [אפילו התפלא על השאלה].

באופן כללי לא החזיק לקרוא ע"ש כאלו שאנו רחוקים מהם מאד מאד. [אמר זאת פעם ביחס למחשבה לקרוא ע"ש האריז"ל]

נשאל פעם על צירוף ב' שמות שונים על שם שני אנשים כאחד, ואמר "אני [אמר כך בהסתייגות, כאומר יודעני שיש האומרים לא כך] חושב שזה לא זה ולא זה".

נשאל על שם אידישאי ותרגומו בלשה"ק, כשלנפטרת קראו רק בשם האידישאי, וקורין על שמה את שתי השמות, ונשאל איזה מהם להקדים. והשיב מסתמא השם בלשה"ק.

על שם "רחלי" נשאל אם יש בזה איזה חסרון, וביטל הדברים. [ולא] אמר אחר שביטל, ואיך שלא יהיה הרי אצלך זה כיבוד אם, וע"ז נאמר למען יאריכו ימיך].

אי הוצרך לקרוא ע"ש מישהו שהיה מוחזק ליהודי כשר, אבל ידע בו איזה חסרון משמעותי, ושאל את הרב על כך ואמר לו פרטי הדברים, וענה הרב "זה כשר בהשגחת הרבנות... אין לך עוד מישהו שקרוי בשם זה שתכוון גם עליו? אמר הלה שם זה מצוי טובא, ובכל הדורות היו אנשים גדולים בשם הזה, אמר הרב, מישהו שיש לך קשר איתו, איזה סבא... או משהו כזה, וענה שהיה לפני כו"כ דורות איזה גברא רבא מזקיניהם בשם זה. ואמר, טוב מאד, אז תכוון גם עליו.

עניני שמחות

היה בעל רגש גדול, והרבה מן הפעמים שהדבר התבטא כלפי חוץ היה סביב עניני אבלות, והרבה פעמים שהיה בוכה ומזיל דמעות בהקשרים אלו. [ונציין פעם אחת בפרט, בהספדו על הגה"צ ר' יצחק זילבר שהרב הוקיר אותו מאד, בתוך דבריו קרא בהתרגשות ואמר "ריבון כל העולמים, יהודי אחד עוד היה לך בעולם, ועכשיו גם אותו לקחת?!" הליט את פניו בידיו ופרץ

בבכי מר עד שכל גופו רעד מבכי.

היה מספיד הרבה, והגם שהיה קשה בעלמא להביאו לדבר במקומות, מ"מ להספידים הלך לפעמים גם למרחוק. [וכנראה מפני דח"ל בחומר ענין המתעצל בהספד]. ופעם אחת הגיעו לבקשו להספיד מחוץ לעיר איזה ת"ח ומרביץ תורה חשוב שלא היה להם קשר, ובאמת השיב בשלילה, אחר צאתם אמר לו בנו שהיה שם, שהנפטר הזה לא השתתפו בהספדו ת"ח בעלי שיעור קומה כפי שהיה מתבקש לפי ערכו. ואמר הרב, אם כך הרי זה לא נספד כהלכה, וחזר ויצר עימם קשר מעצמו והלך והספידו.

כשישב שבעה על אימו ישב על הארץ ולא על כיסא, ורק כרית היתה תחתיו, והגם שעצמותיו דאבו מכך.. [והייתי פעם שם בחדר כשלא היה אף אחד, וקם והתהלך קצת אנה ואנה לחץ עצמותיו, כשבידיו פתוח רמב"ם הלכות אבל].

הרבה מאד דיבר על הנפטרות, והיו דברים שחזר עליהם הרבה פעמים.

פעם כשבא אליו הרופא לצרכו, דיבר עימו על אחר שאיננו נשמר ונעשה בעל בשר מאד, ואמר לרופא, אמרתי לו שהוא מאבד עצמו לדעת... ונועץ בו מה אפשר לעשות בכדי להשפיע עליו לשמור על עצמו.

היו מהקרובים אליו שהשפיע עליהם להפסיק לעשן.

עניני בין אדם לחבירו

היה מופלג בהטבה ובחסד, ועשה למען אנשים דברים הרבה שהיו מאד בניגוד לאופיו וטבעו. אין מספר לעובדות בהקשר זה, ונביא מעט.

התקשר פעם למנהל ת"ת אחד לבקש להכניס בנו של אברך מעולי רוסיה, ואמר לאותו המנהל בהטעמה "הוא כמו בן שלי".

אי משומעי לקחו עסק בדבר מצוה של בחור מעולי רוסיה שעמד להתחתן ולא היה בידיהם מאומה, וניגש אל הרב לשואלו אם יש בידו לסייע בכך. לקח ממנו הרב את מספר החשבון, ולאחמ"כ ראו שדאג להמציא לשם 10000 ₪.

היה בעל רחמנות, וראו פעמים הרבה כמה לוקח ללב צרות וקשיים של אנשים, ופעמים שהיה מוריד דמעות עימם להשתתף בצערם.

בברית מילה פעמים בזמן שניקו את מקום המילה קודם הברית והתינוק בכה, ליטפו על ראשו להרגיעו, והיה שגם דיבר אליו בנעימה להרגיעו.

הכנסת אורחים. היה מהדר במצות לוי. אפי' את בניו היה משתדל ללוות עד החוץ, ואם לא היה יכול היה מבקש מהרבנית תח"י ללוותם.

ליוה אורחים בליל שבת עד פתח ביתו, והתנצל שאינו מוסיף ללוותם מפני שהראה בחלוקו שהיה אחד המתלים קרוע, ולא רצה לצאת עימו מן הבית משום הוצאה.

עניני נישואין

היה עליו מורא מהלשון בשרת התנאים "דברי התנאים והברית", שהלא ברית היא שבועה, ושמה לשמוע לימים ממחותנו ר' חיים פיינשטיין שזקנם הגר"ח ז"ל לא כתב תיבה זו.

בחופת בנו קודם החופה שרו הזמר "מי אדיר" כפי המנהג הקדום.

הקפיד שהעדים יראו את פני הכלה תחת החופה²².

בחתונה של מישהו הקרוב עימו, רקד במעגל הפנימי, וראה שילדי המשפחה התהפכו ועומדים על הראש מחוץ למעגל זה. פתח הוא ז"ל את המעגל, והקיף אחריהם שיהיו בתוך המעגל הפנימי להגדיל השמחה.

ראה פעם שהחתן מתלמידיו מפזז ומכרכר בכל עוז, ניגש אליו ואמר לו "אל תתאמץ מידי". הושיבו על כסא, ורקד לפניו.

בחתונה הנ"ל אמר לחתן לאכול, וכשראה שאין דבריו עושים פירות, לקח הוא את הסכין והמזלג, חתך את הבשר והביאו אל פיו של החתן.

בשבת שבע ברכות שלא היו פנים חדשות, ביקש שלא ליתן לו ברכה, והגם שהרמ"א פסק כתוסי שאפשר לברך, ששבת גופא מהני לזה. מ"מ ממשמעות דעת הרמב"ם בזה, נראה ברור דלא מהני שבת לזה, ועיי"כ ביקש שלא יתנו לו ברכה.

העיר לחתן שדיבר בין ברכה לברכה בשבע ברכות שאחר ברכת המזון. [הסביר פעם במענה לשאלה, שלא הרי ברכת האורח, שמשמע ברמב"ם שהיא מיד אחר ברכת המזון, כהרי שבע ברכות, שגם זה משמע ברמב"ם שהוא תוספת על ברכת המזון. שברכת האורח היא כהמשך ברכה רביעית גופא, אבל שבע ברכות הם כאילו ברכה חמישית וששית וכו'].

היה שם אדמו"ר חסדי צעיר ואחר החופה ניגש לרב בריה"ח למחות על כך שהיו פני הכלה מגולות בחופה ולא עושים כן וכו'. הרב ענהו בפשטות, נכון, אתה צודק. לא שמתי לבן.

²² אבל לאחמ"כ היו חוזרים ומכסים. [ומדאיירינן, פעם כשסידר קידושין אחר שראו פניה על פי הוראתו, שכחו לחזור ולכסות הפנים במשך החופה, והיתה בחופה כשפניה מגולות.

תפלין

שמעתי שבשנים מוקדמות יותר היה לומד ביחידות שעות רבות כשהוא עטור בתפלין.

שח הרב הלל גולדשטיין שליט"א כי מדי שנה בבין הזמנים היה קורא לו הרב שייטיב את תפיליו, ועיקר בקשתו היתה על ריבוע התפלין שהיה זהיר שיהיה מכוון בתכלית, וגם כשאמר לרב שאין מה להוסיף, מ"מ ביקשו שיקחם ויראה בכל אופן להזדרז בזה עוד. [והרב עמד על כך שיקח ממנו תשלום חלף עבודתו, וכשראה הלה שלמרות רצונו א"א להתחמק מהדבר, נקב איפוא באיזה סכום פשוט, והכפיל הרב את הסכום ונתן לו].

היה מדקדק בהנחתם לכוונם היטב על הראש שיהיו במקום בכיוון גמור.

אמר שהמניחים תפלין לחילוניים וכיו"ב, כל שאין המניחים יודעים שיש בתוך הבתים פרשיות שאמרות איזה תוכן שאותו הם באים להניח עליהם, לא היא הנחת תפלין כלל, ולא קיים מצוותו וברכתו לבטלה.

לא היה מניח תפלין דר"ת עד ערב ימיו [שנת תשע"ו בערך] שאז החל להניחם, [שמעתי שקיבלם ממישהו] והיה רגיל להתפלל מנחה עימם²³. והרבה פעמים ביחידות כמדו', אבל בישיבת שב שמעתתא היה מניחם בציבור ומתפלל עימם, [בלא טלית].

תשובה

שאלו א' שלא שמענו שמחנכים הקטנים למצות תשובה, והבין גם מהגרמ"ד הלוי סולובייצ'ק שליט"א שלא שמענו כן. ומאי טעמא.

ואמר, אצל קטן אם מחנכים לתשובה, זה מתפרש אצלו שבעצם כל העסק הפיך.. לכן אצלם רב הנזק על התועלת ולא מחנכים אותם בזה.

לא תתגודדו

התפללתי עימו פעם במנין ספרדי במנחה [זהרי חמה], וראיתי שלא נפל על אפיו אחר שמו"ע, כמנהג המקום.

כשהיה מתפלל בבית הכנסת הספרדי [הסמוך לביתו שהיה מתפלל שם הרבה], והיה אומר קדיש, היה אומר בנוסח הספרדי כמנהג המקום, [ושיבא ורפואה וכו'], ובהברה אשכנזית.

צדקה

ישבו עימו בביתו ודפק מישוהו בפתח, הרב פתח והלה סיפר סיפור נוגע ללב וביקש צדקה. הרב נתן לו סכום יפה [כמדו' 50 ש"ח]. וכנראה אליבא דאמת לא היה ברור לו שכל הפרטים מדוקדקים.. ובשובו אמר, נדקדק.. גם איתנו ידקדקו..

שאלו אברך [שאינו מרווח בפרנסתו] ע"ד להפריש חומש מהכנסותיו לצדקה, ושמוח על השאלה והשיבו שכדאי הדבר, ושיתן בדיוק. ושדע שיהיה לו נסיונות וקשיים בזה, אבל "תחזיק חזק, ותצלחי..

בתפלתו בכותל בשחרית כותיקין היה מניח אצלו מראש מטבעות ליתן להמבקשים צדקה.

שבת

בהיותנו עימו פעם בשבת בעיר העתיקה בצפת, הלכנו שם ולפתע עברה מכונית. הרב קרא בקול רם, "שבת!" "שבת!" [בהברה ספרדית].

כוס של ברכה היה ממלא על כל גדותיו ממש²⁴, ואם נשפך [אפי' לא הרבה], היה חוזר וממלא. היה אוהז באופן שמונחת על כפו וה' אצבעותיו חופין אותה מצדיה, ואם היה עם רגל, ידו מתחת רגל הכוס.

היה בוצע כל החלות כאחד [כהגר"א]

מים אחרונים ברביעית מתוך כלי. [כהגר"א במע"ר]

ברמב"ם כ' לקבוע כל אחת משלש הסעודות על היין. ובטור הבין בכוננתו לעשות קידוש גם בה [והאחרונים פליג]. והוא ז"ל אחר המוציא בסעודה ג' היה ממלא כוס כמשפט כוס של ברכה, ואוחזו כך, ואומר סברי והגפן, ומחלק למסובים.

הוצאה

אחר ששבר את רגלו היה הולך עם הקב ברחוב בשבת, [כדינא דמתני' דיוצא בקב שלו], אבל במדרגות שלא היה משתמש בקב, שם לא רצה לטלטלו, ונטלו לסוף המדרגות ע"י שנתנו בשיניו...

שמעתי שבהיותו בחו"ל פעם בשבת אחה"צ יצא לרחוב, ולפתע גילה שהיתה בכיסו מטפחת. לאלתר שם ליבו שלא לעצור, כדי שלא לעשות "הנחה" ברה"ר. [כמדו' שהיה שם שאלה של רה"ר דאוי]. וגם לא להמשיך ללכת כדי שלא להוציא ד' אמות ברה"ר, ונשאר באותו המקום והלך בלא הרף במשך שעה או שעתיים עד צאת השבת.

בהיותו בשבת בצפת עם ישיבת "שב שמעתתא", בערב שבת אחר בואו קרא לאיזה בחורים לסייעו, והורה להם מקום ואופן העמדת לחי וקורה וכו' ותיקן הערוב בשביל המבוי שהיה בו, ובשבת טלטל רק עד פתח אותו המבוי.

ראש חודש

היה מתענה תמיד תענית ערב ראש חודש, [ופעמים שזמן סוף הצום היה בתחילת השיעור בליל שישי, ואח"כ מעריב, ושאלות ותשובות, ולא טעם מאומה עד כשעתיים אחר סוף הצום]. והיה הולך בקביעות להתפלל מנחה במקום שהיו עשרה מתענים והיו קורין בו "יוחל". ובהיותו בחו"ל שמעתי שנסע מרחק רב לצורך ענין זה. ופעם חשב על א' מתלמידיו הצעירים שהוא מתענה, ואורו פניו ושאלו בשמחה, "אתה צם היום?". [ולפני שנים רבות היה ער"ח אחד שגדולי ישראל הורו להתענות בו חצי יום מפני המצב הבטחוני אז, ובאותו היום היה אצלו אחד מתלמידיו הקרובים בשעות אחר הצהרים, וראה שהרב חיוור, ושכח שהרב צם כדרכו תמיד, ושאלו אם אפשר להציע לו כוס

מים. והרב השיב "הלא ציוו היום להתענות!".

פסח

עורר על דברי הרמב"ן שכו' עה"פ זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים וכו', היום אתם יוצאים בחודש האביב. וכי הרמב"ן שם שנתחדשה בפרשה זו מצוות רבות, לזכור היום, והחודש שהיה אביב. ואמר, מבואר פה ברמב"ן דין מדאוי שצריך לזכור גם את "החודש שהיה אביב". [וא' שאלו פעם בפרטות היאך והיכן מקיימים את זה, ואמר שמסתמא זה אינו דין בפנ"ע, אלא נכנס בתוך זכירת יום היציאה גם "קנייטש" זה שהיתה היציאה בחודש האביב].

עסק המצות היה ענין גדול, החל מהחטים שטרח בהם מאד הרב יהודה זילברמן שליט"א שיהיו נקיות מכל חשש חימוץ במחובר, ואח"כ באפייטם שהיה עומד ע"ג המתעסקים ומזרזם מאד, והיה זהיר ולא הניח שהבצק ישהה בלא עסק אף לא רגע כמימריה, ומי שהיה מניח הבצק בלא

מר' חיים עוזר, שהוא עצמו היה רגיל לקדש עליו. והוא קיבלו לחתונתו מר' ישראל, שאף הוא היה רגיל קודם לכן לקדש עליו, אבל אין בו שיעור חזו"א. ועל כן בכואי לב"ב אמרתי בליבי שהכא אתרא דמר, אין נכון לנהוג דלא כהחזו"א בשיעור רביעית. רק שהרבנית מאד היה רע בעיניה שנמאן מלהשתמש בגביע שקידשו בו הגר"ס והגר"ע, וע"כ עד הנה עשיתי כרצונה, אבל עכשיו אחר פטירתה רצוני לקדש בשיעור רביעית כדעת החזו"א. [והרב אמר שמדד את הגביע והיה בו כמדו' 88 סמ"ק בערך].

²³ וכמנהג הגר"ז ז"ל שהיה מניח גם תפלין שהפרשיות שלהם כהרמב"ם, ולא כהט"ז, והיה מתפלל בהם מנחה.

²⁴ ברבר שיעור רביעית שח שבימי השבעה על הרבנית דסלר ע"ה הוא היה באותה תקופה מבני הבית שם, ובערב שבת ערך השלחן, והניח עליו את הגביע שהרב דסלר היה רגיל לקדש בו בכל שבת. כשראה הרב דסלר את הגביע אמר לו להחליפו בגביע אחר. לאחמ"כ שאלו לטעם הדבר, וענהו כך, הגביע שהייתי רגיל לקדש עליו כל שבת קיבלתי לחתונתי

עסק היה זוכה לגערות שהיו גורמות שהדבר לא יחזור על עצמו. והיה מקפיד שיאמרו כולם כל העת לשם מצות מצוה, לבד מזה שהיה א' שהיה מכריז בקול כל הזמן לשם מצות מצוה, וגם הוא ז"ל בעצמו היה מכריז ואומר כן פעמים הרבה. [ופעם אחת שהייתי שם עימו עמדתו ושוחחתי עימו בדברי תורה, ולפתע נשמעה ההכרזה "א מיירע" [שהוציאו העיסה הראשונה אל שולחן העורכים], וניתק באחת והכריז בחזרה ובצלחה "א מיירע, א מיירע", ותכף ניגש אל השלחן לזרז העוסקים במלאכה וטפח על שכמם ועבר מזה לזה, והיתה ניכרת שמחת המצוה על פניו למאד].

היה אוכל כל החג רק מצות יד.

תשעה באב

בתשעה באב היה מדבר ברבים בעומק ענייני אבלות החורבן. [באמת שהיו גדולים וטובים שהיתה להם ביקורת על כך. וא' מגדולי תלמידי אמר שהבין מהרב את טעמו בזה, שהרי דברי תורה בענייני אבלות החורבן מותר ללמוד, וכיון שהיום רוב האנשים, האופן בו הדברי תורה נותנים להם שייכות לאבלות הוא רק באופן של העמקה בשורשי הדברים, על כן בזמננו גם זה בכלל העסק בדברי תורה של אבלות החורבן. [והוסיף ואמר, ובלי זה, מה היו עושים בזמן הזה... וכי דברים שיותר היו מקשרים אותם לתשעה באב...]

ימים נוראים

מאד ישר בעיניו מנהג הספרדים שאומרים סליחות כל המ' יום. ופעם אמר שזו לא עבירה לומר איתם פעם.. והוא עצמו קודם תפלתו כותיקין בכותל פעמים הרבה שהיה סר למנין שלהם לומר איתם מעט. והואיל והיה אומר שאלו שני מהלכים, הכנה ליוהכ"פ והכנה לר"ה, ואכמ"ל, ע"כ היו זמנים שהיה קם 3 בלילה לומר עם הספרדים, הגם שאח"כ 5 היה אומר עם האשכנזים כמנהגו].

סוכות

"אמרתי דבר ברבים וכעסו עלי, אבל נראה לי שזו אמת. אשה שאינה מקפדת כלל לאכול בסוכה דייקא, וגם באותה הסעודה גופא שהיא בסוכה, אוכלת גם בהיותה בבית, א"א לה לברך לישב בסוכה, שאינה קובעת עצמה עתה לשיבת סוכה כלל ואוכלת גם חוצה לה. וכדי לברך צריך לפחות באותה הסעודה גופא לאכול דוקא בסוכה".²⁵

הרבה טורח ועסק היה אצלו ענין הד' מינים, כאו"א מהם בפניע, מלווה בהרבה דקדוק וחיוב המצוה. ואלו ששייעו זה היה להם יחס מיוחד כל השנה.

חנוכה

דקדק להשאיר שמן בנרות עד שתכלה רגל משוק זה, ובבואנו פעם במוצ"ש למעונו שאלנו אם הנרות דלקו עדיין. [ושח שהיה פעם אצל הגרי"ז ז"ל כששאלו ר' עמרם בלוי ז"ל עד מתי משאיר הנרות, והשיבו הגרי"ז יעד הסיבוב השני באדיסון] [בית תיאטראות חילוני שהיה סמוך לביתו].

פורים

מצות זכור את אשר עשה לך עמלק. בשיעור בליל שישי של שבת זו, כמעט תמיד היה מרחיב הדיבור בענייני עמלק ופחות בענייני פורים. ופעם שאלו אחד ע"ז, וביאר טעמו מפני דברי הרמב"ם שכי' במצוה זו שנוער הנפשות במאמרים להלחם בו שלא תחלש שנאתו וכו', ומבואר ברמב"ם שעיקר המצוה אינו בקריאה"ת, אלא בדברים המעוררים איבתו ושנאתו, וע"כ רוצה לקיים הדברים ומדבר בזה.

ברמב"ם כי בדין זכירת מעשה עמלק כי לזכור מעשיו הרעים "ואריבתו" בדרך. ואמר שמקורו של הר"מ לנקודה זו לזכור "ואריבתו", הוא כנראה מלשון הכתוב בספר שמואל פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל אשר שם לו בדרך בעלותו ממצרים. ופי' "אשר שם לו", מתרגמין די כמן ליה, היינו שארבו לו, ועפ"י שמעתי שהיה משים ליבו בפרטות בקריאת ההפטר שבה נאמר ענין זה של "ואריבתו בדרך" שכי' הר"מ שהוא מעיקרי מצות הזכירה שאמרה תורה.

²⁵ א"ה הדבר נוגע גם לכל השיעור שאמר אז בנדר ישיבת סוכה שיסודה הוא קביעותו להיות כביתו. ועכ"פ לענין זה כן מטו משמיה דההת"ס שכל המ"ע שהז"ג היו מברכות אצלו הנשים, חוץ מומו ומשום כך, וכ"ה גם בישועו"י סי' תר"מ שכן המנהג בעיר ואם בישראל לבוב [למברג] שדווקא ברכה זו אין מברכות.

²⁶ כאשר נקט גם הגרי"ז [ע"י בישורון לזכר הגרי"ד ז"ל בשיעורים על מס' מגילה] שכן היא הפשטות שכל יתר על מיל מן החומה אינו בכלל סמוך ונראה.

²⁷ ז"ל הרמב"ם בתשובה [פאר הדור ז'] ומן הראוי לך שתדע כי הכתיבה הזאת הנקראת כתיבה אשורית כיון שנתנה בה התורה ובה נכתבו לחות הברית הרי מגונה מאד להשתמש בה רק בכתיב הקודש ומימי קדם היו ישראל נזהרין בזאת והיו כתיבהם וחיבור הכמותיהם וכתבי חול שלהם בכתב עברי וכו', ולא נמצא לעולם אות אחת מזה הכתב אשורי בדבר שנמצא משארית ישראל לא במטבע ולא באבן אלא הכל בכתב עברי וכו' ורבינו יוסף הלוי ז"ל [אבן מיגוש] מנע לכתוב

חשש בבית וגן מהיותה יתר על שיעור מיל מירושלים המוקפת חומה²⁶. והיה נוסע בכל שנה ביום י"ד לשכונת עץ חיים [בכניסה לעיר] לשמוע שם קריאת המגילה בברכה. ובשנים שחל י"ד במוצ"ש, ולא רצה שיקהוהו ברכב קודם זמן ר"ת, היה הולך ברגל.

שונות

מאד היה מקפיד על לאו דלא תרדה בו בפרך, וכמו שכי' רבנו יונה שנכלל בזה שלא לבקש מאדם בקשה שאינו יכול לסרב אליה. וע"כ גם בעסקי מצוות שהיה צריך לפנות לעשירים לבקש אודותיהם, היה נמנע מלבקש באופן שלא מותיר ברירה לסרב. [והגם שהיו פעמים כנראה שמלווי חשבו שבשל כך נמנעה תרומה גדולה יותר]. ואפי' בבקשות פשוטות כגון אם היה פונה [נישירות] לבקש ספר או כיו"ב, היה מבקש בלשון תחנונים "אם אתה יכול, אולי, וכיו"ב.. [אמנם לבניו פעמים שהיה אומר לעשות בלא שום בקשה]

היה מעורר הרבה ע"ד זכירת מעמד הר סיני, ובדברי הרמב"ן בזה במליית ששכח הרב מצוה ב' [וגם בפ"י התורה פ' ואתחנן] והיה מרעיש על חשיבות הענין.

בשבת בצפת של ישיבת "שב שמעתתא" כשפנו לילך מבית הכנסת בליל שבת אחר התפלה, שם ליבו שישנו אחד שעדיין מאריך בתפלתו. אמר, בגמ' ברכות ד: אי שלא מניחים לבד מישהו שמאריך בתפלתו. ולא עזב את המקום עד שאמרו לו שיהיה מי שימתין על ההוא עד שיסיים.

פעם בבואו לסדר קידושין כשביקש את הכתובה אמרו לו שטרם הגיעה ומיד יביאה, שכתבו איזה כתובה מיוחדת בכתב אשורית. ואמר לאלתר בתמיהה ובתרעומת, בכתב אשורית? הלא כתובה אינה אלא שטר חוב, והזכיר מדברי הר"י מיגש, וכתבו מימינו לא ראינו שום דבר חול כתוב בכתב אשורית^{27, 28}.

בפורים הביא א' יין של שביעית, והרב חילק מזה הרבה לבאים, ולכל או"א אמר זהו יין של שביעית, לשתות עד הטיפה האחרונה..

היה מקפיד לעשר שנית כל דבר, וגם כשהביאו "קידוש" לשיעורים הקטנים בכל מיני הדמנויות, היה מברר את עישורו, ואם לאו היה מעשר שם²⁹.

בעל החנות שהרב היה נוהג לקנות שם פראק, העיד בפני א' מתלמידי שלא היה מסתכל בראי, אלא ביקש מהמוכר שיראה אם זה תואם למידותיו.

אמרות חכמה

פעם בשיעורו למד איזה דבר חידוש בענייני קדשים מדברי השואל להרשב"א, ואמר שכיון שרואים שהרשב"א מתיחס אליו בתשובתו בכבוד וכאל ת"ח, על כן ניתן ללמוד מדבריו. א' השומעים שהיה מונח בקדשים, והדבר היה נראה בעיניו מחודש, רצה לפקפק ואמר לרב, יתכן ת"ח שראוי לכבוד גם אם הוא לא ידע קדשים..

אמר לו הרב כך – אספר לך סיפור, פעם מאיר בר אילן היה אצל הגרי"ח ז"ל, [אחינו], והגרי"ח דיבר איתו בחריפות רבה כנגד הציונות. בתוך השיחה נכנסה אשה עם שאלה על ביצה, ושאלה את הגרי"ח מה דינה. נענה הגרי"ח ואמר לה, אני לא יודע, תשאל את ר' שמחה זליג [הדיין דבריסק]. האשה ניסתה לבקשו בכל אופן להשיב לה, אבל הגרי"ח החזיק בדעתו שאינו רוצה לענות, והלכה לה. אחר צאתה פנה מאיר בר אילן להגרי"ח ואמר לו, תמהני, שאלה כ"כ פשוטה של ביצה, אתה חושש לענות בעצמד, וענין הציונות, שהוא נושא חובק זרועות עולם, בזה אתה מחווה דעה ככזו תקיפות!!

אמר לו הגרי"ח, אני מתפלא עליך, הלא ראית עתה בעיניך שמה שאיני יודע, איני אומר. אם כן יכול אתה להבין לבד, שמה שאני אומר – אני יודע.

נענה הרב ואמר להשואל, אני לא בא לדון איתך מה אותו חכם ידע או לא ידע, אני רק דבר אחד מבין, שיהודי שהרשב"א מתיחס אליו בכבוד וכאל ת"ח, מה שהוא אומר – הוא יודע..

הגט וכו' וחזרו הסופרים לכתוב הגט כתיבה תמה מיושבת בכתב אשורי כספר תורה, וגם זה עיכב על ידם ואמר להם ואין נשתמש בזה מכתב אלוקים ויבוא לזלזול, אבל נכתב בכתיבה אחרת הנקראת בלשון ערבי מדבר"ב, וכל אשר יעשה כזה הוא בכלל כבוד התורה. עכ"ל הרמב"ם.

²⁸ וא' מהמשפחה ענהו שגם בחתונתו היה כך, והמסדר קידושין היה הגרי"ש ז"ל והגרי"ש לא אמר דבר, והרב לא הגיב. [היה נראה שדעתו לא השתנתה, אך מפני כבוד הגרי"ש ז"ל לא הגיב].

סוף דבר שאהר איזה רגעים הגיעה הכתובה והתברר שהיתה כתובה באיזה אופן מיוחד, אבל לא בכתב אשורית. ושמה על כך.

²⁹ והיה אומר שמי שאינו חושש לעשר, יכול לאכול את המעשרות..

עולם התורה

כ"ג תמוז תש"פ

402

שאלת השבוע: חודש השון-כסלו תש"פ (4)

אכבאז 'אלף התורה' - האזבר'ס 'כאל אלפתר',
שלום רב לאוהבי תורתך!

בעקבות ההתעוררות שעוררתם את הציבור, התחלתי ללמוד את קונטרס 'אהבת ישראל' של הח"ח, ובלימודי שמתי לב לסתירה בדברי קודשו שנוגעת הלכה למעשה. אודה לכם אם תפרסמוה: בקונטרס 'אהבת ישראל' ריש פ"א כתב על לאו ד"לא תשנא את אחיך בלבבך" וז"ל: "והנה בכלל אחיך הוא כל אדם מישראל, וכדאיתא באבות דרבי נתן: אל תאמר לזה ישראל אני אוהב ולזה אני שונא, לאהוב את החכמים ולשנא את עמי הארץ, אלא אהב את כולם ושנא את המינים, וכן דוד הוא אומר: הלא משנאיך ה' אשנא וגו', ומיין נקרא הכופר בתורת ה' ובהשגחתו". הרי מפורש שאין היתר לשנא שום אדם מישראל, אלא א"כ הוא כופר בתורת ה' ובהשגחתו (ומשמע שגם רשע גמור לתיאבון אסור לשנא).

ואילו במשנ"ב סימן קנ"ו תחילת סק"ד כתב: "מצוה על כל אדם לאהב את כל אחד מישראל כגופו, שנאמר 'ואהבת לרעך כמוך'. לפיכך צריך לספר בשבחו וכו', ודוקא 'רעך' בתורה ומצוות, אבל אדם רשע, שראה אותו שעבר עברה המפורסמת בישראל ולא קיבל תוכחה, מצוה לשנאותו". וכן כתב בחפץ חיים כלל ד' סקי"ד שמוותר לשנא אותו מפני שיצא מכלל 'עמיתך'.

אדם זה שאומנם עובר עבירות במזיד, הרי לא בהכרח כופר בתורת ה', ולפי מה שכתב במשנ"ב ובחפץ חיים מותר ומצווה לשנא אותו, ואילו בקונטרס 'אהבת ישראל' משמע שאסור לשנא אותו.

בברכה מרובה, !.ט. ישיבת מ"ר

הערת המערכת: יתכן שרשע גמור למרות שמצוה לשנאותו, מ"מ מכיון שהוא לא יצא לגמרי מכלל "עמיתך" כמבואר בכלל ו' הגה"ה לס"י ובסק"ז, אין היתר לשנא אלא את ה"רשעות" שבו ולא את הגברא, כמבואר בתוס' פסחים ק"ג: ד"ה שראה, משא"כ באפיקורוס שיצא לגמרי מכלל "עמיתך", מותר לשנא את הגברא לגמרי כמבואר בכלל ח' ס"ה וסק"י.

לסיכום: * א. האם קיים הבדל לגבי סיפור לשה"ר בין רשע גמור שעובר עבירות במזיד לתאבון לבין אפיקורוס?

(רשע - כלל ח' ס"ז וסק"ז וכלל ד' ס"ז וסק"ב וכלל ו' הגה"ה לס"י וסק"ז. אפיקורוס - כלל ח' ס"ה וסק"ה שא"צ את פרטי ההיתר וב"כ בכלל ד' ססק"ב ורכילות כלל ט' ססט"ו, ואהבת חסד ח"א פ"ג ס"ב ועוד).

ב. האם יתכן לחלק חילוק זה גם לגבי לאו ד"לא תשנא את אחיך"?

(בתוס' פסחים ק"ג: ד"ה שראה סוברים כן, אך בתוס' ב"מ ל"ב: ד"ה לכוף חולקים על תוס' בפסחים, ואף שהרמ"א בשו"ע חו"מ פסק כהתוס' ב"מ וכ"כ רבינו באהב"ה ח"א ס"ג אפשר שזהו דווקא שם שהגידן הוא שלא להקדים את הרשע לפני הכשר כמבואר שם סק"ג. וא"כ י"ל שלגבי לאו תשנא אתם בקונטרס 'אהבת ישראל' כהתוס' בפסחים משום דאורייתא לתומרא).

ג. האם מותר לשנא או לדבר לשה"ר על אדם או קבוצה שיש להם טעויות בהשקפה? (עיין היטב

במקורות וכתוב סברת לך).

* נא לכתוב כל תשובה על דף נפרד כדי שנכניסה בנפרד להגרלה.

כללי השתתפות:

- א. יש לציון בראש הדף: שם פרטי ומשפחה, כתובת וטלפון שם הישיבה / הכולל.
 - ב. אין צורך בשום התחייבות ללמוד יומי או שבועי.
 - ג. העונה על שאלה אהת, יכנס להגרלה פעם אחת. כל תשובה נוספת במשך החודש, מכניסה את שמו להגרלה פעם נוספת.
 - ד. יש לכתוב כל תשובה בדף נפרד.
- ההגרלה על דעת המארגנים -

בכל פנייה ניתן להתקשר לטל':
054-8451571
ובאין מענה להשאיר הודעה קולית
ואנו נשתדל לחזור בהקדם

ע"י לימוד יומי
בהלכות שמירת הלשון
אלוף
נצור לשוני מרע - ספר חפץ חיים
ושפתי מדבר מרמה - קונטרס שפת תמים

הדף מעט גבוה

עולם התורה

23N כ"ס"ד

כל אחד מבין שצריך ללמוד ולדעת ספר משנ"ב וח"ח

כדאי לך לדעת מש"כ רבנו כהמשך לספר שמירת הלשון: "הנה עד כה ביארנו גדר איסור לשה"ר, ועתה נבאר בעה"י את סוף הפסוק מ"ש 'שפתוך מדבר מרמה' וכו', ועל שם זה קראתי הקונטרס הזה בשם 'שפת תמים'."

הח"ח כותב לך שספר ח"ח ושמיה"ל זה ביאור לחצי הראשון של הפסוק, ולכן הוא חיבר בשבילך קונטרס בהלכות שקר ומרמה, כדי לבאר את המשך הפסוק, והדפיסו ביחד עם הח"ח ושמיה"ל.

במהדורות שהוציאו אחרי פטירתו השמיטו את הקונטרס מהספר!!! ב"ה שזכינו לעשות רצון צדיק ולהחזיר עטרה ליושנה בהדפסת הקונטרס ביחד עם ספר ח"ח ה'מקורי', מהדורת תרמ"ד שיצאה לאור ע"י הח"ח עצמו!!! הקונטרס מחולק ל-18 שיעורים יומיים, כאשר לימוד של כל יום לוקח מספר רגעים בלבד. **עכשיו יש גם לך הזדמנות פז** להצטרף לרבים הקובעים 'לימוד יומי' בקונטרס שהח"ח חיבר בשבילך!

ספר זה נמצא בבית המדרש

להשיג בהטיות הספרים ובמל"ה: 054-846-7749

המעוניינים לצרף את ישיבתם ל"פרויקט חתנים" יפנו לטל': 03-6562824
קו מידע על מוקדי החלוקה של עולם התורה - 079-5700075

הדף טעון גניזה

בחודש חשוון-כסלו תשע"ט יוגרלו בעז"ה:

סדרה חדשה
150 זוכים!!!

- פרס ראשון: 10 זוכים בסט **משנ"ב 'הרשו'**
 - פרס שני: 10 זוכים בסט **'האיש על החומה'**
 - פרס שלישי: 10 זוכים בסט **'אשרי האיש' הגריש"א**
 - פרס רביעי: 10 זוכים בספר **'אודות ממוזהח'**
 - פרס חמישי: 10 זוכים בספר **'מעדני שמואל'**
 - פרס שישי: 10 זוכים בספר **'שיחות רבי נתן צבי'**
 - פרס שביעי: 10 זוכים בספר **'משיב שלום'**
 - פרס שמיני: 10 זוכים בספר **'זפריז מתוק'**
 - פרס תשיעי: 10 זוכים בספר **'בכל נפשך'**
 - פרס עשירי: 20 זוכים בספר **'ה' אורי'**
 - פרס אחד עשר: 20 זוכים בספר **'אלשיך על התורה'**
 - פרס שנים עשר: 20 זוכים בספר **'השם לנגדי'**
- הגרלת נציגים: ש"ס וילנא

חיים 23N י"א כ"ס"ד

ע"י לימוד יומי בהלכות שמירת הלשון

- א. ההגרלה על דעת ההנהלה.
- ב. כל התשובות שמגיעות - גם באיחור - נכנסות להגרלה החודשית. אם יגיעו לאחר ההגרלה - יכנסו להגרלה בחודש הבא. השאלות בפעם הבאה יופיעו בעז"ה בחודש טבת הבלע"ט

כללי השתתפות:

- א. יש לציין בראש הדף: שם פרטי ומשפחה, כתובת וטלפון, שם הישיבה / הכולל.
 - ב. אין צורך בשום התחייבות ללימוד יומי או שבועי.
 - ג. העונה על שאלה אחת, יכנס להגרלה פעם אחת. כל תשובה נוספת במשך החודש, מכניסה את שמו להגרלה פעם נוספת.
 - ד. יש לכתוב כל תשובה בדרך נפרד.
- ההגרלה על דעת המארגנים -

אפשרות להגרלה פנימית בכל ישיבה וכולל. חלוקת הספרים: י-ם: מש' אלקינו, רבנו גרשום 27 ק"א 053-3105891 ב"ב: רח' מתתיהו 31 ק"ג 054-8467749

בכל פנייה ניתן להתקשר לטל 054-8451571 ובאין מענה להשאיר הודעה קולית ואנו נשתדל לחזור בהקדם.

בשורה בעולם התורה

לקראת ימי השובבי"ם הופיע ויצא לאור הספר הנפלא

טהרת ישראל

ובו הערות הארות ובירורי הלכה בהלכות טהרה, דבר דבור על אופן, משרשי ההלכה במקורותיה בעומק הסוגיות ועד הכרעת האחרונים, ובפרט בחילוקי הדינים שבין בני אשכנז ובני ספרד.

הספר נתחבר ברוב עמל וגיעה על ידי

הרה"ג רבי **ישראל מאיר איבגי שליט"א**,

מפארי אברכי כולל אהבת שלו' בעיה"ת מודיעין עילית, אשר זכה לשמש בעניינים אלו אצל הגאון רבי יצחק לוקסנברג שליט"א רב שכונת 'נאות שמחה', וידיו רב לו במקצוע זה.

"...מחזה מרהיב עין ספר מקיף בעומק

הסוגיות ובפרטי ההלכות..."

מתוך הסכמת ראש ישיבת מאור התלמודי
הגרא"י הכהן קוק שליט"א.

"...ניכר כי דבריו מיוסדים על

אדני פז למן דברי חז"ל ורבותינו הראשונים
והפוסקים זלה"ה ועד עיני העדה אשר
בדרא בתראה..."

מתוך הסכמת רה"י הגרי"מ הלל שליט"א.

"בס"ד זכינו ללמוד בצוותא וקורות ביהמ"ד

וק"ו לומדיהם מעידים כמה ביקוש האמת

וקניני תורה שזכה מושקעים בו"

מתוך הסכמת הגר"י לוקסנברג שליט"א.

ניתן להשיג אצל המחבר: משפחת איבגי,

רבי יהודה הנשיא 24 מודיעין עילית 052-7625247

בני ברק: משפחת איבגי, רשב"ם 12 035708317

בירושלים: משפחת איבגי, פל" 0527128013

יומא טבא לרבנן

הופיע הספר שרבים ציפו לו

הליכות ברכות

הלכה למעשה

מסימן ד - רכז

הלכות פסוקות ומעשיות
מהגאון רבי אופיר מלכא שליט"א

עם לוח ברכות מפורט

כאלפיים ערכים!

ברכה ראשונה
ואחרונה,

ברכת הריח

וברכת שהחיינו

ניתן להשיג בחנויות המובחרות

הפצה: קולמוס

הוצאת ספרים שפירא